UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 11 13 25 06 002 8

DR 568 .8 M4A35 1906

Mehmed Murad, Mizanci
Mucahede-'i milliye

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

K 766

همشهریم دقیقتدار حرجوا هم [illegible]
افندی نشانه ایقاع ایدر

Mehmed Murād, Mizāncı

اثر

(میزان) محرری

محمد مراد

Mücahede-i milliye

مجاهدهٔ ملّیّه

غربت وعودت

دورلری

درسعادت

محمود بك مطبعه‌سی

١٣٢٤

LIBRARY
NOV 3 1971
UNIVERSITY OF TORONTO

DR
568
.8
M4A35
1906

مجاهدۀ ملّیه

مقدمه

اشبو اثر اوته‌دن برو تحریرینی اعتیاد ایتدیکم روزنامۀ حیاتمدن مأخوذدر . روزنامه ایسه روسیه‌ده استاوروپول (کیمنازیه) مکتبنك دردنجی صنف طلبه‌سی بولندیغم صره‌ده تحریر اولنمغه باشلامشدر . هرکونك اقشامی اوکونك تأثراتی قید اولنمق صورتیله یازلمامشدر . هفته‌ده بر ، بعض آیده بر اوله‌رق مهمجه اولان وقوعات جمع وتحریر ایدلمك صورتیله حاصل اولمشدر .

طفولیت دوری ، مکتب دوری ، هجرت دوری ، برنجی مجاهده دوری ، مکتب ملکیه دوری ، میزان دوری ، دیون عمومیه قومیسرلکی دوری ، غربت دوری ، عودت دوری ، شورای دولت دوری ، انقلاب دوری ،.. عنوانلری آلتنده فصللره تقسیم اولنمشدر .

روزنامه‌نك برنجی جلدی قابنده یازلمش اولدیغی اوزره مدت حیاتمده بو اثری نشر ایتمك فکرنده دکلدم . لکن ناموس اوزرینه تعهد ایله مشروطاً برجلدینی آلمش اولان .... بکك تعهدینی‌اونوده‌رق بوندن‌بحث ایتمه‌سی همده تحریفاً نشر ایلمه‌سی برقسمنی اولسون نشر ایچون بنی مجبور ایله‌مشدر .

شو صوك كونلرده اورته‌لغی استیلا ایدن آثارشی دخی هر کسه پوصله‌سنی شاشیرتمش اولدیغندن بر درجه‌یه قدر اولسون شاشقینلره افق مطلوبی ارائه ایتمك وجوبی‌ده اكا انضمام ایله‌مشدر .

« روزنامهٔ حیاتمك » مقدمهٔ اصلیه‌سنده محرر اولان شو :

« محكمهٔ كبری میزانیله طارتلمق اوزره تحریر اولنان بویله براثره
« صنعی بویالر قاتمق معناسز اولور . كرك خالقك وكرك مخلوقلرك
« اوكلرینه یوزم قیزارمه‌دن ، روحم صیقلمه‌دن وضع اولنه‌جق برعرض
« حال حقیقی دائره‌سنی محافظه ایتمكله موفق اولورسه‌م اصل مقصدمه
« واصل اولمش اوله‌جغم . »

عباره‌لری ارباب انصاف نزدنده درجهٔ اخلاصی كوسترمك ایچون كافی اولسه كركدر .

غربت دوری

۱

درونی اضطرابلرم

« کل الناس علی قدر عقولهم » حکمتنه قربان اولانلردن بری بولندیغمه قناعت وجدانیه‌م واردر . بوحال خدمت دولته کیردیکم کون باشلامش ، حالا دوام ایدوب کیدییور .

انانیت بشریه برکیمسه‌یه دیکر امثالنك کندندن یوکسك اولدیغنی تسلیم ایتمکه هروقت مساعده ایده‌من . شوقاعده‌ده شاذلر چوقدر . لکن بوشاذلر فضائل اخلاقیه ممتازلرینه مخصوص اولدیغندن تقدیر عوام فوقنده قالیر .

قاعدهٔ عمومیه ایسه انسانی ، کندنده اولمیان برشیئی دیکرنده کورونجه ، انك اسبابنی قصور وقباحت جهتنده تحری ایتمکه سوق ایدر . بوحال دخی بعضاً قاعده ومنطقدن پك بعید نتیجه‌لره قدر ایصال ایلر .

خدمت وطنیه غیرتی بنده اوته‌دن برو پك چوق وهیچ برشی ایله تسکین وتعدیل اولنه‌میه‌جق درجه شدید ایدی . بوغیرت بنی اقران وامثالمدن پك زیاده فرقلی حرکات وسکناته سوق ایده کلیردی .

مثلا خدمت دولته کیره‌لی هنوز آلتی آی کچمش ایکن وقتك صدر اعظمنه منسوبیتم خاطری ایچون رتبهٔ ثانیه توجیه اولنمش ایدی . حال بوکه مداوم بولندیغم خارجیه مطبوعات قلمنده سکز سنه‌لك

ثالثه رتبه‌لی بر افندی موجود ایدی . ایکی جهتده سبب کوستره‌رك رتبه‌یی قبول ایده‌میه‌جکمی رسماً وتحریراً خارجیه ناظرینه بیان ایتدم. بونی کورن صفوت پاشا ایله رفقای خدمتده‌کی حال تأثر کورلمکه شایان ایدی . شوقدرکه هیچ برنده مقصد حقیقی‌می لایقیله تقدیر واحاطه ایتدکلرینه دلالت ایده‌جك برحال واثر یوقدی .

کرك بو وکرك سائر اطوار وحرکاتم ، بالخاصه هربر اکلنجه‌دن کندیمی محروم ایده‌رك کیجه کوندوز چالشمقلغم برمعما تشکیل ایتمش ایدی .

شو معمایی حل ایتمك اوزره بوله بیلدکلری نتیجه‌یه کلنجه : روسیه‌یه جاسوسلق ایتدیکمه ذهاب ایدی !

بوکا مناسبت ؟

روسجه بیلیر ، روسیه غزته‌لرینی واپورده ، قپوده ، اوده اوقوردم .

طبیعی بوقدری کافی دکلدی . لکن بوکا دیکر رفقامدن اقدام وغیرتده فرقلی اولدیغمی علاوه ایدیکز، فضله غیرتمك اوجنده رتبه ، نشان ومعاش کبی منافع مقبوله‌یه قارشو « استغنا » بی حسابه قاتکز ، وطنك سلامت وسعادتی دوشونجه‌لری کبی عالی مشاغلك بزم عیارده بولنان قلم افندیلرینك « حدلری فوقنده » اموردن بولندیغی حقنده‌کی حکم عمومی‌یی اونوتمه‌یکز . اوحالده ؟ کندی نفسنه قیاساً بری طرفندن مشاهده اولنان فرقك اسبابی فضائل جهتنده تحری اولنه‌مه‌مسی قاعده‌سی ایسه معلوم .

اوحالده کلسون سؤ ظنلر، سؤ تأویللر، غریب، غریب حکملر!..

مکتب ملکیه دورنده حمیت ملیه آثاری کوزلره چارپمغه باشلادی.

روسیه‌یه جاسوسلق ظنونی برطرف اولدی . آنلرك یرینه حرص جاه ، داعیهٔ تفرد اسنادی قائم اولدی .

بالخاصه مکتب دورنده رتبه و مسندلره قارشو استغنا کوسترمش ایدم . مثلا متمایز رتبه‌سنده اوله‌رق معلم اولمش ایدم . مدیر عبدالرحمن افندینك ، رجائی افندینك رتبه ونشانلری یوقدی . ایکیسی بالا اولدیلر ، حتی چوچق اوله‌رق قارشومه کلوب درس اوقویانلردن تدریجاً ترفیع ایدوب بالا رتبه‌سنه قدر واصل اولمش طقوز کشی موجود بولندیغی بر صره‌ده بن حالا متمایز رتبه‌سنده قالدم . بوده اولا ـ بنم استغنامدن ، ثانیاً ـ طلبه‌نك خصوصی حرمت ومحبتی اعتباریله اداره‌نك قصقانجلغندن وتفوق قورقوسندن ایلری‌یه کلیور ایدی .

بودخی بنجه موجب شکایت دکلدی . چونکه کولکه‌ده انظار عالیه‌یی جلب ایتمکسزین « آدم یتشدیرمك » مجاهده‌سنه دوام ایده‌بیلیوردم . حال بوکه رتبه ترفع ایتدکجه انظاری جلب ایده‌بیلور ، مراقی داعی اولور ، نه فکر ومقصدده ، نه ایشده ، نه املده اولدیغم حقنده برمعتاد معلومات طلب اولنور قورقوسی واردی .

پك بسیط اولان شو احوال وحرکاتم عموم ایچون معما تشکیل ایدیور ایدی . آرشونلری ایله اولچیله‌میور ، یوکسکدن قیمت تقدیرینه برمعتاد کیدیله‌میور ، آلچقدن تأویل اولنه‌میور ایدی . بو خصوصده‌کی اك یاقشدیرلمش دنیله‌جك تأویل برنوع جنتمه حکم ایدی .

منور فکر ایله شو حالك اسبابی برآز بالاده ، فضائل جهتنده تحری اولنمش اولسه ایدی مطلوب اولان حقیقت بتون لطافتیله تجسم ایدر ایدی .

بالخاصه اوروپایه عزیمتم صره‌سنده اشبو دور حیاتم حقنده یار

واغیارجه بلکه دکرلندن پک زیاده صرف افکار ایدلمش ایکن هیچ برینك هدفه اصابت ایتدیریله مدیکی کورلمشدر . کوز اوکنده اولوب قولاً و فعلاً تدقیق عالمه معروض بولنان بوکبی حاللر رفقا ومعاصرین طرفندن اولسون حقیله ولایقیله تقدیر وتصویر اولنه مزایسه ، حال حاضرك وسائط انتشارندن محروم اولان ادوار سالفه دن باحث تاریخ جدوللرینه نه قدر اعتماد ایتمك جائز اولدیغی کسدیریله مز .

مملکتك برنده دنیایه کلمش برچوجق ، بلده نك برنده تربیه وتحصیل کورمش برکنج ، جمعیتك بری ایله الفت وانسیت ایتمش برآدم یالکز اومملکته ، اوبلده یه ، اوجمعیته « مال » اولمقدن بشقه برایشه یارامامق می لازمدر ؟

عثمانلی غیرتی ، عثمانلی حب وطنی ، عثمانلیلغه جانسپارانه مربوطیتی اکتساب ایده بیلمك ایچون مطلقا اناطولی ویا روم ایلی کویلرندن برنده طوغمق شرط میدر ؟ یوقسه برامتیاز کیفی میدر ؟

هله مسلمانلرك وطنی تاریخك تعلیملرینه نظراً بشقه لرکی کبی طاغلر ودره لرایله محدود دکلدر . دین قارداشلری ایله مسکون اولان بالجمله دیار بالخاصه مرکز خلافت وطنلری صاییلیر ، حسیات قلبیه یی دائما جالب اولور .

بم عثمانلی غیرتمك بلکه بومملکتك ، بودولتك نعمتلریله اباعن جد پرورده اولانلرك غیرتلرندن دها شدید اولمه سنه کلنجه ، انی طبیعی کورمك ایچون عالمك معتاد اولان وقوعات وظهوراتی کافی کلیور ایسه اوشدتك فوق العاده لکنی تبیین ایچون مطلقا فضایح ونواقص دائره سنه حصر تحریات ایتمك ، فضائل وخصائل طبقه لرینه باش اورمامق می ایجاب ایتملیدر ؟ تاریخ اسلامده بلال الحبشی ، حسن البصری ، تاریخ عثمانیده سردار عمر پاشا ، اوز دمیر عثمان پاشا اونودیله بیلیرمی ؟

بحث فلسفهٔ بشریه نك الکیوکسك قواعدینه تطبیق اولنه مز می؟

بر فکر علویت جویانه‌یه مغلوب ، نامتناهی بر فضیلته عاشق ، وحدانیتی یالکز هویت الهیه‌ده دکل ، عموم بشریتده ، حتی عالمك هیئت مجموعه‌سنده آرامغه مائل ، وظائف مقدسهٔ انسانیه‌سنی اك نافع صورتده ایفا ایده‌بیلمك اوزره دنیانك نازك نقطه‌سنی ، استمداده اك محتاج کوشه‌سنی میدان غیرت انتخابنه عازم اولمق، وشوصورتله انتخاب ایده‌جکی مملکته ، یرلیلرقدر باغلانمق استعدادینی حائز بر آدم تصور ایتمك عجبا اوقدر کوچ ، اوقدر چوقمیدر ؟

روسیه‌یی اقباله سوق‌ایدن اسویچره‌لی لفوردر . ناپولئون ، غامبتا ، زولا فرانسز اولمقدن زیاده ایتالیالیدرلر، فاتح دورینی تنویر ایدن محمود ومحمد پاشالر ، عثمانلیلغی تحکیم ایلیان میخال و اوره‌نوس بکلر قاپی‌خانیلر دکلدی .

ممالك عثمانیه مدنیت وموازنت عالمده پك‌عالی وپك نافذ ونافع برموقع طوتمق استعدادینی حائزدر . لکن هرنصلسه بوکون بشریتك اك مریض ومحتاج تداوی عضولرندن برینی تشکیل ایدوب طوریور.

شرقك یالکز شوحال حاضری ، یالکز مقام خلافت اعتباریله دائما مربوط اوله‌کلان مسلمانلری دکل ، اساساً کندوسنه علاقه‌دار اولمیان بشریت و مدنیت خادم و عاشقلرینی جاب ایچون کافی صایلملیدر .

چونکه مهد مدنیتدر ، شرق وغربك اتصاقلری نقطه‌سیدر . اصلاح حال‌ایله تعالی ایتمه‌سی یوزندن بتون جهانك ایده‌جکی استفاده‌نك درجه‌سی پك بالا در .

اوروپایه عزیمتم صره‌سنده حرکتم نصلسه عالمك انظار دقتنی جلب ایتدی ، لکن اصل حقیقتدن بشقه سویلنمدك برشی قالمدی !

ازجمله کندی ملکنك تاریخی مزایاسنی تخطرایله امثال آرامغه اونوتمش اولان پادشاهدن اعتباراً آمریقا مطبوعاتنك مخبر ومحررلرینه وارنجه‌یه‌قدر هرکس نه‌کبی بر « امل ومنفعت شخصیه »یه ، نه‌کبی بر « خوف واندیشه » یه ، نه‌کبی بر « حرص وحسده » مغلوب اولدیغنی کشف‌ایچون حصرافکار ایتمکدن ایپسنی بوله‌مامشلردر .

واقعا مأموریتده ، شرف واعتبارده ، توجه واعتمادده ، موفقیت شخصیه اعتباریله امید استقبالده ، حاصلی ، کندی منفعت ذاتیه‌لرینی مقصود حیات‌بیلان سرسریلر ایچون هیچ بر شیده نقصانم یوقدی . نه‌چاره‌که بن انسان اولمقله مفتخر ایدم . حسیات عالیه بسله‌مك حقنه مالك‌ایدم . وجدان راحتیله مسعود اولمق نه‌دیمك اولدیغنی بیلیرایدم .

اشته شو وجدانمك بالجمله حرکاتمه محرك اولدیغنی تسلیم ایتمك‌کبی بسیط برمفتاحی قبول‌ایتمك ایسته‌مامشلردر .

حالبوکه بوبسیط ماده‌یی تسلیم ایتمش اولسه‌ایدیلر ، ایشك‌هرجهتی کندیلکندن قولایجه حل اولنمش اوله‌جقدی .

خدمت دولته کیرر ایکن سلامتنه خادم فداکار اوله‌جغمی جناب حقه وکندی وجدانمه قارشو تعهد ایتمش ایدم . بوتعهد اولمسه‌بیله دولتك سلامت وموفقیتنه اولان خالص علاقه‌م تهلکه‌یی حس‌ایدنجه بنی اك بیوك فداکارلقلره سوق‌ایتمك ایچون کافی‌ایدی .

احوال جاریه ، مملکت آتیسنك بیوك برتهلکه ده اولدیغنی کوستریوردی .

دیون عمومیه قومیسرلکی نه قدر شرفلی بر موقع اولسه ، بن دخی اوموقعه استناداً نه قدر نفوذ اجرا ایتسه‌م ینه آتینك تأمیننه مدار اوله‌میه‌جقدی .

احوال عموميه هيئت ادارهٔ حكومتك اوچورومه طوغرى كيتديكنى اثبات ايدييوردى .

وكلا واركانك بيلهرك بوكا قارشو سكوت ايتملرى كبى اسناد قبول اولنه بيلسون ديهلم . لكن پادشاهك شخصنه بويله بر اسناد حواله اولنمق جائز اولهبيلورمى ؟

نه وجدانم بونى تجويز ايدهميوردى . بوندن دخى سؤ قرينلره واقتدارسز وكلايه قربان اولان پادشاهمك غافل اولديغى معناسى چيقيوردى. بونك ايچون پادشاهى حقيقت حاله واقف ايتمك امرى ارباب حميت ايچون مقدس بر وظيفه تشكيل ايدييوردى .

بوبابده حصهمه دوشن غيرتده قصور ايتمدم .

بغدادده منفى سليمان پاشايه عائد بر (ميزان) فقرهسى مناسبتيله بر كونمابينه چاغرلمش . بعض ايضاحات توبيخكارانهيه دوچار اولمش ايدم . اوصرهده شويله بر اراده دخى تبليغ اولنمش ايدى:

— بونك ايچنده بيلمديككز لدنيات وار يورييورلر ، مناسب وقتده حضوره جلب بيوريلوب برطاقم اوراقى افندمز ايله برابر تدقيق ايدهجكسكز ، او وقت حقيقتى آكلامش اولورسكز دينمشيدى .

(ميزان) مدتجه بو وعدك بر نتيجهسى چيقمدى . عرض واخطار ايتمكده تأدب ايتدم . حالبوكه پادشاهى يقيندن كوروب طانيمغه وكنديمى يوز يوزه طانيتمغه پك خواهشلى ايدم .

ديون عموميه يه قوميسر اولدقدن صوكره بر آقشام تياترويه جلب اولندم . مظهر التفات اولدم. بو التفاتى ايكنجى و اوزون برملاقاتك مقدمهسى عدايدهرك برچوق انتظار ايتدم . كورمك ايستهديكمى باش مابينجى بكهحس ايتديردم. برسس جيقمدى. حال بوكه كورمك لزومنى

بك عاجل بيليوردم. حتى نظر دقتنى جلب ایچون ترك مأموریت ایله تكرار غزته چیقارمق اوزره مساعده ایستهمكه قیام ایتدم . استرحامی مبین عریضهمی حاجی علی بكه كوستروب تقدیمنی رجا ایتدم .

حاجی علی بك — بو كون الكزدهكی مأموریتی ترك ایدهرك غزته چیقارمغه راضی اولیورسكز . یارین غزته قپانیر . سزده مأموریت آرقهسنه دوشرسكز. لكن هر وقت سزه ویریلهجك دیون عمومیه قومیسرلكی بولنهمز .

بن — بیوك برمنفعت آرامق ایچون غزته آرقهسنه دوشمیورم . چوق دوام ایدهمیوب قپانهجغنیده تخمین ایدیورم . یالكز قپاندیغی حالده مأموریت آرقهسنه دوشهجكمی ظن ایتمكده خطا ایدییورسكز . مأموریت بنی ازوب محو ایدیور . ظن ایدیورم كه اورتهلغی استیعاب ایدن رذالتك مسؤلیتی مأمور بولندیغم ایچون قسماً بكاده راجعدر . بر كره بوندن قورتلمش اولهجغم . برده غزته نشرینه رخصت آلیرایسهم وجدانمی راحتسز ایدن وحضوره قبولم ایچون سزك توسطكزی رجایه بنی سوق ایدن احوالی سانسورلرك خبرلری اولمقسزین نسخهنك برنده محا كمهٔ عالمه وضع ایدهجكم . او وقت سزك همتكزه حاجت قالمقسزین مأموریت بولنور: یا ضابطهمعرفتیله بریره نفی ایدیلرم، یاخود حضوره جلب بیوریلوب استجواب اولنورم . نفی اولنمق احتمالی غالب اولدیغنی حس ایتدیكم حالده ینه تردد ایتمیورم . چونكه فزانه نفی اولنمق سكوت ایچنده مأموریته دوام ایتمكدن اهون كلیور .

حاجی بك — سزك فكریكزجه سزككندن دها بیوك مأموریتلره دوام ایدنلر كیم اولمش اولیورلر؟ آنلرك هیچ بویولده شكایتده بولندقلری یوقدر .

بن — سکوتلری یاالشکلکلرندن ، یاخود اهانتلرندن اولملی . بونك اوچنجیسی اوله‌مز . اوجنجیسی واردیانك بن آلنی قاریشلارم . خاصه‌مشیری رؤف پاشا ، ارکان‌حربیه‌فریقی شاکر پاشا ، باش امام افندی‌وبرایکی بشقه آدم موجود ایدی . رؤف پاشا کوزلرینی بنمکنه تصادف ایتمکدن منع ایچون اکیلوب اوکنه باقمغه دوام‌ایتدیکی خاطر‌مده قالمشدر .

حاجی بك — غزته‌یه یازه‌جغکز شیلری برلایحه یاپوب بکا کتیرسه‌کز بن‌اووقت افندمزه تقدیم ایدرم .

بن — ناموسلی بر آدم ایچون برایکی‌سطر یازی‌ایله مقام خلافته مراجعت ایده‌جك برحال براقمدیکزکه بن‌ده اوصورتی قبول‌ایده‌یم . فضله اوله‌رق اوزون شیلری افندمز اوقومزدیان سزدکلیسکز ؟ اویله اولنجه بیهوده زحمت ایتمش اولورم .

حاجی بك — (لاقیردیلرمك مقبوله کچدیکنی ایما ایدن برلطیفه ایله) اوحالده غزته‌یه یازه‌جغکزده اوزون اوله‌جغندن آنی‌ده اوقومز دیمکدر .

بن — آنی اوقور . چونکه‌هرفقره‌سنی آیری آیری اوتوزر دفعه جورنال ایده‌جك‌قدر ایتلر اورته‌ده موجوددر .

سرایك عادتیدر . مابینك دائره‌لرنده جریان ایدن واهمیته‌ده بونك بیکده برینی بیله تشکیل ایده‌میان اوفاق تفك شیلره وارنجه‌یه‌قدر هرشی‌جورنال ایدیلور . بن‌دخی بیله‌رك بوحرکتی اختیار ایدیوردم . فکرمجه یاحضوره قبول اولنمق و یاخود استجواب آلتنه آلنمق صورتیله عرض حقیقت ایده‌بیله‌جکدم . فقط بوندن صوکره دخی صوروب سؤال ایدن بولنمدی . مأیوسیتم‌ده اونسبتده آرتدی .

تومیسر اولمزدن اول مثلا بکرشه چکیلوب (میزان) ی اوراده چیقارمق تصوری ایله خیلی مشغول اولمش ایدم . اوتصور یکیدن ذهنمی اشغال ایتمکه باشلادی . یاکلش ذهابلره محل براقامق اوزره شونی قطعیاً بیان ایتملی یم که کرك اول وکرك شمدی بکرشده چیقاره‌جغم غزته‌ده پادشاهك علیهنده یازلمش برکلمه بولنمیه‌جق ایدی . مطبوعاتك سربست بولندیغی مملکتده (اوپوزیسیون دیناستیك) یاد اولنان دائره داخلنده حکومتك افعال وحرکاتنی تنقید ایتمکله اکتفا ایده‌جکدم . بوصورت حرکتم دخی برنوع صنعی برمهارتك ثمره‌سی دکلدی . پادشاهمك کرچکدن معصوم وارباب شره بیامیه‌رك مغلوب واسیر بولندیغنه اولان اعتقادیمك نتیجه‌سی اوله‌جقدی .

حقیقةً بن دخی بواعتقادده‌ایدم . باب عالی وسرای همایون ارکاننك التزاملرینه‌وحتی بالذات پادشاهمك آرزوسنه مخالف اولان معروضاتمك اصابتی میدانه چیقنجه قبول اولندیغنی کورمش ، تجربه ایتمش ایدم .

دولتك وخاندانك سلامتی بزدن بیك‌قات کندوسنه دها عزیز اولمه‌سی لازم کله‌جکندن نظریات اعتباریله طبیعی اولان بوفکر ، مثلا دمیریول حصه‌لری مسئله‌سنده فعلیات اعتباریله‌ده پارلاق صورتله ثابت اولمشیدی . اوحالده میدانده اولان یولسزلقلری تأویل ایچون آنجق برچاره قالمشیدی . اوده پادشاهمزك اساساً قفسده بیومش اولمق حسبیله امورك نیك وبدی حقنده کندینه مخصوص برفکر تام حاصل ایتمکدن محروم قالمش بولنمه‌سی وغیر مسئول اولان معیتنك مفسدت وملعنتلرینه مسئول برآلت حالنه دوشمه‌سی فلاکتیدر .

غریبی‌ده شوایدی‌که بن مابین ارکاننك همان جمله‌سنی بك‌ایو طانیردم ، آیری آیری دردلشنجه جمله‌سنك بنم ایله هم درد بولندقلری

کوریلور ایدی . ایچلرنده هانکیلری ایدی‌که پادشاهی سوء استعمال ایتمکه قیمش اولسونلر ؟ جمله‌سی آنی ارتکاب ایدیورلرایدی . بنم‌ایله هم‌درد بولنانلر ایله حسبحال ایدنجه دیرلر ایدی‌که :

— یالکز بن برشی یاپه‌مم . هرکس کندی دولابنی چویریور . بن بودالامی‌یم‌که یالکز سیرینه باقوب قالایم .

بن — نیچون سیرینه باقوب قاله‌جقسکز . دولابلرینی میدانه چیقاریکز . حقیقت حالی پادشاهمزه عرض‌ایله طریق سلامته سوق ایدرسکز .

او — آه ، بك افندی! سز ایشك لدنیاتنی بیلمیورسکز . بیلسه ایدیکز بویله دیمز ایدیکز .

ماینك دیکر بر رکننی مواخذه ایتدیککز صره‌ده اودخی عینی فکرده ، عینی ادعاده بولنور ایدی .

دها زیاده اوزرینه وارنجه :

— بو آدم ایله برشی یاپمق قابل دکلدر دیمکدن چکنمز ایدی .

بونی ادعا ایدنلر اك واقف ، اك نفوذلی ، اك پارلاق ، اك یوکسك ماین ارکانی ایدی . ادعالری یالکز برقیشه ، یاخود بر یازه منحصر اولمیوب دائمی ایدی . لکن بنم مقام وذات حقنده‌کی اعتقادم اوقدر صاف وشدید ایدی‌که بو اطراد واصرارده معیتك مرتب فسادندن بشقه برشی کوره‌مز ، پادشاهمی معصوم ومظلوم کورمکده مصر ایدم . کندوسیله کورشمك ، دردلشمك ، او اوله‌مینجه برطرفه چکلمك ، هر بر قورقو وخلوصدن وهر بر امل وحسابدن بری اولدیغمه اسناد مطالعه ایده‌رك کندیسنه حقیقتی سویله‌مك آرزوسی و او آرزونك شدتی بوندن ایدی .

حتی حقیقی (میزان) ستوننه صوقوب عالمه مال ایتمکه قیه‌میوردم. چاره بولورسه‌م کندو-یله مخابره‌یه کیریشه‌جك، حقیقتی آنجق کندوسنه عرض ایده‌جکدم. شوقدرکه باشدن اشاغی‌یه قدر معیتنی بر فساد وارتکاب قومپانیه‌سی هیئتنده کورمکده اولدیغم ایچون اویولده مخابره اجراسنه موفق اوله‌جغمه امیدم پك آز ایدی. مع مافیه تشبث ایدوب آنجق ثمره‌سی کورلمدکدن صوکره غزته‌یی نشر ایده‌جکدم.

بونلر ذهنمده مقرر ایدی. لکن داخلده یاپه‌بیله‌جکمی تام اوله‌رق یاپدیغمه و بشقه چاره قالمدیغنه قناعت حاصل ایتمزدن اول قیام ایده‌میه‌جکدم. یاپه‌جقلرمك بری وباشلیجه‌سی دخی حضوره چیقوب برکره دردلشمك ایدی. بوکا موفق اولمق امیدی هنوز منقطع دکلدی.

تصادفی بر وقعه بنم ایچون مطلوبك استحصالنه وسیله اولدی.. ارمنی مسئله‌سنك سوقاقلرده قان دوکمه‌سنه سبب اولدیغی هنکامده یعنی ارمنیلر باب عالی‌یه هجوم ایتمك ایسته‌دکلری کون بن دیون عمومیه‌ده اوطه‌مده اوتوریور ایدم. یانمده بر پارسلی مسافرمده حاضر ایدی. وقعه‌یی خبرویردیلر. دائره‌یی محافظه‌یه مأمور ژاندارمه چاوشنی چاغردم.

بن — ایکی قپوده ایکیشر کشی براقکز. سائرلرینی آلوب باب عالی طرفنه کیدیکز. دیدکلرینك اصلی یوقسه کلیرسکز. وارسه ضابطه وحکومت مأمورلرینك امرلرینه کوره حرکت ایدرسکز. حرکت مفسدلری طوتمق وپولیسه تسلیم ایتمکدن عبارت اوله‌جق. شاید برینه برفسکه اوردیغکزی ایشیدیرسه‌م مسئول ایدرم. چونکه توقیف اولنمش برارمنی وبر مفسدبیله برمحکمه طرفندن محکوم ایدیلنجه‌یه قدر قانونك ودولتك النه تودیع اولنمش برامانت دیمکدر.

بكر چاوش كيتدی . يارم ساعت صوكره قان تر ايچنده عودت ايتدی .

بكر چاوش — افندم كيتدم . پوليسلره ، جاندارمه‌لره ياردم ايتدم . پوليسك ويرديكی ارمنيلری ضبطيه‌يه كتورور ايكن ، برطاقم افنديلر ومهاجرلر هجوم ايده‌رك اللرمدن آلديلر . ويرمه‌مك ايسته‌دم . بكاده صوپا ايله اورارق الّمدن آلديلر .

بن — الكزدن آلوب نه‌ياپيورلر ؟

بكر چاوش — افندم ، دوشونجه‌يه قدر صوپالر ايله دوكيورلر . صوكره براقوب بشقه‌سنی آراپورلر .

فناحالده مأيوس اولدم . افكار عموميه‌نك ارمنيلرك عليهنده بحق قبارديغنی بيليورايدم . يكی برمناسبتسزلكلری اوزرينه خرپانه‌لاجقلرينی تخمين‌ايديور ايدم . واقعاً مناسبتسزلكلری درجهٔ تحملی اشمش ايدی . مقصدلرينك اصلاحات وسائره اولميوب خلقك تعصبنی تحريك ايله بيهوده يره سوقاقلری قان‌ايله ملمع ايتمك وصوكره بونی وقتيله بلغار حاميلرينك ياپدقلری كبی حكومت عثمانيه‌نك عليهنده سوء استعمال‌ايلمك‌ايدی .

لكن بوحساب طوغری دكلدی .

بلغارلر چوقدن تعليم وتشويق كورمشلر ، رؤساسی روسيه‌دن تربيه وتنبيه المشلر ايدی . فضله اوله‌رق حركتلری ايچون انتخاب ايتدكلری محل ، ولايتك كوشه‌لری ايدی‌كه اورالرده نه‌بر قوهٔ كافيه ، نه‌ده حاله‌كوره برتدبير اتخاذينه مقتدر مأمورلر وار ايدی . ايش كوره‌جك اولان مقام ومأمورلر خبرالنجه‌يه‌قدر ايش‌بتمش ، غزته‌لرك

اغراضنه سرمایه اولمش بولنور ایدی. شمدی ایسه ایش مرکزده ایدی، درسعادت ایسه بلکه فاتح زمانندن برو بوقدر مکمل صورتده انضباط تحته آلندیغی یوقدی .

قومیته‌لری واسطه‌سیله برنوع انتظام کسب ایتمش اولان ارمنیلر خالصانه ترکلره مراجعتله طاقت فرسا اولان احوال حاضره‌یه برحسن نتیجه ویرمك اوزره متفقا حرکت ایتمکه دعوت ایتمش اولسیدیلر، شبهه یوقدرکه ترکلرده اتفاق ایدرلر ایدی . لکن ارمنیلر بالعکس بو کبی تشبثلرك بعض مسلمانلر طرفندن واقع اولمه‌سنی کوروبجه نتیجه‌لنمه‌سنی مانع تدابیردن بیله قاچنمدیلر .

بوندن شو اکلاشلدی که ارمنیلر عادتا دولت عثمانیه‌یی ییقمق، انقاضندن برارمنی حکومتی حصوله کتیرمك املنه دوشمشلر . بونی ایوجه اکلامش اولان ارباب حمیت خلقك ارمنیلرك علیهنده باغلادیغی خصومتی تسکینه غیرت ایتمکدن زیاده بلکه تحریك ایتمکه چالشمشلر ایدی . هرایکی حال موجب تأسف ایدی . چونکه وخامتی تخمین اولنه‌میه‌جق وقوعات الیمه ایچون قپو آچیلمش دیمك ایدی .

بونکله برابر بعض ارمنیلر ایله برابر اجنبی غزته‌لرینك ادعا ایتدکلری کبی قبارمش اولان تعصب ملتك علی العموم خرستیانلره قارشو اولدیغی ادعاسی طوغری دکلدی . قتال نه‌قدر توسع ایتسه ینه ارمنی عنصرینه منحصر قاله‌جغنه اشتباهم یوقدی .

حتی بکر چاوشك اوخبر الیمی کتیردیکی صره‌ده اوطه‌مده بولنان پارسلی رسام موسیو و مادام کن (Cain) ایله بو تعصب مسئله‌سندن بحث ایدیور ایدك .

کندوسی بعض اشیا آلمق ایچون چارشی یه کیتمك فکرنده اولدیغنی بیلمم نه غزته‌سی مخابرینه سویله‌مش ، او دخی بوکونلرده استانبول سوقاقلرنده شابقه ایله کزمك مخاطره‌لی اولدیغنی ادعا ایتمش ، واز کچیرمك ایسته‌مش . شمدی بندن رأی صوریور ایدی.

بن کندوسنی تأمین ایتدم . معاذالله سوقاقلرده قان کوکده‌یی کتورسه بیله ادبیله کچن براجنبی‌یه ، باخصوص قادینلره ، کیمسه‌نك فسکه اورمیه‌جغنی سویله‌دم . حتی اوکون سوقاقلرده قاریشقلقلر واقع اولدیغنی وقان دوکولدیکنی بیلدیردکدن صوکره

بن — احتمالکه بو دقیقه‌ده بیله سکونت عودت ایتمه‌مشدر . اکر سویله‌دیکم سوزك طوغریلغنی بالذات تصدیق ایتمکه ارزوکز وارسه ، همان بورادن قالقوب چارشی‌یه کیدیکز. وایشکزی کوریکز. ایسترسه‌کز بن دخی سزه رفاقت ایده‌یم .

موسیو تردد ایتدی . مادام پارس قادینلرینه مخصوص وقوعات آرایجیلغنه مغلوباً کیتمکه اصرار ایتدی . برابرجه چیقدق . آچیق عربه ایله چارشی‌یه قدر کیتدك . آله‌جقلرینی آلدیلر . کوپری‌یه قدر برابر کلدکدن صوکره براقدم . یولده موقوفاً کتوریلان برقاچ ارمنیدن بشقه معتادك خارجنده برشیئه راست کلمدك .

آپریلور ایکن دیدمکه :

— دوستم! وقعه‌دن یارم ساعت کچمه‌دن محل وقعه‌دن کچدیککزی ونه کوردیککزی اونوتمه‌یکز . صوکره‌ده غزته‌لریکزك یازه‌جقلرینه دقت ایدرسکز . عظیم بر مباینت کوره‌جکسکز . شونی‌ده اوکرنمش اولیکزکه بو مباینت بو دفعه‌یه مخصوص دکلدر. هر وقت شرق اموری حقنده‌کی نشریاتکز بویله‌جه حقیقتك وهدفك

خارجنده قالمقدن قورتیله‌مز . ارتق قصدمی ، یوقسه مخبرلرده ایفای وظیفه‌ده‌کی لیاقت واقتدار فقدانی‌می تعیین ایتمکه چالیشیرسکز .

بونلری چارشویه قدر کتورمکده‌کی مقصدم نجه بیوك ایدی . موسیو ومادام (که‌ن) فرانسه سفیری موسیو قامبونك دوستلرندن ایدی . وقعه‌یی اقشامه صباحه نقل ایده‌جکلری شبهه‌سز ایدی . حکومت مأمورلرینك الندن آلنوب برطاقم ارمنیلرك قتل اولنمه‌لری اداره‌سزلکه حمل اولنه‌جق ایدی .

چونکه موقوف موقت بر امانتدر . قانونك حمایتنه مظهردر . ضابطه یا اختیاریله تسلیم ایدیورایدی ، یاخود تسلیم ایتمه‌مکدن عاجز ایدی . اختیاریله ایدیسه کندی قانونه اهانت کبی حکومت عظیم بر مسئولیتی اوزرینه المش اوله‌جقدی ، عجز ایسه دها بدتر ایدی . چونکه عمومیت اعتباریله احوال وخیم وتدابیر شدیده اتخاذینی موجب ایدی . بش اون موقوفی حمایه ایتمك کبی اوفاق بر ایشده کوستریلان کفایتسزلکی دها بیوك ومهملری ایچون هیچ ده تجویز اولنه‌میه‌جقدی . او حالده بویله براداره‌نك تبدیلی لزومی تظاهر ایدیور دیمکدی .

بودوشونجه بر قاچ کون ذهنمی اشغال ایتدی . حتی بر جهتله ییلدیز سراینه دخی عکس ایده‌رك طولاییسیله حضوره چیقمقلغمه یاردم ایدن اسباب صره‌سنه کچدی . لکن انك صره‌سی آتیده کلیر .

موسیو (که‌ن) ی اوکون چارشویه کتورمکده‌کی مقصدمك ایچنده برده موسیو (قامبونه) اوکونلرده کندیمی خاطرلاتمق ارزوسی‌ده داخل ایدی . آیاغمی ساقطلاندیغی وقت کندوسنی کوروب اورته‌لغك احوالنه دائر اوزون اوزادی‌یه قونوشمش ایدم . قوماندان (برژه) یی ایوجه توصیه ایتمش اولملیکه قامبون یی پك بیوك بر

اهمیتله دیکله‌دی. اثنای بحثده کندوسنه صراحةً اثبات ایتدم‌که اکر اوروپا حکومتلری یالکز ارمنیلر نامنه اوله‌رق مداخله پولتیقه‌لرنده مصر اولورلر ایسه عناصر عثمانیه بیننده‌کی برودتی تزیید ایتمش اولورلر، عاقبت وخیم قتالله‌ره، اوروپانك‌ده آسایشنی اخلال ایده‌جك قاریشیق مسئله‌لرك حدوثنه قپو آچارلر.

« اثبات ایتدم » دیمکله ایشی مبالغه ایتمیورم. مباحثه‌نك نتیجه‌سنده موسیو قامبون بکا دیمش ایدی‌که:

— افکار ومراقکزده خطا ایتمکده اولدیغکزی ادعا ایتمم. اکر صفتم مساعد اولسیدی بلکه سزی تبریك ایله بنم ده تمامیله اوفکرده اولدیغمی سویلر ایدم. لکن نه چاره‌که یکدیکریمزه رقیب اولان بزلردن فضله برشی بکله‌مه‌یکز. خلاص‌ده، محوده انجق سزدن کله بیلور. ملکك صاحبی سزسکز، بز دکلز.

ایشته برسوزکه ینه فکر وجدانمی آلت اوست ایتدی. کوزلرم یاشاردی. موسیو قامبون سبب تأثرمی نظریله استفسار ایتدی.

بن — سوزلریکز پك طوغری‌در. لکن اوروپا اعتباریله اولان طوغریلقلر بزه کوره اوقیمتده دکلدر. اوت، اورته‌لغی دوزتلمك همتی اجنبیلردن دکل، بزدن کله‌لیدر. لکن حکومتدن بوهمتك کله‌جکنه امید یوق کبیدر. غربده اولدیغی کبی اشاغیدن تضییق اجراسی بزده جائز دکل اعتقادنده‌یم. چونکه بونجه اسباب انقراضه رغماً دولتك یارم عصردن برو پایدار اولمه‌سی خلقمزك حکومتلرینه قارشو اولان بر رابطهٔ معنویه‌لری ثمره‌سیدر. بوحال غربده موجود دکلدر. حکومتی سلامت طریقنه سوق ایچون سزده اولدیغی کبی اشاغیدن نفوذ اجرا ایتمکدن او امثالسز اولان رابطه‌یه خلل کله بیلور.

حال بوكه او رابطه‌يی بزمدار سلامت بیلیورز . اوكا خلل كلنجه قاچنمق ایسته‌دیكمز تهلكه‌دن دها بیوكنی كندیمز اختیار ایتمش اولمزمی‌یز ؟

حاصلی چیقمز بر یولده‌یز . نه‌یاپه‌جغمزی شاشیردق . امدادی اجنبیلردن بكله‌مك ذلت اولدیغنی بلكه هركسدن زیاده بن تصدیق ایدرم . بونكله برابر او امدادی تجویز ایده‌جك بر راده‌یه كلمش بولنیور ایسه‌ك ارتق اضطراب درونمزك درجه‌سنی آكلارسكز . كوزلرمك یاشاردیغنی‌ده طبیعی كورملیسكز .

موسیو قامبون توجهنی اعلان ایدن بر سوزله الی صیقدی . صراحةً شونی اكلامش اولدم كه موسیوقامبون كرك حكومتیله برابر یاخود یالكزجه اوله‌رق كندوسی احوالك كنهنه واقف ایدی . دروناً قورقدیغمز فلاكتك اوكی النمه‌سنه طرفداردی . لكن روسیه ایله اتفاق حسبیله ارزوسی وجهله حركت ایتمكدن عاجزدی . بوعجزندن طولایی اوده بزم كبی متأثردی .

موسیو (كه‌ن) ك شاهد بولندیغی وقوعات بر قاچ آی مقدم فرانسه سفیرینه وقوعی محتمل اولدیغنی ادعاایتدیكم وقوعاتك بری ایدی . بونك ایچون ملاقات ومباحثه‌مزی خاطرلاتمق ایسته‌مشیدم .

*
* *

اوكونكی استانبول وقوعاتندن حاصل اولان تأثرم برجهتله ییلدیز سراینه‌ده عكس ایتمش ایدی دیمش ایدم . ایرتسی اقشام یالیده برمعتاد ماصه‌باشنده دیون عمومیه‌یه متعلق اوراق ایله مشغول ایدم . همان هراقشام یالی‌یه كلمكده اولان قومشو ندیم بك ایله بزم طاغستان مهاجرلرندن وبنم مكتب ارقه‌داشلرمدن اولوب روسیه‌ده عسكرلك

وصوکره بورایه التجا ایتمش و ذات شاهانه طرفندن یوز باشیلقله مزراقلی آلایینه قبول بیورلمش اولان ایکی برادر — یعنی حسن وحسین بکلر اوطه‌ده حاضر ایدیلر. قونوشیورلر ایدی ، ندیم بك غایت لطیفه‌کو ومبالغه‌جی بر آدمدر. اواقشام دخی « شویله ارمنیلری کسمشلر ، بویله یاپمشلر » دیه‌رك متصل سویله‌نیوردی .

خاطریمه کلدیکه وقتیله اوتلق کوینده بلغارلر حقنده عینی لسان ایله شرکت واپورینك کوکرته‌سنده کسانلری مدح ایتدیکی صره‌ده کندوسنه جواباً ؛

— بونلر پك اعلا ، امافرداسی اولمسه .

دیمش ایدم ، اووقت واپورده حاضر بولنانلرك چوغی بوسوزمی موسقوف طرفدارلغمه ویرمشلر ایدی . صوکره اوتلق کویی کسمه‌لرندن ایاستفانوس وبرلین معاهده‌لریله نتایجی چیقمش ایکن اغلب احتمالدرکه اوسوزمی درخاطر ایده‌مامشلردر .

بن — بنم اینجه فکرلی ندیمم ! وقتیله اوتلق کویی وعورت آلان حقنده سویله‌دیکك یاغلی باللی سوزلرك ایله بنم قوری جوابجغمی اونوتمه ، چونکه بونك‌ده فرداسندن قورقمق ایجاب ایدیور .

ندیم بك کندوسنه مخصوص غلیظ لسان ایله ارمنیلرك راحت طورمدقلرینی وبودرسه مستحق اولدقلرینی سویله‌دی .

— بن دخی عکسنی سویله‌میورم ، یالکز ضابطه‌نك النه تسلیم اولنمش اولانلرك اللرندن آلنوب قتل ایدلمه‌لری تأویل قبول ایتمیه‌جکنی وبوندن طولایی برفنالق کلمه‌سندن قورقدیغمی سویله‌یورم .

لکن ندیم بکه برشی اکلاتمق اوزره زحمت اختیار ایتمك بیهوده

بر یورغونلق دیمك اولدیغنی بیلدیكم ایچون اوكمده‌كی مشغولیتمه دوام ایتمكله برابر بونلری اهمیتسز برصورتده سویله‌مشیدم .

ندیم بك كیتدكدن صوكره ایشمی براقوب ، بزم همشهری بكلر ایله قونوشدم . اوقومش ، فكر ومسلك صاحبی اولمش آدملر بولندقلری ایچون كندولری ایله دردلشدم . احوالك وخامتنی اكلاتدم ، اندیشه‌ده بولندیغمی ایضاح ایتدم . حتی برجم غفیر اوله‌رق ییلدیزه كیتمك ، پادشاهه برمحضر ویرمك تصورینك موجود اولدیغی علاوه ایده‌رك سلاحسز وپادشاهك لطف وعنایتنه منتظر برصورتده ییلدیزه طوغری یورویه‌جك اولان خلقه قارشو عسكرك نه حال وحركتده بولنه‌جقلرینی صوردم . بالخاصه امرلرندن « اورك » امرینی آلنجه عسكرك اهالی‌یه قورشون صیقوب صیقمیه‌جقلرینی آكلامق ایسته‌دم .

حسن بك بلاتردد صیقه‌جقلرینی سویله‌دی . بوكا سبب اولمق اوزره‌ده عسكرك كندی اللرنده بولنان تفنكلرك نه‌اولدقلرینی بیلمدكلرینی ، انجق شوكونلرده برنجی دفعه اوله‌رق كندولرینه جبخانه ویرلمش اولدیغنی . تجربه ایچون وسیله اوله‌جغندن بویله خلقه قارشو دكل ، بلكه‌ده آنالرینه و بابالرینه قارشو قورشون آتمق اوزره امر آلدقلری حالده آنده بیله تردد ایتمیه‌جك صورتده سلاح استعمالنه هوسكار اولدقلرینی ادعا ایتدی .

مطالعه‌سی معقول كوروندی . فضله برتفصیلات ایسته‌مدم .

عسكر بكلرك قشله‌ده جان یولداشلری وارمش . بن كندیلریله دردلشدیكم كبی انلرده كندی آرقداشلریله دردلشمشلر وبنم اندیشه‌لریمی اكلاتمشلر . اوته‌كی بكلر ایسه جورنالك واسطهٔ تفیض اولدیغنی بیلدكلرندن طیسانه‌مامشلر . ایشتدیكلرینی یاغلایوب عقللری ایردیكی

قدر توسیع و تصنیع ایدوب ییلدیزه ویرمشلر. بونلرك بری مشهور برعائله‌یه منسوب اولان ن... بك، دیکری ایسه المانیاده تحصیل ایدنلردن ح... بکدر.

بزم همشهری بکلر ایله ندیم بك توقیف و ییلدیزده استجواب اولنورلر. ندیم‌بك ایشدیکنی عیناً سویلر. بکلر کلیاً انکار ایدرلر. ندیم بکك ایشتدیکی سوزلرمك ایچنده اهمیتی حائز برشی یوقدی. مواجهه‌ده بکلر ندیم بکك افاده‌سنی تصدیق ایدرلر. نیچون ابتدا انکارده بولندقلری صورولنجه قورقولرندن شاشیروب اونوتدقلرینی سویلرلر. جورنالجی بکلر ایسه حرکتلرینك آلچقلغنه کندولری دخی واقف اولدقلری ایچون مواجهه‌ده صیقیلوب ککه‌لرلر. بر نتیجه چیقمز. بکا خبر ویرمه‌مسی ایچون صیقی تنبیه ایله ندیم بکی صالیویررلر. عسکر بکلری‌ده برینی طرابلسه، دیکرینی شامه اولمق اوزره تبعید ایدرلر.

بن بونلردن خبر النجه جانم صیقلدی. طوغریجه ییلدیزه کیدوب بنم یالیمده واقع اولمش برتعاطئ افکاردن طولایی مسافرلرم توقیف و استجواب اولندقلری حالده بکا تنزلاً بر سؤال صور-مدقلرینك اسبابی نه اولدیغنی اکلامق ایسته‌دم. جواب ویرمدیلر.

سؤالمی هیچ برکیمسه پادشاهه عرض ایتمك ایسته‌مدی.

— آدم، کچمش برشی. اهمیتی قالمدی. نه کزه لازم.

دیدیلر، لکن بن بر مناسبت بولوب بو یولسزلغی پادشاهه قدر واصل ایتمك فکرینی ترك ایتمدم. دفعاتله شکایتمی تجدید ایتدم.

برکون باش مابینجی‌دن جلب کلدی. کیتدم کمال اهمیتله بنی بیوك صالونك برکوشه‌سنه چکه‌رك دیدیکه:

— افندمز اورتەلغك حالندن مراق ایدەرك اندیشەیە دوشیور . شمدی ایش یالکز ارمنیلردە قالمیوب کنجلردە یافتەلر یاپشدیرمغە و خنکاری تهدید ایتمکە باشلامشلر . افندمز بیوریورلرکە کنجلر مراد بکی سورلر . کندوسنك بکا صادق اولدیغنیدە بیلورم. ایستەسە حقیقتی اوکرەنوب بکا معلومات ویرەبیلور، یاخود هیچ اولمزسە انلری مناسبتسزلکلردن منع ایدر . حتی کندوسنك کنجلرك رئیسی اولوب کندوسنك تشویقیلە اوتەیە بریە یافتەلر یاپشدیرلدیغنی خبر ویردیلر ایسەدە بن بوکا ایناتمم بیوریورلر .

ارتق اوزریمە طوغریجە برهجوم دیمك ایدی. ذرە قدر صیقلمدم. بالعکس عرض حقیقت ایچون چوقدن آرادیغم فرصت مقامندە تلقی ایدوب ممنون اولدم . ابتدا « حقیقتی اوکرەنوب بکا معلومات ویرە‌بیلور » تعبیرندن بنی عادی بر جورنالجیلغە دعوت معناسنی چیقارمیەجغمی سویلەدم. سبب اولەرقدە « بنی افندمز ناموسسز بیلمك ایچون هنوز حق بولەمامشدر » ادعاسنی کوستردم .

لکن بنم حاجی علی بکە ویردیکم اصل جوابی اکلاتمزدن اول بکا خطاب اولنان سوزلرك نە رتبە نفس الامرە موافق اولدیغنی ایضاح ایتمك لازمدر .

اوت . کنجلرك قیملدانمغە باشلادقلرندن خبرم واردی . حتی ایلك ایشلری بکا معلومات ویروب بنی کندولرینە رئیس انتخاب ایتمك تشبثلرندن عبارت ایدی . مابین همایونك اك بیوك ارکانندن برینك یقین اقرباسندن و بنم طلبەمدن اولوب غیرت وحمیتنی چوقدن تقدیر ایتدیکم ح .... بك برکون یالی یە کلدی . ملکیە وطبیە طلبەلریلە معلملرینك کزیدەلری برلشوب « اتحاد وترقی جمعیت عثمانیەسی »

نامیله برجمعیت خیریه تشکیل ایتدکلرینی ، مقصدلرینك احوال وخیمهٔ حاضره‌نك ایجاب ایتدیره‌جکی فداکارلقلری مطرد ومرتب صورتده ایفا ایتمك اولدیغنی ، بنم بیلمم نه کبی حال وصفتم حسبیله مقام ریاسته کچمك ایجاب ایده‌جکنی و بوکا بناءً متفقاً انتخاب اولندیغمی تبلیغ ایتدی .

جواباً افکار وحرکاتده اطراد کوزه‌ده‌جك بر جمعیتك وجودی پك لازم اولدیغنی ، لکن برکره کندوسنه دانشمقسزین بویله مهم ومسئولیتلی بر موقعه برینك انتخاب اولنمه‌سی آرادقلری اطرادك اك بیوك ضدی بولندیغنی ، بکا کلنجه بر طرفدن مأمور صفتیله ایلق آله‌رق قپویه کیتمك ، دیکر طرفدن اساساً دولته قارشو اولمسه بیله هیئت ادارهٔ حاضره‌یه قارشو اوله‌جغی اشکار بولنان بر جمعیته انتساب ایتمك کبی ایکی ضدك جمعنه وجدانمك هیچ بروقتده مساعد بولنمیه‌جغنی قطعیاً سویله‌دم . فضله اوله‌رق تشکل ایده‌جك جمعیتك ظاهراً اولسون فساده حمل اولنه‌جق حرکتلردن نهایت درجه‌ده چکنمه‌سی وهیچ بروقتده پادشاهه دوست وطرفدار اولدیغنه شبهه کتیرمه‌مسی الزم اولدیغنی واستانبول سوقاقلرنده قان دوکلمه‌سنه اصلا محل ویرلمه‌مك وپادشاهك علیهنده هیچ برفعل اختیار ایدلمه‌مك ایجاب حال ومصلحتدن بولندیغنی علاوه ایتدم . حتی قان دوکلمه‌سی اوزرینه روسیه وسائر اجنبی دونانمه‌لرینك درسعادت لیماننه کلوب قولایجه‌ترك ایتمیه‌جکلرندن، عصیان کبی تشبث حالنده دخی حکمدار کیم اولورسه اولسون خلقدن کلیاً امنیتنی قالدیره‌حقندن قورقلمق لازم کله‌جکنی آکلاتدم .

جمعیته داخل اوله‌میه‌جغمه سبب اوله‌رق هنوز پادشاهدن امیدمی کسمه‌دیکمی ، کندوسنك وخاندانتك ملکه علاقه‌سی حسبیله

البته بزدن زیاده غیرت کوسترمه‌سی ایجاب ایده‌جکنی ، بو کون انی کوسترمیور ایسه شبهه‌سز اطرافك فسادینه قربان اوله‌رق حقیقت حالدن بی‌خبر اولدیغندن ایلری کلدیکنی ، ملتی قورتارمق برهنر ایسه بزم کبی رجال مرتبه‌سنده بولنان مأمورلر ایچون ملتی قورتارمق ایله مساوی بولنان پادشاهی قورتاروب طریق سلامته سوق ایتمك وظیفه‌سنك دها یقین ودها مقدس اوله‌جغنی ، حضوره چیقوب حقیقت حالی عرض ایتمك، بصیرت پرده‌سنی آچمق امیدنده بولندیغمی، اکر بو امیدم اولمسه چوقدن استعفا ایدوب چکلمش اوله‌جغمی ، امیدمی کسنجه بن کندم کیدوب کندولرینه التحاق ایده‌جکمی تفصیلاً اکلاتدم .

بر دها کوروشمك مقرر دکل ایکن اوذات تکرار یالی‌یه کلوب بنی کوردی و بنم مطالعاتمی پك معقول کوردکارینی سویله‌دکدن صوکره کویا احواله وقوفم اعتباریله بعضاً ووجدانمك راحتنه خلل ویرمیه‌جك صورتده قبالی اوله‌رق واقع اوله‌جق مراجعتلری قبول ایله پدرانه نصیحت ویرمکه موافقت ایتمکلکمی طلب ایتدیلر .

مراجعتلرینك نمونه‌سی اولمق اوزره بر یافته‌نك مسوده‌سنی کتیروب فکرمی صوردیلر . اویله‌جه یاپشدیرلدیغی حالده حسن تأثیردن زیاده سوء تأثیری اوله‌جغنی سویله‌دم . خلقجه حسن تأثیری جالب اوله‌جق خطابك نصل اولمق لازم کله‌جکنی مسوده‌یی تصحیحاً ایضاح ایتدم . اك صوك سوزم دخی شو ایدی :

بن — بن بونی یاپشدیریله‌جق بر یافته مقامنده آلوب اوقومیورم . سودیککز معلمکزدن بر ماده حقنده فلسفه جویانه مطالعه‌سنی صورییورسکز . بن دخی او مطالعه‌می یالکز مطالعه شکلنده سزه بیان ایدیورم . حکومت مأموری صفتیله بن بوندن فضله‌سنی بیلمك

ایسته‌مم . سز بیلدیرمکه قیام ایده‌جك اولورسه‌کز نی‌ده کندی علیهکزه دعوت ایتمش اوله‌جقسکز .

شوقدرکه شاید جامعلردن برنده طوپلانوب برنمایش یاپمغه قرار ویره‌جك اولورسه‌کز ایکی کون اول بکا خبر ویریکز . کلوب نمایشه اشتراك ایده‌جکمی وعد ایتمیورم . اشتراك ایتمك احتمالی اولدیغنی‌ده انکار ایتمیورم .

فی‌الحقیقه جامعه طوپلانوب نمایش اجراسنه قیام ایتدکلری حالده خطبه‌یه چیقاجق اولان کیمسه‌نك تحریکنی کورونجه انك مقامنه کچمك ، پادشاهك اصلا اندیشه ایده‌میه‌جکی بر لسان ایله مقصدلرینی تصویر وموافقت عمومیه‌یی جلب ایتمك ، بوصورتله نتایجی وخیم برفساده اصلا محل براقلمامق فکرینه دوشدم . هم مقاصد مشروعه ومقبوله‌لرینك ترجمانی اولمش ، هم‌ده اویغونسزلغی منع ایتمش بولنه‌جق ایدم .

بومناسبتله اورته‌لغك درجهٔ اهمیتی حقنده پادشاهه قدر عکس ایده‌جك مطالعه‌لر بیاننه وسیله بولمش اوله‌جقدم . نمایشجیلره اشتراك ایتدیکمی‌ده « بویله بر تصورك وجودینی خبر آلدم . یکده اعتماد ایتمه‌مکله برابر شاید اصلی چیقارسه کنجلرك بکا اولان اعتمادلرینی حسن استعمال ایده‌رك احوال حاضره‌ده حدوثی جائز اولمیان فساده محل براقه‌مق وجیبه‌سنی ایفا ایتمك ایسته‌دم » یولنده بیلدیزه قارشو حرکتمی تأویل ایده بیله‌جك ایدم .

بویله برصره‌ده لوندره‌ده (حریت) غزته‌سی چیقدی . بوکبی برفریادنامه‌نك شمدیکی کبی احوال ایچنده کلی تأثیری اولور . فریادجی عاقل وواقف وحمیتلی اولورسه تأثیری مطلوبه موافق اولور .

اولمزسه بالعکس ایولکدن زیاده فنالغی طوقنور . سلیم فارس ایچون دین ، وطن ، حمیت ، ناموس هپ منفعت شخصیه‌سندن عبارت اولدیغنه کوره بلکه بیلدیزجه حاصل اولان تأثیردن زیاده نجه برسوء تأثیر حاصل اولدی .

مدت مدیده استبداد آلتنده ازلمش اولان برمملکتده چیقان ایلك مخالفت صداسی نه قدر ملایم ومعتدل بولنورسه اوقدر ثمره‌دار اولمش بولنور . حالبوکه عکسنه اولنجه یالکز هیئت اداره دکل ، خلق دخی اورکوب یوز چویرر .

ارمنی مسئله‌سنك خلقمزی صرف دیانت زمیننه سوق غیرت ایتمکه مجبور ایله‌دیکی برهنکامده ، خلقك حسیات دیانتنی اوقشامیه‌جق اولان برفریاد نه قدر حقلی ومناسبتلی‌اولورسه اولسون ، بزده ارمنی فسادینك برنوع دیکرندن بشقه برشی اوله‌مز ایدی . بالخاصه سلیم فارس کبی مذهب ومسلکی اولمیان برینك امضاسی آلتنده چیقمش بولنورسه دها بدتر اولور .

روسیه‌ده نیهیلیزمك بویله مهلك بر شکله کیرمه‌سی ایلك طاورانانلرك مزاج ملتی حسابه قویمقسزین اون سکزنجی عصر حکماسنك افکارنی نشره باشلامه‌لرندن ، وایلك اول خلقك کندولرندن یوز چویرمه‌سندن ایلری کلمشدر . خلق حکومتك حقلرنده‌کی شدتلرینی چوق کوروب شکایته اشتراك ایده‌جکی یرده ، وظیفه‌سز ، بلکه‌ده منظره‌دن متلذذ وایشده علاقه‌دار برسیرجی مقامنده قالدی .

نیهیلیستلرك مأیوسیتلری واطرادسزلقلری بوندندرکه بوسایه‌ده روسیه‌ده اصول مشروطه‌نك تأسس ایتمه‌سی لا اقل برعصر قدر مدت کری‌یه آتلمشدر .

(حریت) ك چیقمه‌سی بزم ده اویله بر کردابه دوشمك مخاطره‌سی اوکنده بولندیغمزی ایما ایدیور ایدی . بونك ایچون تلاشم پك جدی وطبیعی ایدی .

ظرفك ایچنده اوله‌رق دیون عمومیه‌یه کلمش اولان (حریتی) اوقودقدن صوکره قویمه قویدم . اقشام اوستی ییلدیزه اوغرادم . طبیعی اورایه‌ده غزته کلمش بولنه‌جق ایدی . نه‌کبی تأثیر حاصل ایتدیکنی مابین ارکانك حال وطورلرندن اکلایه‌جق ایدم . چونکه هیچ بروقتده هیچ برشیئی کیزلی طوتمغه مقتدر اوله‌مزلر .

حاجی علی بکك اوطه‌سنه سربست اوله‌رق کیروب چیقاردم . قپو قپالی ایدی . لکن بك افندی ایچریده دیدکلرندن خبر ویرمکسزین کیردم . عزت بك ایله برابر باش باشه اوتوروب ایلك کورونوشه باقیلورسه (طریق) غزته‌سنی اوقویورلر ایدی .

بن کیرنجه کمال سرعت وتلاش ایله عزت بك طریقی قپادی وبوکوب یان جیبنه آتدی . بوکندیکی غزته (طریق) ك قالینلغندن فضله‌جه ایدی . طریق اولسه‌ بیله قویلنه قویمه‌سنه نه مناسبت وار؟

بن — نه اوقودیغکزی سویله‌یم‌می ؟ الد نمدیغمه یمین ده ایده‌بیلورم .

عزت بك — طریق غزته‌سنی اوقودیغمزی کوردیکز . یمینه نه حاجت ؟

بن — سز (طریقی) اوقومیوردیکز . (حریت) غزته‌سنی اوقویور ایدیکز .

عزت نسبتسز درجه‌ده فضله اوله‌رق ایکیسی شاشیردیلر .

بن — نافله‌یره تلاش ایتمه‌یکز . ایسترسه‌کز بن اوقویم ، سز دیکله‌یکز دیه‌رك قوینومده‌کی غزته‌یی چیقاردم .

بونك اوزرینه نفس آلدیلر . عزت بكك مابین همایونده مأمورینی یوقدی . باش مابینجینك پاشلیجه مداوم بندكاننده‌ن بری ایدی .

(حریت)ك سرایجه بیوك تأثیری اوله‌میه‌جغنی تخمین ایتدم . چونكه سلیم فارسه كیمسه اهمیت ویرمه‌یور ایدی .

بو صره‌لرده انتشار ایتمش اولان احمد رضابك مكتوبی بنی احیا ایتدی . (حریت) ك حاصل ایده‌بیله‌جكی سوء تأثیری اونوتدم . رضابكی قلباً تقدیس ایتدم . تقدیس ایتدیكمی برچوق كیمسه‌لره وحتی مشهور خفیه‌لردن انشته‌سی سروری بكه اعلان وافشا ایتدم . جداً یوركه صوسریلدی . برتك اولسون مملكتده حمیتلی موجود اولدیغنی تبین ایتدی . نمونه كورولنجه آرقه‌سی كله‌جكنه قویاً امیدوار ایدم .

*

* *

او هنكامده‌كی صیقینددیلرم سعید پاشا ایله واقع اولان بر ملاقات اوزرینه آیروجه آزالمش ایدی . تكرار صدارته كلمك احتمالی قویاً سویلنمكه باشلاینجه قلبنی یوقلامق ایسته‌دم . مأمولك خارجنده اوله‌رق بنم اندیشه‌لریمه پك واقف وقلباً مشترك وبكا متوجه بولندم . عادتاً قملدانمغه باشلامش اولان ارباب غیرت و وقوف ایله مناسباتده اولدیغنه حكم ایتدم . جسارت اله‌رق برآز كندوسنه آچلدم . كندوسی‌ده دردلشمكدن چكنمدی . نمایشلر اجراسنه لزوم وارد اولنجه انلر بزم طرفدن اجرا اولنه‌رق كندوسنك كلیاً خارجده قالمه‌سی ایجاب خالدن اولدیغنی و انجق احوالك سوقیله ذات شاهانه صدارت ایچون كندوسنه مراجعت ایدنجه ایسته‌دیكی وكلایی تعیین ایتمك وكافهٔ معروضاته قبول ویاخود عدم قبولی مبین جواب ویرلمك ، ارادات سنیه یالكز باش كتابت واسطه‌سیله تحریراً تبلیغ ایدلمك ، صدارتك

معلوماتی خارجنده دوائر عالیه‌یه اوامر ویرلمه‌مك كبی شروطه وقیود ایلری سوریله‌رك انلر قبول بیورلمه‌ینجه اعتذار ایتمك مناسب اوله‌جغی حقنده هم‌افكار بولندق .

چوق كچمه‌دن سعید پاشا صدراعظم اولدی . خط همایونده یالكز كندوسیله شیخ‌الاسلام ذكر اولنوب هیئت وكلانك امر تشكیلی دخی كندوسنه محول قالدیغی ایما ایدلدیككندن درجه‌سز ممنون اولدم . شروطك قبول بیورلدیغنه حكم ایتدم .

نه‌چاره كه ممنونیتم سوركای دكلدی . چونكه ایرتسی صباحی چیقان غزته‌لر سائر وكلانك موقعلرنده ابقا ایدلدیكنی مبین توجیهاتی محتوی ایدی . سعید پاشانك همان استعفا ایده‌جكنه انتظار ایتدم . اوده واقع اولمدی . مشترك احبابمزدن برینك ادعاسنه كوره سعیدپاشایه وكلایی انتخاب ایتمك اوزره حریت حركت وعد اولنمش ایكن كیجه یاریسی كندوسنك خبری اولمقسزین ابقا اراده‌لری غزته‌لره ویرلمش . ایرتسی كون مابینه قوشان سعید پاشایه دخی « شمدیلك بویله ایجاب ایتدی . برمدت صبر ایدك » دینمش . اوده چوق اصرار ایتمه‌مش .

احمد راتب پاشانك حجاز والیلكنه اعزامی دخی سعید پاشانك معلومات وموافقتی خلافنده اولمش . مهردارینك شورایه اعزامی ایسه اورته‌لقده هیچ برشیئك دكشمدیكنی ودكشمیه‌جكنی كوستردی . آرتق بن بوجهتدن امیدمی كسدم . حتی سعید پاشایه اوقدر بیوك برامید باغلامش اولدیغمدن طولایی كندیمی تعییب ایتدم . عزل اولنجه‌یه‌قدر بردها سمتنه اوغرامدم .

عزل اولدقدن برقاچ كون صوكره كیدوب كورشدم . یكانه مقصدم مسلك مقررده عدم ثباتدن هیچ برشی چیقمیه‌جغنی ، ازجمله مقامنده

بیله دوام ایده‌میه‌جکنی : شاید ایلك کونی استعفاده اصرار ایتمش اولسه هم مقصدینـــه نائل اولمش بوله‌جغنی ودهـــا چوق مدت صدارتده اوتوروب ایش کورمش اوله‌جغنی اکلاتمق ایدی .

کندوسنی پك مأیوس واندیشـه ایچنده بولدم . اندیشه‌سـنك‌ده سبب عزلنی بیله‌مدیکندن ایلری کلدیکنی اکلادم . حتی ممکن ایسه بونك تحقیقیله کندوسنه معلومات ویرلمه‌سنی بندن رجا ایتدی .

چوق کچمه‌دن اوسببلر بن‌حضورده ذات شاهانه‌نك اغزندن ایشیدوب اوکرندم . منبعی افشـا ایتمکسزین سعید پاشـایه تحریراً بیلدیردم . تاریخچه دخی بیلنمه‌سی لازم اسبابدن بولندقلری ایچون نقل ایدیورم .

برنجی سـبب : صـدر اعظم سعید پاشـا فلان کونی ارمنیلرك استانبولده نمایشلراجراسیله فساد ایقاع ایده‌جکلرینی ایشیدنجه پادشاهه مراجعتله چولق وچوجقلرینی (یعنی سعید پاشانك اولاد وعیالنی !) تهلکه‌دن وقایه ایچون سرای همایونه قبول بیورلمه‌سنی مصرانه التماس ایتمش !

ایکنجی سبب : اوکونلرده ساقس بیلمم‌نه دوقه‌سی ایچون ییلدیزده ویریلان ضیافتده سعید پاشـانك کوکسنده بولنـان امتیاز نشانـنك اورته‌سنده‌کی طغرا دوشمش ایکن کندوسی فرقنه وارمه‌مش وسفره‌ده اوتورور ایکن ذات شاهانه‌نك کوزینه ایلیشمش !

هرایکی طرفك ادارهٔ ملك امرنده‌کی وظیفه شناسلقلرینی توصیف ایچون کوزل سندلردر !

جداً تهلکه ملحوظ اولسه بیله خلقی تأمین ایچون اولاد وعیالنی فدا ایتمکه راضی اوله‌جغی یرده ، بر صـدر اعظم چوجقلرینی کویا

تهلكه‌دن قاچرمق ایچون قلعه آرقه‌سنه اعزام ایتمك تدبیرینه صاریلیور، تلاش وجبانت درسنی امتثال ایتمك اوزره خلقه ویرمش اولیوردی!

دیگر طرفدن قضاءً یرندن اوینامش اولان برچیویجك سببیله ذمام ادارهٔ دولتده تعدیلات اجراسی تنسیب ایدیلیوردی!..

سعید پاشا ایله اوكون واقع اولان ملاقاتده صوك امیدمك كندی صدارتی اولدیغنه گوره آندن دخی برشی چیقمه‌یجه‌كیا امیدسز قالدیغمی وارتق مأموریت ومملكتده قاله‌میوب برطرفه چكیله‌جكمی آچیق اوله‌رق سویله‌دم. سعید پاشا زیاده تلاش ایتدی. مأمول ایتدیكمدن زیاده بكا توجه ومحبت كوستردی. صبر ایدلمسنی پدرانه توصیه ایله‌دی.

بن — نصیحت دولتلرینی قبول ایتدم دیه‌رك افندمزی الداتمق ایسته‌مم. یاپه بیله‌جكم برشی وارسه اوده كیده‌جكم وقت كیدیورم دیه‌رك سزه معلومات ویرمكسزین كیتمیه‌جكمی وعد ایتمكدن عبارت اوله‌جقدر.

سعید پاشا بوكا تشكر ایتدی، بن‌ده بونك اوزرینه كندوسنی ترك ایتدم. بردها كوروشمك نصیب اولمدی.

*

* *

دیمك اولیوركه حاجی علی بك واسطه‌سیله جلب اولنوب بكا سؤال عالی تبلیغ اولندیغی كون بن ینه مأیوس ایدم. پادشاهه حقیقت حالی عرض ایده بیلمكه هروقتدن زیاده هوسكار ایدم.

جوابمی باش ماببنجی بككك لطف ودرایتنه حصر ایتمه‌مك ایچون حقه قلم ایسته‌دم. یازدیغمك مسوده‌سنی صاقلامدم. لكن تخمینا یازدیغم شو آتیده‌كی صورت اصلندن پكده فرقسز اولسه گركدر:

« امر وارادهٔ شاهانه‌لرینی باش‌مابینجی قوللری واسطه‌سیله آلدم . خالصانه جواب اعطاسنه مسارعت ایدیورم .

اولا — قوللکز اویله بر جمعیتك رئیسی دکلم واوله‌مم. چونکه مأموریت رسمیه ایله اویولده بر ریاستی برلشدیرمك المدن کله‌مز .

ثانیاً — احوال حاضرهٔ مملکت ایله اسباب موجبه‌لرینی اختصاص کسب ایتدیکم تاریخدن مثلا چین دولتنك بوندن ایکی یوز سنه اولکی وقوعاتنی یازیورمشم کبی هربرطرفکیرلك ویا احترازدن آزاده اوله‌رق تصویر ایتمکه حاضر ومقتدرم . یلك ایو بیلیورم که ونی اویولده تصویر ایتدیکمدن طولایی قیمتدار اولان توجهات شاهانه‌لرینی قزانمیوب بالعکس غائب ایدرم .

بونکله برابر یازمق ایچون تردد ایتمیورم . چونکه ولوتوجه شاهانه بدلنه اوله‌رق اولسون حقیقت‌حال سویله‌نه‌جك زمان کلمش اولدیغنه معتقدم » .

کاغدی الوب ایچری‌یه کیدن باش مابینجی بك برمدت صوکره کلدی .

— یازسون کتیرسون بیوردیلر دیدی .

کون پنجشنبه ایدی . تشرین اولك اون‌دردنجی جمعه ایرتسی صباحلین لایحه‌م تبییض اولنه‌رق تقدیم اولنمش ایدی . مندرجاتی معلوم والسنهٔ مختلفه‌جه بیله منتشردر . تکرارینه حاجت یوقدر . شوقدرکه لایحه‌یه متعلق بعض تفرعات حقیله تصویر ایدلمکدن توقی ایدلمشیدی . بوراده انی اکمال ایدیورم .

لایحه‌می یازار ایکن ملك ودولته بالخاصه سلطان حمید حضرتلرینه مفید برخدمت ایفا ایتمك مقصدندن‌غیری برمقصدم یوقدی. دهاسی بیله

واردر . لايحه‌م مقبوله نجوب التفاته اوغرایه‌بیله‌جکمی ، یاخود ، لایحه‌م غضبنی دعوت‌ایدوب فلاکته دوچار ایدیله‌جکمی دوشونمکه وقت‌بیله بوله‌مدم . بونلری انجق لایحه ویریلوب مقابله‌ٔ جوابیه‌سنی الدقدن‌صوکره محاکمه ایتمکه موفق اولدم .

مقابله‌نك آثارفعلیه‌سنی کورمزدن مقدم وجدانمه دانشمش اولسه‌م اغلب احتمالدرکه التفاتدن زیاده غضبی مرجح کورمش اولسون . چونکه « اسکی » ارتق ییقلوب « یکی » یه ، قپو . آچقده اولدیغنه همان قائل ایدم . بو حالده اسکی عالمك مقبولی اولماق مستقبل ایچون مقبول برشهادتنامه اوله‌بیلورایدی . بونکله برابر شوخالص سوزلرمه لزومندن زیاده معنا ویرلسون . زیرا سلطان حمیدده ایواکه میل ایتمك احتمالنك موجود اولدیغنه قائل بولندیغم مدتجه حالمی ، جانمی ، استقبالمی فداءً اومیلك خیره واسطه اولمق خصوصنده‌کی استعدادم جمله استعدادلریمه غالب‌ایدی . فضله اوله‌رق اویله برموفقیته نائل‌اولنجه عقیبنده سرای ایله معیت مأموریتلرندن پك‌اوزاق بریره چکلمکه مسارعت ایده‌جکم بیله ملحوظ‌ایدی .

بونك‌ایچون تکرار ایده‌رم‌که بنم اوروپایه التجا ایتمکلکمه‌اسباب اوله‌رق اورته‌یه قویدقلری فرضیات صرف خیال وافترادن عبارتدر . عزیمته شبهه‌سز لایحه‌مك نتایجی سبب اولدی . لکن ظن وادعا ایتدکلری یوزدن دکلدر .

لایحه‌می کتوروب حاجی‌علی‌بکه ویردیکم وقت یوزینی اکشیتدی .

— او ، بونی پك‌اوزون یازمش‌سك . اوقومم .

بن — اوقور .

حاجی بك — احتمالی یوقدر . بویله اوزون شیلردن جانی صیقیله‌رق آنی ویرر .

بن — بنمکی مستثنادر . کوره‌جکسکزکه نصل اوقویه‌جق ، یالکز الله انجامنی خیرایلیه دعاسنی بومناسبتله تکرار ایتمکه اونوتمه‌یکز .

حاجی بك — آنی هروقت یاپه‌بیلیرز .

کیتدی . برخیلی زمان کلمدی . یورکمده فضله تلاش وانتظار حسلرینی دویمدم . بوحال بلکه اوطه‌نك غلبه‌لك اولوب لاقیردی‌یه طالدیغمدن ایدی .

برساعت صوکره عودت ایدن حاجی علی بك معنیدار صورتده‌یانمه قدر صوقلدی . ایاقده طوره‌رق قولاغمه طوغری اکلوب :

— حقك وارمش ، هپسنی اوقودی . ابتدا عادتی وجهله اوقورایکن اورته‌سنه طوغری بوزلدی ، صیقلدی . بن‌دخی برفورتنه قوپه‌جق دیرایکن کچدی . اوطه‌ده کزنمکه باشلادی . بن‌دخی ...

سوزینی اکمال ایده‌مدی . چونکه تلاش ایله ایچری‌یه مصاحب عزت اغا کلدی ، « افندمز ایسته‌یورلر » دیه‌رك حاجی بکی الوب کتوردی .

برچاریك صوکره حاجی بك عودت ایله علنی صورتده

— یاوروم . شمدی سز قپویه کیده‌جکسکز . ساعت اونده بواوطه‌ده حاضر بولنه‌جقسکز . برابرجه طعام ایده‌جکز . اکرام بندن دکل ، افندمزدن‌در . صوکره افندمز سزی حضوره قبول ایده‌جك ...

درجهٔ ممنونیتم پك بیوك ایدی .

— بوکونکی تاریخی بریره قید ایت ، حیاتمده ، اغلب احتمال وطنك سلامتنده پك بیوك اهمیتی حائز بر انقلابك سرحدیدر .

چونكه دولت دخی بنم انجاممده طوغریدن طوغری یه ودولا ییسیله علاقه دار اولسه کرکدر .

عربه ایله عودت ایدرایکن یولده اجرا اولنان یك اوزون تفکراتك ثمرهٔ حاصله سی بولنان، دیون عمومیه‌ده محرم اسرارم زکی بکه خطاب ایدلمش اولان شوسوزلرم یك نظرده غرور وافتخار آثاری کبی کورونور ایسه‌ده مخاطبم انی اویولده تلقی ایتمدیکی کبی صورت تلفظی ایشیدان بشقه بریسی اولسه اودخی بشقه درلو تلقی ایده‌مز ایدی .

طوغریسی چوقدن آرادیغم فرصتی بولمش ایدم . پادشاهه حقیقت احوالی کاغد اوزرنده عرض ایده بیلمك مساعده‌سنی نعمت عظما بیلمش اولان بنم ایچون عرض اولنان اوحقایق اوزرینه کوجه‌جکی یرده پادشاهك شفاهاً ایضاحات ویرمك اوزره بنی جلب ایتمه سنك نه اولمق لازم کله‌جکی قولای تخمین اولنور .

بودفعه دخی بتون دوغریلی سویله‌مك اوزره عزمم برکمال ایدی . حتی فکرمی مدافعه ایتمکده تردد ایتمیه‌جك ایدم . بوندن طولایی سوزم ایله شخصمك مقبوله کچمه‌سی ملحوظ اوله‌ماز ایدی . بونك ایچون محرمه خطاباً آغزمدن چیقان سوزلرم توجه والتفات جهتنه معطوف اولمقدن زیاده غضب وبناءً علیه فداکارانه قزانیلان شان جهتنه دها یقین ایدی .

اقشام ییلدیزه کیتدم . حاجی بك ایله یمك ییدم . اذان وقتی حاجی بك ایچری یه کیتدی . اون دقیقه صوکره کلوب بنی کتوردی .

ایچریده‌کی بیوك قپو دیو کبی بر ارناؤد طرفندن کمال اهمیت وعظمتله آچلدی . اولجه کورمش اولدیغم انکلیز پارقی واری طار باغچه‌ده‌کی یولدن ایلرولیه‌رك صاغده ایلك راست کلان کوشکه

کیردك . حتی برنجی دفعه اولدیغی کبی ایکنجی ، یعنی تیاترو کوشکنه کیدیورز ظنیله کوشکه صاپه‌دن برقاچ آدیم ایلری‌یه طوغری یورومش ایدم . کوشکك قپوسی یوزه کلان جهتنده دکل، او بر طرفده‌در . یعنی یانندن ، پنجره‌لرك اوکندن کچدکدن صوکره مردیوان آیاغنه واریلور. مردیواندن چیقوب صوفه‌یه واریلنجه‌یه قدر برخیلی ثانیه‌لر کچمه‌سی لازم ایکن مردیوان باشنه چیقنجه برینك بر آز تلاشلیجه پنجره طرفندن ایرلدیغنی ، قارشوسنده بولنان قپودن ایچری‌یه کیردیکنی کوردم . کیم اولدیغنی تفریق ایچون ایلك اوکجه تردد ایتدم . لکن بردقیقه صوکره پادشاهك حضورینه کیرنجه کوردیکم خیالك کندوسی اولدیغنی اکلادم .

قاپلانواری بنکلی فقط کچوك بر بیرتیجی حیوانك پوستی ایله اورتلمش اوفاق برماصه‌نك یاننده آیاقده طوریور ایدی. آرقه‌سنده « قومپله » دینلان جاکت طاقمی وار ایدی . ماصه‌نك اوزرنده‌ده سیاه و بیوجك بر سیغاره قوطیسی، کهربار آغزلقلی یاسمین قیصه آغزلق طور یوردی. کمال نزاکت والتفاتله قبول ایتدی. ایاغنی ویا اتکنی اوپمکه میدان براقمدی . النی چکه‌مك آلتنه طیایه‌رق مانع اولدی . ماصه‌باشنه قونمش اولان قولتوق صندالیه‌سنه اوتوردی . قارشوسنده بولنان صندالیه‌یه اشارتله بکاده (بیوریکز) دیدی .

حضورینه قبول بیوردیغی آدملری کمال نزاکتله قارشوسنده اوتورتدیغی تواتراً معلوم ایدی. حضوره کیرر ایکن بویله بر احتمالی تصور ایتمدم دیه‌مم . لکن غایت اوفاق برماصه جقدن بشقه آرامزده حائل، قپوسی قپالی اوطه‌نك ایچنده دیکر شاهد دخی یوقدی . بوحالده اوتورمق احتمالی اصلا خاطریمه کلمه‌مشیدی . حتی پادشاهمزك خوف واحترازی

حقنده الك يقين بنده‌كان واسطه‌سيله نشر اولنان اسناداتى نظر دقته آلمش ايدم. بويله اوله‌جغنى ادعا ايتمش اولسه‌لر بيله اينانه‌مز ايدم .
ينه كمال لطافت و نزاكتله تكرر ايدن ايكنجى امر اوزرينه اوتوردم.
بو حال بكا بيوجك بر حسن تأثير حاصل ايتدى . آز چوق خوف واحترازك ظن وادعا ايتدكلرى راده‌ده اولمديغنى بالذات مشاهده ايتدم، جداً ممنون ومفتخر اولدم .

اويله يا! بز عثمانليلر ومسلمانلر ، پادشاهمزى وخليفه‌مزى بشقه اقوام وملل كبى سومه‌يز . انك شان وشرفى بزم مادى ومعنوى منافع شخصيه‌مزى جارح صورتده ظاهر اولسه‌بيله مكدر اولمه‌يز، ممنون اولورز. پادشاه بزم ايچون جانمز ، روحمز ، بتون ملتك تمثال مجسميدر !

كندوسى لاقيرديه باشلادى ومقدمه‌سى شوايدى :

— جناب اللهك حضورينه چيقاجغم وقت تميز يوزه‌مالك اوله‌رق چيقمقدن بيوك املم يوقدر. قدر حسبيله خاندان عثمانى‌يه منسوبم. بركون كلوب دولت وخلافتك امورى بنم حسن اداره‌مه توديع اولنه‌جقدر دوشونجه‌سى اوته‌دن برو بنى آز راحتسز ايتمه‌مشدر. اويله بر بيوك آلتنه كيرنجه مسئوليتدن قورتلمق وحسن موفقيته نائل اولمق امليله افنديلكم زماننده امور سياسيه ايله بك چوق اشتغال ايدر ايدم . . .

بو صورتله افاده‌يه باشلادى . قانون اساسى‌يه بو سايه‌ده طرفدار اولديغنى ، اوقانونك خلقك ذهابى خلافنده اوله‌رق مدحت پاشا « مرحوم » ك اثرى اولمقدن زياده بالذات كندولرينك التزامى ايله حصوله كلديكنى، قانون اساسى ايچنده‌كى بعض تعديلات تحديدكارانه‌نك كمال بك ايله مدحت پاشانك تكليف والتماسلرى ايله اجرا اولنديغنى ،

مجلس مبعوثانك وكلانك اصرار والتزاملری ايله طاغلديغنی، قانون اساسينك سالنامه‌لرك باشلرنده درجنه كندولرينك اصرار ايتدكلرينی، سوز آياغه دوشوب فضله غائله چيقاره‌جقلری قورقوسی اولمسه بو كون دخی ترددسز مجلس مبعوثانی جمع ايتمكه حاضر اولديغنی . . . . وسائره‌يی كمال حرارتله افاده وايضاح ايتدی .

ادعاسنجه اك بيوك مسئوليت ابتدا مدحت پاشانك تربيه‌سز معامله‌لرينه ، صوكره‌ده سعيد پاشانك پادشاهی اغفالاً اجراسنه موفق اولديغی سؤ نفوذه عطف ايتمك ايجاب ايده‌جك . هله سعيد پاشا حقنده‌كی شكايتك نه كبی بر طاقم تأثرات قلبيه ايچنده ، نه‌كبی حرارت طور واهتزازلی صدا ايله اجرا اولنديغنی كوران كيم اولورسه اولسون ايناناماق الدن كله‌مزدی .

بن تماميله اينياندم . مدحت پاشانك تجاوزكارانه بعض معامله‌لری حقنده وقتيله بعض شيلر ايشتمش ايدم . معروضاتی تدقيق، كنه وحكمتلرينه وقوف پيدا ايتمك، ازجمله كندی تحصيلرينی اكمال ايده‌بيلمك ايچون پادشاهلره تدقيق معروضات ايتمك لازمدر . سلطان حميد حضرتلرينك مراقی شبهه‌سز بولزومه‌ده غالب ايدی . اقتضاسندن فضله اوله‌رق كندوسنی معروضاتك تدقيقنه سوق ايدردی . لكن هر حالده « تدقيق » حدودندن خارجه چيقديغی ثابت اولميان بعض مطالعه‌لر وترددلر اوزرينه مثلا حضورده بولنان مدحت پاشانك حدت ايده‌رك و

— بنی استارجی محمد اغامی ظن ايديورسكز؟

ديه‌رك آرقه‌سنه‌دونوب وقپويی شدتله‌ايتوب اوطه‌دن طيشاری‌يه‌چيقديغنی، طيشاريده بر دقيقه اولسون بكله‌مكسزين سرايدن چيقوب كيتديكنی موثوقاً خبر آلمشيدم .

سعید پاشانك سوء نفوذ اجرا ایتمش بولنمسنه کلنجه بوکا چوقدن بر و قائل اولدیغم کبی بوکون دخی قانعم . بوحال ذاتاً تاریخ عثمانینك اهمیتلیجه صحیفه‌لرینی اشغال ایده‌جك احوالدن بری بولندیغی ایچون بعض تفصیلات اعطاسنه فضله دینه‌مز .

مسئولیت هر یرده اولدیغندن فضله اوله‌رق بزده حکمدارلره دکل ، وکلاسنه عطف اولنور . عالی و فوأد پاشالری شایان احترام رجال دولتدن بیلانلردن دکلم . بالعکس اساس مسلککری بیله مواخذاتمی داعی اوله کلمشدر . بونکله برابر سلطان عزیز حضرتلرینك مأمورینی عزل و نصب ایتمك خصوصنده‌کی خفتلری بیله عالی وفوأد پاشالرك اغراض شخصیه‌لرینه ویریلور ایدی .

سعید پاشا عقللی بر آدمدر . بوکبی اموردە مسئولیتی پادشاهه عطف ایتمك خصوصنده مثلا بندن دها ایلری‌یه واره‌جق بر مسلك وتربیه‌یه مالکدر . وظیفه ومسئولیتك قواعد فلسفیه‌سنی تماميله بیلمز . بونك ایچون پادشاهك خفتلرینی ترویجه ولو مع الکراهه اولسون موافقت ایتمه‌لرندن طولایی عالی وفوأد پاشالری مواخذه ایتمز . سلطان عزیزی مسئول ایدر .

چونکه پادشاه سعید پاشانك فکرنجه آمر مطلقدر ، وکلا دخی خاطرلرینه کلان مطالعه‌لری « ادب وعبودیت » دائره‌سنده عرض ایتمکدن فضله حق و امتیازه مالك اولمیان « امر قوللری » در . مکرر اراده‌یه مخالفت ایتمك ، اصرار ایدوب استعفایه قدر وارمق « آداب عبودیته » منافیدر . بو حالده چارۀ یکانه سرای همایونی محور اداره اتخاذ ایده‌رك پادشاهی تفرعات اموره وارنجه‌یه قدر هر نیك وبده واقف ایتمك و امورك اربابی صره‌سنه قدر انی اعلا ایله یولسز اجراآتدن منع ایلمك صورتنده کورمك ایستر .

بوفكری ترويج ايتمك اوزره مدار اولەجق مطالعەلر چوقدر . اساس مصلحت پادشاهی برنوع كنديني كنديسنه صدر اعظم ايتمك ديمكدر. بو ايسه جامع محسناتدر . ازجمله صدر اعظمك اموره علاقهٔ مخصوصەسی موقتدر . ادارهٔ امور وبناءعليه صورت جريانك شرف ومسؤليتی خاندانه منحصر دكلدر . بوكون كندوسی نصلسه رياسته گچمش بولنيور . اوغلنه ، قارداشنه ترك وتسليم ايتميەجكدر . بناءعليه عموم تبعەنك علاقەسيله كندی شرف ذاتيسندن فضله علاقەسی يوقدر . پادشاهده ايسه بوندن فضله اولەرق مسؤل مستقلی بولنمق موقعی ايله اجدادينك اخلافه ويريلەجك بر وديعهٔ مخصوصەيی حامل اولمق كبی حس عائله پروريسی موجوددر .

بونظريات پك مقبولدر . آنجق برمحذور مهمی واردر . اوده مذكور وديعهٔ مباركەيی يدمسؤليتنه آلەجق اولان حكمدارك ازجمله كندی منفعت ومضرتنی بيله تفريقه غيرمقتدر ومحدودالفكر برمجنون بولنمەسيدر . دنيلورسه كه ذاتاً قانون وشريعت مجنونلره توديع امور ايتمەسی مانعدر ، مجنونلر ايچون تخت سلطنت وخلافت مكان اولەمز ، انلرك يری تيمارخانەدر. اويلەدر ، اماهرمجنون تيمارخانەمجنونی اولەمز . شرعك مداخلەسنه وسيله ويرميەجك جنتلرك وجودی منكر دكلدر.

ايشته سعيد پاشا ظاهراً ممدوح ومقبول وحقيقت حالده ايسه پك محذورلی وتهلكەلی اولان بويله برتشبثك آرقەسنه دوشمش ، باب عالينك نفوذ وحيثيتنی محو ايله امور دولتك سرای همايونه جمع وحصر ايدلمەسنه غافلانه سبب اولمشدر. بوكون بوندن طولايی پشمان اولديغی ده مسلم ايسەده چەفائده ؟

حاصلی پادشاهمزك افادەسنه حق ويرەرك كمال احترام واهميتله ديكلەيور ايدم .

دیوردی‌که مدحت پاشا ایله رفقاسندن پك آلداندیغی کبی ، سعید پاشانك اغفالاتنه قانع اوله‌رق خلقك امنیت ومحبتنه سکته ویره‌جك مسلکه کیدلدی . اومسلکك‌ده سقامتی اکلاشلدی ایسه‌ده نه چاره‌که بر آز کچ اکلاشیله‌رق تهلکه‌دن مصون اوله‌رق عودت ایتمك ایچون امکان قالمدی . ذاتاً بوکبی مسلك طبع همایونه اساساً پك مخالف اولدیغی جهتله سعید پاشایه اولان انکسار قلبنك تعمیر قبول ایده‌میه‌جکنی کتم ایتمدی .

بر آره‌لق قدری ، عارفی ، صادق ، ادهم ، عبدالرحمن ، سعید پاشالره مراجعتله صدارتی صیقتجه تبدیل ایتمکدن مقصد همایون مقتدر صدر اعظمه راست کله‌بیلمك اولدیغی حالده اربابنه تصادف ایده‌مامش ، بالذات امورك اداره‌سنی درعهده ایتمك مجبوریتی اوکنده قالمش .

بوصره‌ده بنم ایچون شخصی بر التفاتده بولندی . دیدی‌که — مقتدر آدملر تحری ایتمکدن اوصانمدم . دائما او وظیفه‌نك ارقه‌سنی تعقیب ایتمکده مصرم . حتی بوکون سزك لایحه‌کزی اوقویнجه آرادیغم آدملردن برینه راست کتیر دیکندن طولایی جناب حقه شکر ایتدم .

بن ذاتاً هیچ صیقلمدم وشاشیرمدم ایدی . بومثللو التفاتلره جواب ویرمکده قصور ایتمدم . ازجمله شو التفاته قارشو .

— افندمز ، بندکانکزدن برینی ، ایکیسنی تلطیف ایتمکدن فضله اوله‌رق اورته‌ده همت شاهانه‌لرینه محتاج حاللر واردر . ملك ودولت جداً تهلکه‌یه معروضدر . لطف وعنایت شاهانه‌کز اوجهته حصر وتوجیه بیورلمه‌لیدر دیدم .

سائر افاده‌لر حقنده دخی اکثریا تصدیق بولنده مطالعه‌لر درمیان ایتمکدن کیری قالمدم . هیچ بری سوء تأثیر وتلقی‌یی موجب اولمدی .

ذاتاً افادهٔ مملکت خلقنك، منفعت ومفسدتدن خالی اولمیان معیت طاقمنك حسابلرینه بناءً اکلاتمغه سعی ایتدکاری درجه‌ده، پادشاهلرینك علیهنده اولمدقلرینه ، مقتدر وعفیف وصادق بندکانك خارجده پك چوق بولنه بیله‌جکنه ، کندمك ایسه پادشاهمی دها شانلی ، ملکمنی ده دها مسعود کورمکدن بیوك املم اولمدیغنه ، هله بیوك مسند ومقامده اصلا کوزم اولمیوب مکاتب ومطبوعاته حصر غیرت ایتمکه دها مائل اولدیغمه وبناءً علیه کندیمی دها بختیار بیله‌جکمه دائر ایدی . کندی سوألی اوزرینه داخلی وخارجی پولتیقه ، وکلا ، مسلکلری ، حال وشانلری ، افکار عمومیه وسائره حقنده آچیق جوابلر ویردم .

ایکی کشی قونوشورلرایکن حاصل اولان حسن ویاسوء تأثیر بللی اولور. ملاقات برساعتی تجاوز ایتمش ایکن توجه والتفاتك هیچ بر سکته‌یه اوغرامدیغنی کوریور ایدم .

صره کلنجه بن‌دخی ترجمهٔ حالمی خلاصه ایتدم . اوته‌دن برو نه کبی آمال وافکاره مغلوب اولدیغمی ایضاح ایتدم . چیرك ساعتدن زیاده امتداد ایتدی .

مجلس مبعوثانك اجتماعنده جداً محذور اولسه‌بیله اجتماع ایده‌جك مجلسه مثلا اوتوز کشیلك برهیئت وکالت انتخاب ایتدیرمك طریقیله مطلوب اولان اصول مشروطیتك محذوردن سالم اوله‌رق تأمینی ممکن اولدیغنی ایضاح ایتدم . بوبابده ایضاحات ایستدی . ویردم . حسن قبول اثارینی کوستردی .

بونك اوزرینه لاقیردی‌یی مناسب صورتده نتیجه‌لندیروب براقدم وتصدیع ایتدیکمدن بحثله قالقوب کیتمك مساعده‌سنی ایسته‌دم .

براقمدی . کندوسی لاقیردی‌یه باشلادی . بن عرض ایتدیکم

موادی تصدیقاً بعض ایضاحات ویردی . لکن لاقیردی‌یی چابوق بنم شخصمه تحویل ایدوب پك چوق التفاتلرده بولندی .

لاقیردیسی اثناسنده یاتسی اذانی اوقوندی . بو توقفی وسیله ایده‌رك قالقمق ایسته‌دم ینه براقمدی .

ایکی ساعت اون دقیقه‌قدر امتداد ایدن بوملاقات اوکوندن اعتباراً صیقیجه حضوره قبول اولنه‌رق برابرجه برچوق امورمهمه مذاکره ایدیله‌جکنی، یارین‌دن اعتباراً بو ایشه باشلانیله‌جغنی مبین برامروارده‌ٔ سنیه‌ایله ختام بولدی .

آیاغه قالقوب کیدر ایکن کندوسی دخی آیاغه قالقدی. وکمال نزاکت والتفاتله قپویه‌قدر کلدی وانی کندی الیله ایتدی . حتی بونی صوفه‌ده بکلیان حاجی علی بك ایله اوطه‌نك قپوسنده طوران حاجی محمود افندی ومردیوان باشنده بولنان لطفی آغا کوردیلر .

حاجی محمود افندی‌یه سلام ویردم . لطفی اغا دخی سلامه طورمش ایکن بیلمم نیچون سلام ویرمدم .

معهود قپودن چیقارق باش مابینجی‌نك اوطه‌سنه‌قدر سس سز یورودك .

اوطه‌یه واصل اولنجه دیدم که

— الله جمله‌کزك مستحقنی ویرسون ! ملك کبی برپادشاهه مالك ایکن آثارینی خارجه شیطان آثارندن دها بدتر صورتده عکس ایتدیریورسکز . یازیق دکلمی دینه ، یازیق دکلمی میلیونلرجه خلقه ؟

مخاطبم معنیدار برتبسم ایله یوزیمه باقه‌رق

— اوچ کون صوکره سن‌ده کوروز ، اولادم .

دیدی . اثر یأس استهزادن خالی اولمیان بوسوزی پك مهم ایدی .

لكن كندى كندينه سويلر ايكن ايشتدم ظن ايتديكم بشقه برشكايت
انى محاكمه‌يه ميدان براقمدى .

سكوتنه ، عميق ملاحظاته محتاج ايدم . چيقوب كيتمكه مسارعت
ايتدم . بشكطاش اسكله‌سنه اينوب قايغه بنديكم وقت كنديمى يوقلادم .
چوقدن برو قلبمى استيلا ايدن درونى اضطرابلرك اثرينى بوله‌مدم .

— ٢ —

ترك وطن ايتديكمك اسباب مستقله‌سى

ممنون و بختيار اوله‌رق رفاه معنوى‌يه مالك اولديغمى حس ايتديكم
آنلر تاريخ حياتمده آز چوق بولنه بيلور . لكن بشكطاشدن حصاره
طوغرى قايق ايچنده كيدر ايكن حس ايتديكم بختيارلغى هيچ بر وقت
كورمه‌مش ايدم .

اوت كندمى پك بختيار كوردم . كندى نفسم ، اقبال واستقبالم
اصلا حسابمه قاتميور ايدم . بونى هر بر فكر انانيتدن خالى اوله‌رق
سويله‌يورم . ملتمى ، ملكمى ، پادشاهمى مسعود و بختيار كورمك
امكانى كوزمك اوكنه كلوب طوريبور ايدى ده انك ايچون كندمى
بختيار بيليور ايدم .

واقعا پادشاه ديديكمز وقت هيبت وعظمتيله بولنديغى دائره‌يى
طولديرر عالى ومخوف بر هيكلى تصور ايتمكه چوجقلغمزدن برو
آلشمش ايدك . بن اوهيبت وعظمتدن اثر كورمدم .

لكن بوكا مقابل بر عالم ، بر عاقل ، فيلوزوفده بيله فضيلت

صاپیلور نزاکت طبع ایله آمال حسنه کوردم . حسیات قلبیه‌م والفت قدیمه اعتباریله بعض حاللرینی کچوك کوره‌رك متأثر اولمدم دکل ، فقط حسابات فکریه وایجابات زمان واحواله کوره کندوسنی هر بر مأمول وتخمیندن مکمل کوره‌رك ممنونیتمدن سرخوش اولمشیدم .

فکرندن ، املندن ، سعیندن ، مشاقه تحملندن ، حتی خوف واحتراز کبی ضعفلرندن پك چوق استفاده اولنه‌جق بر پادشاهه یکرمی سنه‌دن برو مالك ایکن بونلری حسن اداره ایده‌جك بر آدمه تصادف اولنه‌مدیغی ذهنمه دهشت ویردی . واقعا مسئولیتدن آزاده اولان معیت حشراتنك پادشاهی کندولرینه قالقان اتخاذ ایده‌رك هر صورتله اجرای مضار ایتدکلری اوته‌دن برو معلوم ومسلم ایدی . لکن پادشاهك نام ونفوذینی بوقدر عالی وچیرکین صورتده سوء استعمال ایتدکلرینه بناءً پادشاهك ده کندولری کبی حسسز ، یورکسز ، فکرسز ، املسز ، مسلکسز ، یعنی بشقه درلو مسلکه سوق اولنمغه غیر صالح بر مخلوق نقصان عد ایله بشقه درلو اوله‌میه‌جغنه حکم ایده‌بیلور ایدك . شمدی ایسه بالعکس پادشاه پك مکمل اخلاق وآماله مالك ایکن دولت وخلافتك سلامت حیاتیه‌سیله برابر او اخلاق وآمالك دخی بر اشقیا چته‌سنك کار مکروهلرینه قربان ایدیله کلدیکی تبین ایتمش اولیور ایدی .

آه ، شو ملك کبی پادشاهی وکندوسیله برابر دولت وملتك سلامت مستقبله‌سنی قورتارمق ، کندوسنه لایق بر چرچیوه ایچنده یارك شکرانی واغیارك حیرت وحسدی نظرلرینه وضع ایتمك موفقیتی نه رتبه عالی ونه قدر نجیب بر غزا اوله‌جقدر !

بویله بر مقبول ومثمر غزایه قیام ایچون بنم نه‌م اکسیکدر ؟

دها طاغستاندن حرکت ایدر ایکن دولت وخلافتك سلامتی اوغورینه وجود وحیاتمی وقف ونذر ایدن بن دکلیدم ؟

بوکون امثالسز التفات واعتماده نائل اولان ینه بن دکلمی‌یم ؟ حتی او التفات واعتماد کویا وقتك یکانه سلاح موفقیتی عد اولنان جورناجیلق ورذیلانه محویت ایله‌می قزانمش اولدم ، یوقسه لازم ومتصور اولان غزانك تجاوزکارانه مقدماتی سایه‌سنده‌می نائل اولدم ؟ دها کندمك کیم ونه اولدیغمی بیلمدیکی حالده خوش کورونان بوغیرتم محرمیت وتوجهك درجهٔ علیاسنه چیقارلمش ایکن دها زیاده بر اعتماد وعاطفت ایله تلقی اولنه‌جق دکلمی ؟

کچمشده نه قدر جرأتکارانه اولورسه اولسون عرض حقیقت ایله اصرار ایدنجه منطقه یك موافق اراده‌لر چیقدیغنی خاطریمه کتیردم . پادشاهك خالصیت افکار وآمالنه اولان ظن واعتقادمی تقویه ایچون بونك‌ده یاردمی اولدی .

حاصلی کندیمی یکی برعالمه ، یکی بردورهٔ حیاته کیرمش کوردم . اتخاذ ایده‌جکم مسلکی کمال اهمیتله فکرمدن کچیرمکه باشلادم .

بیوك مقام ومأموریتده بر بنده‌نك اهمیتی ، حتی فوق العاده موفقیتلرندن بشقه برشیئی کورلمسه ، ینه حکمدارك نظرنده غائب اولور . کویا موفقیت شانی کندی شان وعظمتنه نقیصه کتورور ظن ایدر .

بونك ایچون نه‌قدر اصرار ایتسه ایتسون نظارتی‌شویله‌طورسون، صدارتی بیله رد ایتمکه ، حتی بالمناسبه دیون عمومیه قومیسرلکنی بیله اوزرمدن آتمغه قرار ویردم .

ظاهراً پادشاهه تاریخ اوقوتمق ، حقیقت حالده ایسه کافهٔ امور دولتده اجرای نفوذ ایتمك ، لکن شو نفوذ سائر معیب خلقی کبی شخصی منفعتم ایچون دکل ، ابتدا ملتك سلامتی ، صوکره ده پادشاهك شان ومنفعتی ایچون اجرا ایدلمك اوزره سرای همایونده قویاً یرلشمکی ترجیح ایتدم . ممکن اولدیغی قدر کندیمی کولکه ده بولندیره رق نفوذ اجرا ایتدیکمی حق سرای ارکانندن بیله کتم ایتمکه چالیشه جق ایدم .

استقبالی هپ پنبه ونورانی کوریور ایدم وجداً مسعود ایدم .

بنم رفیقهٔ حیاتم ، سائر استانبول قادینلرینه اصلا بکزه مز . لاقیردینك ومصلحتك حکمتنی تقدیر ایتمکه مقتدر اولدیغی کبی آغزندن موقع وایجابیله غیرمتناسب برسوز قاچیرمامق خصوصنده اسرار دولتی حامل بك چوق ارککلره بیله نمونه اوله بیله جك قدر تمکینلیدر . بونك ایچون کندوسندن هیچ بر حال واملمی کتم ایتمم ، دائما درد وسرورمی تقسیم ایدرم .

اوکونکی وقوعاتیله مطالعاتمی نقل ایدنجه

— حکم ایچون عجله ایتمه . اخلاقی معلومدر ، بك کوونمه . احتیاطلی بولك ، دیدی .

جانم صیقلدی . بونی ده کتم ایتمدم .

— بن عکسنی ادعا ایتمیورم . لکن حقنده ایشیدیلان سوزلردن حتیاطی الدن قاچیرمامکی توصیه ایدیورم . انشاءالله ظنلریکز طوغری چیقار .

دیه رك تسلی ویرمك ایسته دی . لکن بوسایه ده افق نورانیمده برقره بلوت دها پیدا اولمش اولدی . حتی حاجی علی بکك سوزلرینی

چته ارکانڭ اعتیاد ایتدکاری سلاح مفسدتلرینه حمل ایدوب اهمیت ویرمه‌مش ایکن، شمدی اوسوزلر دخی ذهنمی طرملامغه باشلادی .

عجبا ممکن می ؟ بنم کبی بر خالص وعاجز برخیر خواهه قارشو بویله برقومه‌یه اختیار ایچون تنزل ایده‌بیله‌جکنی تصور ایتمك بیله جائز می ؟

— دکلدر ! ملیون کره دکلدر ! سائرلر کبی بوده پادشاهه بر افترادر ! کندی خیانتلرینی اورتمك ایچون ارتکاب ایتدکلری یالاندر !

وجدانمڭ اودقیقه‌ده ویردیکی جواب ایشته بوایدی .

*
* *

ایرتسی کونی اقشامه طوغری ییلدیزه کیتدم . اواقشام دخی قبول اولنوب « بعض مهم ایشلری » مذاکره ایده‌جك ایکن ایچریدن عودت ایدن حاجی علی بك

— بوکون بر آز یورغونم . یارین اقشام کوروشورز ، بیوردیلر . برده ملت مجلسی یرینه دیکر مجلس قویمق لازم اولدیغی حقنده افندمزه بعض شیلر عرض ایتمشسکز . انڭ حقنده تفصیلاً فکریکزی یازوب کتیرمکزی فرمان بیوریورلر ، دیدی .

استدیکنی یازدم ، ایرتسی کونی ینه کیتدم . لایحه‌یی کتوروب کلان باش ماینجی ینه — بواقشام دخی افندمزڭ مانعلری وار . سز یارین کلیکز ،

دیدی . ایرتسی کونی ینه کیتدم وینه کوریشیله‌میه‌جکی خبرندن فضله اوله‌رق هر کون کلمکه حاجت اولمیوب خبره انتظار ایتمك ایجاب ایده‌جکنی ده اوکرندم .

ایلك ساعتك امیدلرمه خلل كلدی دیه‌مم . لكن بوخلل پك اهمیتسز اولوب واقع حالی حسن تأویل ایدیوردم . دیوز ایدم‌كه : حقمده واقع اولان التفات چته‌یی اندیشه‌یه دوشورمش ، چونكه نزد همایونده نفوذلی بر موقع طوتارسه‌م كار ومفسدتلرینه سد چكیله‌جك ، بوكا میدان براقمامق ایچون درلو افترا واسنادلر ایله هجوم ایتمشلر .

بوهجوملرینه‌ده اهمیت ویرمیور ایدم . چونكه حقمده استعمال اولنه‌جق بر سلاحی تصور ایده‌مدم . بو آنه‌قدر مراجعت ایتدكلری سلاح « روس مكتبلرنده تحصیل اثناسنده (نیهلسیت) اولمش مضر ومهلك بر آدم در » دن عبارت ایدی . شمدی ایسه « نیهلیزم » دن نه‌قدر اوزاق بر « اوتوریتر » اولدیغمی بن كندولرینه بلاواسطه ایضاحه موفق اوله‌رق پادشاهمزی تأمین ایتمش ایدم . بونك ایچون كندی سلاح واسنادلری كندی علیهلرینه اجرای تأثیر ایدر ، بوسایه‌ده بلكه نزد همایونده‌كی موقع دها زیاده تحكیم ایدلمش اولور ظن ایدیور ایدم .

سس‌سز صداسز كونلرجه وقت كچدی . اورته‌لقده‌كی افكار كركینلكی‌ده كیتدكجه زیاده‌لشیور ایدی . سعید پاشادن اومولان اجرا آتدن كامل پاشا طرفندن اثری كوسترلمدی . اورته‌لغی یأس قاپلامش ایدی . بوحال روحانیدن بزم دیون عمومیه چلبیلری بیله قورتوله‌مامشلر ایدی . بعضاً مجلس اوطه‌سنده مذاكره‌دن اول ویا صوكره ، یاخود اوطه‌لرمزده برلشمش ایكن بحث ایتمكدن كری طورمیوردق . نلرك افكارینی سفارتلرك عكس صداسی مقامنده بیلوب اهمیتله تلقی ایدر ایدم . جمله‌سی متفقاً بوحالك دوام ایده‌میه‌جكنی ، بیوك فلاكتدن مملكتی قورتارمق اوزره اساسلی تدابیره مراجعت ایتمك لازم اولدیغنی

ادعا ایدیورلر ایدی . تدابیر لازمه اتخاذینه یکانه مانعكده سلطان عبدالحمید حضرتلری بولندیغی کتم ایتمیورلر ایدی .

امیدمی هنوز کسمه‌مك ایله برابر یأسه مغلوب اولمغه باشلامش ایدم . دولت امورینك کیدیشندن شکایتله استقبالی قورتارمق امیدینك منقطع اولدیغی حقنده مسکینانه ومأیوسانه شکایتلری حتی بالفعل مقام صدارتده بولنانلرك آغزلرندن بیله ایشتمش ایدم. لکن بومسکنتلره قارشو مدافعه وپروتستویه مسارعتده قصور ایتمزدم . صدر اعظمه اولسون ، بشقه‌سنه اولسون و یردیکم جوابه :

— امیدینی کسمش اولان بر آدم ایچون مسند ومأموریتی قبول ایله معاش آلمغه دوام ایتمك ناموسسزلقدر !

طوقادینی قاتمقدن کری قالمامش ایدم . شمدی حس ایدیور ایدم‌که صاغ وصوله پك چوق اوله‌رق آتدیغم بوطوقاتلر برر برر یوزمه طوغری عودت ایدیورلر ایدی .

برکون برژه وقایار ایله کورشدیکمز صره‌ده اوروپانك وظائف ومسؤلیت قاعده لرینه نظراً مثلا دیون عمومیه قومیسرلکی کبی مجرا بر مأموریتده بولنان بر مأمور دخی ادارهٔ عمومیه‌نك کیدیشندن مسؤل هیئت ارکانی میانده عد اولنورمی دیه‌رك صورمش ایدم .

برژه — اوروپایه قدر کیتمیه‌لم . مسؤلیت اصولی هنوز تأسس ایتمه‌مش ترکیه‌نك بر رجلی بولنان سزك بر وقتدن برو دوچار بولندیغکز پك اشکار اولان اضطراب درونکز سؤالکزك جوابیدر.

بن — بنی براقیکز . سز اوروپا رجالی وآدابی اعتباریله فکریکزی سویله‌یکز .

قایار — اوروپاده دخی منفعت شخصیه‌لرندن بشقه هیچ برشیئه

اهمیت ویرمیان رجال چوقدر . لکن ناموس وحیثیتی مؤاخذه لکه سندن قورتارمق آرزوسنده بولنان بر آدم بویله براداره‌نك خادملری میاننده بولنمغه راضی اوله‌من .

قورقدیغم جواب بوایدی .

برژه‌نك یوزینه باقوب کوزمله بوبابده‌کی مطالعه‌سنی صوردم. سس سز اوله‌رق اوده قاپاری تصدیق ایتدی .

بوصره‌ده اوطه‌یه آوستریه داینلری وکیلی موسیو (پرنسیك) ایله المانیا داینلری وکیلی دوقتور (لینداو) کلدیلر ، سلسلهٔ مطالعات ومذاکراتمزی تعدیله لزوم کورمدك .

بتون درونی اندیشه‌لرمی افشا ایتدم. لایحه‌می ، حضوره قبولمی ، اویانمش امیدلرمی ، بوکونکی مأیوسیتی‌ده کتم ایتمدم .

صوکره بوفلاکتدن چیقمق اوزره اختیار اولنه‌جق تشبثلردن ، مملکتمزك بعض احوال خصوصیه‌سی اعتباریله ، کیمنك مهلك ، کیمنك حال اعتباریله مقبول اولسه‌بیله استقبال اعتباریله مردود اولدیغنی ایضاح ایتدم . انلرده مطالعاتمك پك موافق اولدیغنی تصدیق ایتمکله برابر بکا اولان حسن ظن ومحبتلرینی تکرار ایلدیلر .

«ییلدیز سرایی وباب عالی » رساله‌سنده کوکصو ملاقاتی مقامنده ذکر اولنان مذاکره ایشته بوتعاطیٔ افکاردن بشقه‌دکلدی .

آره‌ده اون کوندن زیاده وقت کچدی. ییلدیزدن برسس چیقمدی . امیدلرم کیدکجه غائب اولمقده ، وطنك سلامتنه مربوط اولان اندیشه‌لرم چوغالمقده ایدی .

بوصره‌ده لورد سالسبورینك هیلدهال نطقی وحق شاهانه‌ده تجاوزی واقع اولدی . ایرتسی کونی ماینه کیتدم . باش ماینجی‌یه افندمزه خبرویرلمسنی طلب ایتدم . عودت ایدرك

— سلام بیوردیلر دیمك ایله اکتفا ایتدی .

برقاچ کون صوکره تبدل وکلا واقع اولەرق یکی وکلانك اسملرینی غزتەلردە اوقوینجە حرص ویأسدن قانباشمەهجوم ایتدی. همان مابینه قوشدم . بونك حکمتی شایان دقتدر .

حضوره قبول اولنەرق کویا جانجانه قونوشدیغمزه قاندیغم صرەدە وکلای حاضره حقندەکی افکار ومطالعەم صورلمش ایدی . جواباً دیمش ایدم‌که :

— کامل پاشا قولکز بالخاصه صدارتنك ایلك هنکاملرندە نهایت درجەلره واردیرمش اولدیغی عجز ومسکنت ایله اهلیتسز کورونەرك نفرت عمومیەیه اوغرامش ایدی . لکن صدارتنك صوکره طوغری ایچـه حیثیتنی اعاده ایتمکه موفق اولمش ، انفصالندن صوکره قیمتی دها زیاده تقدیر ایدلمش برصادق دولتدر . بالذات کندوسنك عفتی واستقامتیدە مسلم اولدیغندن کندوسنه بوکون اولدقجه برحسن ظن عمومی واردر .

عدلیەناظری رضاپاشا قولکز حقندە هرکس دلیدردیر . بونکله برابرغیرت واستقامتی حسبیله حسن ظنەمالکدر .

مالیەناظری نظیف پاشا قولکزی غیور برمعیت مأموری اولمقدن فضلەسنه متحمل دکل یکن مجرد عفت واستقامتی جهتیله حسن ظن قزانمشدر .

نافعەناظری توفیق پاشا (ویدینلی) قولکز عالم ، عفیف ودکرلی برصادقکزدر . لکن آرتق سن شیخوختە واروب کندوسندن استفاده اولنەجق حال قالمامشدر.

شو درت کشی‌یی مستثنا ایتدیکمز حالده بقیه‌سنه هر نه‌دن ایسه عادتا الی‌ یاراقلی خرسز وخائن ملك نظریله باقانلر چوقدر ....»

شمدیکی هیئت وکلانك اسملرینی اوقودیغم وقت اسکی هیئت ارکاننده‌ن یالکز یوقارووده ذکر ایتدیکم وذات همایونه اهون‌شر مقامنده کوستردیکم درت ذاتك اسملری مفقود ایدی اوبرلری باقی ایدی . فضله اوله‌رق اودرت ذاتك یرینه کچنلردن توفیق وعبدالرحمن پاشالر حقنده فضله ویانقصان دینه‌جك برشی‌ یوق ایدیسه‌ده نافعه نظارتنه کچن محمود ایله داخلیه ناظری اولان ممدوح پاشالر حقنده‌کی سؤظن عمومی بحریه ومعارف ناظرلری حقنده‌کندن پك زیاده ایدی .

بن آزچوق مدح ایتدیکم درت کشی یالکز اوله‌رق ریاستدن تبعید ایدیلیور ، یرلرینه دها بدترلر کتیریلیور ، ارتق تردده محل قالدیمی ؟

امان یارب ، بو نه‌قدر تنزل ! دیمك‌که حاجی علی بك بیلیور ، بن زوجه‌م بیله بندن زیاده احوالك کنهنه واقف ایمش ....

کویا ایضاحات لازمه‌یی الده ایتمك اوزره ییلدیز سراینه قوشدم . بن کندی نفسم ، منفعت ومضرتم ، حال واستقبالم اصلا حسابده یوقدی . پادشاهدن آرتق امیدمی کلیاً کسوب کسمه‌مك اندیشه‌سی یالکز اوله‌رق بینمی ویورکمی استیلا ایتمش ایدی .

ینه باش مابینجی بك افندی‌یی بولوب کلدیکمك عرض ایدلمسنی ایسته‌دم . او بیچاره‌ده سس چیقارمقسزین همان ایچری‌یه کیتدی . عودتنه قدر چوق زمان کچمه‌مش ایکن بن پك چوق شیلری ذهنمدن کچیردم .

بودفعه‌کی سوزه فضله اعتماد ایده‌میه‌جکمده شبهه‌اولمامق ایله برابر شو یولده برجواب کلمه‌سنه انتظار ایدیوردم :

لکن اقشام بحثی‌کچوب اهون شر عد ایتدکلریمز وکلانك انفصال ایتدیرلمه‌سنه باکلش معنا ویرمسون. ایجاب احوال ایله متناسب مکمل بر هیئت وکلا تشکیلنه قدر موقتاً ادارهٔ امور ایده‌جك برهیئتدر. مطلوب اولان هیئتك کلمه‌سی یقیندر.

دیورم‌که بن بوکا اعتماد ایده‌جك دکلدم. لکن بو سایه‌ده مقامك شانی کوزه‌دلمك لزومی حس اولندیغنی آکلامش اوله‌جق ایدم. کلان خبر بکله‌دیکم دکلدی.

— سویله‌دم. مخصوص سلام بیوریورلر

دن عبارت ایدی.

او دقیقه‌ده اختیار اولنه‌جق خط حرکت ذهنمده تقرر ایتدی. یعنی آرتق مملکتی ترك ایتمك زمانی کلدیکنه حکم ایتدم. مدار اعتذار مکمل ایدی.

یوقاریدن دخی قسماً اکلاشلدیغی اوزره بوحکم، ناکهانی برقرار دکلدی. پادشاهك احوالنه عدم وقوفی ظنی بنی مأموریتده طوتیور ایدی. بودفعه واقع اولدیغی کبی بلا واسطه و ایستدیکم صورتده عرض حال وحقیقت ایتمك فرصتنك نتیجه‌سی اوله‌رق بوحقیقته آکاه اولمامش اولسیدم بلکه‌ده استانبولی ترك ایتمك مجبوریتنی بورتبه حس ایتمزدم. واقعا کمال اعتدال و آداب دائره‌سنده، یعنی نه‌قدر محدود اولورسه اولسون سربست دنیله بیله‌جك بر ادارهٔ مطبوعات موجود اولنجه استانبولده بر غزته نشر ایتمك ایستردم. زیر و بالایه قارشو بعض افکار اکلاتمق اوزره هیچ بر وقتده او ارزودن واز کچمه‌مش ایدم.

فضله اوله‌رق اوکونلرده خلقده برطاقم جمعیتلر تشکیل و نمایشلر اجرا ایتمك زاده‌سنده اویانیقلق کورلدی. ابتدا اکابر دوزکون واطراد ویرمك اوزره مباعد ایتمه‌مك جهتنی ترجیح ایدردم. بوبابده سربست حرکت ایده‌بیلمك ایچون مأموریتدن استعفا ایدردم. حتی بو اولمسه بیله امیدمی کسنجه مأموریتده قاله‌مز ایدم. لکن شمدیکی کبی استانبول طارکاوب کویا کنیش برنفس آله بیلمك اوزره برکون اول کندمی خارجه آتمغه لزوم حس ایده‌مز ایدم.

استانبولی ترك ایتمك خصوصنده کوردیکم لزوم واستعجالم درلو اسنادلره وسؤ ظنلره سبب اولمشدر. حال بوکه غایت بسیط ومقدس دنیله بیله‌جك قدر معتبر برسببه مستند ایدی.

مملکته علاقه‌دار بولنان برقلبك اورته‌لغك فنالغندن متأذی اولماسی قابل دکلدی. لکن اورته‌لغی طولدیروب طاشمقده اولان حقسزلقلری دفع ایتمك ایچون بر استیناف وتمییز قپوسی موجود ظن اولنه‌رق موجب تسلی اولمقده ایدی. پادشاه مضر برجته‌یه اسیر ایدیسه‌ده اسارتی حسیله معصوم ایدی. اسارتی ابدی اولمامق احتمالی اولدیغی کبی اسارتدن آنی قورتارمق ایچون تشبث دخی وظیفهٔ مقدسه مرتبه‌سنده بولنه‌جق، اورته‌لغك فنالغی نسبتنده برغیرت ابرازیله غزا اجراسی ایجاب حمیتدن صاییله‌جق ایدی.

شمدی ایسه اسیر و بیچاره ظن ایتدیکمز پادشاهمزك، اسیر اولمقدن زیاده، کندینی اسیر ایتمش ظن ایتدیکمز معیق ایله برابر بر نوع اوروجمك آغنه حبس ایدلدیکنه، ایولکه طوغری حریت حرکتی سکته‌دار اولندیغنه حکم ایتمکه مجبور اولمشیدم.

بوندن طولایی قلبمده حاصل اولان جریحه ایله فکرمه کلان اغتشاش

اوقدر بيوك ايديكه تداويسنه بوممكلت هواسنك بيله كفايت ايتميه‌جكنه حكم ايتدم. بتون آمال حسنه‌م محو اولديغى كبى، يكرمى سنه‌لك امكك‌ده آنى صورتده الدن قاچديغنى حس ايديوردم. هرطرفى بوش وقرانلق كوروب متوجه اوله‌جق بر افقى سچمكدن عاجزقالدم.

بونك ايچون ايلك اول كندمى بيلديكم وطاتلى آماله دوشديكم دياره يعنى والده‌مك يانئه قدر كيتمكه، كنديمى طوپلامغه، اتخاذى لازم اولان خط حركتمى تعيين ايله‌مكه قرار ويردم.

ايچريدن كلان خبر اوزرينه ييلديز سراينى ترك ايتمزدن اول ذهنمده تقرر ايتدى ديديكم شى ايشته بودر.

كويا تعقيباتدن قورقوب قاچديغم، ياخود عزت بكك حلولندن طولايى قصقانوب شانتاژه قالقشديغم حقنده‌كى تجاوزكارانه اسنادلر آلت باشده‌كى قوزى‌يى قوردك صونى بولانديرمق ايله اتهام ايتمك قدر بندن اوزاق ايدى.

اولا شونك ايچون اوزاق ايدى‌كه كمال افتخارله جواب ويرمكه حاضر اولمديغم هيچ بر فعل وحركتم يوقدى.

ثانياً يكى صدراعظم اولان رفعت پاشا هركسدن زياده بكامتوجه اولدقدن بشقه حتى دمير يول مسئله‌سنده صدارته كلمه‌سنه حقيقى صورتده بنم‌ده كندوسنه ياردم ايتديكمه قائل ايدى. يالكز طرفكيرانه حمايه‌سى شويله طورسون، بنم موقعمده بولنان الك‌مشكل پسندى بيله ممنون‌ايده‌جك برصورتده ترقى ايتمكلكمه دلالت‌ايده‌جكى بيله محقق ايدى. قوياً محتملدر كه اوزواللى كندوسنك صدارتى كبى براستفاده فرصتنى فوت ايتديكمدن طولايى حالا جنتمه حكم‌ايتمكده مصر اولسون.

عزت بك مسئله‌سنه کلنجه کندوسنی ناموسلی وعفیف آدم طانيمامق ايله برابر منورالافکار اولمسی خاطری ايچون الفتندن هيچ بروقتده قاچماز ايدم . واولدقجه محبت وحسن ظننی قزانمش ايدم . حتی معهود لايحه‌يی ويرديکم کون حاجی بك ايچرويه کيرنجه بينمزده بروقعه کچمش ايدی که شوراجقده نقل ايدلمکه شايانْدر . چونکه هم بنم مدافعه‌مه ، هم‌ده اساساً بوبابده حاصل اولان سوء ذهابك تأويلنه مدار‌در .

لايحه‌يی آلوب حاجی علی بك ايچری‌يه کيدنجه عزت بك يانمه کلدی ، اوتوردی . مقدمه‌سز اوله‌رق ديديکه .

عزت بك — لايحه کزده افندمزه نه‌ديديکز ؟

بن — هانکی لايحه‌م ؟ بنم لايحه‌دن خبرم يوقدر .

عزت بك — جانم بندن‌صاقلامه‌يکز . بنم هپسندن خبرم‌وار .

بن — مادام که خبريکز وار ، اوحالده بکا صورمق زحمتنی اختيار ايتمکزه نه معنا وار .

عزت بك — جانم بك افندی ، بيلورسکز که بن‌سزی سورم . سزی سوديکم کبی وطنی‌ده ، افندمزی‌ده سورم . بنم اساس‌مسئله‌دن خبرم وار . کمال اخلاص ايله سزه بيلديکمی ويابديغمی سويله‌يوب سزدن دخی مقابله‌سنی رجا ايديورم . چونکه بويله نازك بر زمانده وبويله هروقت بولنمز اولان برفرصتدن حقيله استفاده ايتمك لازمدر . مادام که بونجه بندکان ميانده ايکيمزی صچوب انتخاب ايتمشلر ؛ برجان جانه ، قول قوله حرکت ايده‌لم ديمك‌ايستيورم .

جداً عزت بکك ديديکی انتخابدن خبرم يوقدی . بونی کندوسنه سويلدم .

عزت بك — اورته‌لغك احوالـندن صيقلمش اولان افنـدمز حاجى على بك افنديدن كندوسنه طوغريسنى سويله‌مكه مقتـدر ايكى آدمك تعيينى ايسته‌مش. بك افندى‌ده سزى و بنده كزى سويله‌مش. افندمزده ايكمزى جلب ايله لايحه ايسته‌مش. بن دون ويردم. سزده بو كون ويرديكز. بك افندى‌ده شمدى انى آلوب ايچرى‌يه كتوردى. بن لايحه‌مده بالخاصـه ذات شاهانه‌نك شخص همايونلرى عليهنده برشى اولميـوب ارمنيلرك مناسبتسزلكلرى ايله آنلره قارشـو وكلانك كوستردكلرى اهليتسزلكلرندن تولد ايتمش برغليانده عبارت اولديغنى ومتانتكارانه حسن تدابير سايه‌سنده قولاى دفع ايديله‌جكنى ايضـاح ايتدم.

عجباً بو حكمده سزكله متفق دوشدكمى؟ آنى مراق ايديورم.

بن — تمـاميله اتفـاق ايتدك ديتيله‌مز ايسـه‌ده يكده بربرمزى جرح ايتدك دخى دينه‌مز.

عزت بكك اصرارى اوزرينه لايحه‌مك احوال حاضره حقنده‌كى مندرجاتنى خلاصـةً آكلاتمغه باشـلادم. كمال دقت والذتله ديكله‌يور ايدى. هله بحريه ناظرى ايله راغب بكك جرأتلرى ايله لطفى اغانك سلطان ثانيلكى مسئله‌لرنده

— طيانه‌ميه‌جغم، مساعده ايتده آغزندن اوپه‌جكم!

ديه‌رك ايكى كره بويتمه صارلدى. حتى بو حالى اوطه‌ده، سـائر بعض كيمسه‌لر ايله برابر حاضر بولنان خاصه مشيرى رؤف پاشـا ايله لغوفت بكك نظر دقتلرينى جلب ايتدى ايدى.

عاقبت عزت بك ديدى كه.

— بن سزك قدر جسارت ايدوب بتون طوغرى‌يى سويليه‌مدم.

لکن سویله‌دیکم شیلر سز کلکنی طوتیور . الله سزدن راضی اولسون . خدمت بویله اولور . یوقسه خلوصکارانه مداهنه‌لر ایله اولمز . بك افندی حضرتلری ! ایناننکز که جداً سزی تبریك ایدرم . انشاالله مطالعات حکیمانه کز حقیله تقدیر بیوریلور . خالصانه دعاجکز اولدیغمه قناعت بیوریکز . . . »

نه‌قدر قناعت ایتدیکمی بیلمز ایسه‌مده ، ذکر ایتمکه حق قزانه‌جغم مرتبه‌ده برقناعتسزلق دخی حس ایتمدیکمی بیلورم .

بن حضوره چیقدم . فردادن اعتباراً دفعاتله ماینه کلوب کیتدم . عزت بکدن اثر کورمدیکم کبی کندوسنی خاطرمه کتیرمدم . یالکز بك ایو فرق ایده‌میورم : یاسالسبورینك نطقی یاخود تبدل وکلا اوزرینه والحاصل سرایه اولان صوك ایکی زیارتمك برنده سرایك بیوك صالوننده حاجی بك ایله آیاقده طوروب قونوشدیغمز صره‌ده عزت بك ایچریدن طوغری کلدی ، کیمسه‌یه باقمقسزین صالوندن کچدی ، عثمان پاشانك دائره‌سنه متصل قپودن طیشاری‌یه چیقدی . اراده‌یی حامل اولان وظیفه شناس ماینجیلر بلکه سلسلهٔ اوامری دها کوزل محافظه ایتمك مقصدیله حضوردن چیقار ایکن محل مقصوده وارنجه‌یه قدر اطرافه باقمزلر وکیمسه ایله لاقیردی ایتمزلر . عزت بکده اویله برطور کورونجه یالکز کوزلرمله حاجی بکدن صوردم .

— کامل پاشا اراده‌لرك اطرادسز تبلیغ اولندیغندن شکایتله ایشه واقف برآدم واسطه‌سیله تبلیغ اولنمه‌سنی ایسته‌مش ایدی . افندمزده عزت بکی بوکا مأمور ایتدی .

احتمالدرکه بوحال اودقیقه‌ده موجب حیرتم اولسون . شوقدر وارکه حاجی بك ایله لاقیردم بشقه برماده‌یه انتقال ایتدیکی دقیقه‌دن

اعتباراً پارس غزته‌لرندن (غولوآ) نك عزت بكی قصقانديغمه دائر يازديغی فقره‌يه قدر بوخصوص ذهنمی اصلا اشغال ايتمه‌مشدر. صوك زيارتلرمدن هابكيسنه تصادف ايتديكنی كسديره‌مديكم ده بوندن اولمه‌ليدر.

*
* *

استانبولی ترك ايتمك اوزره ويرديكم قرار ذهنمك سرسملكنی ده تدريجاً محو ايتدی. غربت ايله الفت ايتدكجه بك چوق محسناتنی كورمكه باشلادم. برطرفدن حاضرلانمغه دوام ايتمكله برابر ديكر طرفدن غربتم اثناسنده اختيار اوله‌جق حركاتی دخی ذهنمدن كچيرر ايدم.

بركره طاغستانه قدر وارمق، سكونت وموازنت افكاريمی اعاده ايتمك ايلك ايشم اوله‌جقدی. اووقت بردها تدقيق ايده‌رك اكا كوره تعديل ايتمك شرطيله قبول ايتديكم خط حركتك اساسلری شونلر ايدی.

اولا — ذات شاهانه ايله مخابره قپوسنی آچمق، كندوسنه اسباب تباعدمی ايضاح ايتدكدن صوكره اتخاذ ايده‌جكی تدابيری خالصانه توصيه ايده‌جك ايدم.

بنم عزيمتمك ييلديزجه اهميتی جالب اوله‌جغنه شبهه‌م يوقدی. طبيعی برمخابره قپوسی آچيله‌جق ايدی. اكر نتيجه‌سی اوله‌رق مملكت ايله ذات شاهانه ايچون مفيد وخيرلی برشی چيقارسه كندمی ومملكتمی تبريكاً دورك تبديلنه قدر طاغستانده يرلشه‌جك ايدم. استانبوله عودت ايچون واقع اوله‌جغی ملحوظ اولان اصرار وابرامه قولاق ويرميه‌رك يالكز برمقدار تقاعد معاشی ويررلرايسه انی قبول ايده‌جك ايدم.

ثانياً — اكر مخابره‌ده برنتيجه چيقه‌ميه‌جغنه حكم ايدرسه‌م بلكه

کیمسه‌ده امثالی مفقود دینه‌جك قدر قوی ونازك اولان حسیات صداقت وعبودیتمی تسکینه مدار اوله‌جق قدر صریح برحجت معذرت الده ایدیلنجه‌یه قدر مخابره‌یی اوزادوب اندن صوکره کسه‌جك واوروپایه کیده‌جك ایدم. اوحالده بررساله نشر ایده‌رك حمیةً وملته محبةً بویله برحرکت اختیارینه مجبور اولدیغمی ایضاح ایده‌جك ایدم. بوصورتله عصیانمی تأویل ایتدکدن صوکره دولت وملتك حال‌استقبالی اعتباریله اتخاذی واجب بیلدیکم اس‌مسلك، یعنی حکومتك خارجی وداخلی پولتیقه‌سی حقنـده تنویر افکاره مدار اوله‌جق نشریات خالصانه‌یه قیام ایده‌جك ایدم.

اشبو نشریاتك دها شمدیدن درت هدفی وار ایدی.

برنجیسی — اوروپا ارباب اقتداریله افکار عمومیه‌سنه ترکیه‌نك احوال حاضرهٔ داخلیه‌سی حقنـده معلومات صحیحه ویرمك، یعنی چوروك وغائب اولمغه محکوم اولان طبقه‌نك ادارهٔ رسمیه‌دن عبارت برطیش قابوقدن بشقه اولمدیغنی ادعا ایتمك، دولت وملت عثمانیه‌نك پك زیاده اصلاح واکماله مستعد اولدقلرینی اثبات ایتمك، بواصلاحات سایه‌سنده حصوله کله‌جك قوی ومنتظم ترکیه‌نك کرك آسایش‌وکرك مدنیت‌عالم اعتباریله پك بیوك فائده‌سی‌اوله‌جغنی کوسترمك، بوسایه‌ده اوروپا افکار عمومیه‌سنی ترکیه‌نك اصلاحنه مقدس بروظیفهٔ بشریه نظریله باقدیره‌رق ارکیج حکومتلرینی آوستریا وروسیه پولتقه‌سنی عقیم براقه‌جق برمسلك مطرد اتخاذینه مجبور ایده‌جك تمایشلره سوق ایله‌مك.

بوایشی غزته نشرندن زیاده رساله‌لر. قونفرانسلر، ضیافت

نطقلری، رجال وغزته مخابرلریله ملاقاتلر واسطه‌سیله استحصال ایتمکه سعی اوله‌جق ایدی.

ایکنجیسی — ارمنی مسئله‌سنك علت وحکمتنی یار واغیاره ایوجه بیلدیرمك. یار واغیاره دیدیکمك سببی ده ارمنی مسئله‌سنك حلی چاره‌لرینی بولمق خصوصنده بزم حکومتمز دخی مثلا لوندره‌ویا پارس قابینه‌لری قدر کندوسنك جاهل اولدیغنی کوسترمه‌سندندر. زمانك روحنه موافق وایجابنه مطابق اوله‌رق ممالك محروسه‌ده اجرا اوله‌جق اصلاحات عمومیه‌نك خارجنده آیروجه بر ارمنی مسئله‌سنه وارمنیلر حقنده اجرا آت اختیارینه قطعیاً وکلیاً امکان متصور اوله‌میه‌جغنی عالمه اعلام ایتمك لازم ایدی؛

ارمنیلرکه حصراً مشکلات حاضره‌نك تسویه‌سنه دولت علیه‌نك منافع حیاتیه‌سندن بشقه روسیه منافعنك دخی مخالف کله‌جکنی، حتی شو منافع مسئلهٔ مهمه‌سی اولمسه بیله- ارمنیلرك هیچ بر یرده اکثریت تشکیل ایتمه‌مکده بولنمه‌لرینه نظراً - اوصورتله حل مسئله ایدلمسنك فعلاً قابلیتی اولمدیغنی اوروپا اوکرنجه ارمنی غیرتی «ترکیه‌ده اصلاحات اجراسی لزومی» غیرتنه تبدل ایده‌بیلوردی. بوسایه‌ده (میتینغ) لر ایله سائر نمایشلر بزم حسیات قلبیه‌مزی جرح ایده‌جك تجاوزلر شکلندن چیقار، بزی اونمایشلری خوش کورمکه وقابلاً اشتراك ایتمکه آلشدیره‌جق برقالبه کیرر ایدی که بونك محسناتی پك چوق اوله‌جق ایدی.

اوچنجیسی — مدت مدیده جهالت دریاسنه غرق اولان، اك وحشی بر استبداد یوکی آلتنده ازلمش بولنان برجمعیتك ایچنده ایلك اویانان فکرلرك بردن افراطه کیتدکلری امثاللری کچمش احوالدندر.

بوکبی افراطجیلکك مضرتلری پك چوقدر . ازجمله دعوالرندن ایلك اول استفاده ایده‌جك اولان خلقه فکر وادعالری پك وحشی ومزاجه غیر موافق کلیر . مطالبی ایله برابر کندولرینی رد ایتمك خصوصنده حکومته قلباً اشتراك ایتمه‌سنی داعی اولور .

مثلا فکراً طریق مدنیتده اولدقجه بیوك بر مسافه قطع ایله‌مش اولان روسیه‌ده استبدادك ادامه اولنه‌بیلمه‌سی یوز سنه اولدن برو موجود اولان حریت پرورلرینك اوروپانك اوك آیاق اولان افراط فرقه‌لریله هم افکار اولوب اکا کوره اجراآت طلب ایتمه‌لرینك ثمرهٔ معکوسه‌سیدر . موفقیت زمینی کلیاً اخلال‌ایدن « نهیلیستلر » دخی نائل آمال اوله‌میان حریت پرورلرك مأیوسلرندن عبارتدر .

عقل وتجربه ، اصلاح وتنظیم یولنده ایلك آتیله‌جق آدیملرك ، ایلریده آتیله‌جق آدیملرك مقدمهٔ معتدله‌سی دائره‌سندن چیقمامسنی التزام ایتدیرر . برطرفدن داخل وخارجده تحصیل علم ایدنلرك چوغالمه‌سی، دیکر طرفدن خلقك مراق واندیشه‌سنی تحریك ایده‌جك وقوعاتك صوك یکرمی سنه ظرفنده توالی ایتمه‌سی نتیجه‌سی اوله‌رق بزده افکار عمومیه بردرجه‌یه قدر اویانمش بولنیور ایدی .

اشبو اویانمه‌نك نتیجهٔ طبیعیه‌سندن بولنان فرقه‌لرك بعض نمایشلر اجراسنه قیام ایتمه‌لرندن حرکت زمانی کلمش اولدیغی اکلاشیلیور ایدی . حالبوکه بزده اوته‌دن برو حریت مطبوعات موجود دکلدی. آمال واحتیاجات ملیه حقنده تعاطیٔ افکار ایدلمه‌سنه امکان یوقدی. بونك ایچون هرکس اجرای نمایشده کندی بیلدیکنه تابع اوله‌جقدی که نتیجه‌سی حکومتی شدت اجراسنده حقلی، خلقی دخی عدم اشتراکده معذور کوستره‌جك بر قارغاشالقدن عبارت. قاله‌بیلورایدی.

شو مطالعه‌لردن دخی « گنجلر » ك اعلان وترویجلرینه لایق و « اختیار » لرك مزاجلرینه موافق ومقبول براصلاحات پروغرامی تنظیم ایله آمال عمومیه‌یی مطرد بر مقصده وانتظام حرکته دعوت ایتمك وجوبی مستبان اولیوردی . بو ایش ایچون دخی بنم بشقه‌لره مرجح اولدیغم مسلم ایدی .

دردنجیسی — آلتی یوز سنه‌دن برو بزده دوام ایدن استبداد افراد اهالیی شویله طورسون ، رجال وعلمانك اکابرینه وظیفه ومسئولیت آدینی اونوتدیرمشدر . بوسببدن اوله‌رق معیت مستقلهٔ شاهانه‌دن بدأ ایله مقام صدارتدن ونظارتلردن کچه‌رك قضا قائممقاملغنه وارنجه‌یه‌قدر بالجمله بنده‌گان ومأمورین دولت جداً احوال عمومیه‌نك و ازجمله کندیلرندن کلان کچن احوال خصوصیه‌نك کیدیشندن شکایتله متأثر بولندقلری حالده کیمسه « ایفای وظیفه » ایتمك یولنی بولمغه عقل ایده‌میور ایدی .

دیوردم‌که بن دخی بر « بنده » بر « مأمور » دولتم . صداقت ومحبتمی هرکسه تسلیم ایتدیرمکه موفق اولدم . ناموس وحیثیتم ایله رتبه ومسندلر قزاندم . استقبال آمالی اعتباریله بلکه‌ده بکا فائق اوله‌جق برکیمسه یوقدر . خدمتده‌کی موفقیتم ایله متناسب بر راحت وسعادت بیتیه‌یه مالك بولنیورم . فضله اوله‌رق بن بوممکلتك نعمتیله اباعن جد پرورده اولمش بر بندهٔ قدیمی اولمیوب بر « ملتجی » یم ؛ یعنی بن هرکسدن زیاده « محافظه‌کار » اولمق حقنه مالك بولنیورم . بوحالده الده اولوب هیچ برطرفدن تهدید واخلال اولنمیان بوسعادت و امتیازمی فدا ایدر ایسه‌م ، بزم کبار ورجالی دوشوندرمکه وکندی وجدانلری ایله حسبحال ایتمکه سوق‌ایتمش اولورم . شوحسبحاللرینه

تصادف ایده‌جك اولان بنم « وظیفه و مسئولیت » درسلرم دخی مطلوب اولان ثمره‌لر حاصل ایدر .

« مطلوب ثمره » عنوانی آلتنه آلدیغم شی دخی پك كچوك برشی ایدی . كرك اختلال یوزندن صوقاقده، كرك بر فدائی واسطه‌سیله طام آلتنده قان دوكوله‌سی بنجه كلیاً مردود ایدی . هدف غیرتم قیام واختلال اولمیه‌جق ایدی . یكانه امید واملم ایكی اهمیتسز اثره منحصر ایدی .

بری — پادشاهمزك وهم وضعفنی حسن استعمال اولنه‌جق راده‌یه قدر تحریك ایتمك ،

دیكری دخی — اوسایه‌ده اندیشه‌یه دوشدیكی صره‌ده خلوص وعبودیت یوزندن كندوسنه یناشه‌جق اولان رجال وكباری ازجمله :

— « افندمز، بز افندمزك صادقی‌یز . بابالرمز بودولتك نعمتیله پرورده اولدیغی كبی اولادلرمزی خدمت صداقتده كورمكدن بشقه املمز یوقدر . ایچمزدن هیچ بركیمسه مراد نانكورینك خباثتنه اشتراك ایده‌مز . لكن افندمز، نعمت همایونكزی تپمك و معاذ الله عصیان ایتمش بولنمقدن هیچ بر وقتده هیچ بر وجهله عفوه شایان اولمیان او خائنك نشریاتی ایچنده دقت وتأمله آلنمغه شایان برچوق جهتلرك وجودینی حسب الصداقه عرض ایتمك مجبوریتنی حس ایدیورم . زیرا ایشلر بویله‌جه قالیرسه ذات شاهانه‌لریله ممالك همایونلرینك منافع اصلیه‌سنه تعمیر قبول ایتمز برطاقم خللر كله‌بیلور »

كبی وظیفه شناسلقلره سوق ایله‌مك ایدی . بو سایه‌ده استحصال اولنه‌جق مساعده نه‌قدر كچوك اولورسه اولسون ، ینه هواسز قالمش مخزنه آچلمش برنفس دلیكی اولمقدن، وباخصوص سلامت دولت

قیوسینك نه‌یولده چالشمق اقتضا ایده‌جکنی لازم کلانلره ایما ایتمکدن خالی قالمیه‌جق ایدی .

ایشته بوملاحظه‌لرم کوندن کونه ذهنمده کوکلشیور ایدی .

— ٣ —

عزیمتم

عزیمت فکری اسکی ایدی دیمش ایدم . قریمده‌کی « ترجمان » صاحبی اسماعیل بك ایله‌دردلشوب کندوسندن برپسابورتوایسته‌مش ایدم . اوده وعد ایتمش ایدی . بوملاقات آلتی یدی آی مقدم واقع اولمشیدی .

بش اون کون مقدم دخی « نیل » محرری حسین حسنی بك ایله دیون عمومیه‌ده کورشدیکم صره‌ده کندوسنك یقینده مصره عودت ایتمك فکرنده اولدیغنی ایشتدم . نه‌ده کیتمك نیتنده اولدیغمی افشا ایله ایکی بیلتك پاره‌سنی کندوسنه ویرنجه فضله بر بیلت آلوب آلیه‌جغنی وکندوسنی تشییع ایتمك وسیله‌سیله واپوره کیدنجه بر آره‌لق قماره‌سنك اناختارینی بکا تسلیم ایتمکه موافقت ایدوب ایتمیه‌جکنی کندوسندن صوردم . موافق برجواب آلدم ایدی .

طویرانلی حسین حسنی که صوکره علیهمه قیام ایله بوسایه‌ده پاشالغی بیله قاپمش ایدی . انك ابوالهدی افندینك واسطهٔ نشر افکاری اولدیغنی بیلور ایدم . لکن کندوسی عزمنده کوشك اولمق ایله برابر فاضل وعالم برذات ایدی . حیات ومعیشتنك مشکل برهنکامنده کندوسنك امدادینه یتشمش اولدیغم ایچون زیاده‌سیله بکا

منتدار ایدی . وکندی اختیاریله ابوالهدی افندی‌یه بنی اخبار ایله‌مز ایدی .

اسماعیل بکدن پسابورتو ایسته‌مك اوزون کلدی . حسین حسنی بکك ایسه ایشی بتمدی ، نه‌وقت عزیمت ایده‌جکی مجهول ایدی . بونك ایچون ایکیسندن واز کچدم . کندی کندیمه حرکت ایتمکه قرار ویردم .

یالکز ازمید حاکمی بولنان قائن برادرمه برهفته مقدم دیمش ایدم که

— بوکونلرده اوزونجه برمدت ایچون استانبولدن تباعد ایتمکلکم محتملدر . اویله حالدن خبر آلنجه عائله‌یه قارشو اولان وظیفه‌نك ایفاسنده بنم یوقلغمی بیلدیرمیه‌جککی رجایه بیله حاجت کورمم .

ثابت افندی — نره‌یه کیده‌جکسك ؟ نیچون کیده‌جکسك ؟

بن — رجا ایده‌رم ، بندن تفصیلات ایسته‌مه . سویله‌مك احتمالی یوقدر .

ثابت افندی مراق واندیشه ایله یوزیمه باقدی . نه کوروب کورمدیکنی بیله‌مم . لکن عقبنده

— پکی ، وظیفه‌ده قصور ایتمه‌مکه چالیشیرم . ناموسکدن وحمیتکدن قطعیاً امین اولمسه ایدم بوقدرله اکتفا ایده‌مزدم . آندن امین اولدیغم ایچون یالکز « جناب حق معین ورهبرك اولسون » دعاسیله اکتفا ایدرم .

دیدکدن صوکره

— بکا دها زیاده‌سنی سویله‌مدیککده حق ویردم .

سوزلرینی علاوه ایتمش ایدی .

موسیو برژه وقاپار ایله مجلس کاتبی موسیو (کوئینه) ده بر کون اول خبر آلدیلر. کوئینه بکا لازم ایدی. چونکه عائلهم ایله مخابرهیه وساطتنی رجا ایدهجکدم. قاپار ایله برژهیه دخی کوئینهیی خبردار ایتمش اولدیغمی وسیله اتخاذ ایدوب سویلمش ایدم.

قانیم ایشك اوقدر چابوق اولهجغنی بلکه خاطرینه کتیرهمشدر. چونکه ممالك اجنبیهده (میزان) ی نشر ایتمك فکری ایله خانهمز چوقدن الفت ایتمش ایدی.

اودن بشقه برکیمسهیه برشی حس ایتدیرمهمکه جهد ایتدم. وموفق اولدم.

(میزان) لوحهسیله بعض اوراقی چانطهمله دیون عمومیهده کی ماصهیه نقل ایتدم.

«احتیاط» سرمایهسنی بانقنوت اولهرق آلدم.

سواستوپول طریقیله وروس واپوریله کیتمکه قرار ویرمش ایدم. سواستوپول طریقنك ترجیحی قافقاسیه مهاجرلرینه مملکتلرینه عودت ایچون روسیه حکومتی طرفندن مساعده ایدلمدیکندن ایدی. مثلا باطوم طریقیله کیتمش اولسهم استانبوله اعاده اولنمق احتمالنی اختیار ایتمش اولهجقدم. حالبوکه قریمه چیقدقدن صوکره باطومده اولدیغی کبی کرییه اعاده اولنمیهجقدم. مطلوب اولان رخصت ویرلمیهجك اولسهبیله ایستهدیکم یولدن حدود خارجنه چیقمق ایچون حر بولنهجق ایدم.

٦ تشرین ثانی سنه ١٣١١ ده صباحلین سیواستوپولدن لیمانمزه واصل اولان (قسطنطین) واپورینك قاپتاننه روسجه اولهرق شو مآلده بر مکتوب یازدم:

« قاپتان افندی،

« هرنه‌قدر سزی بیلمك شرفنه نائل دکل ایسه‌مده عموم روس
« قاپتانلرینك عالی یورك ونازك حسه مالك اولدقلرینی بیلورم .
« البته سزده انلردن بریسیکز . ایشته بوکا استناداً سزه شونی
« بیانه جسارت آلیورم‌که ناموس ووظیفه‌یه متعلق برمصلحت ضمننده
« ممالك اجنبیه‌یه کیتمکه مجبور اولدیغم حالده حکومتمك عدم مساعده‌سی
« جهتیله کیده‌میوب مساعده‌سنی آلمقسزین کیتمکه مجبور اولیورم .
« ملفوف قارتدن بنم کیم اولدیغمی اوکرنه‌جکسکز. ذره قدر شبهه‌کز
« وارسه اساس مصلحتی کتم ایتمکه همت ایدرك اجنته‌دن استیضاح
« ایدیکز. ناموس وحیثیتی یرنده برآدم اولدیغمه قناعت کتیرنجه اوبر
« کون حرکت ایده‌جك واپور ایله بنی سواستوپوله قدر کتورمکه
« همت ایدرسکز . »

بومکتوبی دیون عمومیه قومیسرلکنده قپو چوقه‌دارلق خدمتنده بولنان عبدالرحمن افندی‌یه ویروب واپوره کوندردم .

— اسماعیل بك سواستوپولدن برامانت کونده‌ره‌جکنی یازییور . واپور بوکون کلدی. کیت شومکتوبی برنجی قاپتانه ویرده ویره‌جکی امانتی الوب کتیر — دیدم

عبدالرحمن افندی برمدت صوکره عودت ایتدی، قاپتانك بالذات بنی کورمك ایسته‌دیکنی خبر ویردی . بن دخی بلاتردد چیقوب عبدالرحمن افندی ایله برابر واپوره کیتدم. لاقیردی روسجه اوله‌جغندن عبدالرحمن افندی فرقه‌بیله واره‌میه‌جق ایدی. قاپتان ایله کوروشدك. ایشی بیترمك اوزره ایکن برایش صورمق ایچون قماره‌یه ایکنجی

قاپتان كیردی . بنی كورونجه كمال تهالكله كلوب اللمی صیقدی واحترام كوستردی. غایت عزیز احبابمدن اولان برقاپتانك اوچنجیسی اولوب (وهسته) واپورنده طانیمش وبزم یالی یه بیله بردفعه كلمشیدی .

شو حسن تصادف قاپتانك تردد لرینی بتون ازاله ایتدی . ضمنیمی احباب اولدق. چهارشنبه كونی صباحلین قالقه جق اولان واپوره ضالی كونی اقشامدن كیدوب كیجه یی واپورده كچیرمكه قرار ویردك . بو صورتله كندوسنه مسافرلكه دعوت ایدن قاپتان كیمسه نك كوزینه ایلشنمه مش اوله جغنی علاوه ایتدی. اقشام خانه مه عودت ایله صویونور ایكن برپاكت بانقنوت چیقاردم، رفیقهٔ حیاتمه ویردم .

— برینك امانتیدر . بن ایسته ینجه یه قدر صاقلایكز

دیدم .

— صرف ایدرسه م ؟

انانككزك سودی كبی حلال اولسون .

شوشقا پك مشكل عد ایتدیكم برمسئله یی قولایجه برطرف ایتدی. لكن ایرتسی كونی ترك ایدوب نه وقت ونه حالده تكرار كوره جكم مجهول اولان خانم ایله اولاد وعیالمه باقار ایكن تأثردن قلبمی محافظه ایده مدم . بونك ایچون برآز یورغون وراحتسز اولدیغمدن بحثله اوزانوب كوزلریمی قپادم واوحالده لاقیردی یه دوام ایتدم. ایرتسی كونی صباحلین دخی

ثابت افندی یی كورمك ایچون ازمیده قدر كیتمك ایسترم. دیه رك آیرلدم .

طوغریجه دیون عمومیه یه كیدوب ابتدا مالیه ناظرینه خطاباً شو استعفا نامه یی یازدم :

« عطوفتلو افندم حضرتلری

« دین ودولته متعلق برمصلحت ایچون برمدت استانبولدن تباعد
« ایتمك لازم کلدیکنه مبنی دیون عمومیه قومیسرلکندن قوللرینك عفویله
« یریمه دیکر منسبنك تعیینی ضمننده ایجاب ایدن همـمات عالیهٔ نظارت
« پناهیلرینك شایان بیورلمسی بابنده امر وفرمان حضرت من له الامرکدر

٧ تشرین ثانی سنه ٣١١ دیون عمومیه قومیسری

مراد

بونی تمغالی کاغده یازدیغم کبی رسمی ظرف ایچنه قویوب قپادم
واوزرینه « مالیه نظارت علیه‌سنه » دیدم .

سوکره قلمك باش کاتبنه خطاباً

« عزیزم زکی بك

« پنجشنبه کونی بن دائره‌یه کله‌مدیکم تقدیرده مصطفانك سزه »
« ویره‌جکی اشبو تذکره‌نك طرفکزدن بالذات مالیه ناظرینه اعطاسیله »
« آلنه‌جق امره کوره حرکت اولنمسی مطلوب وملتزمدر »

یولنده بر پوصله یازوب تذکره‌یه صاردم .

صوکره آتیده کی مکتوبی ده یازوب قپادقدن صوکره ظرفك اوزرینه
« بنده خانه‌یه مخصوصدر » دیدم .

« سوکیلی یاوروجقلرم » ،

« وجودم دین ودولت اغورینه وقف ایدلمش اولدیغندن بنم
« عائله تشکیل ایتمك حقنی حائز اولمدیغمی ودولت وملت ایچون اولاد
« وعیالمی فدا ایتمکدن چکنمیه‌جکمی والده کزه ایلك خطاب ایتدیکم
« جمله‌لرك بری ایدی . اشته بویله فداکارلق اجراسی زمانی حلول

« ایتمش . بن دخی سزی موقتاً ترك ایدوب طاغستانه طوغری کیتمکه
« مجبور اولیورم . ابتدا جناب اللهه ، صوکره ده کرچکدن صادقانه
« وفداکارانه یکرمی بش سنه دنبرو خدمت ایتمکده بولندیغم دولتك
« حمایت وشفقتنه جمله کزی امانت ایدرم . »

نهایت بونلرك جمله سنی بیوك برظرفه قویدم . واوظرفی قویدیغم یری اوطه جی مصطفایه کوستروب دیدم که

— یارین صباحلین کیدیله جك ازمید ترننه یتشمك اوزره بوآقشام طوپخانه ده (کچوك قائم اوراده اوطوروردی) قالدیغمی یالی یه خبر ویره جکسك . پنجشنبه کونی ازمید یولجیلرینی کتیران حیدر پاشا واپورینك باشنده کوپری ده بنی بکله یه جکسك . شاید قضاءً بن ترنه یتشه میوب کله مز ایسه م ایشته شو ظرفی زکی بکك الینه ویررسك وآچه سی ایچون تنبیه ایتدیکمی سویلرسك .

اون بر واپوریله مصطفایی یوللادم . قلم کاتبلرینه اون بچقده کیده بیله جکلرینی سویلدم . ایشدن خبرداراولان زکی بك ایله وداعلاشدم. وایجاب ایدن تعلیماتی ویردم. کتوره جکم اشیااوزرمده وجیبلرمده اولدیغی حالده دائره دن چیقوب سرکه جی یه کیتدم. طوپخانه یه کتورمك اوزره صنداجی ایله معتادمك خارجنده اوله رق علناً پازارلق ایتدم .

هوا یاغمورلی ایدی . سواستوپول واپوری یولمزك اورته سنده ایدی . واپورك یاننه کلنجه

— یاغمور ایصلا تهجق . شوواپورك قپودانی احبابمدر . یاغمور کچنجه یه قدر کیدوب کندوسنی کوره یم. وبرچای ایچه یم . سن دخی حاضر قییچ آلتنده باربنورسك .

صندال یناشدی . بن چیقدم . قاپتان قارشولیه‌رق الی صیقدی . ساعته باقدم . اون بری یکرمی دقیقه کچیور ایدی .

صباحه قدر راحتجه اویودم . واپور حرکت ایدنجه‌یه قدر قماره‌دن چیقمدم . لکن واپور پروانه‌سنی تحریك ایدنجه کوکرته یه قدر چیقوپ اوتوردم .

بشکطاش اوکی بنی پك درین ویکدیکرینه مخالف برطاقم حسیات ومطالعاته سوق ایتدی . اناطولی حصاری پیشکاهنده دخی عین حال واقع اولدی . چولوق وچوجق او کون استانبولده ، مخصوصاً باب ضبطیه‌نك قارشوسنده ، استیجار ایتمش اولدیغم خانه‌یه نقل ایدیورلر ایدی . اشیانك ایچریدن چیقوب معونه‌یه یوکله‌دلدیکنی کوردم ؛ بو تصادف بیله جالب دقت اولدی .

واپوره دودوك چالدیردم . مندیل صاللامق ایسته‌دم . کیمسه فرقنه واره‌مدی . اوده طبیعی ایدی . چونکه او واپورده بولنمقلغمه احتمال ویره‌مزلر ایدی . آنلرجه بن ازمیدده ایدم . حتی اوصره‌ده حیدر پاشایه بلکه چیقمش فرض اولنیوردم (٧ تشرین ثانی ٣١١)

اساس امالی کتم ایله برابر قاپتانه برآز آچلدم . سواستوپوله چیقمق خصوصنده نه کبی مشکلاته تصادف ایده‌جکمی او کرنمك ایسته‌دم . اوراقم ایچنده موجود بش آلتی سنه مقدم مأموراً رومانیه طرفلرینه کیتدیکم وقتده قلاص شهبندر خانه‌سندن « محمد مراد بن مصطفی » نامنه آلمش اولدیغم وهوجه‌بك طریقیله عودت ایتمك لزومنه مبنی یاش روسیه قونسلوسخانه‌سنه (ویزه) ایتدیردیکم برپساپورتونك ایشه یارایه‌جغنی سویلدی . واقعا پساپورتونك حکمی برسنه ایچون

اولدیغی آلتنده محرر ایدی. لکن ظهرنده یاش قونسلوسنك ویزه‌سندن بشقه اوده‌سا پولیس مدیرینك ولیمان دائره‌سنك قیدلری موجود ایدی. سواستوپول پولیس مأمورینك پساپورتونك مدتندن زیاده روسیه‌جه نیم « مضر وشبهه‌لی طاقمدن » اولدیغمی مبین اولان مذکور شرحلره حصر دقت ایده‌جکنی تأمین ایتدی. فضله اوله‌رق شو تأمین مسئله‌سنی اکمال ایتمك ایجاب ایدرسه کندوسنك‌ده قصور ایتمیه‌جکنی ایما ایتدی.

پنجشنبه کونی اقشام اوستی سواستوپول لیمانه واصل اولدق. کیج اولمق مناسبتیله پراتیقه ویرلیه‌رك واپورده قالنجه احتیاطاً (اسماعیل غاسپارینسکی) یه برتلغراف ویردم. ایرتسی کونی صباحلین کمرك دائره‌سنده حاضر بولنمه‌سنی رجا ایتدم.

صباحلین ساحلده اسماعیل بکی کوردم. لکن یوقلامه مأموری سائرلرك صره‌سنده

— محمد مراد بن مصطفی کیمدر؟

دیمه‌سی اوزرینه « بنم » دیه‌رك ایلرولینجه « کچیکز » دیه‌رك مصدق پساپورتومی الله اوزاتدی.

بوصورتله ایلك حائل زائل اولمش اولدی.

اوکیجه باغچه سرایده اسماعیل بکك خانه‌سنده مسافر قالدم. ایرتسی کونی برلکده سیمفروپوله یعنی آق مسجده کیتدك. بن طاغستانه کیتمك اوزره والیدن رخصت استدعاسنده بولنه‌جق ایدم. ایجاب ایدرسه اسماعیل بك دخی کفیل اوله‌جقدی.

والی یه انتظار ایتدیکمز صره‌ده خدمتجی هنوز پوسته‌دن چیقمش

غزته‌لری کتیروب ماصه‌نك اوزرینه براقدی . بن دخی وقت کچیرمك ایچون برینی آلدم . اثنای مطالعه‌سنده قورشون ایله اوروامش کبی طوکه قالدم . فرقنه وارمش اولان اسماعیل بك تلاش ایله سببنی صوردی .

غزته‌ده ایکی تلغراف نظر دقتمه ایلشمش ایدی . بری ـ قونت غلوخوفسکی طرفندن شرق امورینی تسویه ایتمکه دول معظمه‌یه دعوت واقع اوله‌جغنی ، دیکری دخی ـ لورد صولسبری طرفندن کندوسنه خصوصی اوله‌رق ذات شاهانه طرفندن یازیلان مکتوب مألنك برایتون نطقنده افشا ایدلمسنی مبین ایدی .

— اسماعیل بك ، والی‌یی کورمکدن واز کچمك لازم . همده باغچه سرایه قدر کیده‌لم . اوقودیغم تلغرافلر عریض وعمیق بعض شیلری ملاحظه ایدوب اکا کوره تعیین مسلك ایتمکلکمی ایجاب ایتدیریور

دیدم : اویله‌جه یاپدق .

فی‌الحقیقه حوادثك اهمیت فوق‌العاده‌سی واردی . روس غزته‌سی قونت (غلوخوفسکی) نك تقسیم ویا تأسیس مراقبه طریقیله شرق مسئله‌سنی حل ایتمك وبووجهله دائمی اندیشه‌دن قورتلمق لزومنی بیان ایده‌جکنی ادعا ایدیور ایدی . شو تکلیفك سائر دولتلر طرفندن حسن قبولی حالنده تعمیری محال برفلاکت حصولی محقق ایدی . چونکه تقسیم جهتنی برطرف ایدوب یالکز « دوستانه تسویهٔ امور » دائره‌سنه حصر مساعی ایده‌جك اولسه‌لر بیله کنه احواله واقف اولمیان دولتلرك او تسویهٔ اموری « ارمنی » و « خرستیانلر » مسئله لرینه حصراً اجرا ایتمش اوله‌جقلر ایدی .

حال بوكه اورته‌ده ارمنى مسئله‌سنه اصلا محل ومناسبتى اولمديغنى اثبات وايضاح ايتمك وممالكك اصلاحات عموميه‌سى خارجنده اوله‌رق فلان جنس ويا مذهب نامنه ياپيله‌جق اصلاحاتك فائده‌دن زياده مضرات ومشكلاتى موجب اوله‌جغنى اكلاتمق جهتى درعهده ايتديكم غزانك اك مهم بر بندينى تشكيل ايتمكده ايدى . تركيه‌نك امورينى تسويه‌يه رسماً دولتلرى دعوت ايتمك كبى برفرصت فوت اولنورسه صوكره غزايه محل ومناسبت قاليرمى ؟ بناءً عليه بردقيقه غائب ايتمكسزين ميدان غزايه قوشمق لازم ايدى .

ذاتاً طاغستانه قدر كيتمكه قرار ويرديكمك اسبابى نه ايدى ؟ اعتدال دم و سكونت وجدان ايله حاضر حالى محاكمه ايدوب اكا كوره خط حركتمى تعيين ايتمك دكلى ايدى ؟ او مقصد ذاتاً حاصل اولمشيدى . بالمخابره حركتمى معذور كوستره‌جك برحجت الده ايدلمك جهتنه كلنجه پادشاهك صولسبرى‌يه تنزل كارانه التجا ايتمه‌سندن دها بيوك نصل برحجت اوله‌بيلور ؟

طاغستانه كيتمكدن واز كچدم . همان اوروپايه طوغرى حركت ايتمكه قرار ويردم .

تشرين ثانينك اون دردنجى صالى كونى حركت ايتدم . اقشام خارقوفده ، ايرتسى چهارشنبه كونى كيه‌فده ، جمعه ايرتسى كونى ويانه‌ده ايدم .

ويانه‌دن اشبو مكتوبى يازوب سفارتخانه واسطه‌سيله استانبوله كوندردم .

صورت مكتوب

« مملكتمزده امور دولت اويله برحال كسب ايتمشدركه ناموس وظيفه‌سنى بيلير اصحاب صداقت وغيرت ايچون يامسلك متخذحكومتدن فرياد ايده‌رك عصيان ايتمك ، ياخود عصياندن كنديني وقايه ايده‌بيلمك اوزره مملكتى ترك ايله برطرفه چكلمكدن بشقه چاره قالمامشدر . عاجزلرى ايكنجى شقى ترجيح ايله مأموريتمدن استعفا وخفياً استانبولى ترك ايتدم .

مقصدم مهد حياتم اولان طاغستان طاغلرينه چكيله‌رك برمدت كندمى عالم مدنيتدن تجريد ايله‌مك وبرآز فكر پريشانمى طوپلامغه موافق اولمق ايدى .

آق مسجده قدر واروب رخصت لازمه‌يى استحصال تشبثى ايله مشغول ايكن لورد (صولسبرى) نك (برايتون) نمايش عجيبى كوزيمه ايليشدى ، ييلديرم ايله اورولمشه دوندم .

باشمزه مسلط اولان دردك ظن وتخمين عاجزانه‌مدن پك چوق آغير اولديغنه وبويله برصره‌ده ميدان غزادن — ولو برآن ايچون اولسون — رجعتك جبانته وحميتسزلكه حمل اولنمق ايجاب ايده‌جكنه حكم ايتدم ، مقصد غايه‌م اولان غربه طوغرى حركتى ايتمكه قرار ويردم .

لورد (صولسبرى) يه طرف حكمداريدن اويولده مكتوب يازلمق اصولاً وحكمةً جائز اولمديغى كبى ، لورد دخى بيوك برقباحت تجويز ايده‌رك انى نشر ايتمكدن كنديسنى آله‌مامش !

(میزان) غزته‌سنك وطن پرورانه فریادلرندن بری‌ده انكلتره‌نك علیهنده اتخاذ اولنان مسلك شاهانه‌نك وخامتنی اسماع ایله بوقدر ایلری‌یه وارلمه‌سی لزومنی افهام ایتمك اساسنه مستند ایدی . دیكله‌ین اولمدی .

ایش اوحاله كلدی كه انكلتره حكومتی مسلك شاهانه ایله انكلتره منافعنك تألیفندن قطع امید ایتمكه كندوسنی مجبور كوردی . انكلیز پولتیقه‌سی ایسه مطلوبك استحصالی ایچون هیچ برفداكارلغی دریغ ایده‌مز .

بوقدن ایجاد اولنان ارمنی مسئله‌سی انكلتره‌نك النده وطنمزه قارشو كوزل برسلاح تجاوزدر . بومسئله موجود اولمسه بیله بشقه مسئله‌لر ایجادنده زحمت چكیله‌مز .

مذكور مكتوب (كیلدهال) نطقنده تجاوز ایتمش اولان انكلتره باش وكیلی ایچون تبرئهٔ ذمت حجتی مقامنه قائم اولدی . كندوسنه دیپلوماسی اصول وقواعدینی اونوتدیرمق راده‌سنه واصل اولان ممنونیتی : « ایشته كوریورمیسكز ؟ حقم یوقمی ایمش ؟ » دیه‌رك ارائه معذرت ایده‌بیلمه‌سندن ایلری‌یه كلمشدر .

اشبو مكتوب ماده‌سنك داخلاً پك وخیم نتایجی موجب اوله‌جغنه شبهه بیورلمسون .

كنجلر فرقه‌سی معاملات شدیده‌دن شمدی‌یه قدر نصایح ایله منع اولنه بیلمش ایدی، قوای مانعه‌دن برجزؤی‌ده عاجزلری بولنمش ایدی . لكن مذكور مكتوب خطاسی ایشلره نصیحت كار ایتمیه‌جك درجه‌یی آشیرتدی . ارتق دولت وملت تهلكه‌ده اولدیغی كبی نفس شاهانه دخی تهلكه‌ده‌در .

چونکه وقتیله (شارل کن) ایله برنجی (فرانسوا) کبی اوروپانك اعاظم حکمدارانی بیله طوغریجه عتبهٔ علیـایه عرض خلوص ایتمك استدعاسیله بر خیلی اوغراشدقلری حالده موفق اوله‌مامشلر ، انجق مقام صدارتی مخاطب بیلمکله اکتفا ایله‌مشلر ایدی .

عثمانلیلر بونی اونوتمامشلردر . بونك ایچون هنوز برهفته مقدم مقام خلافت وسلطنتی تحقیر ایله‌مش اولان براجنبی باش وکیلنه تظلم وتنزل کارانه برمکتوب ایله مراجعت اولنمه‌سـنی ومخاطب طرفندن مکتوبك عبرت وحیرت عالمه تشهیر ایدلمه‌سنی ـ ممکن دکل ـ هضم ایده‌میه‌جکلردر .

حال بوکه احوال حاضرهٔ مملکتك صلح وسکونت ایچنده تسویه ایدلمه‌سی مطلوب وغیریسی مردوددر . بونك ایچون دخی ایکی چاره موجوددر . انلردن برینك اختیارینه همت بیورلمه‌سی طمرلرنده جاری اولان ارطغرللر ، عثمانلر ، اورخانلر ، فاتحلر ، یاوزلر قانندن منتظردر .

مذکور چاره‌لر دخی یاخاکپای شاهانه‌یه تقدیم اولنان قونترول مجلسی لایحه‌سی مندرجاتندن دهاواسع اوله‌رق اصول مشورتی احداث ایله تسکین افکار ایتمك ، یاخود ترك حکومت ایله‌مکدر .

چاره‌ساز برتدبیر اوله‌رق بونك اوچنجیسی یوقدر . بونك ایچون ایکیدن برینی اختیاردن نکول ایتمکدن کندی نفسی ایچون ملك ودولتك بقاسنی فدا ایله‌مك چیقه‌جقدر . بودخی حق بیعتدن کندولرینی محروم عد ایله علیهلرینه ادارهٔ کلام ایچون کندمی بورجلی کورورم . سسمی ده عنایت حق ایله ایشتدیره‌جکمدن امین اولسونلر .

اشبو ایکی شقدن برینك اختیار اولندیغی خبرینه اون کون قدر

انتظار ایده‌جکم. بومدت تجنبجه حریت حرکتمی تماماً اکتساب ایله‌مش بوله‌جغم.

ویانه فی ۱۸ تشرین اول سنه ۳۱۱

(میزان) محرری

مراد

ویانه‌ده توقف ایله مطلوب اولان مخابره‌یی اورادن اجرا ایتمك خاطریمه کلدی. لکن آوستریه خارجیه نظارتنه واقع اولان عقیم مراجعتم ایله ویانه سفیری غالب بکك رجاسنی، وباخصوص پارسدن الدیغم برتلغراف بنی اوچ کون صوکره ویانه‌یی ترك ایتمکه مجبور ایتدی.

برنجی قرارم ویانه‌یه، اورادن برلینه اوغرامق ایدی. لکن مجار اصلزادکانندن قونت (ا...) نك دلالتی ایله ملاقات ایتدیکم آوستریه خارجیه ناظری قونت (غولوخوفسکی) بنی حیرتده براقدی.

بن اوذاته خارجیه نظارتنی شویله طورسون، بر دائره مدیرلکنی بیله کوچ تسلیم ایدردم. دوزجه تقسیم، یاخود «دوائر نفوذ دول» تحدیداولنمق شرطیله برنوع موقت وضع ید دیمك اولان تکلیفنه موافق اولمیان هیچ برفکر، هیچ برمطالعه قفاسنه کیرمیور ایدی. حتی اثنای مباحثه‌ده ناظر مومی الیه نامیله معروف اولان تکلیفك بیله کندی قریحه‌سی محصولی اولمدیغنه قناعت کتیردم.

بتون غربی روم ایلی نك سلانیك ایله برابر آوستریه‌یه ویریله‌جکنه قونتك شبهه‌سی یوقدی. یالکز آینوروز شبه جزیره‌سنك ویرلمسنه روسیه‌نك موافقت ایدوب ایتمیه‌جکنه امنیتی یوقایمش!

شو قفاده اولان آدم ایله بیهوده یورلمق ایسته‌مدم. حتی ویانه پولتیقه‌سنك ایپ اوجلری برلینده اولدیغنی بیلدیکم ایچون اورایه کیتمکدن دخی صرف نظر ایتدم.

ویانه سفیری غالب بك مذاکره‌نك نه‌کبی بر زمین اوزره جریان ایده‌جکنی و بنم هیچ بر وعد واحسانه التفات ایتمیه‌جکمی حس ایدنجه عدم موفقیتدن طولایی حصولی طبیعی اولان ییلدیز حرصنه کندوسنی هدف ایتمه‌مك ایسته‌مشیدی.

پارسده ایسه بزم کنجلرك حرکت ونشریاتنی مطلوب برمسلکه حصر ایتمك لازم ایدی. بونك ایچون مطرد برمسلك عمومی تعیین ایتمك اوزره بردقیقه اول پانلرینه واصل اولمغه مسارعت ایتدم.

تشرین ثانینك یکرمی اوچنجی پنجشنبه کونی پارسه واصل اولدم. پارسه کیتمك اوزره کیجه ویانه استاسیوننه کیتدیکم وقت اوزاقدن برقهقهه کورولتیسنی ایشتدم. دقت ایدنجه اطرافی غارصونلرله احاطه اولنمش برفسلی کوردم. فسلی هم تورکجه اوله‌رق غارصونلره صاراقه ایدییور، همده کولیور ایدی. غارصونلر دخی المانجه قونوشه‌رق کولمه‌سنه اشتراك ایدیورلر ایدی.

بسبللی برشی ایسته‌مش. اکلاده‌مامش. بونك اوزرینه فرصتدن بالاستفاده غلیظ اوله‌رق طعن ایتمکه وبومعرفتی خوشنه کیده‌رك کولمکه باشلامش، کولمه‌سندن بشقه برشیئه واقف اوله‌میان غارصونلر «تورك» ك شوخ مشربانه‌کندن خوشلانه‌رق آهنکی اکمال ایله‌مشلر ایدی.

بوفسلی سروری بك ایدی که کنجلره طوغری اعزام اولنان بونجه سفرای مخصوصه‌نك برنجیسی ایدی. احمد رضابکك قاینی اولدیغی کبی معتبر خفیه‌لردن اولمق اوزره معروف بولندیغندن ایلك اثر امنیت اکا توجیه ایدلمشیدی.

اوسروری که استانبولی ترك ایتمزدن اوچ کون مقدم کندوسیله واپورده قونوشدیغمز صره‌ده

— مملکتده ارتق ناموسلی برآدم ایچون اوتوریله‌جق برحال قالمامشدر،

دیمه‌م اوزرینه

— وای ، سز کندیکزی ناموسسزمی طانیورسکز؟

دیه‌رك مقابله ایتمش

— بنم اوتوره‌جغمدن سزامین میسکز ؟

سوأله قارشو سکوت ایتدکدن صوکره اقشامه قاچه‌جغمی مبین اولان جورنالنی ییلدیزه یتشدیرمش ایدی .

ییلدیزه کیدن جورناللرك جمله‌سنه اهمیت ویرلمك فعلاً قابل دکلدر ، قسم کلیسی نتیجه‌سز قالیر . بونی بیلیردم .

بن بوسایه‌ده کیده‌جکمی حتی حفیه‌لردن بیله کتم ایتمدم دیمك حقنی قزانمش اولدم .

جورناله اهمیت ویرلمش اولسه ویریله‌جك جواب قولای ایدی .

— ٤ —

میدان غیرتده

پارسده همان ایلك کوندن اعتباراً ایستدیکم برموقعی طوتمغه موفق اولدم . بوموقع فرانسه رجالی ، فرانسز مطبوعاتی وفرانسه افکار عمومیه‌سی اعتباریله مهم ایدی دیمك استیورم . بوده بر حسن تصادف وبنم طرفمدن بالمناسبه صرف اولنان بر سوز سایه‌سنده واقع اولدی .

پارسده عزیز بر دوستم وار ایدی . ارمنی وقعه‌سی کونی زوجه‌سیله برابر دیون عمومیه‌ده اوطه‌مده حاضر بولندی دیدیکم موسیو (ژووژکه‌ن Cain) در . کندوسی هنرور اولدیغی کبی مشهور هیکلتراش اوغوست

(کەن) ك اوغلیـدر . طبقات جمعیتك کافەسـیلە منـاسباتی وار . رسمخانەسـیلە خانەسی مختلف فرقەلر ارکاننـك محـل ملاقاتلرندن بریدر .

پارسە وصولمك فرداسی کونی کندوسـیلە لاابالی بولنمق حسنیلە ویزیتە ساعتنی بکلەمدم . اوکلەدن برساعت صوکرە قپوسـنی چالدم . بعض مسافرلرلە یمك اوطەسندە اولدیغنی خبرالدم . لطیفە ایتمك ایستەدم . یازیخانەسنە اوتوردم ، اتیدەکی پوصلەیی یازدم ، کیزلیجە کندوسـنە ویرلەسنی خدمتجی یە تنبیە ایتدم .

« عزیزم ژورژ ،

« کندی مملکتندە خرستیانلری کسمکدن اوصانمش ، برآزدە « پارس کاورلرینی جهنمە کوندرمك طریقیلە جنت قپوسنك آناختارینی « الدە ایتمـکە قرار ویرمش اولان برترك صـالونکزە قدر کلوب « اوتوریور . اکر کندوسـنی حسن قبول ایتمکە راضی اولورسەکز « کسەجکی کاورلردن سزی خارج طوتەجغنی وعد ایدر . »

شمدی بونك اصل حکمتی ایلە درجـۀ تأثیرینی اکلاتمق ایچـون بعض ایضاحات لازمدر .

پارس مطبوعاتی اوکونلردە هپ « ترك باربارلقلری » ، « ارمنی قتاللری » ، « اناطولیدە اقیدیلان قان نهرلری » حقندە عقل وفکرە کلمز اسناد وافترالرلە طولی ایدی . سوزم بونلرە کنایةً یازلمش ایدی . کیزلیجە اولەرق دوستمە ویرلمش اولان بوپوصـلە کندوسی طرفندن جهراً اوقونەرق مسافرلرە مال ایدیلور .

مسافرلر میانندە ایسە پارس بلدیە رئیسی — صوکرە نافعە ناظری اولان — (بودەن) ، مشهور محرر روشفور ، مبعوثاندە موسیو (لاورتوژون)

فرانسه تیاتروسی مدیری وتان محرری موسیو قلارتی ، بانق عثمانی شعبه‌سی دیرکتورلرندن موسیو برژه وسائره حاضر ایمشلر . ذاتاً درسعادتدن غیبوبیتم حقنده غزته‌لرده کوریلان تلغراف وسیله‌ٔ بحث اولمش ، لاقیردی هپ بنم نامم اوزرنده جریان ایتمش . اوصره‌ده مادام (کمن) ارمنی وقعه‌سی کونی کندوسنی نصل چارشی وپازارلرده کزدیردیکمی آکلاتیور ایمش . حتی دوستم ژورژ بنی استانبولده یوق ایتدکلری ظننده بولنوب اندیشه‌سنی کتم ایتمه‌مش .

بویله برصره‌ده سوفره‌یه واصل اولوب جهراً اوقونان اوبوصله‌نك تأثیری معلوم . ژورژ ایله زوجه‌سی همان سوفره‌یی ترك ایله قوشدیلر ، بوینمه صارلدیلر . اوته‌کیلرده مراقلرندن هپ صوفه‌یه قدر کلدیلر .

هپ برلکده سوفره‌یه عودت ایتدك . موقع مخصوصی بکا ترك ایتدیلر . اوچ ساعتدن زیاده سوفره‌دن قالقه‌مدق . سؤاللرینه ویردیکم جوابلری کمال تهالکله دیکله‌دیلر . حتی ساعت ایکیده مجلس مبعوثانده حاضر بولنه‌جق اولان موسیو (لاورتوژون) ساعت دردی بولمش ایکن خانه‌یی هنوز ترك ایده‌مه‌مش ایدی . طبیعی جمله‌سیله احباب اولدم . (بوده‌ن) و (لاورتوژون) واسطه‌سیله پولتیقه ، قلارتی ، روشفور واسطه‌سیله تیاترو ومطبوعات ، (برژه) واسطه‌سیله بانقه‌لر عالمنده کیم ایله استرسه‌م کوروشه بیله‌جك ایدم .

بوسایه‌ده همان او کیجه بنم پارسه صورت وصولم هرطرفه یاییلدی ایرتسی کوندن اعتباراً غزته مخبرلرینك هجومنه اوغرادم . بوصورتله فرانسه اعتباریله برموقع مطلوب قزانمش اولدم . بوموقعی استانبوله عودت ایتمك اوزره پارسی ترك ایدنجه‌یه قدر محافظه ایتمکه موفق اولدم .

لكن پارسـده اصـل طوتمق ایستەدیکم دیکر برموقع ـ که انی طوتەجغمه هیچ شبهه ایتمیور ایدم ـ اوموقع حقنـده هنوز برفکر بیله حاصـل ایتمکه موفق اولدیغم یوقـدی . بحث پارسـده حرکته باشلامش اولان بزم کنجلرك ایچنده وبالخاصه احمد رضا بکك نزدنده طوتەجغم موقعه عائددر . پارسـه وصـولمدن برو برهفته کچمش ایکن حالا بوبابده برشی اکلایەمامش ایدم .

اوتله اینوب اوستمی باشمی دکشـدکدن صوکره همان (مونژ) سوقاغنه عزیمتله احمد رضا بکه عرض محبت واحترام ایتدم . مقابلەده قصور ایتدی دینەجك هیچ برشی کورمدم . لکن مقابلەسی ایچمی قاندیرەمـدی . نه اولدیغنی تعیین ایتمکسزین حرکت و معـاملەسنی مأمولمدن پك نقصان وحرارت مطلوبەدن عریان کوردم .

بر ایکی کون صـوکره بوتردد واحتیاطنك بنی ییلدیز طرفندن مأمور ظن ایتمەسـندن ایلری کلدیکی حقنده ایشتدیکم ادعا بنی تأمین ایتدی .

بو ادعاىی ایلری‌یه سوران ذات‌بونی احمد رضا بکك علیهنده اولمق اوزره سویله‌دیکی کبی جاسوسلق اسنادی دخی بنم ایچون ناموسسزلق اسـنادینك عینی دیمك اولدیغی حالده بن احمد رضا بکه کوجنمك شویله طورسون ، بالعکس بواسنادی قلبمه انشراح ویردی . چونکه بوذهابنك سایەسنده تردد واحتیاطنی تأویل ایتمکه موفق اولدم .

چونکه بنم جاسوس اولمدیغمی‌واولمیەجغمی اثبات ایتمك قولایدی . دیمـك بوجهت ثابت اولنجه ، وقتیله بنم ایله وداعلاشـمق اوزره اوطەمه قدر کلمش اولان احمد رضـا بکك اخلاص ومحبتی عودت ایدەجکدر .

شو تسلیده بشقه بر جهت دها وار : احمد رضا بك برفرقه شعبه‌سنك ریاستی امورینی درعهده ایتمش ایدی . قلبنك تمایلاتنی ـ یعنی بكا اولان محبت مخصوصه‌سنی ـ تسكین ایتمكه موفق اولیور ، انجق وظیفهٔ اصلیه‌سی ایچون الزم اولان تمكین واحتیاطدن آیرلمیور. بنم ضررمه اوله‌رق واقع اولان بوحال بیله بنی ممنون ایتدی .

ذاتاً بوجنس آدملر بزده مفقوددر. كندوسنی دها زیاده سودم ، تقدیر ایتدم .

غزته مخبرلرینك بنم ایله ملاقات نتیجه‌سی اوله‌رق یازدقلری بندلر ایله بالخاصه بنم آغزمدن ضبط ایتمك طریقیله نشر ایتدكلری محاوره‌لر بنم ییلدیز جاسوسی اولمق احتمالی اولمدیغنی اثبات ایدییور ایدی . ایرتسی كوننده اعتباریله قوجاغنی آچه‌رق بنی درآغوش ایتمكه كله‌جك احمد رضا بكه منتظر اولدم . كلدی .

كلان وكیدنلردن راحتسز اولوب اولمدیغنی صوردم . دكلمش . قلبم یكیدن مجروح اولدی . سببنی اكلامق ایسته‌دم . كندوسنی براقشام اوتله یمكه دعوت ایتدم . كلمه‌مك اوزره خیلی عزم ایتدكدن صوكره موافقت ایتدی . « ییلدیز سرایی وباب عالی » رساله‌سنك مطبعه‌دن تصحیحلری كلدیكی اقشام ایدی . او رساله‌نك مندرجاتنی كمال دقتله اوقودی . « ییلدیز پولتیقه‌سی هپ مرائیلك اوزرینه مؤسس » اولدیغی حقنده‌كی فقره‌یی اوقودیغی صره‌ده كویا كندوسنجه معلوم برسوأله جواب ویریور كبی :

— او ، ارتق سز سرای ایله قطع مناسبات ایدیورسكز!

— غیرت وحمیت مناسباتندن بشقه سرای ایله قطع اولنوب اولنمیه‌جق هانكی مناسباتم اوله‌بیلور ؟

— حقکزده استانبولدن ، همده بزجه تردد اولنمیه‌جق منبعلردن برخیلی شیلر ایشتمش ایدك ...

« اتحاد وترقی جمعیتنك » حین تشکلنده رئیس اولمق اوزره عودت اولندیغم حالده یوقاروده ایضاح اولندیغی اوزره بنی شمدیلك خارج طوتملری لازم کله‌جکنی بیان ایله اکتفا ایتمش ایدم . جمعیتك نه اولوب اولمدیغنی اکلامق اوزره تعقیبات وتجسساتده بیله بولنمیور ایدم . بونکله برابر کرك استانبولده وکرك پارسده جمعیتك کسب وسعت واهمیت ایتدیکنی ، ایسته‌سه همان مملکتی الت اوست ایته‌که مقتدر بولندیغی واك ممتازلره وارنجه‌یه قدر پك چوق کبار ورجالی محتوی اولدیغنی ایشیده‌رك ممنون اولمشیدم .

بو اعتقادم اوکون رضا بك ایله قونوشدیغم صره‌ده موجود اولدیغی کبی جمعیته التحاق وانتساب ایتمك ایچون ایسته‌دیکم اوچ آیلق نشریاتم ختامه ایروب « رسماً ایچلرینه داخل » اولنجه‌یه قدر بوکا تماميله اینانیر ایدم . بونك ایچون رضا بکك سوزینه پك زیاده اهمیت ویردم . دیدم‌که :

— اکر اسکیدن طانیوب سودیککز مرادك سوزینه وناموسنه اعتمادیکز وارسه اسکیسندن فضله بر اعتماد ومحبتکزی جلب ایده‌جك احوال وحرکاتمدن بشقه برشی موجود اولمدیغنی تأميناً سزه ناموسمه یمین ایدرم . بویاکلش بر ذهابدر . نره‌دن تولد ایتدیکنی‌ده حس ایدیورم . مطلقا مخاطبلرمدن بری قول وحرکتمك حکمتنی احاطه ایده‌مه‌مشدر .

چونکه بکا مراجعت ایتدکاری وقت ایکی سببه مبنی موقتاً خارجده قالمق ایسته‌دیکمی ایضاح ایتمش ایدم . سببلرمك ایکیسیده

ناموس قواعدینی ومحبت صحیحهٔ وطنیه‌یی بیلانلرك عنـدنده امثاله شایان عد ایدیله‌جك قدر مقبول ایدی .

چونکه بری — برطرفدن معاش آله‌رق مأمورلر سلکنده بولنمق، او بر طرفدن اوصورتله ارکانندن بولندیغم حکومتك خلافنده حرکت ایتمك خصوصلرینی ناموس و وظیفه شناسلغمه صیغدیره‌میه‌جغمدن ، دیکری دخی — پادشاهی ارشاد ایتمك و حسن مسلکه سوق ایله‌مك صورتیله سلامتی بولمق طریقنك ملك وملتك حال واستقبالنه نظراً اك مطلوب وافضـل برطریق بولندیغی منکر دکلدر . بونك اجراسی ممکن اولوب اولمدیغنی تجربه ایچون مساعده ایسـته‌مکدن عبارت ایدی.

وقتیله اکر جبانتدن ایلری کلان برقاچامق یولی دینمـکه جسارت ایتمش اولسه‌لر بیله بوکون جبین اولمدیغمی کوسترمك ایله برابر فعلاً ادعامی اثبات ایله‌مش بولنیورم. شمدی انلرك قاله آلنمه‌سی بیله‌جدی اوله‌مز.

یعنی بن قلباً وروحاً جمعیتك مالی‌یم . لکن ازجمله جمعیتی خلقك نظرنده مناسبتسز اتهـاملردن وقایه ایتمك اوزره اوچ آی قدر بر « ناصح صـادق » صفتیله حرکت ایده بیلمك اوزره حریتمی محافظه ایده‌جکم . اوچ آی ظرفـنده مأمول ایتدیکم فائده‌یی بوله‌میه‌جق وپادشاهمزدن امیدمی کسه‌جك اولورسه‌م تأسف ایتمـکله برابر رسماً وفعلاً جمعیته التحاق ایدرم . بونك ایچون احوالـکزدن، اسراریکـزدن ، بالخاصه مملکـتده عکس ایده‌جك وتأثیری اوله‌جق فعلیات وتشبثاتـکزدن بنی خبردار ایتمـکه اونوتمه‌یکز . بن دخی قطعیاً سـوز ویریورم که کندمی ومسلکمی کلیاً خارجده براقه‌رق صرف سلامت وطن وملت نقطه‌سنه حصر مطالعه ایله جواب ویرمکه قصور ایتمم ... »

شو افادهمه مقابل آلدیغم جواب جمعیتك کندی اسرارینی انجق ارکاننه حصر ایدوب افرادندن بیله مکتوم طوتدیغندن وهرنه قدر اصول بویله ایسهده رضا بك بالذات کندوسنك بکا اولان اعتماد تامنه بناءً ممکن اولانی یاپمغه ، یعنی بنیده واقفلر زمرهسنه ادخال ایچون « مجلس اداره » دن مساعده ایستهمکه مسارعت ایدهجکندن عبارت ایدی .

شوجوابی اوکون پك معقول ومقبول کوروب کندوسنه تشکر ایتمشیدم . بوکون ایسه توکلرم اورپرمکسزین تخطر ایدهمیورم ! چونکه جملهنك هرکلمهسی بررفاحش یالان ایدی !!

اواقشامکی ملاقاتدن آرتق بینمزدهکی برودت محو اولدی اعتقادینه دوشدم . لکن فرداسندن اعتباراً ینه مطلوب اولان مناسباتك تمام اولهرق تأسس ایتمدیکنه حکم ایتدم . لکن یقینده ایدهجکنه هیچ شبهه ایتمدیکمدن اندیشهم یوقدی . بوده طبیعی ایدی . زیرا کندی خلوص نیتمدن ، هرنوع فدا کارلغه اولان اقتدارمدن امین ایدم . احمد رضا بکك اوخصوصده قصوری اولمق احتمالی کیمك خاطرینه کله بیلیردی !

ایکیمزده یك وجود وجان جکر اولهلم ، قول وفعلمز شویله طورسون حتی کیسهمز بیله آیری اولمسون — بنم ایستهدیکم بوایدی . بوده دمیر یوللر قومپانیهسندن المقده اولدیغی آیلغك کسلمهسندن طولایی مضایقهده بولنمهسی احتماله مبنی ایدی .

بیوکلك ، کچوکلك ، منتدارلق وساٸره کبی شیلر خاطرمه بیله کلمدی . چونکه وطنك سلامتنه وقف ایدلمش ایکی وجودده سنلك وبنلکه یعنی « ایکی » وجود اولمغه حق قالمزظن ایدردم . بونی بویلهجه

محاکمه ایتدیکمه سبب دخی احمد رضا بکك بکا تفوق ایتمك ، اوکمه
کچمك ادعاسنده بولنه بیله‌جکنی خیالمه صیغدیره‌مدیغم ایچون ایدی .

رضا بك پاره خصوصنده هنوز راست کلمش یبانجی کبی تعصب
کوستردی . حتی برابر اوله‌رق یمك ییدیکمز وقت حصه‌سنك بنم
طرفمدن تسویه ایدلمه‌سنه موافقت ایتمدی . بونی پارس تعصبی مقامنده
تصویر ایله اکلندم . لکن رضا بکی بوندن طولایی اتهام ایتمدم .
بالعکس کندوسنده وجودینی ادعا ایتدیکم خصائل جمله‌سندن بیلدم .

رساله وغزته‌لر نشریاتی مناسبتیله بعض افکار وآماله قارشو
اعتراض ایتدیکنی خبر الدم . بوبابده کندوسیله مباحثه آرادم .
مقصدم اوده ، بن‌ده طوغرییی آرایورز . یا ایکیمزده مخطی اوله‌جغز ،
یاخود بریمز حقلی بوله‌جق . مباحثه‌دن قاچندیغنه حکم ایچون پك
چوق اماره‌لر اظهار ایتدیکنی بوکون تسلیم ایدیورم ، لکن اوکونلر
بویله برحکم ویرمك خاطریمه بیله کلمدی .

نهایت برکون ناظم واحمدبکلر حاضر بولندقلری حالده بحثه مجبور
ایتدم .

اك زیاده اعتراض ایتدیکی ماده‌لرك « قان دوکلمه‌سی جهتندن امتناع »
ایله « ملت مجلسنك جمعی جهتنه کیدلمیوب شمدیلك محدود برمشروطیت
ایله اکتفا » ایدلمسی لزومنی مبین اولان فقرلر اولدیغنی خبر آلمش
ایدم .

ایکیسنك اسباب موجبه‌سنی پك مفصل اوله‌رق تشریح ایتدم .
ازجمله اوروپالیلرك نظرنده نه‌قدر محافظه‌کار کورنور ایسه‌ك اوقدر
قزانه‌جغمزی ایضاح ایتدم .

بوجهته قاندیغنی و « جمعیتی‌ده قاندیرمغه چالیشه‌جغنی » سویله‌دی .

محدود مشروطیت حقنده ایضاحاتمه دخی شدتلی اعتراضده بولنمدی . حتی ناظم قدر غیرت بیله کوسترمدی . لکن قانونقانمدیغنه دائر براماره دخی کوسترمدی. فضله اوله‌رق بوکبی اموردن رضابکدن قطعی برفکر آلمق محالدر. چونکه سریع الانتقال دکلدر، نطقی طوتوقدر .

بو بحثی بن مصرده ایکن (میزان) بندی صورتنده تجدید ایتمش ایکن کندوسندن « بوکبی بحثلر جمعیتمزده اتفاق اولنمدیغنی کوستره‌جکندن غزته واسطه‌سیله اجرا اولنمامسنی » رجا یولنده الدیغم مکتوب اوزرینه ترك ایتمش ایدم . لکن ترك ایتدیکمی بیان ایله برابر غزته‌یه درج اولنان مذکور مطالعاتمه مکتوب ایله جواب ویرمه‌سنه منتظر اولدیغمی بیلدیردیکم حالده جوابنی آلمدم . الآن دخی بوبابده‌کی فکر مخصوصنی بیلمیورم . غزته واسطه‌سیله نشرایتدیکی فکرلر ایسه معلومدر . لکن انلر سلاح مجادله‌در . بر خیلیسنك کندی فکر مخصوصنه مخالف اولدیغنی بیلورم .

رضابکك آرقداشلری بولنان سائر کنجلر ایسه استه‌دیکمدن فضله اوله‌رق بنی حسن قبول ایتمشلرایدی . پارسده اوتوردیغم مدتجه حرمتده قصور ایتمدیلر . حتی برایکیسی ریاستی دزعهده ایدرك پارسده برلشمه‌می التماس ورضابکك بوایشك حقندن کله‌میه‌جکنی ایما ایتمك ایسته‌دیلر . بتون حرصم وحدتم آیاقلاندی وپك جدی وصمیمی اوله‌رق :

— احمد رضابکه حرمت واطاعت ایتمه‌کز عندمده بکا قربان اوله‌کزدن دها مقبولدر . برمدت ایروجه حرکت ایتمکه مجبورم . احمد رضا بك هرجهتله برمه قائمدر . بوفکر وقولکز تکرر ایدرسه عادی برفسادایله سیان طوتمغه مجبور اوله‌جغم. رضابکی خوشنود ایدنلر ایروجه بنم‌ده منتهی جالب اوله‌جقلردر .

پارسده‌کی گنجلرك قسم کلیسی ذاتاً بنم طلبه‌مدن ایدی . پك زیاده حرمت ومحبتلری واردی. سس چیقارمقسزین هرسوزیمه اطاعت ایدلرلر ایدی .

پارسده ایجه ایش کورمکه موفق اولدم . خارجیه اموری ریاستنده بولنان ذات ایله ذاتاً معارفه‌م وار ایدی . فضله اوله‌رق درسعادت سفیری قامبون طرفندن حمقده مهمجه وصایا اجرا ایدلمشیدی .

بر قاچ کون صره ایله ملاقات ومذاکرات واقع اولدی . ارباب وقوفدن معدود اولان مخاطبم ارمنی مسئله‌سی حقنده اوروپانك التزام ایتدیکی مسلکك وقتیله صرب وبلغارلر حقلرنده التزام اولنان مسلکه مطابق اولدیغنی ، بونده‌کی مقصد بعیدك دخی تدریجاً توسیع امتیاز ایدیله‌رك براْرمنستان برنسلکنی تشکیل ایتمك اولمق لازم کله‌جکنی کتم ایتمه‌دی. بن ایسه بونك اوچ بیوك سببدن طولایی قابل اجرا اوله‌میه‌جغنی کندوسنه اوزون اوزادی‌یه ایضاح ایتدم .

مخاطبم بنم ارائه ایتدیکم سببلردن ایکیسنی قبول ایتمه‌دی . ایش اهمیت کسب ایده‌رك غریب وکوزل نتایجه سبب اولدی .

ایلری سوردیکم سببلر :

اولا — ارمنیلر ایله مسکون اولان ایالتلر روسیه حدودندن آطنه ساحلنه قدر ممتد اولان ولایتلردر . بونلره ویریله‌جك فضله امتیاز آناطولی‌یی عربستاندن تفریق ایدر . بودخی دولت علیه ایچون انتحار ایله مساوی اولور .

ثانیا — دولت شو انتحاری قبول ایتسه بیله ایش حصول پذیر اوله‌مز . چونکه ارمنیلر هیچ برولایتده اکثریت تشکیل ایتمزلر .

تأسس ایده‌جك حكومت طبیعی مشروط برحكومت اوله‌جق . اكثریت مسلمانلرده اوله‌جق ، ارمنی پرنسلكی اوله‌مز ، مسلمان امارتی اولور . مگركه عثمانلی عسكری طرفندن ارمنی پرنسلكنی عثمانلیلره قارشو حمایه ومدافعه ایتمك كبی بر غریبهٔ تاریخیه‌یه مراجعت ایدلسون !

ثالثا — دولت عثمانیه مذكور انتحاری وشو غریبه‌یی قبول ایتسه ، ینه ایش بتمز . چونكه روسیه حكومتی ممتاز ویامستقل ارمنستانك حصولنه هیچ بروقت رضا كوستره‌مز .

شواوچ سببدن برنجیسنی بلاتردد تصدیق ایتدی . ایكنجیسنی قبول ایتمدی . پك‌چوق یرلرده ارمنیلرك اكثریتده اولدقلرینی ادعا ایتدی .

اوچنجیسی حقنده استهزا ایله كولمكدن كندوسنی محافظه ایده‌مدی !

انكلتره حكومتنجه معتبر ورسمی اولان استاتستیقه اعتبار ایدوب ایتمیه‌جكنی صوردم . بلاتردد قبول ایده‌جكنی سویلدی .

وقتیله انكلتره‌نك درسعادت سفارتی معیتنده عسكری مأمور بولنان میرالای (چرمساید) معرفتیله تنظیم اولنان رسمی استاتستیق جدوللرندن برصورتنك (نشر اولندیغی ایچون برمصدق جلدینك) لوندره سفیری واسطه‌سیله انكلتره خارجیه نظارتندن ایسته‌مسنی التماس ایتدم . موافقت ایتدی .

اوچنجی ماده حقنده مناسبت الدیره‌رق كرك پارسده‌كی روسیه سفیرینی وكرك پترسبورغدكی فرانسه سفیری واسطه‌سیله روسیه حكومتنی استمزاج ایله‌مسنی توصیه ایتدم .

اوچ هفته صوكره ملاقات ایتدیكم وقت مخاطبم كمال اخلاص ایله

ایکنجی واوچنجی مانعلرده حقلی اولدیغمی اعتراف وحتی مخصوصاً بونك ایچون تشکر ایلدی !

نظریه اعتباریله ارمنی مسئله‌سنی حل ایدن ، یعنی ممالك عثمانیه‌ده اجرا اولنه‌جق عمومی اصلاحات خارجنده اوله‌رق مستقل بر ارمنی مسئله‌سنه امکان ومناسبت اوله‌میه‌جنی حقنده فرانسه ملت مجلسنده خارجیه ناظری موسیو (هانوتو) طرفندن ایراد اولنان نطق شوموفقیتمك ثمرهٔ مستقله‌سی ایدی !

لوندره‌یه کیدر ایکن ارتق حرکات مستقبله‌م حقنده قرار قطعی ویرمش ایدم . پارس سفیری واسطه‌سیله بعض مخابره اجرا اولنمش ایدی . جمله‌سنده کاه معارف نظارتی ، کاه مالیه نظارتی تکلیف اولنیور ؛ کاه رتبه‌لرایله فضله معاشلر ایلری‌یه سوریلیور ایدی .

ملکك وبالذات پادشاهمزك محتاج بولندقلری اصلاحات حقنده برشی دینمیور ایدی .

بودخی خط حرکتمك برکون اول تعین ایتمسنه مدار اولمشیدی . (میزان) ی چیقارمق تصورنده ایدم . برآز ترددن صوکره مصرده چیقارمغه قرار ویردم . رضابکه کولکه ایتمه‌مك دوشونجه‌سی دخی داخل حساب ایدی .

خدیودن واقع اولان دعوته فضله اهمیت ویرمدم . مختار پاشانك مصره آیاق باصمقدن احتراز ایتمك لزومنی مبین اولان اخطارنی جدی عدایتمدم . بنم قرارم شو دعوت واخطارك خارجنده اوله‌رق مستقل وقطعی صورتده ویرلمش ایدی . حتی قصداً انکلیزلرك حمایه‌سی آلتنده چیقارمقده اولدیغمه عمومی اقناع ایتمك ایستەدم .

بوسایه‌ده خدیوایله دها سربست مناسباتده بولنه‌جق ومختار پاشایه معذرت ارائه ایله‌مش اوله‌جقدم . مختار پاشایه اولان حرمتم دائما جدی ایدی . اوذاتك حتی ییلدیز نظرنده کچوك دوشمه‌سنه واسطه اولمق ایسته‌مدم .

بونك ایچون لورد سالسبوری‌یی کوردیکم صره‌ده اشبو مصرده اقامت مسئله‌سنی‌ده آچیغه قرار ویردم .

لوندره‌ده دخی مشکلاته تصادف ایتمدم . چونکه پارسده برچوق انکلیز مخابرلریله کورشمش ایدم . غزته‌لرینك قپولری اچیق دیمك ایدی . حتی بش غزته‌جی (چه‌رینغ قروس) استاسیوننده قارشولادیلر .

لوندره‌ده (آروندل) اوتلنده ایکن برکون سفارت مستشاری مورل بك کلدی . بکا سفیر جدید قسطاکی پاشانك تلغرافنامه‌سنی کوستردی . . مآلی : شاید بن اوکونلرده لوندره‌یی ترك ایتمك فکرنده ایسه‌م پارسده بکا انتظار ایده‌جکندن ، عکسی حالده دخی فلان کونی بنی لوندره سفارتخانه‌سنده کورمك استیه‌جکندن عبارت ایدی . بحث اولنان کونلرده لوندره‌ده بولنمق فکرنده اولدیغمی سویله‌دم . اوکون کلدی . سفیردن نازکانه واقع اولان یکی بردعوت اوزرینه سفارتخانه‌یه کیتدم .

قسطاکی انتوپولوپاشا ایله الفتمز قدیمدر . مکتب ملکیه‌ده معلملکی جهتیله صمیمی مناسبات پیدا ایتمش ایدك . وقوفلی وناموسلی آدملر صره‌سنده دفترمده مقید اولان ذواتك بریدر . بونك ایچون کندوسیله جدیت دائره‌سنده قونوشدق . پارس سفیری واسطه‌سیله واقع اولان شخصی وعدلر تکرار اولندی .

لكن پارسـده اولدیغی کبی اصرار ایدیله‌رك سوز اوزادلمدی . چونـکه قسطاکی پاشا بنی ایوجه طانیدیغی ایچون اصراره حاجت کورمدی . ییلدیزجه نه کبی حرکتمدن احتراز اولندیغنی وقورقدقلری طرفه « حمیت وطنپرورانه‌مدن » طولایی کیده‌میه‌جکمدن امین اولمق ایسته‌دکلرینی اوکرندم . احتراز اولنان جهت خلقی عصیان واختلاله دعوت ایله تحریکه تشبث ماده‌سی ایدی . بونی جنایت اجراسیله برابر صایدیغمی ، اك زیاده احـتراز ایده‌جکم مواددن بیـلدیکمی سویلدم .

— پاشـا حضرتلری ! بنی طانیرسکز ، سـوزمه‌ده اعتماد ایدرسـکز . بونك ایچون فـکرمی سزه آچیق اوله‌رق سـویله‌یه بیلورم . بوکونکی کیدیشك صوکی یوقدر . تبدیل مسلك ایتمك ماده‌سی وطنك سلامتنه لازم اولدیغی قدر پادشاهمزك وخاندان عثمانینك شان واستقباللری ایچونده لازمدر . بوکون بوحقیقت تسلیم ایدلمیور ایسه یارین ایدیله‌جکدر . اویوم مبارکه انتظاراً بن دخی خارجده قاله‌جغم . بنی دعوتاً واقع اولان پارلاق وعدلر عودتمی تسهیل دکل ، دهازیاده تصعیب ایدر . دیون عمومیه قومیسرلکی کبی مجرا ومستثنا برمأموریتی بیله وجدانمده بارعظیم بیله‌رك ترك ایتدم . مقصدم بویله برصره‌ده مسؤل بر هیئت اداره داخلنده بولنوب سس‌سز حال حاضری قبول ایتمش اولمامق ایدی .

مع مافیه بن دولته پادشـاهه دشمن اوله‌مم . چونـکه کرك دولتی وکرك پادشاهی کندمدن واولاد وعیالمدن زیاده سورم .

برطرفدن معتادم وجهله بر ایش ایله مشـغول اولمق ، دیکر طرفدن هیئت اداره‌مزك سـلامت جهتنی بولمق یولـنده‌کی تشـبثـه

یاردم ایتمش بولنمق ایچون استانبولده چیقارمش اولدیغم غزته‌می سانسورك جاهلانه مداخله‌لری خارجنده چیقاره‌جغم . غزته‌مك لسانی ، انکلتره وفرانسه کبی سربست مملکتلرده اولدیغی قدر بیله دکل ، مثلا المانیه‌ده فرقهٔ مخالفه‌لرك مروج افکارلری اولان غزته‌لر لساننden دخی بلکه معتدل اوله‌جقدر. بو اعتدالدن چیقمامغه جهد ایده‌جکم . پادشاهمز غزته‌می حدوددن ایچری‌یه صوقمایه بیلور . بوندن طولایی لسانی تبدیل ایتمم . اعتدالی محافظه ایتمکدن بنی عاجز براقه‌جق یالکز برحال وارسه اوده حدود مستقله خارجنده بولنان ممالك اسلامیه‌نك برنده یرلشوب ادب وتربیه‌م داخلنده نشریاته تشبث ایدنجه کرك اقامتمی وکرك نشریاتمی اخلال ایتملری ، یعنی مناسبتلی ومناسبتسز کیزلی وبیاغی تشبثاتده بولنمه‌لرندن عبارتدر . . .

فکر وافاده سفیرجه پك مقبول اولدیغنی مشاهده ایتدم . رسمی صورتده واقع اولدیغی ایچون تعهد دولت مقامنده تلقی ایتمکله هر وقت حق ویره‌جك تأمینات متقابله‌یی آلدم . ممنوناً مفارقت ایتدم .

ایکی کون صوکره مصره کیتمك اوزره پارسه طوغری حرکت ایتدم (۱۳ کانون اول سنه ۳۱۱). خرستیانلرك (نوئل) یورطیسی کونی همان یالکزجه اوله‌رق قباروب کوپورمکده اولان (پادوقاله) بوغازینی مرور ایدر ایکن ذهن وفکرم کدرلی دوشونجه‌لره مغلوب اولمشیدی .

اوته‌دن برو فکر واعتقادم شودرکه تبعهٔ دولت علیه میاننده جنس ومذهب اعتباریله « سنلك » و « بنلك » باقی قالدقجه ، یعنی « دولت عثمانیه » و « تبعهٔ عثمانیه » دائره‌سنده اتحاد ومساوات حصوله کلمه‌نجه لامت استقبال متصور دکلدر .

اشبو اتحادك استحصالی یك نظرده ظن اولندیغی قدر مشكل دكلدر . شمدی‌یه قدر بونك مانع یكانه‌سی غرور وعظمت ملیه‌مزدن عبارت ایدی. ماضیمزك پارلاقلغی، دینمزه اولان نامحدود اعتبار واعتمادمز « رعایا » ایله مساوی اوله‌بیلمك احتمالنی ا كثریت اعتباریله خلقك خیالخانه‌سندن اوزاق طوتار ایدی. بوسببدن اوله‌رق حتی کلخانه خط همایوننه بیله « دارالكفرك موقت غلبه‌سی ثمرهٔ مضره‌سی » نظریله باقلمش ایدی. ینه بوسببدن ایدی كه مذكور خطك بعض مندرجاتی سائر ممالكده قان دوكیله‌رك استحصال ایدیلیروینه قان دوكیله‌رك مدافعه اولنور حقوق عمومیه جمله‌سندن ایكن خلقمز حكومتك بونلرك احكامنی هیچ حكمنده طوتمق ایچون جهد ایتدیكنی كوردیكی حالده سس چیقارمق شویله طورسون، بالعكس حكومتك « مهارتنی » درونی اوله‌رق تحسین ایدر ایدی .

مسلملرك شو جاهلانه غیرتنه مقابل غیرمسلملر دخی بتون امید استقباللرینی انجق دولت عثمانیه‌نك انقاضنه حصر ایتمك طرفنه صاپارلر ، اصلاحات موعوده‌نك عقیم قالمه‌سندن ممنون اولورلر ، بوحال دخی خارج ایله مناسبات خفیه پیداسی ایچون بر نوع معذرت تشكیل ایدیور ایدی . سفرا بیله حالا اهل صلیب دورلرینه مخصوص طورلردن قورتیله‌مامشلر ، فعلاً بزم قدیم « دارالكفر » حقنده‌كی مسلكده ثابت بولنیورلر ایدی .

بالخاصه لورد (صولسبری) ایله ملاقاتم اوروپایه بوجهتی اكلاتمق یك كوچ اوله‌جغنی اثبات ایتمش ایدی .

وطنمزك دردی وجودی ایچنده اولمیوب هیئت رسمیهٔ اداره‌یی تشكیل ایدن چوروك دیش قابوقده اولدیغنی ، قانون اساسی ومشروطیت اداره احداث اولنورسه شو چوروك قابوق كندولكندن

قالقەرق تازه وقوی بر وجود ملتك حیرت عالمه اظهار موجودیت ایدەجکنی ، بودخی شرق مسئلەسنك حلی مقامنده یالکز ترکیانك دکل ، بتون عالمك راحتی ایچون هرکسجه مطلوب وملتزم اولمق لازم کلەجکنی ایضاح ایتدم .

صولسبری اورالره یناشمدی . کویا آلتی یوز سنەلك ظلم واعتساف عناصر غیر مسلمه قلوبنی عثمانلی ومسلمانلره قارشو کین وعداوتله دولدیرمش ، وجود دولت انجق استبداد یومروغی سایەسنده یك پاره برحالده طورمقده بولنمش ، حریت اعطاسی حالنده عناصر مختلفه یکدیکریله همان بوغوشمغه قویولەجق ، فلاکت عظما حصوله کتیرەجك ، بناء علیه اوروپا مسئولیتدن قورقارق بوکا موافقت ایدەمیەجك ایمش !

برچوق ایضاحات وتأمینات ویرمك ایستەدم . فائده ویرمدی .

— عزیزم بك . سز کندی ارزوکزی ، خیالکزی حقیقت ظن ایتمك خطاسندن قورتولەمیورسکز . رسمی اوراقه مستند اولان بی طرفانه محاکمەمز ایسه بزی عکسنی قبوله مجبور ایدیور . بونك ایچون مقصد وآمالکزی کیمسەیه قبول ایتدیرەمزسکز ....

اساساً بزه خیرخواه بولنان بر ذاتك آغزندن صادر اولان شو سوزلرك برمحب وطنك قلبنده حاصل ایدەجکی سؤ تأثیری مخاطبلرم تخمین ایده بیلەجکلردر .

حال بوکه حریت سایەسنده اتحادك ، اتحاد سایەسنده دخی سکونت عمومیەنك وطنمزده استحصال اولنەجغنه اعتقادم پك قوی ایدی . [*]

[*] انقلابمزدن صوکره انظار شکرانمی ماضی‌یه عطف ایدنجه برچوق

روس محاربهٔ اخیره‌سی وسلطان حمید دورینك بعض امور داخلیه‌سی كرك خارجاً وكرك داخلاً اسكی فكر واعتقادلرك دكشمه‌سنه سبب اولمشیدی . ضعف وعلتمز كویلره وارنجه‌یه قدر معلوم اوله‌رق بقا وسلامت ملیه‌مزك جداً تهلكه‌ده اولدیغنه قناعت حاصل اولمغه باشلامشیدی .

بو حالده تأمین استقبال ادعاسیله اتخاذ اولنه‌جق الك اساسلی تدابیر حكومتك خلقجه حسن قبول اولنمسنه استعداد پیدا اولمشیدی . بو سایه‌ده مثلا «ملك بزمدر ، قلیجمزك اوجلریله فتح ایدلمش برحق مقدسمزدر ، بوكا شبهه اولنامق ایله برابر دها بز آسیه چوللرنده كوچبه‌لك ایتدیكمز صره‌ده بیله بورالری وطن بیلمش ، بو طپراغی سورمكه آلشمش اولان غیر مسلم وطنداشلرمز حكومت عثمانیه‌یی خالصانه قبول ایله قوانین ونظاماتنه اطاعت ایتدكاری حالده انلری خارج طوتمق هم معدلته ، همده ایجاب زمانه وسلامت ملكه موافق اوله‌مز » كبی سوزلرك احكامی تقدیر وقبول ایتدیریله‌بیلور ایدی .

حكومتده بولسانی قوللانه‌جق اقتدار هنوز یوقدی . لكن اواقتداری حائز برحكومتی تشكیل ایده‌جك عناصر مملكتده موجود ایدی .

غیر مسلملره كلنجه رعایا مرتبهٔ سفلاسندن قورتیلوب « ملت حاكمه » مرتبه‌سنه اعتلا ایتمكی البتده ایسترلر ایدی . بعض اوزلاشمز اقوامده اولدیغی كبی ، برطاقم خاندانلره مربوطیت عبودیت كارانه‌لری یه قدی .

كیمسه‌لرك برحیات اوله‌رق بوكون موجود اولمدیغنه اسفلر ایتمكدن كندیمی طوته‌مم . لورد صولسبری دخی بو جمله‌نك ایچنده‌در . چونكه اوقدر اعتماد ایتدیكی رسمی راپورلرك ماهیتنی ومدعیاتمك صحتنی اعتراف ایتمش اوله‌جق ایدی .

آلتی‌عصر ظرفنده پك‌چوق ظلملره هدف اولدقلری مسلم اولمق‌ایله
برابر خاندان عثمانینك ـ پك‌نادر امثال تاریخیه‌اوله‌رق ـ دیانت‌وملیتلرینی
محافظه ایتدیکی منکر دکلدی .

بوحالده غیر مسلملری خاندان عثمانی‌یه « بزم‌خاندان ایمپراطوریمز »،
عثمانلی ملکنه دخی « بزم‌وطنمز » دیمه‌لرینه‌مانع‌اوله‌رق جهالتدن بشقه
برشی قالمیورایدی . جهالت ایسه قولای رفع اولنه‌بیلور .

فضله‌اوله‌رق بوجهالت‌انلرده ـ مسلملرده‌اولدیغی کبی ـ عمومی دکلدی .
عصرك وقوعاتی وصرب وبلغارستانك تشکیلی عکسی آمال ظهورینه
وسیله اولمشدی . بوحال غیر مسلم وطنداشلرمزی اغفال ایده‌بیلور
ایسه‌ده ارشادلری مشکل دکلدی . طرفینجه جزؤی اخلاص کافی
ایدی .

بونك ایچون اوته‌دن‌برو ارمنی وطنداشلرمزك غیرت وحرکت
منفردانه وتفرقه‌جویانه‌لرندن پك‌زیاده متأثر بولنورایدم . لوندره‌ده
ایلك ایشم سلیم فارسك واسطه‌سیله ارمنی قومیته‌سی ارکانیله مناسبات
پیدا ایتمك اولدی . مقصدم اسباب شکایت ایله مقاصد اصلیه‌نك
مشترك بولندیغنه نظراً غیرت وحرکاتمزی توحید ایتمك‌ایدی .

ارمنی قومیته‌سی‌ارکانیله ملاقات ومذاکره‌نك نتیجه‌سی بنی مأیوس
ایتدی . کوردم‌که ارمنی غیرتنی اعلان‌ایله فداکارلق ادعاسنده بولنان
آدملرك قسم اعظمی محبت‌ملیه ایله متحرك قلبه مالك دکل . مکتبلرده
یارم یامالاق کوروب اکلادقلری نظریاتدن وبعض تاریخ وقوعاتندن
متأثراً ومغلوباً برطاقم خیالله صاپمش حریص شهرتلردن عبارتدر .
ایشك ایچنده فناسی‌ده قومیته‌جیلکی کندولرینه صنعت اتخاذ ایده‌رك
الی‌الابد بوحال بویله‌جه دوام ایتسه‌بیله ـ یالکز کندولرینه پاره

كلمك وارەدە صرەدەغزتەلردە بحثلری کچەجك وقوعاتدن خالی قالماق شرطیلە — ممنون اولەجقلری مادەسیدر .

بوحال هربر مأمولمدن دهابدتر ایدی . ذاتاً ارمنی وقوعاتی لازم اولان انحادك حصولی اسبابنی تأخیر وتصعیب ایتمش ایدی. قومیتەلرك مسلکی ایسە اوزاق استقبالی بیلە تهدید ایدیور ایدی .

قومیتەلر دولت عثمانیەنك ییقلمەسنی برنجی درجەدەمقصد بیلیور ، کویا انقـاضندە ارمنی حکومتنك ظهور ایدەجکنی مأمول ایدیورلر ایدی . بونك احتمالی قطعیاً موجود اولمدیغی وازجملە روسیەنك بوکا مانع اولەجغی حقـدەکی قوی ادلەمی حقیلە محاکمە ایتـدکلرینی بیلە حس ایتمدم. چونکە نظربك جواب اولەرق؟

— روسـیەدەکی ارمنیلری اویلەجە براقەجـق می یز ، ظن ایدیورسیکز ؟ انلریدە روسیەنك الندن قورتارەجغز !

— هانکی قوتلە ، کیمك معاونتیلە ؟

— کندی غیرت وقوتمزلە .

شوسوزلری سویلەیان آدمدە آنلرە معتقد اولدیغنی ویالزومی قدر براهمیتلە سویلەدیکنی حس ایدەمدم . بالعکس بحثك حکمتی نظردقتە آلنمقسزین بتون غیرتك لفظلرە حصر اولندیغنە حکم ایتدم .

شو مأیوسیت بخش حالك تأثریلە احمد رضا بکە خطاباً مکتوب شکلندە بربنـد یازدم وایلك چیقاجق (مشورت) ە درج اولنمـق اوزرە کوندردم . مشورت نشر اولندی ، بنـدمدن اثر کورەمدم . بودە موجب مراق اولدی . چونکە زمینی علی‌العموم عثمانلیلرك متفقاً حرکت ایتمەلری لزوم واساسنە مستند ایدی . بو حقیقت احمد رضابك ایلە جمعیتی نزندە مسـلم دکلسە آرتق یاپیلەجق ایشـلرك حد وپایانی

اولمیه‌جق دیمك ایدی . بوندن بشقه عدم نشرینه‌ده سبب کورلمیور ایدی. بونك ایچون پارسه ورودمده ایلك ایشم (مشورت) اداره‌خانه‌سنه کیتمك ، رضابك ایله کوروشمك اولدی .

— لوندره‌دن برمکتوب کوندرمش‌ایدم ، کلدی‌می ؟

— کلدی .

— نشرینی رجا ایتمش ایدم . نشرینك‌ده بنجه پك بیوك اهمیتی واردر . غزته طولمش‌می ایدی ؟ عجبا نیچون کری‌قالدی ؟

— سببنی سزه صوکره سویله‌رم .

احمد رضا بکك بوجوابی اوزرینه اطرافمه باقدم . مطبعه‌یه وجمعیته منسوب ومعروف اوچ ارقداشدن بشقه اوطه‌ده کیمسه یوقدی .

— صوکره سویلیه‌جککزه شمدی سویله‌یکز . بن‌ده بیلمك ایسترم .

رضا بك ینه تردد ایتدی . لکن حاضر بولنان سلانیکلی ناظم بك سویله‌دی. بن دخی حیرتمدن طوکا قالدم .

بنم مکتوب شکلنده یازلمش ایدی ، دیمش ایدم . « اوغلم رضا بك » خطابیله باشلایور ایدی. ایشته شو « اوغلم رضا بك » خطابی موقع وحیثیتله متناسب کورلمه‌مش ! اوخطابی حذف ایدوب بقیه‌سنی نشر ایتمك عقل ایدلمه‌مش . یعنی مستعجل ومهم اولان مصلحت تقدیر ایدیلمه‌مش !

— امان برادر ، بوکبی اوفاق شیلرده تردد ایتمك جائزمی ؟ بینمزده تشریفاته حاجت وارمی ؟

اوغلم ایشیتکزه کلیورسه « بابام » یازه‌ایدیکز . بوندن طولایی

برشی خاطریمه کله‌میه‌جکنه حالا قائل اولمامق سزك ایچون قباحتدر .

دیدم ودرحال مکتوبی آلوب اوغلم یرینه « برادرم » قویدم .

قلبم پك صاف اولدیغندن بعض کوریله‌جك شیلری کورمدیکم اولور . بالعموم مکتب طاقمی بنی پدر مقامنده طانیر ، صایارلر . بن‌ده جمله‌سی حقنده اوغلم خطابنی قوللانیردم . حتی بن متمایز رتبه‌سنده قالوب بعض طلبه‌م ایسه بالا رتبه‌سنی احراز ایتمش ایکن بن انلره خطاباً اوغلم دیر وبونده تجاوز اثری اولدیغنی حس ایتمزدم . فضله اوله‌رق بوندن طولایی انلرك متأثر اولدقلرینی‌ده کورمزدم .

رضا بك سناً کچوك اولدیغی کبی وقتیله پدری مقامنده بنی طانیانلردن واوغلم خطابنه « دوچار » اولانلردن ایدی . بونك ایچون بورادەکی اوغلم خطابی اصلا دوشونلمکسزین قوللانلمش ایدی .

بووقعه‌دن متأثر اولدیغم کبی ، مذاکرات ومعاملات یومیه‌مده مشاهده اولنان برودتدن دخی متأثر ایدم . رضا بکه اولان احترام ورعایت وامنیتمه اصلا خلل کلمدی . استانبولدن کلان یاکلش اخبار اوزرینه « تصحیح رسمی » کلنجه‌یه قدر « رئیسلك وظیفه‌سنی ایفا » ایتمکده اولدیغنه قائل ایدم .

اشبو تصحیحك همان کله‌جکنه شبهه‌م یوقدی . اوچ آی جمعیتدن خارج اوله‌رق بیلدیکم کبی حرکت ایده‌جکدم . او وقته قدر ایسه بینمزده هیچ برحائل قالمیه‌جغی درکاردی . نشریاتم سایه‌سنده هرشی ایضاح اولنمش اوله‌جق . رضا بك ایله باش باشه ویروب چالیشه‌جغز . بونك ایچون مصره عزیمت ایتمکه مسارعت ایتدم .

نشریاتمك حسن تأثیراتنه وفکرمك جمعیت ایچون عمومی پروغرام اوله جغنه تماماً امید وار ایدم .

— ٤ —

مصرده

مصرده یرلشوب نشریاتده بولنمق اوزره تصورم اسکی ایدی . بونك برنجی سببی مطبعه ومرتب قولایلغیدر. باشقه سببلرده واردی. مصر چوقدن برو حریت ومعدلت ایله الفت ایتمش ممالك اسلامیه نك ممتازلرندن بری بولندیغی ایچون اهالیسنی نسبةً منورالافکار صایاردم .

عثمانلیلغك نیك وبدینك هرحالده عموم مسلمانلره تعلقی اولمه‌سی طبیعیدر . اساساً پك مقبول وممدوح بیلدیکم مسلك وحرکاتمی تقدیر ایده جك اصحاب فکرك مصرده وجودینه قائل ایدم . اوحالده نشریاتم ممالك مستقله‌یه قبول ایدلمسه بیله آتیسنی تأمین ایده جك رغبتك مصرده بولنه جغنی امید ایدر ایدم .

بوندن باشقه ییلدیز پولتیقه‌سنك عالمی اغفال ایتدیکی صره‌ده غفلت عمومیه‌یه ازجمله مصریلرك اشتراك ایتدیکی اولوردی . مصر عثمانلی مملکتیدر . ییلدیز ایسترسه خدیوی بیله برکونده طرد ایدر اعتقادی موجود ایدی . بونك ایچون لازم کلانلرك کوزلرینی آچمق ایسته‌دم .

مصرده‌کی نشریات مخالفه مکه ومدینه‌یه جوار اولمق حسبیله سائر مملکتده‌کندن زیاده ییلدیزجه تأثیر حاصل ایده جك ایدی . اساساً

وهم معلومی حسن استعمال ایتمك مقصدنده بولنان بنم ایچون بوده نظر دقته النه‌جق موادن ایدی . فضله اوله‌رق بنم احداث ایده‌جکم مسائلده واسطهٔ مخابره مختارپاشا اوله‌جق ایدی . مختارپاشا ایسه الڭ زیاده بنی وحرکاتمی تقدیر ایده‌جك رجالك باشلیجه‌لرندن معدودایدی .

پارسده ایکن بالواسطه خدیودن آلدیغم دعوتكده بوڭا دخلی اوله بیلورسه‌ده مصره کلیوب اوروپاده قالمق اوزره مختار پاشادن آلدیغم اخطار انك حکمنی اسقاط ایده بیلوردی .

بوصورتله کانون اولك اون یدنجی پازار کونی پارسدن حرکتله توره‌ن ، رومه ، ناپولی ، برندیزی طریقیله آیك یکرمی دردنجی کونی اسکندریه‌یه ووقاهره‌یه واصل اولدم . بریستول اوتلنه ایندم .

مذکور اوتله اسکندریه‌یه قدر استقبال ایدن دوقتور ابراهیم افندینك توصیه‌سیله اینمش ایدم . اوتل پك مکمل واولدقجه معتبر اجنبیلره مسکن اولمش ایکن اساساً ایکنجی درجه‌ده بولنور ایمش . مصر کبارلرینك نظرلرنده بنم ظن ایتدکاری قدر اهمیتی حائز اولمدیغم بوسایه‌ده تبین ایتمش اولدیغنی صوکره‌دن اوکرندم!

منور اولان فکرلرینه برخیلی امیدلریمی بنا ایتدیکم مصر کبار کنجلری آوروپا غزته‌لرنده اسممی کوره‌رك بنی برشی ظن ایتمشلر ایمش . جیزه یاخود بیلمم نه اوتلنه اینه‌جکمه ، بریستول اوتلنه ایندیکمی کورنجه حقیقت حالی اوکره‌نه‌رك یوزچویرمشلر ایمش ! مستثنا اوله‌رق بنم ایله الفت ومناسبات آرامش اولان ذواتدن برینك « جیبده لااقل قرق اللی بیك لیرا ایله کلمدیکمی » بندن ایشدنجه پیدا ایتدیکی چهره الآن اویله‌جه کوزمك اوکنه کلیر !

مصرك کبار کنجلری ، یعنی مکتب محصولی بویله اولدیغی کبی ، مدرسه

ومحله محصولنی دها بدتر بولدم . حسیات عالیه ووطنیه دن حقیله خبردار اولا نلردن صرف نظر ، جداً قابل خطاب اوله رق طوپی ایکی کشی یه راست کلدم که بری لطیف بك سلیم ، دیکری ادریس بك راغبدر. مصطفی کامل ایسه شیمارق شارلاتان ، شیخ علی فکر ومسلکدن بی بهره برابدالدن بشقه برشی دکالردر . انکلیزلرك علیهنده کی غیرتلری فرانسزلرك آلقشلری وخاطرلری ثمره سیدر. سؤال ایتسه کز انکلیزلرك یرنده فرانسزلری کورمك ارزوسنی بیان ایدرلر . مصرك استقلالندن، ملی مسلکدن بحث ایتمکه عقل ایده مزلر . فرانسز غیرتنی کوتدکلری وقتده بیله ٨٩ دستورلری کبی خرج عالم ایله کوز بویامغی اولسون بیلمزلر .

هرنه ایسه تأسف ایتمکله برابر اوقدر اهمیت ویرمدم . چونکه اساس مقصدم اعتباریله بونك اهمیتی پك محدود ایدی .

خدیوك مسارعتنه باقمقسزین ابتدا لورد قرومره کیتدم . ذاتاً انکلیزلرك حمایه سی تحتنده اوتوردیغمی اعلان ایلمك ایستدم . اصل سببی ده بزه پك مائل اولدیغی ادعا اولنان خدیوی استانبولك ویلدیزك شکایت ومؤاخذه لرندن وقایه ایتمك ایدی . بونی ایلك ملاقاتده کندوسنه ده آکلاتدم . احتیاط واعتدالی توصیه ایتدم . هله عابدین سراینده ویره جکی دائره ده سائر کنج ملتجیلر ایله برابر مسافرلکمك مسخره لق اوله جغنی بیان ایله قطعیاً رد ایتدم . بویله برطاقم خفتلره اولان استعدادی انك حقنده کی فکرمی ده تعدیل ایتدی .

ماهیتلرینه باقمقسزین همان دفتره قید ایتمکه مجبور اولدیغم آدملره کلنجه دوقتور اسماعیل ابراهیم افندی، دوقتور حسن عارف بك، رشید بك، اجزاجی مصطفی افندیدن عبارت ایدی .

دوقتور اسماعيل ابراهيم جمعيت نامنه اوله‌رق كلمش، اسكندريه‌ده بنى قبول ايتمش ايدى . قاهره‌يه قدر واغونده كيدر ايكن كندوسنك جمعيتك مؤسسلرندن و اركاننـدن اولديغنى اكلادم . كندوسـندن اكلايه بيلديكم برشى‌دهاده اولديسه طورندن وباقيشندن‌مستبان اولان عناد واصراردن عبارت ايدى . درجهٔ تنور واقتدارى حقنده برشى اكلايه‌مدم . اكر جمعيتك مؤسسلرندن وصايبلى اركانندن اولديغنى اولجه بيلمه‌مش اولسيدم ، فكرينـك محدوديتنه باقمقسزين كنـدينى پك بكنمش و بكنديكنى كتم ايتمك لزومنى‌ده حس ايده‌مه‌مش برآدم صايه‌جغمه شبهه يوقدر . لكن اويله بر صفت وموقعى احراز ايلمش برذات حقنـده ويريله‌جك اويله برحكم اووقتكى احوال روحانيـه‌م اعتباريله كفرله سيان اوله‌جقدى . احمد رضا بكك امسا كنى، بونك‌ده عاريت طورنى كورونجه جمعيت اركانجه اصل هويت وماهيتى ممكن مرتبه افشـا ايتمه‌مك جهتى مطلوب اولديغنه حكم ايتمك درجه‌لرينـه واردم .

دوقتور حسن عارف بك غازى مختـار پاشانك باش كاتبى عارف بكك اوغلى وطبيـه‌دن مقدم ملكيه‌ده بنـدن درس كورمش غيرتلى، حميتلى ، نكره‌كو ، شيشمان ، صحبتى آرانور بر كـنج ايدى . اوده استانبولده سؤظنه اوغرامش‌جمعيت اركانندن ايمش. دوقتور اسماعيل ابراهيم كبى مصره التجا ايله‌مش ايدى .

افكار منوره‌سـندن زياده جرأت فعـاليه‌سندن استفاده اولنور طاقمدن ايدى . استانبولده ايكن‌ده نشريات امرنده اويولده خدمتى سبقت ايتمش اولديغى صوكره‌دن آكلاشلدى .

پك حميتلى و اقتدارلى اولان پدريله واسطهٔ مناسبات اولمق جهتيله ايشمه چوق يارادى .

رشيد بكى استانبولده بركره كورمشدم . معهود مناص افندى مدح وتوصيه ايده‌رك كتيرمش ايدى . لكن، شهر اماتى محاسبه‌جيسى رشاد بكك اوغلى اولمق جهتيله اولسه كركدر، قلبمده فضله برتأثير اثرى براقمامش ايدى .

كندوسى فرانسه‌ده زراعت مكتبنده بولنمش ، اولدقجه كوزل مأموريتله ولايته كوندرلمش ايكن چيقاغو سركيسنى كورمك اوزره ايسته‌ديكى مأذونيتى آله‌مينجه اذنسز اوله‌رق آمريقه‌يه كيتمش وازجمله انكليزجه قونوشمغى اوكرنمش ايدى . مؤخراً تكرار سوريه‌يه زراعت مأموريتيله كوندرلمش ايكن آز زمان ايچون اصول حاضره‌نك ايش كورلمه‌سنه مانع اولديغنى ادعا ايده‌رك مصره التجا ايتمش وعاقبت (بصيرالشرق) ناميله برغزته نشر ايتمكه باشلامش ايدى .

بزم كبى پولتيقه ناشرلرينه بوكبى حال وصفتلر پك خوش كلير . كندوسيله كوروشوب طانشمزدن اول پك زياده مراقمى جالب اولمشيدى . احمد رضادن صوكره قلبمده اك يقين برموقع طوتمش ايدى .

لكن الفتك ايلك كونلرنده چيقارديغى ايلك اوچ نسخه‌سنى حكومت حاضره‌نك لهنده اوله‌رق يازديغى حالده دردنجيسندن اعتباراً عليهنه تبديل لسان ايتديكنى كوردم . حتى راست كلانى ايچلرينه قبول ايتمكه تردد ايتمه‌مش اولان اركان جمعيتك بيله رشيد بكى قبول ايتمدكلرى تبين ايتدى . بونكله برابر حال پريشاننه نظراً پدرانه معامله ايله كنديمه تقريب ايتمكده قصور ايتمدم. برمدت صوكره اعضا صفتيله جمعيته بيله ادخال ايتديردم .

اجزاجی مصطفی افندی دیدیکم مکتبده اکمال تحصیل ایتمزدن مقدم سؤ ظنه دوچار اوله‌رق اجزاجی صفتیله آلتنجی اردویه تبعید ایدلمش واثنای راهده مصره قاچمش برچوجقدر . استانبولده ایکن جمعیتك ویردیکی بعض اوراقی سوقاقلره آتوب طاغتمش . مدارفخر وغروری بوندن عبارتدر .

جمعیته منسوب اولمق حسبیله چاره‌سز مساعیمه اشتراك ایده‌جك اولان بوذاتلرك خارجنده بشقه برطاقم ارباب غیرته راست کلدم . وانلردن استفاده ایلدم .

بونلرك ایچنده اك باش موقعی طوتمغه لایق اولان عارف بکدر. بوآدم بیوك یورکلی ، واسع فکرلی ، ملك ووطنه پك محبتلی برآدم ایدی .

وظیفه شناس برمعیت مأموری اولدیغندن افندیسنه اهانت ایتمکه مقتدر دکلدی . لکن وظیفه‌سنی تماماً ایفا ایتمکله برابرمساعیمه‌اشتراك ایتمك جهتنی وظیفه ایدینه‌رك دائرهٔ امکانده تشویق ومعاونتده قصور ایتمدی .

(میزان)ده اوچ قدر بندی بیله واردر . ازجمله ۱۶۳ نومرولی نسخه‌ده مندرج (حضوره عریضه) بندی انکدر . غزته اداره خانه‌سنه کلمز، خارجده طبیعی اوله‌رق راست کلنجه آشنالق ایتمکله اکتفا ایدر ، توبیخ وشکایته هیچ میدان ویرمز ایدی . مناسباتنی اوغلی حسن بکك وساطتنه حصر ایدر ایدی .

مصر قاضیسی دخی حسن بکك وساطتنه حصر معامله‌ایتمش خیر خواهلردن بری ایدی . حسن بکك برخدمتی‌ده عارف بکك اوغلی

اولمق سببیله مختار پاشانك دائره‌سنه دوام ایده‌رك جریان احوالدن بزی خبردار ایتمك صورتیله واقع اولمشیدی .

لکن بوکا پکده احتیاجمز یوقدی . چونکه مختار پاشانك یاوری اولوب جدی غیرت وحمیتنه بوکون تماماً قائل بولندیغم ذوات محدوده‌نك باشلیجه‌لرندن بولنان طاغستانلی احمد صائب بك هفته‌ده بر ایکی کیجه کلوب دردلشمکدن خالی قالمزدی . بن کندوسنك غیرتنی تحریك ایتمکه حاجت کوره‌مزدم . بالعکس دائما کندوسنه اعتدالی توصیه ایتمکه مجبور اولوردم .

عارف واحمد صائب بکلرك بزه اولان محبت ومناسبتلری آمرلری بولنان مختار پاشانك بزه متوجه اولدیغنی اثبات ایدر احوالدن صاییله بیلور .

اوت ، شبهه یوقدر که مختار پاشا بك زیاده شخصمه محب وفکر واململه مشترك ایدی . لکن مختار پاشا پك ناموسلی ووظیفه‌شناس بر رکن دولتدر . بیلدیزك نه دیه‌جکنی اصلا دوشونمز . لکن قومیسرلك عهده‌سنده قالدقجه « دولت قومیسری » نك وظیفه‌سنی ـ بلکه ایسته‌میه‌رك وکال اکراه ایله ـ فقط تام اوله‌رق ایفا ایدر .

حکومت بنم تسلیممی طلب ایتمك مأموریتنی کندوسنه تودیع ایتدیکی وقت ، مصر حکومتنك هر درلو بیاغیلقلره مستعد اولدیغنی بیلدیکی ایچون ، اویله برخلط ایتمه‌لرندن تتره‌یه‌رك اجرای تبلیغات ایتدیکنه شبهه یوقدر . کذا مصر حکومتی او خلطی اجرایه قیام ایتدیکی حالده هیچ اولمزسه بنم قدر متأثر ومأیوس اوله‌جغنده شبهه یوقدر . لکن بو قدر یأس وتأثرله برابر ال آلتندن ایشی منع ایده‌جك انتریقه‌لر ارتکاب ایتمکه مقتدر اوله‌میه‌جغی دخی مسلمدر .

اوروپاده‌كی سفرای عثمانیه ییلدیزدن امر مخصوص المه‌ینجه بنم ایله كوروشمكه جسارت ایده‌مزلر ایدی . مختار پاشا ایسه بلا ترددبنی قبول ایدر و اسكیسی كبی خالصانه قونوشورایدی . مصره كلدیكمدن طـولانی مغبر اولدیغنی كتم ایتمز ایدی ، بن ایسه بو اغبرارینی بلكه‌ده طوغری اوله‌رق ـ مجرد مصرده یعنی دائرۀ مأموریتی داخلنده بولندیغم ایچون ایستدیكی قدر بكا معـاونت واشتراك ایده‌مه‌مسی دوشونجه‌ســنه حمل ایدر ایدم .

اك زیاده معناً استفاده ایتدیكم جمیل پاشانك امورینه نظارت ایدن سعاد بكدر .. كندوسی مكتب ملكیه‌دن چیقمه اك ممتاز واك ســودیكم طلبه‌دن بریدر . فكر واخلاقنك جوهر مخصوصندن طولایی حكومت مأموریتنه خصوصی ایشلری ترجیح ایتمش برمنوردر . بك وظیفه‌شناس اولدیغی ایچون جمیل پاشانك امورینه تعلقی اولمیان بزم مساعیمزه علنی صورتده التحاق ایتمدی . نشریاتمزه اشتراك ایتمزدی . لكن دیارغربتده خدمت وتســلی‌یه محتاج قالمش بر پدره فـداكار ووظیفه شـناس بر اولاد طرفندن نه‌یاپلمق لازم ایسه سعاد بك بنم حقمده انی دریغ ایتمدی .

ایلك وصوك كونلرده وحتی بوكونكی كونده كندوسنك بوخصلتنی تفكر ایتمكدن ذوق آلیرم .

دائرۀ مناسباتی اكمال ایتمك اوزره قصور ذكری ایجاب ایدنلر لورد قروم ، بیكباشی وینكات (ونجت پاشا) ، نازلی خانم ، خدیوك منسوبلرندن اولان عزت بكلر ، لطیف بك سلیم ، علكسان صرافیان افندی ، نوبار پاشا ، باش وكیل مصطفی فهمی پاشادن عبارتدر .

لورد قرومر بنی حمـایه ایتمك اوزره لورد صولسبریدن امر

آلمشیدی . انکلیزلره مخصوص ثبات ومتانتله تعلیمات واقعه‌یه توفیق حرکت ایتمشدر . حرمت مخصوصه‌یی جلب ایتدی .

بیکباشی وینکه‌ت رسماً لورد کیچنرك معیتنده سودان سفرینی حاضرلامقله مشغول مستعد ومعتبر برانکلیز ضابطی‌در . معلومات سیاسیه وخفیه قلمنك رئیسی بولنمق حسبیله وسائط کلیه‌یه مالك‌در . (میزان) مندرجاتنی ترجمه ایتدیرمك وآنلری تدقیق ایله ایجابنه باقمق وظیفه‌سیله‌ده مکلف اولدیغی ایچون پك چوق اختلاط ومناسباتده بولندم. بونجه مناسبات ایچنده بردفعه اولسون فکر ومسلکمه تأثیری اوله‌جق برمداخله ویابرتوصیه ونصیحتده بولنمامشدر .

نازلی خانم افکار وآمالمزك پدرینك ودیعه‌لری اولدیغنی ادعا وکندوسنك جاندن ، کوکلدن اشتراك ایتمك ارزوسنده بولندیغنی بیان ایله دها ایلك کونلرده اثار توجه کوسترمش ایدی

مصرده آزچوق باش قالدیران هرنه وارسه ، یعنی لوردقرومردن باشلایوب الازهر علماسنك متمیزلرینه وارنجه‌یه قدر هرکس نازلی خانمك دائره‌سنه مداومدر . خدیو ایله مختار پاشا بیله کندوسنی پك صایارلر. دائره‌سنه‌دواممدن‌فائده‌کوردیکم‌قدرضررینی کوردم.ایکیسندن هانکیسنك غالب اولدیغنی بوکون کسدیرمکه مقتدر دکلم . ضرر دیدیکم‌ده ابوالهدی افندینك برچوق تکلیفلرینه هدف اولمه‌مدر .

عزت بکلره کلنجه خدیوك ترکی کاتبی اولان بروسه‌لی عزت بك فکر ودعوادن خالی دکلدر . وظیفه پرورانه انانیتی کندوسنه زیاده تقربه میدان براقمز. قلباً وظاهراً فکر واملمزه اشتراك ایتدی. حتی مطبعه‌نك تأسیسی ونشریاتك تسهیلی خصوصنده بیوك همتی‌سبقت ایتدی . خدیوده‌کی ژونلك غیرتی بیله قسم اعظمی اعتباریله عزت

بکك محصولیدر . دیکر طرفدن حریص وشدید اولمه‌سندن طولایی بعض ایشلرده ، هله (نیل) محررلرینی دوکمك صورتیله جمعیتك مصرده‌کی موقعنه پك بیوك ضربه اورمش اولدی.

اوته‌کی عزت بك خدیو اسماعیل پاشانك آخرتلککنی المش اولان کریدلی عزت بکدر . اساساً حمیتلی وابی بر آدمدر . ایلك اول علی شفقتی بکك مزارینه مناسب طاش دیکلمه‌سی ایچون احمد رضا بکه ایجه پاره براقش اولمه‌سیله نظر دقتمی جلب ایتمش ایدی . مصرده دخی کورشمکدن اصلا چکنمدی . صحبتی خوش اولدیغی کبی فکری‌ده کوزلدر . لکن کرید قالدیرملرنده پایان کزمك اوزره دنیایه کلمش ایکن مصر خاندانك کردونهٔ سفاهتنده یرلشوب کبارلق وسلطنت رقابتنه دوشمش وشمدیدن قارده قاریسنك ثروتنی محو ایتمکله اتهام اولنه‌رق دیله طولانمش بر بیچاره‌در . فضله اوله‌ق ژوناك غیرتنك زوجه‌سنك حسن تأثیری اولدیغی ادعاسی موجوددر . زیرا زوجه‌سی فائقه خانم الك منور اولان نسوان مسلمه‌دندر .

لطیف بك سلیم یوقاریده قابل خطاب دیدیکم مصر کشی زاده‌سیدر . کندوسی وقتیله میرالای ایکن عرابی وقعه‌سندن طولایی عسکرلکدن چیقمشدر . کندوسی عالمدر. (فیلوزوف سپتیك) عد اولنه‌بیلور . مختار پاشانك‌ده ندیملرندن بریدر . کندوسیله الفتندن فکراً لذت آلیردم وکندی معلوماتیله کتبخانه‌سندن استفاده ایدردم. کندوسنك سپتیك فلسفه‌سی فعلی خدمت وغیرتنه مانعدر . خدمت جدیه اعتباریله ایاقلی برکتاب اولمقدن فضله برایشه‌یارامه‌سی ملحوظ دکلدر .

علکسان صرافیان افندی اسکی ژونلره و(عبرت) جیلره منسوبدر . قبل الجلوس سلطان عزیزه قارشو مخالف اولان فرقه‌نك امینی وبو

مناسبتله پادشاهمزك اشناسى ايدى . اثناى جلوسده بيله قرب ومحرميته نائل اولمش ممتازلر ميانننده ايكن ، آز زمان ايچنده باجمله امثالى كبى تبعيد ايدلمشيدى .

طرابلسدن فراراً مصرده يرلشمش، تعقيب ايتديكى ايشلرك هيچ برنده ديكيش طوتديره‌مامش ، نهايت لورد (قرومر) ك خدمتنده قرار بولمشدر . كندوسى ذكى و بجركلى بر آدمدر . الفتى‌ده خوشدر . بنم ايله مصرده مناسبات متواليه‌ده بولنديغى ايچون صره‌سى كلدكجه بحثى بكه‌جكدر .

نوبار پاشا اسكى عثمانلى ارمنيسنك خالصيدر . برنجى عيارده ييلديز اولمامق ايله برابر هرمقامده محافظهٔ حيثيت ايده‌جك قدر عقللى ومعلوماتلى بر آدمدر . ديپلوماتلردن برى « شرقده طوپى اوچ رجل دولت كوردم، بونلرده عالى، فوأد ونوبار پاشالردن عبارتدر » ديمش ايمش . نوبار بوفكره خالصانه معتقد بر آدمدر . بن كندوسنك بو اعتقادينه اصلا اشتراك ايتمديكم حالده نوبارى صايمقدن كرى قالمدم وكندوسيله جدى حسبحال ايديله‌جك اولان محدود كيمسه‌لرك ممتازى بولنمه‌سى جهتيله صيقجه كندوسنه كيدر ايدم . زنكين اولديغى ايچون اولدقجه صايله‌جق برمقدار اعانه تكليف ايتمش ايدى .

جمعيت وطنيه ايچون « بر ارمنيدن استعانه ايتمك » ماده‌سنك يوز قيزارده‌جق احوالدن اولمديغنه قوياً قائل اولديغم حالده بوبابده بنم ايله هم افكار دوشه‌جك مسلملرك ندرتنه مبنى دشمنلره برسلاح تجاوز ويرمش اولمامق خاطرى ايچون نازكانه رد ايتدم .

مصطفى فهمى پاشا برخيلى زماندن برو باش وكيلدر . برخيلى زمان دخى اومقامده قاله بيلور . موقع مخصوصنى اوزونجه مدت

محافظه ایده‌بیلمك بر هنردر . چونکه بونك ایچون برخیلی درایت و مهارت ایستر . مصطفی فهمی پاشا بونلردن محروم دکلدر . لکن الك زیاده کندوسنك ایشنه یارایان صفتی محویت قطعیه‌سیدر . لورد قرومرك امر و ارزوسی ایچون کندی وجودینی واسطهٔ اجرا ایتمکدن بشقه ایشی یوقدر . مقامده بقاسی بوندندر . بونکله برابر قونوشوله‌جق قدر عقل ومعلوماتی واردر . کندی قوناغنده ونازلی خانمك صالوننده ایجه ملاقات ایتدك .

— ٥ —

میزان

(ایکیدن بری)

کانون ثانینك دردنجی پنجشنبه کونی (میزان) ك ایلك نسخه‌سی چیقدی .

ایکنجی ، اوچنجی نسخه دیرکن قیامت قوپدی . اورتالق قاریشدی . مختار پاشا ایله ایلك کوروشدیکم کون مصره کلدیکمه اعتراض ایتمش ایدی . مدار معذرت اوله‌رق مصرده چیقان (میزان)ك تأثیری بشقه یرده چیقانلکندن فضله اوله‌جغنی سویله‌مش ایدم .

پاشا بوکا ایناغمق ایسته‌مدی . مصرده تك توك ییلدیز پولتیقه‌سی علیهنده غزته‌لر چیقدیغی حالده اهمیت ویرلمدیکنی سویله‌دی .

لکن بن عکسندن امین ایدم . چونکه مصری انکلیز اشغال ایده‌لی « معتبر ورتبه‌لی » جورناجیلر ایچون زمین فساد اولمش ایدی . کیمی « مصرده مالك اولان مطلقا حرمینه وضع ید ایدر » دیر ،

كيمى « مصرى ياوز آلمامش اولسه خلافتك اثرى اولمز ... خلافت الدن كيده‌جك » دير، كيمى « بوناپارت بيله هندستان وشرق آناختارى اولديغى ايچون مصره كوز ديكمش » دير، كيمى « انكليز توكلى اشغال ايتمه‌مش » دير ..... دير، آرقه‌سى كسيلمز ايدى .

سعيد پاشانك دوستلرى، كامل پاشانك دشمنلرى، على العموم حرص وطمع صاحبلرى هپ مصرى مدار تزوير اتخاذ ايتمشلر ايدى.

مصر سوزى بر آره‌لق اوقدر پادشاهك سيكيرينه دوقونمغه باشلامش ايدى كه حريت، وصايت ، وطن سوزلرى كبى مصر دخى ياساق ايدلمش ايدى .

بن بونلرى ايشتمش ايدم . فضله اوله‌رق مصرك اشغالى دولت نامنه اجرا اولنديغى و حالا مصرك بزم بولنديغى كبى واهى ادعالر ايله سرايك نفوذلى، فقط عادى فكرلى اركانك مخصوصاً اويالانديغنى ده بيليوردم .

بنم چيقاره‌جغم (ميزان) ك نامى هرطبقهٔ جمعيتده ايشيديله‌جكى و بالخاصه حكومتك بنى منع ايتمكدن عاجز قاله‌جغى جهتكده درجهٔ تأثيرينى تخمين ايديوردم .

بنم آلدانمديغم وقوعات ايله ثابت اولدى . مختار پاشا بيله تسليم ايتمكه مجبور اولدى .

— صحيح سن سرايك ضعيف طمارينى ايو بيليور ايمشسك . لكن قباق بزم باشمزه پاتلايور . كونده هر برى برر درلوسنك ايچون برقاچ تلغراف آليورز . غزته‌كزىده تلغراف ايله نقل ايديورز . زواللى محسن بك بتون پنجشنبه كونى ايله جمعه كيجه‌سى تلغرافخانه‌دن چيقاميور .

دیگر بردفعه دخی

— سنده مطلقا برطلسم اوله‌جق . بوهیچ عقله کلاجك شی دکلدی . اورته‌لغی چیلدیرته‌جقسك

دیمش ایدی .

اوت . ییلدیز مشاورلری عادتا آثار جنت کوستریورلر ایدی .

نسخه‌لر توالی ایتدکجه « زنهار فلان نسخه‌نك انتشارینه میدان ویرمه‌یك » کبی برربرر هر ولایته تلغرافله اوامر کیدیور ایدی . جنتك شجرهٔ ممنوعه‌سی حکمتی معلوم .

برآره‌لق غزته‌لرله مدافعه ایتمکه قالقشدیلر . ارباب قلمه خیلی پاره‌لر ویرلدی . لکن سعید بکك « اجنبی محرری » امضالی بندینه ویردیکم جواب اوزرینه باامر عالی بردن کسلدی .

مذکور بندی یازمش اولان سعید بك زکی بك واسطه‌سیله بکا خبر کوندردی . کندوسنه بربند ایچون ایکی‌یوزلیرا ویرمشلر ، پاره‌یه طیانه‌مه‌مش . زیاده کوجه کیتدی ایسه بنده ایکی‌یوز لیرا کوندرملی ایمشم . اووقت بنم لهمده بربند دها یازه‌جق وقاچوب مصره کله‌جك ایمش .

بوخبر کلمه‌دن بن (میزان) ده شویله برآلای ایتمش ایدم :

« وقتیله کمال پاشا زاده‌لرك آثار ادبیه‌لری شویله طورسون ، حتی
« بندکلری آتلرینك آیاقلری آلتندن صچرایان چامورلر بیله یاوز
« حضرتلری کبی پادشاه ذی‌شانلرك خلعتلرینه زینت وجهانه درس
« عبرت اولور ایدی .

« شمدیکی کمال پاشا زاده‌لر طرفندن ، بتون قوای قریحه‌لری

« صرفيله اغور....ده تبرکاً انشا ایدیلان معرفت نامه‌لرایسه اوزولرینه
« اوروپا » تمغاسی اوروله‌نجه پازار مطالعه‌یه چیقاریله‌میور .
« ایواه ! نه‌کونلره قالدق ، یارب ! »

بونی اوقومش اولان سعید بکدن ینه اوواسطه ایله برخبر دها کلدی ! کویا جوابم اوقدر خوشنه کیتمش‌که بشقه یرلرده شویله طورسون، حتی بایزده‌نی‌طار آغاجنده اصیلی کورسه ، اوراده‌اولسون بنی قوجاقلایوب اویمکی نذر ایتمش .

فی‌الحقیقه عودتمك هفته‌سنده یانی بیره‌خانه‌سنك لوش طرفنده بری اوزریمه هجوم ایده‌رك یورکمی اوینـاتمش ایدی . ابو الضیا ایله یمك یرکن بنی کورمش، نذرینی ایفا ایدیورمش . برکت ویرسون‌که صقالی کوردکل. یوقسه‌یوزیمی کوزیمی‌ایوجه یاغلامش‌اوله‌جق ایدی .

(میزان) ك عینی نسـخه‌ده‌کی « مشـاورلره » بند مخصوص دها زیاده تأثیری موجب اولمش .

« .... کوریورسکزکه ایشـك اربابی دکلسکز . سزه عداوت
« وخصومت ایتمکدن زیاده عجزیکزه مرحمت ایتمك دها طبیعی کلیور.
« نه اولور ؟ زیردن یوکسلان شو علو جنابمزه سزده امتثاله « تنزل »
« ایله بی‌چاره ملته ، صـاحبسز قالمش دولته ، تهلکه‌یه دوشـورلمش
« خلافت اسـلامیه‌یه آجیسـه‌کزده ، ایشی اربابنه تودیع وحواله‌یه
« مسارعتله باب سلامتی بولدیرسه‌کز .
« صوفه‌ده بیلمدیکی بر ارککه راست کلان بعض‌صاف قادین‌جغز
« اتـکنی قالدیروب باشنی اورتمکه چالیشـیر و باشنی اورتمك خاطری
« ایچون نره‌سنی آچمقده اولدیغنی اونودور .
« طور وحرکتکز طبـقی اویله اولیـور . دامن اقتداریکزی

« هوالنديروب تدبير واداره‌دن كلياً عريان اولديغكزى جهانه
« كوستريورسكز . . . .

« شو عميانه عجميلك وتلاش سزده ، بو فداكارانه غيرت وبصيرت دين
« وملت مجاهدلرنده موجود اولدقچه كولدن آتشه ، ياخود طوپراقدن
زيفوسه دوشمكدن قورتيله‌مزسكز .

« ايوسى مى ؟ ملت نامنه سزه تكليف اولنان ايكى باب سلامتدن
« برينى ترجيح ايله قومديه‌نك او برپرده‌لرينى آچيمقدن وآجدرمقدن واز
« كچيكز :

« يعنى يا امتى مشورته دعوت ايله وخيم اولديغى قدر كولنج اولان
« عريانلغكزى اورتمكه ،

« ياخود ايشى اربابنه توديعاً پليكزى پيرتيكزى طوپلامغه مسارعت
« بيوريكز ! . . . (ميزان فى شباط سنه ١٣١١ نومرو ١٦٦)

— بو حريف ايله باشه چيقيله‌ميه‌جق . تنبيه ايديكزده ارتق غزته‌لر
عليهنده برشى يازمسونلر . بشقه درلو صوصديرمه‌نك چاره‌سنه باقه‌لى
حكم حكمت ضميرى بونك اوزرينه صادر اولمشيدى .

وكلاى فخام ، رجال عظام ، بندكان كرام !

اكر شو نامله لايق ادملر بزده اووقت موجود اولسيدى واكر
ازچوق وظيفه شناسلق زمينه بنا ايدلمك شرطيله اك مقبول تبصبص
وخلوص شكلنده اولسون ايشته اوصره‌ده يناشمق لطفنده بولنسه
ايديلر اولدقچه مهم وخيرلى برنتيجه استحصالى ميسر اولوردى .

بونى بن اووقت حضوره چيقديغمك ايرتسى كونى بالواسطه بكا
معلومات ويرمش اولان برسفير كبيرك خبريله تأكيداً بيان وادعا ايديورم .

عزت پاشـانك ملك وملته‌ك بيوك اهانتى ايشـته اوصره‌ده واقع اولمشدر . [۱]

*
* *

حال بوكه وكلا ورجالمزى ارشاد ايله وظيفه‌لرينى ايفايه دعوتده قصور ايتمدم . ازجمله مصرده چيقارديغم ايكنجى ميزان نسخه‌سـنده ديمش ايدم‌كه :

« وظيفه ومسئوليت !

« اى شانلى ، شهرتلى ،ناملى ، عظمتلى ، رجال دولت عثمانيه !

« عالم مدنيتده اسملريكز ديللره داستان اولان سعيدلر ، كامللر ،

« جوادلر ، رفعتلر : عجبا « وظيفه ومسئوليت » احكامنى تفكر بيورديغكز

« وقت شـويله‌جه ايكنه‌لنمش كبى تتره‌يه‌جك برر بوكلوم بينه مالك

« دكليسكز !

« (وطنه خدمت جانمزه منتدر ، لكن نه‌يايه‌لم براقه‌يورلركه) ديه‌رك

« صاغه وصوله اعتذار ايتمكله عجبا « مسئوليت » دن قورتوله‌بيلورز ظن

« ايده‌جك قدر ساده دل ميسكز !

« هر بريكز دفعاتله مقامات عاليه‌ده ايفاى وظيفه ايتمكه دعوت اولنديكز .

---

[۱] بوكون اورته‌لغه صيغه‌ميوب طاشـمقده اولان وازجمله بزه حريت وحميت درسنى ويرمكه قويولان « احرار » لرك قسم اعظمى اوصره‌ده عزت پاشالر ايله شركاسنه توجيه وخطاب اولنان « فرط صداقت وعبوديت ايله عرض ورفعنه اجتسار اولنور » جوهرلرينى يوغورطلامق ايله‌مشغول ايديلر . احمدمدحتلر دخى غرته ستونلرى ايله اكتفا ايتمه‌يوب مجاهدلرك ، اصول مشورتك ؛ قانون اساسينك عليهنده مفصل رساله‌لر نشر ايديورلر وقاصه‌لرينى طولديريورلر ايدى . فائقلره بنده اولان مهرانلره كلنجه علنى ايوازلغه خلوت اكراميه‌لرينى بيله قاتمشلر ايدى .

« کیمکزده الآن او وظیفه‌نك باشنده بولنه‌رق بیت‌المالدن اجرتنی
« آلیورسکز. فقط کیم ونه‌وقت سزلری بزی اوچورمه‌طوغری کتوران
« خودبینلك سیلنه مسکینانه تبعیت ایدوب کیتمدیککزی کورمشدر .
« هربریکز بر آصف اکرم اولدیغکزه قائلسکز. فقط صربستان
« ویونانستانده بیله حکملری جاری اولان « وظیفه ومسئولیت » قواعدینه
« مسلك وحرکتکز تطبیق اولنیجه حتی رجال عنوانه نائلیت ایچون
« مطلوب اولان صفات وخصائلك مبادیلرینه مالك اولدیغکز تبین وتحقق
« ایتمیور .
« برحکمدار وزراسندن برینی مقام صدارته دعوت ایدرسه بونك
« حکمت وغایتی نه‌دیمکدر ؟
« ابتدا دعوت : بن که شرعاً وقانوناً بوملك ودولتك رئیس
« مشروعی‌یم ، ملك وملتك سعادت وسلامتی اسبابنی تأمین ایتمك
« « وظیفه‌سنی » سنك غیرت ، صداقت ، اهلیت ، حمیت نامملری آلتنه
« آلنان وظیفه‌شناسلغکه تودیع ایدیورم . وکیل مطلقم نام وصفتیله
« ایفای وظیفه‌یه مأمور ایدیورم. توفیقات صمدانیه سکا رفیق اولسون
« دیمکدن بشقه برشی دکلدر .
« اودعوت عالیه‌یه اجابت وتکلیفی قبول ایتمك جهتنه کلنجه بودخی!
« (عقلمك ایردیکی، وجدانمك کسدیردیکی قدر احسن طریق خدمتی
« انتخاب دیمك اولان « مسلکمه » تطبیق افعال ایله ذاتکزك سلامتی‌وزیر
« دستانلریکزك رفاه وسعادتنی تأمین ایتمکه وجداناً چالشمق « وظیفه »
« سیله هرکسه قارشو هر برفعل ، قول ، تدبیر رسمینك « مسئولیتنی »
« درعهده ایدیورم) دیمکدن بشقه بر معنایی شامل اوله‌میه‌جق قدر
« آچیق وهیچ براعتذاره محل براقمیه‌جق قدر قطعیدر .

« بوراسی بویله اولنجه اون طقوز سنه‌دن برو آثارینی کوردیکمز
« ونتایجنی انشاءالله عنایت حق ایله کچیرمکه امید ایلدیکمز احوال وخیمه
« وغیرمشروعه‌نك « مسئولیتی » یوکی التندن ممکن دکل قورتوله‌مزسکز.
« هربریکز رأی وفکریکزك محصولی اولان معروضاتك بوسبتون
« عکسنه اوله‌رق امرلر صادر اولدیغنی واوامرلرك ایجاب احوال
« اعتباریله نابمحل اولدقلرینی کوردکدن بشقه حتی اوزریکزده‌کی وکالت
« مطلقه صفتی آیاقلر آلتنه آلنیرجه‌سنه شدتله ، هیچ خبریکز اولمه‌دن
« برجاهل تفنکجینك التماسیله وجود بولان مقرراتك مضرتلرینه بیله‌رك
« قاتلاندیکز . حتی سکوت ایتمکله اکتفا ایتمیوب مضرتنی وجداناً
« تصدیق ایلدیککز اومقرراتك واسطهٔ اجرالری اولدیکز .. انکار
« ایده‌بیلیرمیسکز ؟
« او تقدیرده الك بسیط والك طبیعی « وظیفه‌کز » اولان شو :
« افندمز ، کرك شخص همایونکزك وکرك ملك ودولتلرینك
« سلامت ومنافعی اقتضاسندن اوله‌رق اتخاذی لازم اولان تدابیر قوللرنجه
« شوندن عبارتدر . مادامکه افندمز بونی تصویب بیورمیوب بشقه
« درلوسنی ایسته‌یورسکز ، اودرلوسنه‌ده قوللکزك عقلی ایرمیور ،
« وجدانم ده قائل اوله‌میور ، « مسئولیتنی » درعهده ایتمکله سزه قارشو
« اهانت ایتمش اولمقدن قورقارم . اجراسنده معذورم » دیه‌رك استعفا
« واصرار ایله‌مك وظیفه‌سنده‌کی بونجه تکاسلریکز نه‌یاپه‌جغز ؟
« مثلا بحریه ناظری حسن پاشانك بولندیغی هیئته داخل اولمغه
« نصل راضی اولدیکز ؟
« بلغارستان ومصر مسئله‌لرینك کسب ایتدیکی رنکلره نصل تحمل
« ایدوب مقاملریکزده قالدیکز ؟

« قانون اساسینك سالنامه‌لره درجی ایله اکتفا ، یاخود « قانونیتی ..
« تکلیف اولنمق اوزره . . . قانون موقتدر » کبی تحریکاره اجتسار
« اولنمسنه نصل موافقت ایلدیکز ؟

« جاسوسلق یوزندن تنفس طیقانه‌رق ملتك بوغولمقده اولدیغنی
« بیلدیککز حالده نصل سکوت ایلدیکز .

« فسادجو اجانبك برمانوره‌سی اولوب قبولی حالنده اناطولیده
« تعمیرلری مشکل قاریشیقلقلر ایله قتال عمومی‌یی تولید ایده‌جکنه شبهه
« اولمیان اومحدود اصلاحات تکلیفنك آلتنه نصل امضالریکزی قویه
« بیلدیکز ؟

« وسائره وسائره ..

« بونك ایچون اك عادی قواعدك احکامنه اولسون رعایت ایتمك
« درجه‌سنده ایفای وظیفه‌یه اظهار اقتدار ایله‌مه‌مش اولان سزلری نه‌قدر
« سونکر سورسه‌ك « مسئولیت » دن قورتیله‌مزسکز .

« حال بو که سزلر دورك اك « تمیز » رجالندن معدودسکز ....

. . . .

بزم رجالمز شو خطابلریمزدن متأثر اوله‌مدیلر . « امر قولاقلری »
تأثره بیله مانع اولدی .

(میزان) ك نشریاتی میاننده اك زیاده تلاشی‌ونتایج غریبه‌یی موجب
اولان کچوك بر فقره‌در .

مصره وصولمده بنی طوتوب تسلیم ایدلمکلکم رسماً مصر حکومتندن
طلب بیورلمش . بونی خبر آلنجه (میزان) ك ایکنجی نسخه‌سنك
باشنه شو فقره‌یی یازدم :

« حکومت سنیه بنم توقیفاً استانبوله تسلیم اولنمقلغمی ایسته‌مش .
« حتی زیاده‌جه اصرار بیله کوسترمشدر .

« بو اصرارنده موفق اولوب اوله‌میه‌جغنی بیله‌مم . چونکه انسانلرك
« افکار واخلاقی تخمین واحاطه‌سی غیر قابل برعالم عجیب تشکیل
« ایتمکده بولندیغی ایچون احتمالدر که موفق اولسون .

« موفق اولورسه فبها ! فقط موفق اوله‌مز و بنی الده ایتمکی آرزو
« ایدرسه متخلق بیورلدیغم خلوص افکار وصافیت وجداندن متولد
« وظیفهٔ حمیت اقتضاسندن اوله‌رق معقول ومشروع شروط ایله کندیمی
« تسلیم ایتمکه حاضرم .

« شروط مذکوره شرع شریف احکام منیفه‌سی اعتباریله « محکمهٔ
« عادله » یاد اولنه‌بیله‌جك محلف برهیئت حضورنده علنی صورتده محاکمه
« اولنمق ومدعی عمومی‌نك ایستدیکی صورتده ترتیب ایده‌جکی اتهامنامه‌یی
« حقیله ولایقیله مدافعه ایتمك حقنه مالك بولنمقدن عبارتدر .

« محاکمه‌مز دوام ایتدکجه ضبط جریده‌لرینك « تماماً » غزته‌لر ایله
« نشری ذاتاً علنیتك ایجابات طبیعیه‌سندن اوله‌جقدر .

« بوبابده اعتماد اولنه‌بیله‌جك تأمینات ویرلدیکی حالده ایلك حرکت
« ایده‌جك پوسته ایله کیدوب طوغریجه استانبول پولیس اداره‌سنه
« تسلیم نفس ایده‌جکمه ناموسم اوزره سوز ویرییورم .

« شو وجهله بن جواب ویرمکه وبالجمله افعال وحرکاتمك مسئولیتنی
« درعهده ایتمکه حاضرم .

« شمدی ایش وظیفه‌دار اولانلرك بنم مدافعه‌لریمی دیکله‌مکه
« وباخصوص خلقه دیکلتمکه مقتدر اولوب اولمدقلرینك آ کلاشلمسنه
« قالمش دیمکدر .

غریب تصادفلردن اوله‌رق بعض امانتلر مناسبتیله اوهفته قاهره‌دن

اسكندريه‌يه ايتمش ايدم . خفيه‌لر واپوره بينوب استانبوله حركت ايتديكمى خبر ويرمشلر .

تلاش اولمش ، بتون محافظه هيئتى سلاح آلتنه آلنمش .

واپوردن بن چيقمامشم . تلاش زائل اولمامش . چونكه جورناللر درلو خلطلره قويولمشلر . كويا مرمره آچيغنده چتانه‌يه بينوب ازميده كيتمشم . اوراده كويا چركسلرى ولازلرى اياقلنديره‌جق ايمشم .

بزم خانه اون بش كون قدر آبلوقه آلتندن قورتيله‌مش . خانه‌ده اولديغم حقنده جورناللر توالى ايدنجه بر آره‌لق ايناتمق درجه‌لرينه بيله وارمشلردر .

بنم مصرده بولنديغم حقنده مختار پاشانك ويرديكى رسمى تلغرافلر بيله بر آره‌لق كار ايتمامش .

حقمزده ويريلان اعدام حكمى بو صره‌ده واقع اولدى . سوزده اخافه‌دن بشقه برشئ دكلدى .

*
* *

بن يالكز ايدم . غزته‌نك يكانه محررى بولنمق بنم ايچون هيچ ديمكدى . دها طوغريسى بر نوع قصقانجلغه بناءً بشقه برقلمك قاريشديغنى ايسته‌مزدم . لكن محررلكدن بشقه مصححلكده لازم سوز اكلامز فلاحلردن مركب اولان مرتبلره تصحيحلر وترتيبلر حقنده متصل تعليمات ويرمك اوزره ترتيب كونى تپه‌لرنده تقيد الزم ايدى .

بزم كنجلره رجا ايتمش ايدم كه چهارشنبه كونى هم قونوشوب اكلنمش ، همده تصحيحلر ايله ترتيب

اوله‌جقلردی . ذاتاً ایشسزلك وجان صیقندیلری جهتیله بونی برنوع نعمت بیلملری ایجاب ایدر ایدی :

بر کره کلدیلر ، بش دفعه کلمدیلر . بو استغنالری کویا بنم هنوز جمعیته رسماً داخل اولمدیغمدن طولایی ایمش !

(میزان)ك برنجی ، ایکنجی ، بالخاصه اوچنجی نسخه‌سی ـ که محتوی اولدیغی بند حقنده مطالعه‌سی جمله‌مزك نظرنده نص قاطع قدر معتبر اولان بر ذات « ترکجه لسان اوزره بو چاقر علی بندینك محتوی اولدیغی حکمت سیاسیه‌یی حاوی براثر کورلمه‌مشدر » دیمش ایدی ـ ایشته او نسخه‌لر میدان مطالعه‌یه وضع اولنمش ، ماضیمدن بشقه بو دفعه‌کی رساله‌لر و نشریات دخی میدانده ایکن دوقتور (ا... ا...) ایله اجزاجی (م ...) افندی غیرتمه اشتراك ایتمکی هنوز حیثیتلرینه صیغدیره‌میورلر ایدی ! بوده معلوم بر مسلکه سالك ، ویا مقطوع بر فکره مغلوب اولدقلرندن دکل ، چونکه قریحه‌لری او قدری احاطه‌یه بیله مستعد دکلدی . مجرد پارسدن « هنوز جمعیته کیرمه‌مش اولدیغندن اسرار جمعیت حقنده احتیاطلی بولنملیسکز » کبی ایهاملی برجزویتلکك اجراسی نتیجه‌سی وقانلرینی استیلا ایدن تنبلکلری اثری ایدی !

حتی بر آره‌لق (ا...) بنم ایله قطع الفت ایدوب جمعیت نامنه ایروجه بر غزته چیقارمغه ذهناً قرار ویرمش . پارسدن آلقشلرله مساعده کله‌جکنه شبهه ایتمه‌مش ، همان یازی یازمغه قویولمشدر . فقط بویله برعلی بودالالق پارسك ایشنه کلمدیکندن می ، یوقسه یازی یازمق ظن ایتدیکی قدر قولای اولمدیغنی بالفعل اکلادیغندن می بیله‌مم ، برمدت صوکره غزته‌دن صرف نظر وبکا تقرب ایتدیکنی کوردم . بونکله برابر هیچ بر وقتده طبیعی بر آفرینمی جالب برخدمتنی ، حتی

خلوص قلب ونیتنی معلن برحرکتنی کورەمدم . بالعکس شهردە ویا شونك بونك نزدندە مخل حیثیت واعتبار آبدالّلق وجرارلقلردن بیزار اولەرق « جمعیتمزك حیثیتی » نامنه اولەرق کندوسنه برچوق تویخلر اجرا ایتمکه مجبور اولوردم .

دوقتورك آیروجه غزته‌یه لزوم کورمسی بردە بتم ارمنیلرك وعلی‌العموم عثمانلیلرك منورلرندن مرکب برفرقهٔ مخالفه تشکیل ایتمك لزومی حقنده نشریاتمك جمعیتلرینك « عثمانلیلغنه » « ومسلمانلغنه » مخالف اولمه‌سی ایمش !

ارتق دوشونلسونده بونلره‌سوز آکلاتمق احتمالی تصوراولنسون!

اجزاجی (م . . .) افندی احتیاج وضرورتندن شکایتله ارمنی علکسان صرافبانه مراجعت ایدر واجزاخانه‌دن خانه‌لره علاج طاشیان اياق اوشاقلغنه بیله راضی اولدیغنی علاوه ایله قاهره اجزاخانه‌لرینك برنده یوز، یوز اللی غروشلق بر مأموریت بولمه‌سنی التماس ایلر . علکسان افندی بولدیغنی ومأموریتك هر بر مأمولندن زیادە شرفلی اولدیغنی سویلر . سونجندن علکسانك اتکینی اوپر . علکسان ایرتسی کونی محلنده سویله‌جکنی بیان ایله مأموریتی کتم ایتمش .

ایرتسی کونی علکسانیان اوکنه دوشوب (میزان) مطبعه‌سنه کتیریر . پوسته‌یه ویریله‌جك پاکتلری کوسترر . مأموریتك شو دفتردن آدرسلری یازوب پاکتلری پوسته‌یه یوللامقدن، یکی ابونەلری دفتره قیدایتمکدن وبتم خصوصی مکتوبلرم اولورسه انلری تبییض ایتمکدن عبارت اوله‌جغنی سویلر .

کوکدن دوشمش کبی برحیرت وحقوقنه تجاوز اولنانلره مخصوص برطور اظهار ایتمکله برابر او کونکی ایشی کورور . لکن اقشام

اوستی اداره خارجنده علمکسانی یاقه‌لیوب بوایشه دوام ایده‌میه‌جکنی بیان وخارجده برایش بولمه‌سنی تکرار رجا ایدر .

(م ...) افندی ایله هیچ برکچمشمز اولمدیغی کبی کچیره‌جکمزده یوقدی . فضله اوله‌رق طمارلرنده کی قانڭ نصفی بیله قافقاسیه قانی ایمش .

(م ...) افندی ایله سائر اومثللو افندیلر « وطن اوغورنده میدان غزایه چیقمش مجاهدلر » آیینه‌سنده کندیلرینی کوره‌رك مثلا کندولرندن اشاغی اولان (هنوز جمعیت تمغاسنی اوردیرمه‌مش ایدم) بنم مییتمی قبولده تنزل کورورلر ایدی. حال بوکه پك مشهور برنام طاشیان برانکلیز لورد زاده‌سنك بکا خصوصی کاتب اولمق « شرفنه نائلیت » ایچون نه‌قدر یالواردیغنی وکیملرك توصیه وحسن شهادتلرینی استحصال ایتدیکنی افندی بیلور ایدی .

(م ...) افندیده کوردیکم غریبه‌لری همان بالجمله (ن...) و (هـ...) افندیلرده‌دخی مشاهده ایتدم. بر آزدها عقلیلرده ایسه خارجده حکومت علیهنده نشریاتده بولنمق و « ژون ترك » صاییلمقدن ذوق آلمق، آمال ومسلکی « شمدیلك » اورایه حصر ایتمك ایله اکتفا ایله‌مك کبی فرقلر کوردم. کندیلرینه مخصوص ملی بر پروغرام موجود اولمدیغی کبی موجود پروغراملردن هانکیسنك احوال حاضرهٔ مملکته موافق اوله‌جغنی تفریق وتمییز ایده‌جك وقوفلرینی کوره‌مدم : بونکله برابر بلا تفریق علی‌العموم مسلکلرده کویا قصورلر بولوب شکایت ایتمکدن کری قالمزلر ایدی .

بوحالله هر کسك نظر عبرتی آلتنده اوله‌رق برنهایت ویرمك مقصدیله‌دها (میزان) ك برنجی نسخه‌سنده مختلف فیه اولان مسائلی

اورته‌یه قویدم . نقطهٔ نظرمله اسبابنی ایضاح ایتـدم . عینی حرکته مخالفلری دعوت ایتدم . (مشورت) ده نه‌یولده جواب ویریله‌جکنه انتظار ایدرکن مشورتده برشی کورمدم . یالکز رضا بکدن برمکتوب الدم . مألی : بوکبی بحثلره قیام ایتمکله فرقه بیننده اختلاف اولدیغنی دشمنلره کوسترمش اولورز . بونك ایچون اختلافی غزته ستونلری واسطه‌سیله دکل، خصوصی مخابره ایله حل ایده‌لم .

رضا بك حقنده کی اعتماد ومحبتم تمامیله باقی ایدی . مطالعه‌سنی کمال خلوص ایله قبول ایتدم . بندمی بنم کندوسنه مکتوبم مقامنده قبول ایدوب لازم کلان جوابی ویرمه‌سنی یازدم . جوابی کلدی . حالبوکه مصلحت تأخیر قبول ایتمیه‌جك قدر مهم ایدی . اثبات مدعا ضمننده عیناً نقل ایدیورم :

فرقه‌مزك خط حرکتی

« عثمانلی اتحاد وترقی جمعیتی » نك افکار و آمالنه اشتراك ایتمیه‌جك بر عثمانلی تصور ایده‌مه‌یز . شونی افاده ایتدیکمز وقت صنعتنده قدم کسب ایتمش خفیه‌لری بیله مستثنا طوتمه‌یورز . زیرا دولتك سلامت وسعادتنی ارزو ایتمه‌مکه جرأت ایده‌بیله‌جك برکیمسه‌یی تصور ایده‌مه‌یز .

فقط جمعیتمز شدتلی بر استبداد تحتنده ازلمکده اولان وطنمزده بر آره‌یه کله‌رك اتفاق آرا ایله منتظم بر پروغرام (خط حرکت) تنظیمنه هنوز موفق اوله‌مامشدر .

اصول حاضره‌یی قبول ایتمه‌مکده اختلاف متصور دکلدر . معقول ومشروع وبوکوننکی مزاج مملکته موافق بر ادارهٔ عادلانه‌نك استحصالی لزومی درکاردر . بعض تفرعاتده اختلاف ایتمك احتمالی وارسه‌ده مدنی عالمك هرطرفنه نظراً بوده پك طبیعیدر . بونك

ایچون حائز اهمیت اولەمز . بالعکس فرقه افراد وارکاننك جوهر تفکری حسن استعمال ایتدکلرینه شاهددر .

بو اساسلره مستنداً جمعیتمزك حرکات آتیه ایچون اتخاذ ایده بیلەجکی خط حرکاتك زبدەسی اولمق اوزره (میزان) بو بابده اولان فکر مخصوصنی انظار اخوانه عرضی وجیبەدن بیلیر. اخوانمز قبول وعدم قبولده مختاردرلر. یالکز ایکنجی تقدیرده شایان قبول کورمدکلری نقطەلری تدقیقاً وفکرلرینی ایضاحاً بیان کیفیت ایتملیدرلر. فکرلرینی بزده قبول ایده بیلیرز . زیرا هیچ بریمز منفعت ذاتیەیه مربوط عناد واصراره مغلوب اولمیوب جملەمز فداکارانه ابراز غیرت ایله عزیز وطنمزی اوغرامش اولدیغی فلاکتدن قورتارمغه حصر مساعی ایدیورز .

*
* *

١ — وطنمز سلطنت وخلافت اعتباریله شکل اساسیسنده هیچ برتبدله اوغرایەمز .

٢ — سلطنت وخلافتك خاندان آل عثمانك ریاستی تحتنده بولنمەسی شرطدر .

شو ایکی اساس قطعی ولایتغیردر . کرك دولتدن خلافتی آییرمق فکرنده بولنانلر ، کرك عثمانلی خاندانینی حکومتدن محروم ایتمك ایستەینلر شمدیکی ظلم واستبداد اربابندن دها بیوك وطن دشمنی عد ایدیلەجکدر .

فقط اصول حاضرهٔ وراثت قطعی صورتده دوامی مانع ، تعدیلی داعیدر .

هر [illegible] اولدیغی کبی [illegible] ده حکومتك بدهدن [illegible] لاده انتقال [illegible] مەسی

لازمدر. قرعهٔ شرعیه‌کبی مقبول برصورتله بو اصول احداث اولنملیدر. لکن رشاد افندی حضرتلرینك ولی عهدلکنه خلل کلملی. چونکه اون طقوز سنه‌دن برو تصدیق اولنمش برحق مشروعدر.

٣ — اصول ادارهٔ دولت مشورت ومشروطیته مستند اوله‌جق وادارهٔ شخصیه وکیفیه اجراسی احتمالندن قورتاریله‌جقدر.

مطبوعات حریتی مشروطیت اصولنی اکمال ایدن اسباب اساسیه‌دن صاییله‌جقدر. بو ماده‌نك اساسنده دخی اختلاف جائز دکلدر. فقط مشروطیتی تأمین ایده‌جك تشکیلات ومؤسساتك نوعی اعتباریله تأملی موجب نقطه‌لر واردر. اخوان بو مسئله‌یی تدقیق ایتملی وفکرلرینی بیلدیرملیدرلر.

بو بابده وکرك بشقه ماده‌لرده ظهور ایده‌جك اختلاف افکارك اهمیتی اولمز. چونکه علی الاصول اقلیت اکثریت آرایه تبعیت ایده‌جکندن اتفاق حاصل اولور.

٤ — بالجمله عثمانلیلر حقوق ووظائفده قطعیاً مساویدرلر. دولت قوانینك احکامی اعتباریله هیچ بر استثنا تجویز اولنمیه‌جقدر. اراضیٔ وقفیه واملاك سنیه دخی تکالیف نظامیهٔ دولته تابع اوله‌جقلردر. چونکه واضع قانون مقامنده بولنان پادشاه آنلرك احکامنه رعایتده نمونهٔ امتثال اولمق شرفنی قزانملی. وقف دخی مال مشروع اوزره اجرا اولنه بیله‌جکندن برینك نارلاسندن آله‌جغی اون کیله بغدایك اونی‌ده «مال مشروعی» اولمیوب بیت المال عوائدی خارجدر. بونك ایچون اوحق صریح خزینه تأمین اولنملیدر.

٥ — بالجمله امتیازات موقتدر. اعطاسی مطلق منافع عمومیهٔ مملکته مستند اوله‌جقدر. امتیازلو آنونیم شرکتلره ویریله‌جکی کبی

اختراع براتی وخدمت مکافاتی مقامنده اصول نظامیه دائره‌سنده اشخاصه‌ده ویریله بیله‌جکدر .

٦ — پادشاهلك امور دولت‌ایله اشتغالنه واسطه صدراعظمدر. وکلا ومأمورین سائره ارادهٔ سنیه ایله عزل ونصب اولنورلر ایسه‌ده بالجمله ارادات صدر اعظمك عرض واستیذانی اوزرینه صادر اولمق ایجاب ایدوب استیذانسز اراده‌لرك حکملری اولمیه‌جقدر .

٧ — وکلا ، ادارهٔ دولتی تشکیل ایدن رؤسا ، سفراء ولاة کبی سرکارده بولنانلری تبدیل وابقا خصوصنده صدر اعظم مختار ایسه‌ده سائر مأمورین وخدام دولتك نصب وترقیلری اصول ونظامات دائره‌سنده ایفای وظیفه ایده‌جك برهیئت مخصوصه‌نك رأی وتنسیبنه وابسته اوله‌جقدر .

٨ — رتبه ـ مقام ومأموریته منحصردر .

٩ — نشان رتب عسکریه کبی قدم واهلیتی کوزتمکله مأمور برهیئت مخصوصه‌نك رأی وتنسیبیله ویریلیر . اجنبیلره ویریلنلر مستثنادر . بوبابده صدر اعظم ایجاب ایدنلرك اوکنده مسئولیتی درعهده ایدر .

١٠ — لسان رسمیدن بك ، افندی ، پاشا کبی یاخود عزتلو ، سعادتلو ، دولتلو کبی لقبلر قالدیریله‌جقدر .

١١ — بالجمله خزینه تأدیاتی منافع عمومیه اساسنه مستند اوله‌جقدر . سنهٔ جاریه ظرفنده سنهٔ آتیه بودجه‌سی تنظیم ومجلس وکلا ایله مجلس مشورت طرفلرندن تصدیق اولنه‌رق اراده‌سی استحصال اولنه‌جق . بویله بر بودجه‌نك احکامی قوانین اساسیه احکامی قدر معتبر ودیکر بر بودجه‌نك عینی صورتله نشرینه قدر لایتغیردر .

۱۲ — مطبوعات حردر ویالکز محاکمه تابعدر .

۱۳ — مطبعه‌لر دخی قانون دائره‌سنده مسئول اولورلر .

۱۴ — آداب عمومیه‌یه فعلاً وعلناً تجاوز ودیانتی تحقیر ایدنلر آسایش مملکتی اخلاله قصد ایدنلر ایله سیان طوتیلورلر .

۱۵ — تحصیل مجانی اعدادی مکتبنه قدر مجبوریدر . دولت اجرتله اکمال تحصیل ایتمك ایسته‌ینلری رد ایتمه‌مك اوزره درجهٔ کفایه‌ده مکاتب عالیه تأسیس ایده‌جکدر .

۱۶ — مقام خلافته کچمه‌سی ملحوظ اولان شهزاده‌لرك تحصیللری ایچون آیروجه بر اصول رسمیه اتخاذ اولنه‌جق . تحصیل علوم والسنه‌دن بشقه امور دولتده استخدام وسیاحتلر اجرا کبی تنویر فکره مدار تدابیردن محروم براقلمیه‌جقدر .

۱۷ — اسارت قطعیاً ممنوعدر . حدود عثمانیه داخلنه آیاق باصنجه بر اسیر حر اولمش اوله‌جقدر .

۱۸ — شهزادکانك تأهلنده کفو کوزه‌دیله‌جك . آداب مستوریت شرعیه داخلنده اوله‌رق نسوان حقوق عمومیهٔ مدنیه‌یی اکتساب ایدرلر . تحصیل مجبوری‌یه قادینلرده داخلدر .

۱۹ — سیاسی عفو عمومی اصلاحاته تقدم ایده‌جکدر .

۲۰ — عناصر مختلفهٔ عثمانیه میاننده حس اخوتك اعاده‌سی اقصای امل اوله‌جقدر .

۲۱ — دولتك تشکیلاتنه وعثمانلیلرك حقوق ووظائف مدنیه‌لرینه عائد اولوب شو پروغرامده ذکرلری سبقت ایتمیان مواد فی ۷ ذی‌الحجه ۹۳ تاریخلی قانون اساسینك احکامنه تابع اوله‌جقدر .

اشبو پروغرامك نشری وقبولی پك مهم ایدی . اثرك دیکر

بر قسمنده ایضاح اولندیغی وجهله اوروپا حکومتلری « مدحت پاشانك قانون اساسیسنه » جدی نظرله باقه‌مامقده مصر ایدیلر . بونك ایچون یالکز قانون اساسی سوزینه مستند اولان پروغرامه اهمیت ویره‌میه‌جکلر ایدی .

اشبو پروغرام قسم کلیسی اعتباریله ینه قانون اساسی دیمك ایدی . لکن نصلسه خوش کورونه‌میان سوز یرینه اوروپاجه معتبر اولان اساسلر تلخیص ایدلمش ایدی . بو اساسلری رد ایده‌میه‌جکلر ، خوش کوره‌جکلر ایدی .

بونی دفعاتله بن احمد رضا بکه آکلاتمش ایدم . مجلس اداره‌یه دانیشه‌جغی بهانه‌سنی ایلری‌یه سورر ایدی . جوابنی بن طبیعی پك جدی اوله‌رق قبول ایدر ایدم . حال بوکه جدی دکلمش . چونکه مجلس اداره‌نك اثری یوقدی‌که دانشمه‌سنه احتمال اولسون !

ارمنیلری اتفاقه دعوت مسئله‌سنده دخی احمد رضا بك بنم جانمی صیقدی .

ارمنیلره دعوت بندملك حکمت واهمیتنی ایضاح ایله کندوسنك لوندره‌یه قدر کیتمه‌سنی، مطلقا قومیته‌لردن لاویانم برجواب آلمغه غیرت ایتمه‌سی وجوبنی کوستردم . عجله ایتمه‌سنی‌ده خاصةً رجا ایتدم .

وعد ایتدی . وعدینی اجرایه مسارعت ایتمدیکنی کورونجه تکرار رجا ایتدم . اوچنجی التماسمه جواباً لوندره‌یه سیاحت ایتمك ایچون لازم کلان پاره‌یی تدارك ایله مشغول اولدیغنی بیلدیردی . تعجب ایتدم . چونکه پارسده جمعیتك قاصه‌سنده ایچه مبالغ موجود ایدی . مصرده دخی امرینه منتظر پاره اولدیغنی بیلیردی . اویله اولمسه بیله کندیمه مخصوص پاره‌دن سیاحت پاره‌سی ویرمکه حاضر اولدیغمی‌ده بیلدیرمه‌دی .

کندوسنه یازدیغم مکتوبده تعجبمی کتم ایتمدم . لکن بوحالی پاره خصوصنده‌کی تعصبی ایله حسن تأویل ایتمش ایدم . لوندره‌یه سیاحتله قومیته‌لرك جوابنی ایسته‌مك جمعیتك امور رسمیه‌سندن اولدیغنی و بناءً علیه بوسیاحت مصارفنك تماماً جمعیتك قاصه‌سنه عائد اولمق ایجاب ایده‌جکنی اثبات ایتمکه چالشدم و وقت غائب ایتمکسزین همان عزیمت ایتمه‌سی لزومنی تکرار ایتدم .

شباطده جریان ایدن بومخابره‌نك برنتیجه‌سی کورلمدی . تموز ایچنده مصری ترك ایله پارسه وصولمده رضا بك ایچون لوندره‌یه کیتمش دیدیلر . حال بوکه اووقت آرتق قومیته‌لر ایله ائتلاف ایتمك زمانی کچمش ایدی . اوچ بش آی صوکره رضا بك لوندره‌یه تعلیمات موجبنجه قومیته‌لر ایله اجرای مذاکره ایچون کیتمه‌مش، بشقه برشیلر ایچون کیتمش. اوشیلرك ایچنده دخی سلیم فارس ایله‌ارامزی بوزمق ایشی وارمش ! بونی زمان کوستردی .

احمد رضا بکك علیهنده یازلمش پارسده برچوق مکتوبلر آلیردم . یازانلرك ایچنده علی کمال بك کبی کزیده ملکیه‌لیلردن و اوز اولادم قدر سودکلرمدن بعضلری داخل بولندیغی حالده اهمیت ویرمزدم . چونکه رضا بك حقنده امنیت و اعتمادم اوقدر بیوك ایدی‌که تك اونك اوزرینه توز قوندرمامق ایچون مثلا علی کمالك (اقدام) واسطه‌سیله بیلدیرن فرقه‌سنه التحاق ایتدیکنه و ارباب غیرت میانه فساد القا ایتمك ایسته‌دیکنه حکم ایتمکه‌بیله راضی اولوردم . حال‌بوکه ایشك ایچنده بسیط ملاحظه ایله‌ده اکلاشلمه‌سی لازم کلان بعض وقوعات وفعلیات بیله موجود ایدی .

کویا (مشورت) غزته‌سنك باشنده‌کی تاریخلر ایله بعض مندرجاتی

حسیات ملیه‌یی جمعیت علیهنه تحریك ایتمکده ایدی . رضا بکك « جاهلانه » ومنفعت پرستانه طور وحرکاتی حسبیله ارباب غیرتك خدمت فعلیه‌دن چکیندرمش ایدی. بو ادعالره فعلی دلیللرده کتیریلیور ایدی .

رضا بکده برنوع فرنك تعصبی مشاهده ایتمش ایدم . اکثریا بوکبی تعصبلر غیرتك فرطی اثاری اوله‌رق غربك ارباب انقلابنده کورلمش شیلردر . حاله کوره فضیلت عد اولنه‌کلدیکنه نظراً بن بونده‌یأس کوره‌میوردم .

مشورت غزته‌سنك باشنده‌کی مثلا « انتظام وترقی » و « سن اوغوستن آینك اون ایکیسی » کبی غریبه‌لری غریبه کورمکله برابر احمد رضانك (پوزیتیویزم) فکرینه اوقدر اولسون ویرکی ویرلمه‌سنی چوق کورمیوردم . بوده اکثریت اعتباریله قارئلرك مذکورغریبه‌لره آی وییل تاریخلری دکل، بلکه‌ده پارسك سوقاق ویا محله نومرولری نظریله باقه‌جقلرینه شبهه‌م اولمدیغی ایچون ایدی .

ارباب غیرتك اعتراضنه کلنجه : بالخاصه « جاهلانه » بولنده‌کی اسنادلرینه نظراً شایان اعتبار صایمیوردم . زیرا بنجه احمد رضا بك جاهل صایلنجه اولمیانك کیم اولمق لازم کله‌جکنی بیله‌مز ایدم .

شاکیلره یازدیغم جوابده احمد رضا بکك هرجهتله شایان احترام برعثمانی بولندیغنی ، اویله اولمدیغنی فرض ایتمك لازم کلسه بیله سلامت وطن اوغورنده آچیلان مجاهده‌ده طوتدیغی موقعنه نظراً جانسپارانه کندوسنه اطاعت وامر وتنسیبنه توفیق حرکت ایتمك لازم کله‌جکنی بیان ایتدم . احمد رضا بکده « قسم اعظمی چوجق اولان کنج آرقداشلرك کندوسنك مسلك وحرکاتنی تقدیره مقتدر

اوله‌مه‌ملرندن طولایی مناسبتسزلکلرده بولندقلرینی ایشتدم ، انلری تلطیف و ارشاده همت ایتدیکی حالده یالکز کندی فضیلت ذاتیه‌سنه دکل، حتی مملکته بیله خدمت ایتمش اوله‌جغنی » سویله‌دم .

رضا بکك مستهزیانه « محمدك جنتندن برصدا » دیه‌رك میزانك حسیات ملیه‌یی اوقشایان مندرجاتیله اکلندیکی حقنده‌کی ادعایی صرف افترا عد ایتدم . بوکا دائر کندوسنه برسوز سویله‌مدم . حال بوکه (میزان) دن اصلا خوشلانمدیغی، شایان تقدیر اولان بندلرندن اصلا بحث ایتمه‌مسیله‌ده ثابت ایدی . فضله اوله‌رق (مشورت) ده کورولوب تحسیناً (میزان) ه برشی نقل اولننجه همان مقابلةً (میزان) دن بحث ایدر . لکن بحثنی اکثریا صوك صحیفه‌لره مال اولان شوندن بوندن نوعندن اهمیتسز وبشقه قریحه‌لردن چیقمه مندرجاتنه حصر ایدر ایدی .

بوحال دخی جانمی صیقمق ایله برابر دورونی ویا ظاهری شکایتمی داعی اولمیوردی . رضا بکك غزته‌جیلکده‌کی عجمیلکیله حسن تأویل ایدردم .

یالکز برحرکتی پك زیاده جانمی صیقدی وبونی کندوسنه یازدم. لکن اونی‌ده قصده حمل ایتمکدن پك اوزاق ایدم . شکایتم محبتکارانه سرزنشدن عبارت ایدی . اوحرکتی دخی شو ایدی :

« ییلدیز سرایی و باب عالی » رساله‌سی اوروپاجه رغبت بولوب ایکی دفعه طبع ایتمکه مجبور اولدم . نشری اجرتسز اوله‌رق ایستیانه ویرمك طریقیله واقع اولدی . رغبته کوره برخیلی پاره قزانیله‌جغنی اخطارایدنلرا کسیك اولمدی. لکن نشرندن مملکتمز استفاده ایده‌جك اجرت ایسه ازچوق انتشارینی تحدید ایتمش اوله‌جق ایدی . بونك

ایچون کوکلم راضی اولمدی . بونی احمدرضا بك دخی بیلیور ایدی. فضله اولەرق مصره کیدر ایکن الده اولان ایکی‌یوز نسخه‌دن برقسمنی بن آلوب کتوردم ، دیکرینی احمد رضا بکه براقدم . (اوده‌ئون) آلتنده‌کی کتابجیلره ویریلورسه پاره ایله صاتیله‌جغنی احمد وردانی بك طرفندن تکرار بیان اولنمجه صاتمامق اولی اوله‌جغنی تکرار ایتمش ایدم.

حال بویله ایکن برکون (مشورت) غزته‌سنك باشنده بر اعانه جدولی نشر اولندی . جدولده بش قدر معین نام مستعار اعانه‌سی کوسترلمشیدی . جدولك باشنده دخی « ییلدیز رساله‌سنك حاصلاتی اوله‌رق مراد بك افندی طرفندن شوقدر فرانق شوقدر سانتیم » دیو جزئی برمقدار یازیلی ایدی . رساله حاصلاتی بر لیرا بیله ایتمه‌مش دیمك ایدی .

قصداً اختیار اولنمش برحرکت فرض اولنجه نه‌قدر منافقانه وخائنانه برتجاوزدر !

لکن اویله جنایتکارانه قصدی رضا بکه عطف ایتمك اووقت کیمك خاطرینه کله‌بیلور ؟ مع مافیه وقتکلوب قصدی حرکت ایتدیکنه شبهه‌م قالمدیغنی اعتراف ایتمکه مجبور اولدیغمی مع‌التأسف سویله‌رم .

*

* *

بونکله برابر غیرت وخدمته مطلوبه موافق صورتده دوام ایدیور ایدم . بزم ارکان ورجال ذره قدر براثر حیات کوسترمش اولسیدیلر موفقیت محقق ایدی . نشریاتم خواص وعوامجه تأثیر مطلوبی حاصل ایتمش ایدی . امر توزیع وانتشار دخی مکمل ایدی. یوزلرجه نسخه‌لق پاکتلر رسمی مهرلر آلتنده اك بعید ولایتلرك کوشه‌لرینه قدر کیتمکده وبعض یرلرده اوپاکتلر ضابطه‌نك حمایه‌سی آلتنده نقل اولنمقده ایدی.

ییلدیزجه حصولی مطلوب اولان تلاش دخی مأمولك فوقنده ایدی. هریرده جمعیت شعبه‌لری موجود ایدی. آزجمله بشنجی اردونك مختار پاشا ایله برابر مصردن حرکت ایدیلنجه همان التحاق ایده‌جکی تحت تأمینه آلنمش ایدی . شامده بویله بر وقعه‌نك ظهوری بغداد وارضرومی، حتی استانبولی بیله همان جلب ایده‌جکی و برطامله اولسون قان دوکلمکسزین مطلوب حاصل ایدیله‌جکی ملحوظ ایدی .

بویله برحالك ظهورنده یالکز قورقوله‌جق برجهت اولوب اوده اختلال بهانه‌سی وکندی منافعیله خرستیانلرك حمایه‌سی لزومندن بحثله روسیه‌نك بوغازه دونانمه‌سنی صوقمه‌سی قضیه‌سندن عبارت ایدی . ییلدیز سراینك بویله بروخیم مداخله‌یه عین نعمت نظریله باقه‌رق انی تسهیل ایتمه‌سی بیله وارد خاطر ایدی .

اشبو مشکل مسئله حقنده اك قوی حکومت طرفندن تأمینات رسمیه آلدم . حرکتمز خرستیانلره خصومت آثارندن عاری وطن پرورانه واصلاحات جویانه بر غیرت وقیام دائره‌سنده قالدقچه مداخله اولنمامسی تأمین ایدیله‌جکی وایجابی حالنده فعلاً روسیه‌نك اوکبی مداخله‌سنه ممانعت اوله‌جغی وعد اولندی .

بویله بیوك برفرصتدن استفاده ایده‌بیلمك ایچون اول امرده ارمنیلر ایله ائتلاف لازم ایدی . چونکه ائتلاف حاصل اولمه‌دن واقع اوله‌جق وقتك احوال حاضره‌سندن طولایی هر طرفجه حاصل اولان غرض وخصومت تعمیری مشکل فلاکتلره میدان ویره‌بیله‌جکدی.

ایشته بونك ایچون ایدی‌که ائتلافه دعوت ایچون بنده مخصوصم اوقدر حرارتلی چیقدی . رضا بکی‌ده لوندره‌یه ارمنی قومیته‌لرینك نزدینه‌سوق ایچون کوستردیکم تهالك دخی بوندن ایدی .

رضا بك بردرلو طاورانه‌مدی . قومیته‌لر ایشلرینه کلدیکی ایچون دعوتمی غزته‌لرینه نقل ایتمکدن بیله چکندیلر . رجال وارکان دولت ایسه بلا استثنا حسیات اسلامیه وعثمانیه شویله طورسون ، حتی اك بسیط حسیات انسانیه‌دن وصادق تبعه‌یه مخصوص وظیفه شناسلق آثارندن بیله کلیاً عریان اولدقلرینی کوستردیلر . بونی کوران مختار پاشانك تبعاتنه امنیتم قالمدی . یالکز خدیو غیرتنده ثابت ایدی . لکن انك غیرتی ارمنی غیرتی کبی عثمانلی انقاضنه کوك صالیویرمك ایستیان غیرتلردن اولدیغی ایچون یالکز قالنجه اعتمادی جائزدکلدی.

بونك اوزرینه مأیوس اولدم . لکن امیدمی کسمدم . بزم بالجمله سرسملری بیله تحریك ایده‌جك برتدبیر مؤثر دوشوندم و اجراسنه تشبث ایتدم. یعنی بیوك برذات محترمك اوته‌دن بری توجه واعتمادینه مظهر اولدیغمی بیلیردم . حتی مصرده ایکن بیله دائره‌سنه اجرای صنعت ایچون کیدوب کلان براجنبی واسطه‌سیله مناسباته‌دوام ایتمش ایدم. اك بیوك فداکارلقلره بیله حاضر اولدیغنی بیان وادعا ایتدیکی کبی ایتمسه بیله اویله اولدیغی بنجه مسلم ایدی . ایشته اوذاتی مصره قاچیرمق ایسته‌دم .

کاتب خصوصیلك استرحامیله نزدمه التجا ایتمش بر انکلیز لورد زاده‌سی واسطه‌سیله بر واپور طوتدق . واپور علی العاده قره دکزه کیده‌جك اولان امثالی کبی قیز قله‌سی آچیغنه کلوب دمیر آته‌جق ویکرمی درت ساعت صوکره قره دکزه حرکت ایده‌جك ایدی . اثنای حرکتده بوغاز ایچندن کچر ایکن معلوم برمحلنده قایق ایله یانندن کچمکده اولان او ذات محترم شبهه‌یی دعوت ایتمیه‌جك صورتده قایقجیلری ومعیتی ایله برابر واپوره آلنوب بوغازدن چیقیله‌جق ایدی.

بو اساسلر ذاتاً مقرر ایدی. تفرعاتی وکون وساعتنی مبین اولان مکتوبی مذکور اجنبی یاخود بو کون معتبر محررلرمزدن بولنان (م. ص.) بك واسطه‌سیله تقدیم ایتمکه قرار ویردم.

بونك ایچون الك فداکار بیلدیکم زکی بکه مکتوبك (م. ص.) بکه ایصالنی طلب ایتدم وصورت ایصالنی ایضاح ایتدم. مندرجاتندن بحث ایتمه‌مکله برابر مطلقا فلان کونی یدنده بولنمسی ایجاب ایده‌جکنی سویله‌دم.

واپورك مالطه‌یه واصل اولوب امره منتظر اولدیغنی مبین اولان تلغرافنامه‌دن ایکی ساعت صوکره ذات مشار الیهه تقدیم اولنه‌جق اولان عریضه‌م کوه‌ندیکم زکی بك طرفندن بکا اعادةً واصل اولدی! تقدیمه جسارت ایده‌مه‌مش! مخاطره‌لی ایمش! کندوسی خصوصی صورتده ترصد آلتنده ایمش!....

غریبی ده شو ایدی‌که زکی بك مذکور مکتوب قوینده ایکن ضبطیه‌دن چاغیریلوب بر (موز) ماده‌سندن طولایی استجواب اولندیغی واوچ کیجه ضبطیه‌ده حبس ایلدیکی حالده اوزرنی آرامامشلر. کندوسی دخی مکتوبی هنوز پوسته‌دن آلمش اولدیغندن اهمیتنك فرقنده دکلمش. توقیفدن چیقدقدن صوکره واقف اولمش، طبیعی قورقمش.

غزته اداره‌خانه‌سیله بندن بزمکیلرك تباعد ایتمه‌سی اوزرینه کویا بوحالدن متنفر اولان علکسان افندی کلوب عرض خدمت ایتدی. علکسان صرافیان ایشك اربابی اولمغله برابر متعدد محذورلری جامع ایدی. قبولده تردد ایتدم. وقعه‌یی بزمکیلره نقل ایتدم. «حقوقلرینه تجاوز» یولنده بر نمایش دیمك اولدیغی ایچون حمیةً قبول ایتمدیکمی

وارتق بر «ارمنیدن استعانه‌یه بنی محتاج براقیه‌جقلرینی مأمول ایتدیکمی» علاوه ایتدم. لکن ینه بونك‌ده تأثیری اثری کوریله‌مدی.

بونك اوزرینه علکسانی قبول ایتمکه قرار ویردم. بونکله بر طرفدن بزمکیلرك ذلتنی یوزلرینه چارپمق، دیکر طرفدن بن علکسانلری بیله ایسته‌دیکم کبی قوللانه‌جغمی کوسترمك ایسته‌دم.

علکسانك اك بیوك محذورلری ایکی ایدی: بری اساساً ارمنی بولنمه‌سی، دیکری دخی لورد قرومره منسوب بولنمه‌سی ایدی. برنجی محذور مسلم ایدی. نه چاره وار ایدی‌که بزمکیلردن بر کیمسه رغبت ایتمدیکندن معذور ایدم. لورد قرومره انتساب ایتمسنه کلنجه بعض خفایای اموری کندوسندن کتم ایتدیکم حالده لورد قرومردن یاخود بشقه امثالندن کتم ایده‌جکم نه‌م اوله‌بیلور ایدی.

بن خالص وفداکار دولت وملت خادمی ایدم. هر املم قلممك اوجنده هرحالم میدانده ایدی. احوال وحرکاتم لورد قرومره نه‌قدر زیاده معلوم اولورسه او قدر اعتماد ورعایتنی قزانمش اوله‌جقدم. چونکه مصر اداره‌سیله مکلف اولوب دولت علیه اعتباریله بیطرفانه خیرخواه بر آدم ایدی.

مصرجه بنم آلشم ویریشم یوقدی. ایشنه‌ده سکته ویره‌جك دکلدم. قرومر ایسه یارینك ترکیه‌سنه تا شفقدن برو طرفکیرلك ایتدیکنی ادعا ایله فضله بر اعتبار استدعاسنده بولنمق ایستردی. بو حالده علکسانی آله‌بیلیردم.

هم علکسانی اویله عادی صورتده آلمدم. موقعك نزاکتنی، تهلکه‌سنی، بر قاشیق علاج ایله بنی یوق ایتمك قولای اولدیغنی وبوکا مقابل کلیتلی اجرت آله‌بیله‌جکنی، هرکسك نظرنده کندوسی بوکبی

ایشلرك اربابی صایلدیغنی وبونی بیله بیله کندوسنی یانمه قبول ایتدکدن بشقه، برخانه‌ده اوتوروب مطبخ وآشجی‌یی کندی انتخاب ونظارتنده بولندیره‌جغمی ومهرم ایله قاصه‌نك آناختارینه قدر هرشیئی کندوسنه تسلیم ایده‌جکمی سویله‌دم . بونی هرکس جنت عد ایده‌جك ایسه‌ده بن ایتمیه‌جکمی وبوکا سببك دخی ابتدا کندمك نهایت درجه‌ده اللهه اولان توکلم وصوکره‌ده علکسانك اوته‌دن برو عثمانلی ارباب غیرتیله انتسابی اولدیغی ، بوقدر نامحدود اولان امنیت وتسلیمیتی سؤاستعماله جرأت ایده‌جك بر دنائتك انسان شکلنه کیره‌میه‌جکنه اولان اعتقاد خالصم بولندیغنی‌ده علاوه ایتدم .

بو صورتله آلمش اولان علکساندن ایجه یارارلقلر کوردم . دوائر عالیه‌ده نه‌لر چوب سویاندیکنی کونی کوننه خبر آلیردم . غزته ایشنه مقدم اولدیغی قدرده ماهر ایدی . کندولرینی فرقه واردیرمقسزین بزمکیلری چهارشنبه کونلری اداره‌یه جلب ایده‌جك چاره‌لر بولوردی . یازی یازمقدن بشقه بکا بر دوشنجه براقمدی . بر مدت صوکره ماهرانه ارتکاب ایتدیکنی کوردم . تردد ایتمکسزین کندوسنه سویلدم . مقصدم پاره قزانمق اولمدیغی ایچون غزته‌نك نشر وتودیعی تأمین اولندقدن صوکره باقی قاله‌جق تمتعی کندوسنه ترك ایتدم . بونکله برابر بعض طولابلردن وبعض مصر کبارینه نامه پاره ایسته‌مکدن واز کچیره‌مدم . فضله اوله‌رق آشجی دیه‌رك آلدیغی قادینك مترسی اولدیغی تبین ایتدی . بوده بندن بشقه جمله‌یه چوقدن برو معلوم اولدقدن صوکره تبین ایتمش اولدی . بزم کنجلر بونی بیلدکلری حالده کویا نجه معلوم اولدیغی ظنیله سویلمکه حاجت کوره‌مه‌مشلر ایمش !

مدحت پاشا منسوباتندن وارباب حمیتدن اولدیغی ادعاسیله نزدمه کلان بر کنج عثمانلینك سؤقصدی تعهد ایده‌رك صوقلدیغی میدانه چیقدی . کبرادن برینك دولت وملت خادمی مقامنده بکا التفات ایتمکه دوام ایتمکله برابر ابوالهدا ایله پازارلغه کیریشدیکی اکلاشلدی .
خدیو کندی خفتنك کولکه‌سندن خوفاً جدی بر محبت دائره‌سندن شدید بر خصومت جهته آتلادی .

بزمکیلردن رشید بك پدری و برادری طرفندن عفو وعدیله استانبولدن دعوت اولندی . بکا دانشدی . حریت حرکته مالك اولدیغی سویله‌دم . بورجی اولدیغی بیان ایله انی ویره‌جك پاره النه کچمه‌ینجه حرکت ایده‌میه‌جکنی بیان ایتدی ، مطلوب پاره‌یی الدقدن صوکره کیتمکه تردد ایتدیکنی خبر آلنجه یا کیتمه‌سی یاخود پاره‌یی اعاده ایتمه‌سی ایجاب ایده‌جکنی ادعا ایله بن اصرار ایتدم . ایکنجی شقی ترجیح ایده‌جکنی و برقاچ کون صوکره پاره‌یی اعادةً ارسال ایتدیکنی سویله‌دی . بونك اصلی اولمیوب بنی آلداتمق ایچون بونی ارتکاب ایتدیکی معلوم اولدی .

اولاد وعیالم حقنده غزته‌لرده کوریلان بعض یالان یاکلش نشریات قرالیچه ویقتوریه‌نك رقتنه طوقونه‌رق ایجابنده حمایه اولنمق اوزره سفارته تعلیمات ویرلمسنی موجب اولور . سفارت تعلیمات موجبنجه مأمورلرنده برینی تسلی ویرمك اوزره سمتمزه کونده‌رر . بندن صوکره اك یقینلرندن صایلان برینی بولوب کیفیتی بیان ایله عیالمه معلومات ویرلمسنی سویلر .. اوذات ایسه اولاد وعیالمه تسلی ویره‌جکی برده ییلدیزه اخبار کیفیت ایله اکتفا ایدر . اوراسی دخی سفارتدن ایشی کتم ایده‌مدیکی ایچون لورد قروم واسطه‌سیله بنم یوزمه چارپمق صورتیله حال وکیفیت بکا تبلیغ اولنور !..

امان يارب ! بر ناموسلی آدم ، آداب دينيه‌يه آشنا برمسلمان ، وطننه وپادشاهنه جداً صادق برعثمانلی ، وظيفه شناس وغيور بر آرقداش ، تعليماته تطبيق حركت ايده‌جك برمعيت ، قپوسنه صادق بر كوپك نره‌ده بوللی ؟ دنيايه عجب نه اولدی ؟ يوقسه .... بن چيلديردم ده دنيايی ترسنه‌می كورمكه باشلادم !

ايشته شوفرياد درونم بيله « مراد چيلديرمش » يولنده آوازه‌لر ايله برطاقم چلغينلقلره وسيله اولدی .

بوحاللر اويقومی قاچيردی . عاشقی بولنديغم ملكك استقبالنی قرانلقده كورمكه باشلادم .

استقبال حقنده قطعی بر مأيوسيت بنم ايچون جميع زمانده سم قاطعدر . مقصود حياتم قالمامش اولور .

او اميدی قطع ايتمك اوزره ايدم .

حالدن وصحتدن دوشمك ايچون شو سببلر مع زيادةٍ كافی ايكن بزم « غيرت » آرقداشلری « چولق وچوجق حسرتنه طيانه‌مدی » اسنادندن ايوسنی بوله‌مديلر .

واقعا بنم قدر اولادينه مربوط بر پدر كوچ بولنور . فقط ملك ودولته اولان محبت وغيرتم انلری هيچ يوق حكمنده طوتديرمق ايچون كافيدر . خاطرمده‌دركه يالكز بر دفعه اولاد وعيالم خاطريمه كله‌رك كوزمدن ياش فرلاتدی . اوده محكوميت هنكامنده ايدی . بر كيجه اويقوسز اوله‌رق اوزانديغم صره‌ده انلری دوشونور ايكن حكمتنی تقديردن عاجز بولندقلری اعدام حكمی وغزته رذالتلری اوزرينه قورقولرندن طورطوب اوله‌رق آغلادقلری كوزمك اوكنه كلدی .

— بونلری بوقدر بختسز ایتمك حقنه عجبا بن مالك می ایدم ؟ سؤالی وجدانمده ثقیل بر بار شكلنده اثبات وجود ایتدی. برخیلی دوشوندكدن صوكره اولدقجه تسلی بخش بر تأویل بولەرق سكونت بولدم . ایشته بوقدر .

سیكرلرمه كلان فوق العاده ضعفك قلبه تأثیری طبیعیدر . بالجمله بحثلرده اولدیغی كبی ، چوجقلرمدن الدیغم مكتوبلری اوقور ایكن رقتمك ظاهر اولدیغی اولوردی . لكن بوكبی حاللر چولق چوجق ایچنده اوطورانلرده بیله مشاهده اولنور .

— ٦ —

جمعیته رسماً دخولم

جمعیتك خارجنده قالوب ایستەدیكم كبی حركت ایدەبیلمك ایچون مطلوب اولان اوچ آیلق مدت ختام بولدی . حركات ونشریاتمك وقت وحاله درجهٔ مناسبتی اكلاشلمق ایچون بنم تعریفمه حاجت اولمسنه تركدر . نشریات میداندەدر . مطالعەیه معروضدر . آثاری دخی عبرت عالم اولەبیلەجك صورتده وقوعات جدوللرینه كچمشدر .

اكر قارشومده آز چوق خلوص نیت صاحبی ، دین ویا دولتی بر آز كندی نفس ومنفعتلرندن زیاده سوەر بر حكومت ، یاخود رجال ، یاخود اویانیق ملت بولنسه ایدی ، سلامت عمومیەیی مستلزم اثارك استحصالی ایچون الدن كلان ایفا اولنمش دیمك ایدی . قارشومده اویله شیلر اولمدیغی مع الاضطراب كورلدی .

ذاتاً امیدمك اوجهتدن زیاده ضعف معلومده اولدیغنی سویله مش ایدم . تخمینمده اصابت ایتدیکم وقوعات ایله ثابتدر . متعدد منبعلردن آلنمش وقاهره یه کلمش بر سفیر کبیرك تکرار ایله ده تصدیق اولنمش معلوماته نظراً نشریاتم ییلدیزجه تأثیر مطلوبی حاصل ایتمش ایدی . بر تدبیر اتخاذی لزومنه پادشاه آرتق قانمش . مابین همایون خلقندن باب عالی وباب مشیخت رجالنه وارنجه یه قدر کیمك رأی ومطالعه سی صورلمش ایسه جمله سی متفقاً افکار عمومیه نك پك کرکین بولنمسنه نظراً تسکین افکاری موجب تدابیرك سریعاً اتخاذی لزومنی ایلری یه سورمشلردر . یالکز عزت بك مخالف فکرده بولنمش: ملایمانه ومساعده کارانه معامله نك شکایتچیلری تشجیع ایده جکنی بیان ایتمش . بوایسه نفس همایون ایچون مخاطره یی دها زیاده لشدیره جکمش . اساساً صحتدن دکلسه ده مناسبتدن خالی اولمیان بو فکر دخی مقبوله کچوب قانون شکننانه شدتلر جهتنه کیدلمشدر .

عزت بکك هر حالده استقبال ملك ودولت ایچون مضر اولان اوفکر ومطالعه سی حقنده مناسبتدن خالی دکل دیورم . بونی بزم کبار ورجالمزك رذالت ومسکنته اولان استعدادلرینی حسابه الەرق سویله یورم . چونکه قوته قارشو مسکین اولمق راده سنده ضعفه قارشو انصافسزدرلر .

حقیقت حالده دخی عدلیه نظارتی ومحاکم تمغاسی آلتنده اجرا اولنوب اك کچوك جنحه صورتنده بیله احکام قوانینه تماس ایتدیرمك ممکن اولمیان برسوری اثار غیرت، جنایات عظیمه عد ایله اصحابندن کیمینی اعدام ، کیمینی قلعه بند ، کیمینی ده مؤبداً حبس ایده بیلمك ایچون بزده کبی التی یوز سنه لك ظلم واستبدادك ثمره سی بولنان عجز ومسکنت قدر بر صفت معکوسه لازمدر .

غزته‌لرده اعدامه حکم ایله حکومتك امر وتنسیبیله غزته ستونلرینه درج ایتدیریلان چوجقلقلری کورونجه ابتدا پك قورقدم . چونکه مسکنت ایله برابر بوقدرینه خنقك تحمل ایده‌مه‌مسی واستانبولده ویا طشره‌ده قیام وقوعیله اویغونسز وقوعاته قپو آچلمسی احتمالنی دوشوندم . شو تلاشم بك جدی وخالص اولدیغی کبی آنك صافیانه برحسن ظنمدن عبارت اولدیغی فعلاً تبین ایدنجه او نسبتده مأیوس اولمقدن دخی قورتیله‌مدم .

موفقیت امیدی آزالدی . لکن غزایه صوك نفسمه قدر دوام ایتمکه تردد ایتمدم . جداً غزا بیلدیکم غیرتم برکونه مخصوص دکلدی . نه وقت اولسه دولت وخلافتك اصلاحی مطلقا اشاغیدن یوقاری‌یه طوغری اثبات وجود ایده‌جك غیرت وقیام ثمره‌سی اوله‌رق حصوله کله‌جك . یارینك امثالنه نمونه اولمق خاطری ایچون اولسون موفقیته منتج اوله‌مامش اولان غزایی هیچ اولمزسه شانلی بر شهادته قدر کتورمك لازم ایدی . بن بوکا قرار ویردم . فضله اوله‌رق باشده احمد رضا بك ایله « جمعیتك استانبولده‌کی ارکانی » بولنمق شرطیله بالجمله مخالفینك جدیت آمالنه معتقد ایدم . حتی پادشاهه تأثیر مطلوبی حاصل ایتمك اوزره آیری حرکت ایتدیکمی عفو ایتدیرمك ایچون تازه برغیرتله انلرك پروغراملرینه نشریاتمی تطبیق ایتدم . یعنی بنم محدود مشروطیت یرینه مدحت پاشا قانون اساسینك عیناً موقع اجرایه قونمه‌سنی‌ده قبول ایتدم .

بوصورتله جمعیته التحاق ایتدم . حال وشاننه اسرار وآمالنه واقف اولمق حقنی قزاندم . عاقبت دوقتور واجزاجی افندیلر ایله «مساوی اولمق» امتیازینه نائل اولدم !

ایشته شونادر حق وامتیازدن استفاده‌یه مسارعت ایدیشمی مدت عمرمده حس ایتدیکم بیوك خطالرمدن بری عدایدرم . چونکه دوقتور ابراهیم افندینك آغزندن اوبابده ایشتدیکم سوزلر بنی یأس وحیرتده براقدی . برسنه‌دنبرو جمعیت نامنه هدف اولدیغم خطابلری کوزدن کچیرنجه قلبمده بیوك بر اضطراب حس ایتدم . بالخاصه پارسده احمد رضا بکك بنم « امنیت اولنور طاقمدن اولمدیغمه مبنی احتیاط لزومنی » مبین اولان مجلس ادارهٔ مرکزیه‌نك امر وقراری وسائره حقنده‌کی سوزلری تاب تازه اوله‌رق جکرمه صاپلانمش خنجرکبی کلدی .

جمعیت دنیلان شیئك بتون معناسی‌ایله چوجق اویونجاغندن بشقه‌جه برشی اولمدیغنی کوردم .

دوقتور ابراهیم ادهم بك (تمو) طبیه‌ده برقاچ ارقه‌داشی ایله برابر برنوع تعاون جمعیتی تشکیل ایتمش . یکدیکرینی بیلمك ، امنیت ایتمك ، تعاطئ افکار ومعلومات ایلمك ، ممنوع کتب واوراقی بولوب اوقومق وسائره‌کبی مکتبك درت دیواری آره‌سنه منحصر ایشلرله آلتی‌سنه‌قدر مشغول اولمش . اعضاسی اوتوزه بیله بالغ اوله‌مامش .

ارمنی کورولتیلری اوزرینه پولتیقه نمایشلرینه لزوم حس ایده‌رك توسیعنه قرار ویرلمش ، خارجدن برقاچ آدم ادخال ایدلمش .

ایشته اوصره‌ده ریاست تکلیفی ایله بکا مراجعت ایدلمش . احمد رضا بکك مکتوبندن صوکره پارس شعبه ریاستی کندوسنه تکلیف وطرفندن قبول اولنمش . استانبول سوقاقلرینه برقاچ یافته یاپشدیرلمش (که بری حامد بك معرفتیله بکا کتوریلوب تصحیح ایدلمشیدی) . حکومتك تعقیباتی شدت کسب ایدنجه ابتدا سکونته وارمش ، صوکره

يقايی الەويرمش. قسماً متهم ويامظنون اولەرق ، قسماً دخی احتياطاً هرطرفه طاغلمش .

اوكونلرده ايسە نەهيئت ، نه مجلس اداره ، نەده امر وقرار ويرەجك برصفت قالمش . استانبولده برقاچ كنج دوقتور نام مستعار ايله پارس ومصرايله مخابره ايديور . عادتا (بلوف) جيلق اجرا اولنيور . پارسده احمدرضا ، مصرده اسماعيل ابراهيم شعبه رئيسلری عد اولنيور .

بعض ولايتلرده (بلوف) ە اهميت ويرلمش . كيزليجه شعبەلر تأسس ايتمش . اعانەلر طوپلانمش . اشبو اعانەلرايله خارجه التجا ايدنلرك معيشتلری تأمين اولنمش .

كوكدن دوشمشه دوندم. احمدرضابكك پارسدەكی اطواروحركاتی پك فنامه كيتدی . چونكه بوكون حقيقته واقف اولمش اولان بن واقعا انی كيمسەيه افشا ايتميەجكم ، (بلوف) ك قوتنه سكتە كتيرميەجكم. لكن احمدرضاكبی سوديكم برذاتی قطعياً اغفال ايتمك مرتبەسنه قدر (بلوف) ی ايلری‌يه كتورەمم .

احمد رضا بك ايسە بكا قارشو بنم كندوسنه قارشو ياپەميەجغم برشيئی ياپمش‌ايدی . خفيەلكم ، امنيته لياقتسزلكم، ومجلس‌امرلری‌ە تأويل قبول ايتميوردی .

احمد رضا بك حقنده ايلك « عجبا » شبهەسی ، ترددی‌بوصورتله حاصل اولمشيدی .

بوافشاآت سم قاطع كبی بكا برسوء تأثير حاصل ايتدی . يابونك تأثيری‌ايله ، ياخود ديكر اسباب موجود اولديغندن بووسيله ايله عادتا خستە اولدم . اويقوسزلغه دوچار اولدم . برآيدن زياده بوحال

دوام ایتدی . وجوددن دوشدم ، ساچلرم بردن آغیرمغه باشلادی .
مصرده اقامتم امتداد ایتدیکی حالده یاشایه‌میه‌جغم، سوزلرینه اعتماد اولنور طبیبلر طرفندن بیان اولندی . تموز کلمه‌دن مصری ترك ایتمك وجوبی اخطار ایدلدی .

بونکله برابر میدان غزا اتخاذ ایتدیکم مصری ترك ایتمکه کوکلم راضی اوله‌مدی ، نهایته‌قدر دوام ایتمکه قرار ویردم .

بوصره‌لرده دخی عقلم وفکرم تام‌ایدی .

اسکیسی کبی یدی سکز ساعت متمادیاً یازی یازمغه مقتدر اوله‌مامقدن بشقه براثر ضعفیت یوق ایدی. بونکله‌برابرعقلمی بوزدیغم حوادثی چالقانه‌رق استانبولده دکل ، اسکندریه‌ده بیله بعض معتبر کرید تجارلرینه شنلکلر اجراسیله شربتلر اکرامنه وسیله اولمشیدی !

ظاهراً پك اهمیتسز کورونان شو وقعه فلسفه جویانه تدقیق اولنجه ایچه مهم معنالری محتویدر . بنم قدر کرید غیرتی نشریات جدیه صورتنده اظهار ایتمکه موفق اولمش بر عثمانلی دکل ، بر کریدلی بیله یوقدر . « سکزنجی اردو » تشکیلیله کریدك اکا مرکز اتخاذی فکری اساساً بنم ایجادم اولدیغی کبی جدول وقوعاتده الك بیوك جرأتم صاییلان « مشکل بر وظیفهٔ عبودیت » بند معهودی بیله کرید غیرتی ثمره‌سی ایدی . کریدك اوروپا و آسیه وافریقه‌ده بولنان ممالك محروسه اجزاسنی ربط وتقویه ایدن مهم برباغ اولدیغنی وبناءعلیه الدن قاچرمق قطعیا جائز اوله‌میه‌جغنی بیان واعلان ایچون واقع اولان فرصتی فوت ایتمدم . غزته ستونی ، درس کرسیسی، واپور کوکرته‌سی ، مابین اوطه‌لری. . . هر یر و هر وقت بنم اوغیرتمه شاهد اوله‌بیلور. اسکندریه‌ده کی کرید تجارلری بوندن خبردار ایدیلر . چونکه وقتیله

تشکر مضبطه‌لرینی الوب بعضلرینی غزته‌ده بیله ذکر ایتمش ایدم . بونکله برابر حکومته قارشو محویت و کورانه امنیت وخلوص ابراز ایتمك اوزره وسیله کورنجه بالجمله حسیات ذاتیه‌لرینی یوق حکمنده طوتمق خصوصنده سائرلره امتثال ایتمکدن کندیلرینی منع ایتمه‌مشلر.

تفریقدن متأثر بولنان قبریس دین غیرتلیلری درسعادتده‌کی نشریاتمك اك مداوم قارئلرندن ایدی . بلکه بنی هرامثالمدن زیاده سورلر ایدی . شمدیکی غیرتمه سائر اجزای عثمانیه‌نکده قبریس کبی وجود اصلیدن آیرلمه‌سنی منع ایتمك مقصودینه مبتنی اولدیغی منکر دکل‌ایکن وقبریسلیلر آیرلمق کبی آجی درسدن بشقه ترویج ایتدیکمز حریت وعدالت اثارینی بالفعل کورمك تجربه‌سندن بیله بولنوب بزی اکلامق وتقدیر ایتمك وسائلنه هرکسده زیاده مالك ایکن ، بیرام کونی خطیب مناره‌دن «مراد ورضا کبی خائن دین اولانلری قهر ایلیه» دیدیکی وقت خالصانه « آمین » دیمشلردر .

خلقك اویانیقلغنه مبتنی هیچ برامل حاضرم یوقدی . اولسه بیله بوکبی غریبه‌لر سایه‌سنده برهوا اوله‌جقدی . لکن برهوا اولانك یالکز امل حاضردن عبارت اولمدیغنی وآمال مستقبلهٔ امتك بوندن متأثر بولندیغنی دوشونه‌رك ذهنمی یورار ایدم. لکن بوکا حکم‌ایتمزدم . حالا دخی ایتمیورم . [*] چونکه کندیمزك شرقده ، بالخاصه ترکیه‌ده اولدیغمزی اونوتمیورم : بالادن جدی برصوت ایله صادر اوله‌جق بر « بن بویله ایسته‌یورم » صداسنك معجزه‌کارانه ثمردار اوله‌جغنه قائلم . التی یوز سنه‌لك مظالم استبدادك ثمرهٔ معکوسه‌سی ایشته بودر .

*

* *

---

[*] ١٣١٢ سنه‌سنده یز.

قاهره‌نك صیجاقلرندن قاچمش ، اسكندریه‌یه ، اسكندریه‌دن‌ده رامله‌یه نقل ایتمش ایدم . رامله‌ده ایكن خدیو ایله نصلسه مناسباتمز تجدد ایتدی . اوروپایه سیاحتی زمانی یاقلاشنجه ییلدیزه اولان خصومتی ارتدی . بونلره اهمیت ویرمه‌مكله برابر مناسباتی اداره ایدیوردم . حتی بر بیرام كونی رسمی سفره‌ده یانی باشنده اوتورتمق كبی برخفت تجاوزكارانه‌ده بولندی . و بنم رجا واخطارلرم كار ایتمدی . بونك كبی (نیل) غزته‌سنك محررلرینی كندی مقربلرینه دوكدیردی . بو دخی مقامنه یاقشماز بر نمایش ایدی . هم‌ده طوغریجه ییلدیزه قارشو اختیار اولنمشیدی .

لكن بو نمایشلر آداب وتشریفات رسمیه ایله مصرك قانونلرینه‌ده قارشی اولدیغی ایچون وظیفه شناس لورد قروم ایشه مداخله ایتدی . بو كبی مناسبتسزلكلره نهایت ویرلمسنی طلب ایلدی .

خدیو حیرتده قالدی . ظن ایدیور ایدی كه نه‌قدر ییلدیزك علیهنده وزون تركلرك لهنده كیدیلور ایسه انكلیزلرك مقبوله كچر . شمدی ایسه ژونلره یوز ویرمكله اتهام وتوبیخ اولنور ایدی . بونك حكمتنی احاطه‌یه مقتدر اوله‌مدیغی كبی معیتنده دخی اویله‌سی بولنه‌مدی . خدیو قورقدی . بزدن یوز چویردی!

اوروپایه متوجهاً مصری ترك ایتمزدن مقدم رأس‌الطین سراینده بنی قبول ایتمكه قرار ویردیكی وقت كیجه یاریسی اسكندریه‌نك هجرا برمحلنه اك امین برخفیه‌سنی اعزام ایتدی . انك واسطه‌سیله بیك دلیك ودشیكدن كچه‌رك ساحل طرفنده سرایك آرقه باغچه‌سنه كیردیكمی وتنها بر كوشه‌كده خوف وتلاش ایچنده كندوسنی كوردیكمی ، دیوارلردن چكنورجه‌سنه براحتراز ایله و كمال اهمیتله تعاطی كلام

ایتدیکمز هنوز تازه اوقونمش بر بیك بر کیجه سی فقره سی کبی ذهنمده طورور .

احوال صحیه م هر طرفجه جالب مراق اولمشیدی . بوندن متأثر اولانلرك ایچنده ده لورد قرومر داخل ایدی . مصطفی پاشا واسطه سیله محتمه مضر اولان مصری ترك ایله اوروپایه چکلمکلکمی توصیه ایتدی .

« میدان غزای ترك » ایتمك المدن کلمز جوابنی ویردم .

بر کون قاهره ده قالمش اولان لورد قرومردن ینه باش وکیل واسطه سیله دعوت کلدی . فرداسی کونی کیدنجه لورد قرومر دیدی که .

— استانبول حکومتی سزك تحت محاکمه یه المه کز ایچون اصرار ایدیور . قانوناً سزی محکوم ایتمك ممکن اوله مز . حکومتك تشهیریله ایش بته جك . بونی بز کندولرینه اکلاتمقدن عاجز قالدق . حال بو که بویله بر نتیجه مصر خلقنه سؤ تأثیر ایده جك . یعنی انکلیز حکومتك قصداً وجبراً محاکمی اجرای عدالتدن منع ایتدی کبی باطل ذهابلره قویوله جقلر . بوایسه انکلتره حکومتك ایشنه کلمز . حکومتمی شومشکل موقعدن قورتارمق اوزره ابتدای امرده سزه خالصانه توصیه ایتمکله برابر رجا ایدرم که بر هفته یه قدر مصری ترك ایدیکز . عدم موافقتکز حالنده مقصدی تأمین ایده جك بشقه درلو تدبیرلره تشبث اولنه جغنی ده دتم ایده مم .

جزؤی بر ملاحظه دن صوکره کمال یأس ایله

— بر هفته یه قدر مصری ترك ایتمکه غیرت ایده جکمه سوز ویردم .

تأثردن خالی اولمیان لورد قرومر :

— نه طرفه طوغری عزیمت ایتمك نیتنده سکز ؟ دیدی .

— قورقارم که طوغریجه استانبوله، ییلدیز سراینه کیده‌جکم .

بونك اوزرینه لورد بتون بتون متأثر اوله‌رق دیدی که

— طریقك اك مهلكی اولان اویولك اك کوتوسی اولدیغنه‌ده احتمال چوقدر .

— بلکه‌ده اویله‌در . ذاتاً هنوز قطعی قرار ویره‌مدم . مأمول ایتمدیکم خطابکزك جالب اولدیغی ایلك تأثر اثری بودر . بلکه دها ایوسی خاطریمه کلور .

بونك اوزرینه آیرلدق .

اسکندریه‌یه عودت ایدر ایکن یولده ، اوکیجه اوتلده بتون وقتمی برخط حرکت اتخاذینه حصر ایتدم . نهایت اوروپایه عزیمت ایتمکه، اوروپاده (میزان) چیقارمیوب (مشورت) ه و (حریت) ه یازی یازمغه ، و آراده صره‌ده رساله‌لر نشرینه حصر غیرت ایتمکه قرار ویردم . حتی (حریت) غزته‌سیله صاحبنی خارجده طوتمق خصوصنده برخطا کوره‌رك انی تصحیح ایتمك و (حریت) ی بالخاصه ارمنی قومیته‌لرینك نشریاتنی محا کمه مسلکنه سوق ایتمك لزومنی دوشوندم . بو دوشونجه‌مك ثمره‌سی اوله‌رق ترتیب اولنمش غزته‌یه شو بندی صوقوشدیردم :

« درسعادتدن آلنان بر مکتوبده (مشورت) و (میزان)
« صره‌سنده (حریت) ك نیچون ذکر اولنمدیغی صوریلیور. ومطالعاته
« کیریشیلیور . مخبرمزك مطالعه‌لری بیهوده‌در . (حریت) رفیق
« غیرتمزی ذکر ایتمدیکمزك یکانه سببی (مشورت) ایله (میزان) ك
« هپ جمعیتمزك مروج افکارلری مقامنده ذکر اولنمه‌سندن ایلری
کلمشدر .

چوان پیر (سلیم فارس) افندی غزته‌جیلرمزك قدماسندن اولدیغی کبی شو غزای معدلت و حریتده دخی بزلره قارشو حق تقدمی واردر. رسماً کندوسی مجددین جمعیتنه منسوب دکلسه‌ده میدان غیرتده هیچ برکیمسه‌دن کری بولنمدیغی جهتله جمله‌مزك تحسین و اعترافمزی جالب اولمشدر. یعنی بوکون (حریت) دخی (مشورت) و (میزان) کبی مقبول برصدای حمیتدر». (میزان نومرو ١٨٣، صحیفه ١٥٥٢، ستون ١)

امتداد ایدن دقتسزلکی سیلمك مقصدیله پك طرفگیرانه یازلمش اولان شو جمیله‌نك احمد رضا بك طرفندن صورت غریبه‌ده سلیم فارس افندی‌یه شرح اولندیغنك آثاری آتیده کوریله‌جکدر.

مختار پاشا ایله صوك ملاقات پك مأثر ایدی. کندوسیله هر خصوصنده قلباً بر اولدیغمز حالده یکدیکره مخالف طور ولسان استعمال ایتمکلکمز ایشه دها زیاده درام رنکنی ویرمکده ایدی. وجودجه حالسزلکم الك زیاده رقتی جالب ایدی. حتی عارف بك صوفه‌دن کوز یاشلرینه ترفیقاً:

— بو آدم بتمشدر، آرتق خیری یوق!

سوزنی بکا ایشتدیرمه‌مك تدبیرنی بیله دوشونه‌مه‌مشیدی. شوقدرکه مختار پاشا نزدنده میدان بولان بوضعفم انجق یالکز قالدیغم زمانلرده مشهود ایدی. بشقه وقتلرده و یبانجیلر ایچنده جزؤی اثارنی بیله کوسترمیه‌جك قدر کندمده قوت بولور ایدم. فکرم وجودك ضعفنه اشتراك ایتمه‌مشدی. بالعکس وظیفه‌می تام ایفا ایتدیکمدن طولایی برنوع غروردن بیله خالی دکلدی. بوحالده مختار پاشا نزدنده جوشمه‌مه برنوع «عائله نازی» دنیله بیلور.

— ٧ —

تکرار پارسده

١٣١٢ سنه‌سی حزیراننك ٢٨ نجی جمعه کونی فرانسز باندیره‌لی (سنه‌غال) واپورینه راکباً اسکندریه‌دن مارسیلیه‌یه حرکت ایتدم وتموزك اوچنده مذکور لیمانه واصل اولدم . ایرتسی صباحی پارس ترەننه بینوب اقشامه واصل اولدم . رفاقتمده کلان رشید بك ایله برابر پارسك لیئون غارنده بزی قارشولامغه کله‌جك احمد رضا بك ایله سائر آرقداشلرمزی آرادق ایسه‌ده کیمسه‌یی کوره‌مدك . حال بوکه اسکندریه‌دن برهفته مقدم‌مکتوب ومارسیلیادن تلغراف ویرلمش ایدی . مراقمزدن تره‌نك وقتندن اول کاوب کلدیکنی صوردم . اعلاننه‌دن بردقیقه صوکره غاره کیردیکنی سویله‌دیلر . تعجبمز آرتدی . چونکه اوروپاچه بویله شیلره پك رعایت اولنور .

هرنه‌ایسه رشید بك ایله اوغراشه‌رق اشیامزی آلدق وایتالیه‌ن بولوارنده کائن (باده‌ن) اوتلنه ایندك . یورغونلغمدن قاریوله‌اوزاندیغم صره‌ده غارصون برقارت کتیردی .

« پارس جنرال قونسلوسی ولی‌بك » یازیلی ایدی . اسکیدن برو بیلدیکم وکوروشدیکم احبادن ایدی . اوصفتله کلمش، بلکه‌ده اوتلده مقیم اولمق حسبیله وصولمی خبر آلمش صاندم . اویله اولمیوب « باامر عالی » کلدیکنی حتی مارسیلیه‌دن برو سفارتك خفیه‌سیله برلکده کلدیکمزی اوکرندك .

ایرتسی کونی (مشورت) اداره‌خانه‌سنه کیتدك. حاضر بولنان ناظم واحمد وردانی بکلر کمال حیرت ومحبتله قارشولادیلر. رضا بك دون صباح لوندره‌یه کیتمش ایمش.

— تنسیبکز وجهله ارمنی قومیته‌لریله کوروشمك اوزره انجق بودفعه کیتمکه موفق اولدی.

— بونده یاکاشکز اولملی، اوغلم. چونکه آرتق کوروشوب قونوشمه‌سنه محل ومناسبت قالمدیغنی کندوسنه یازدم. یازه‌لی‌ده ایکی آیدن زیاده وقت کچمشدر.

— بیلمم، بکا اویله دیدی.

— اول‌کی اقشام برتلغراف آله‌جق ایدی. عجبا کلدیمی؟ وسزه برشی سویله‌مدیمی؟

— اول‌کی اقشام برتلغراف آلدی. لکن بزه کیمدن اولدیغنی سویله‌مدی. دون دخی لوندره‌یه کیدر ایکن موقفه قدر کندوسنی تشییع ایتدك. برشی سویله‌مدی.

(مشورت) اداره‌خانه‌سنده ایکن پارسه وصولمی خبر آلمش اولان برقاچ کنج اداره‌خانه‌یه کلدیلر. برقسمنك دخی اداره خانه‌یه کلیوب لوقسامبورغ باغچه‌سنده بنی بکلیه‌جکلرینی خبر ویردیلر.

اداره‌یه نیچون کلمدکلری صوردم.

— بورایه کلمك ایسته‌مدیلر. اورایه تشریفکزی استرحام ایدیورلر.

ناظم بك دخی قیزاره‌رق تبسم ایتدی. بشقه برشی صورمدم. چونکه پارسده کیلرك احمد رضا بکه طارغین اولدقلرینی یازدیلر لوقسامبورغ باغچه‌سنده بیلدیکم وبیلمدیکم برچوق کنجلرمز طوپلانمشلر ایدی. بنی کمال خلوص وتعظیم ایله قارشولادیلر. بکا

اولان مربوطيت ومحبتلری آك يبانجی كوزلر ايچون بيله مسلم ايدی .

ايكی ساعتدن زياده امتداد ايدن تعاطیٔ افكاردن احمد رضابكدن نهايت درجه‌ده دلكير اولدقلرينی سويله‌ديلر ، جمعيتدن واحمد رضا بكدن چوقدن آيرلمغه ، آيروجه برفرقه تشكيل ايتمكه قرار ويرمشلر. آنجق پارسه كله‌جكمی خبر آلنجه اطرافمه طوپلانوب چالشمق اوزره انتظار ايديورلرايمش . احمد رضابك جاهل وغرضكار ايمش ، بن ايسه پدر ومحترم معلم صفتيله عموم ايچون باش تاجی اوله‌جق ايمشم . . . وسائره‌يی كمال حيرت ويأس ايله ايشتدم .

احمد رضا بكه برتوزقوندره‌مدم ، حيرت ويأسم دخی نهايتسزايدی. چونكه اولدقجه منور الافكار صاييلان بو مستعد كنجلرك غرض وحسد سيئه‌سيله نه‌مرتبه ادب وحقانيتدن خارجه چيقدقلرينه اسف ايتمه‌مك قابل دكلدی . احمد رضا بك وقتيله بكا يازديغی مكتوبده كنجلرك كندوسندن شكايت ايتدكلری وبوكاده‌اسرار جمعيتی كندولرينه افشا ايتمه‌مسی واداره‌ده كندولرينه تصحيح وتبييض كبی عادی ايشلردن بشقه برايش ويرمه‌مسی اولديغنی بيان ايتمش ايدی .

عقللری ايرمز كنجلرك بوكبی امور طبيعيه‌يی محاكمه ايده‌ميوب تجاوزكارانه برموقع اتخاذ ايتمه‌لرينی پك چيركين كوردم. بونی كندولرندن كتم ايتمدم . ورضابكی مدافعه ايتدم . لكن انلر دها زياده شدت كوستره‌رك ذليل واثبات كتيره‌جكلرينی ادعا ايتديلر .

بو يولك تسكين يولی اولميوب تحريك يولی اوله‌جغنی كوزونجه :

— بن دها دون كلدم . برشيدن خبرم يوقدر . بن رضا بكی الك مكمل برعثمانلی بيلورم . كندوسنه حرمت ومحبتم چوقدر . سزی ده اولاد كبی سوه‌رم . اكثريكزی ده چوقدن طانيرم . بكا تماميله امنيتكز

وارديه‌يورميسكز؟ اوامنيتكزى سوء استعمال ايده‌رك سزى الداتميه‌جغمه سوز ويريورم. براز يورغونلغمى آلوب تماميله ايشك اساسنى بن آكلاينجه‌يه‌قدر احمد رضا بكى عمومزك رئيس و آمرى بيله‌رك كندوسنه اطاعت ورعايت ايده‌جككزه بكا سوز ويريكز. منافع عموميه بونى ايجاب ايتديرر. معاذاه ارامزده نفاق اولديغى استانبولجه معلوم اولورسه ايش وخامت كسب ايدر. اميد ايدرمكه پك يقين وقتده سزك فاحش خطاده وسؤظنده بولنديغكزى اعتراف ايدوب تجديد محبت ومناسبات ايدرسكز. شايد سزك الدانمديغكز تبين ايدرسه بنم دخى احمد رضا بكى شويله طورسون، بابامى بيله طانيميه‌جغمدن امين اوليكز.

پارسده‌كى كنجلرك ايچنده فكرينه وحميت مليه‌سنه اك زياده كووه‌نديكم على كمال بك ايدى. ملكيه‌دن چيقمه اك كزيده طلبه‌دن ايدى. دها آشاغى صنفلرده نظر دقت ومحبتمى جلب ايده‌رك مناسبات متواليه‌ده بولنمش ايدم. فضله اونه‌رق غيرت مخالفت كارانه‌ده جمله‌مزه تقدم ايده‌رك پك چوق سنه‌لر مقدم حلبه تبعيد اولنمش ايدى.

اشبو كمال بك ايله يالكز قالوب (سن ژرمن) ده قونوشديغمز صره‌ده احمد رضا بك حقنده — بوجاهل حريفه سز آلدانمش سكز. سز باطل ذهابدن قورتلمه‌ينجه برشى ياپيله‌مز.

ديه‌رك جوشدى. ذاتاً طولغون بولنان ايچم‌ده جوشدى. كمالى پدرانه تكدير ايتدم. رضا بكك بشقه برشي اولمسه بيله معلوم اولان «مكتوب» ك مقاصد اصليه‌مز اعتباريله اك «عاملر» دن كندوسنى طانتديرمق ايچون كافى اولديغنى سويله‌دم وكندوسنى شدتله تعييب ايتدم. سفارتك فسادينه سائر تجربه‌سز

كنجلر كندولرینی ترك ایتسه‌لر بیله كمال بك كبی كزیده‌لر ایچون بونك عفو اولنمز قباحتدن بشقه اوله‌میه‌جغنی سویله‌دم .

متأثر اولان كمال بك مدافعه ایتمكه موفق اوله‌مدی. كوشك كوردیكم جوابنده یالكز برسوز نظر دقتمه چاربدی: «مكتوب معهود رضابكك اولمیوب علی شفقتی‌نكدر ، نه وقت ایسترسه‌كز اثبات ایتمكه حاضرم» سوزی ایدی .

مكتوب عندمده رضابك ایچون برزره ایدی . اوزره آرقه‌سنده بولندقجه قهرمان اولمقدن خالی قالمیه‌جق ایدی . دیكر طرفدن او رزهدن عریان قاله‌جق رضا بكك ایسه ییلدیزك اغراضنه قربان اولمش بولنمق شرفندن بشقه برسرمایه‌سی كورلمیور ایدی .

عجبا بوكنجلرك شكایاتی محق اولمسون دیه برنجی دفعه اوله‌رق كندی كندیمه سؤال ایتدم . لوندره‌دن یازدیغم بنده‌كی «اوغلم» خطابی حقنده‌كی كچوكلكی ، علنی بحثی ترك ایتمه‌م ایچون واقع اولان التماسنه بن رعایت ایتمش ایكن مصلحتك نتیجه‌سز براقلدیغی ، اعانه حقنده‌كی جاهلانه تجاوزی ، تلغرافدن كیمسه‌یه خبر ویرمكسزین اوكون لوندره‌یه صاووشمه‌سی... وسائره بردن ذهنمه هجوم ایتدی . بونكله برابر حكم واقع قطعی صورتده رضا بكك علیهنده دكل مخالفلرینك علیهنده ایدی .

ابتدای امرده احمد رضا بك بر «شی» دیمك ایدی . اوته‌كیلر خارج اعتباریله شمدیلك «هیچ» درلر . هیچ اولمزسه كندوسنك بر «شی» اوله‌سی خاطری ایچون اداره ایتمه‌لری لازم ایكن اداره ایده‌مدیلر . بونك ایچون مسئول اوله‌لری اقتضا ایدیور ایدی .

رضا بكك عودتنه قدر ایش او كرته‌ده قالدی .

بن ایسه کندمی حکیمه معاینه ایتدیره‌رك (سن ژرمن) صیفیه‌سنه چکلدم وتداویمه باقمغه باشلادم . سن ژرمنده بك راحت بر کوشه بولنمه‌سنه علی کمال بك سبب اولدی . رشید بك دخی برابرمده قالدی (۷ تموز سنه ۳۱۲) .

لوندره‌دن عودت ایدن رضابکی کمال اشتیاق ایله قوجاقلادم .

بن — حریفلرله نه قونوشدیکز ، نه‌یه قرار ویردیکز ؟

رضا — حریفلر لاقیردی‌یه هیچ یاناشمیورلر .

بن — نه دیورلر ؟

رضا — برشی دیمیورلر . بزی طانیمیورلر .

بن — کیملری کوردیکز ؟

رضا — هپسنی کوردم .

بن — هپ برفکرده‌لرمی ؟

رضا — اوت .

رضانك امساکی جانمی صیقدی . اوطه‌ده حاضر بولنانلر کندی محرملری اولدقلرینه باقمسزین بلکه انلردن چکنیور ظن ایتدم . کندوسنی بشقه اوطه‌یه چاغیروب تفصیلات اوکرنمك ایسته‌دم . فضله برشی آله‌مه‌دم .

بن — سلیم فارس نه عالمده ؟ قونوشدیکزمی ؟

رضا — قونوشدم . اوده کندی منفعتی آرقه‌سنده‌در .

بن — بز اونی کندومزدن اوزاق طوتدق . خطا اولدیغنی بن شمدی اعتراف ایدیورم . بتون قوای مخالفه‌یی جمع ایتمه‌نك محسناتی معلوم . انشا اه اکا موافق اولورز .

رضا — سليم فارسك مقصدى شانتاژدر . اويله آدملرله اختلاط جمعيتمزه لكه اولور .

بو مطالعه‌سنى تصديق ايتدم . بونكله برابر ايچمزدن اوزاق طوتمق ايله برابر غزته‌سندن استفاده ايتمك ممكن اوله‌جغنى سويله‌دم .

بن — مارسيليادن برتلغراف چكمش ايدم . المديكزمى ؟

رضا بك — آلدم . لكن لوندره‌يه كيتمكه اولجـه قرار ويرمش ايدم . قارشولامغه كله‌مدم .

بن — آرقه‌داشلردن برايكيسنه اولسـون خبر ويرملى ايديكز . كوريورسكز كه پك حالسزم . چوقجه اشـياده برابر ايدى . ياردمه احتياجم اولديغى ايچون تلغرافى چكمش ايدم .

رضا بك — اقشام تلغرافى آلمش ايدم . يالكز ايدم . لوندره‌يه كيده‌جكمى بكاره سـويله‌مش ايدم . طبيعى بنى تشييع ايچـون غاره كله‌جكلرينى دوشوندم . سزك كله‌جكـزى غارده ناظم بكه سـويليه‌جك ايكن اونوتمشم .

قلبمده براضطراب حس ايتدم . بونلرى اهميتسز سويله‌يورايدى . «طبيعى بنى تشييع» سوزلرينى طانه‌طانه اوله‌رق كمال اهميتله سويليوردى . لكن انلره دقت ايده‌جك حالم يوقدى . چونكه « يالكزايدم » سوزى جكرمه اوق كبى صاپلاندى . ناظم عكسنى سويلمش ايدى ...

شكلى رضا بك اولديغى حالده او كمده كينك سـوديكم ، آراديغم رضا اولمديغنه كمال تأثرله حكم ايتمكه مجبور اولدم .

عجبا بنم احمد رضام نه‌اولدى ؟ نره‌يه كيتدى ؟ ...

پارسده‌كى كنجلرك شكاياتنى رضا بكك حيثيت ذاتيه‌سنى كوزه‌درك نقل ايتدم . كندولرينه ويرديكم جوابى ده سويله‌دم . كندم راحتسز

اولديغمـدن برمدت غيرت فعليه‌ده بولنميه‌جغمى ، افكارى تسكين ايتمك اوزره تنسيب ايده‌جكى صورتده قول وفعلمى استعمال ايده‌جكمى ، كوله كبى كندوسنه قلباً مطيع اوله‌جغمى‌ده علاوه ايتدم . قورى برتشكر ايتدى .

تعجب اولنه‌جق برحال ايدى كه احمد رضا بكده بر اثر خلوص ومحبت كشف ايتمكدن عاجز قالدم . بونى دخى انك صغوق معامله سندن زياده حرارتى حس ايده‌ميه‌جك درجه‌ده قواى مفكره‌مك كورلشديكنه حكم ايده‌رك كندوسنى اتهامه قيه‌مزدم .

(پوزيتيويستلر) ك رئيسى لافيت وكندوسنك سائر بيلدكلرى ايله بنى كوروشديرمه‌سنى دفعاتله رجا ايتدم . وعد ايتديكى حالده هيچ بريله بنى كوروشديرمدى . بنم اعادهٔ عافيت ايتمه‌مه انتظار ايديور تأويلى ايله متسلى اولوردم .

تموزك يكرمى آلتنجى كونى حكومتدن مأموراً قائم برادرم ثابت افندى ايله عزت بكك بنده‌سى وآلتى اولمقله معروف عزيز بك كلديلر . كندوسيله قونوشمزدن اول رضا بكدن تعليمات ايسته‌دم . تعليماتك خارجنده هيچ برشى ياپميه‌جغمه تأمينات ويردم . بونزاكتمى جدى صورتده تلقى ايتديكنى اولسون ايما ايتمدى . مبهم ونازكانه تلفظ اولنمش جمله‌لرله كچشدردى .

(. . .) خانمه برشيدن طولايى بك زياده كوجنمش اولديغمى بيلديكى حالده پارسه كلنجه كندوسيله كوروشمك ايچون مسارعت كوستريكنى و اوراده عليهمده بولنديغنى خبر ويرديلر . (...) خانمه برابر كيتمك اوزره كون وساعت تعيين ايتمه‌سنى ايسته‌دم .

رضابك — واى سز طارغين دكلميسكز ؟

بن — بن کندی شخصم اعتباریله کوجنکم . لکن جمعیتك افرادندن بری بولنمق اعتباریله ایجاب ایدن کیمسه‌لر ایله کوروشمك ایچون کندی نفسمی اونوتمغه مجبورم . بینمزده برشی کچمه‌مش کبی کیدوب قونوشه بیلورم . نه درجه‌ده بوکا موفق اوله‌جغمی حاضر کندوکز کورمش اولورسکز .

احمد رضا بك برابر کیتمکه راضی اولمدی . یالکز کیتدیکم وقت (...) خانمك آغزندن احمد رضابکك بنم علیهمده بولندیغنی بعض محرمانه کندوسنه سویله‌مش اولدیغم اسراری سؤ استعمال ایتدیکنی و (...) خانمدن توبیخ کارانه مقابله ایله بنم مدح وثناسی کوردیککنی اوکرندم .

(...) خانم ایکی طرفی کسکین برقلیجدر. یك‌ده اعتماد اولنه‌مز. مع مافیه بوکبی حاللرك تکرری سؤ تأثیردن خالی قالمیوب بنی ازیور ایدی .

چونکه احمد رضابکك حقنده‌کی بالجمله‌سؤ ذهابلر طوغری اولسه بیله کندوسندن آیرلمق شویله طورسون ، اطاعتده قصور ایتمك المدن کلمز ایدی . یرینه کچوب جمعیتك امورنی یدیمه آلمق هم فکر و ارزومه، هم‌ده وجودمك صحتنه مخالف ایدی .

دوقتور (بابنسکی) اوچ بش آی حیوانی برحیات امرارینه لزوم اولدیغنی قطعیاً بیان ایتمش ایدی . بن اوزاق طوردیغم حالده اویله برحیات امرارندن عاجز قالیور ایدم. جدی برخدمته قویولنجه دها بیوك اضطرابلره غرق اولمش اوله‌جقدم . دیکر طرفدن برعلی کمال بکدن بشقه امنیت و اعتماد ایده‌جکم کیمسه یوقدی . ازجمله

برابرمده اوتوران . . . . بكك مطرد برمسلكده ثابت قالەجغندن امين دكلدم . چونكه مصرده كندوسنی تجربه ایتمش ایدم .

قائم برادرم، پارسه نقل ایدن . . . بكك یرینه كلدی یرلشدی . انكله برابر ایشلردن اوزاق اولەرق سن ژرمنده كچیردیكم اون بش كون ایچنده اولدقجه كندیمی طوپلادم . خستەلكمك اثارندن استانبوله عودتدن بش سنه صوكره‌یه كلنجه‌یه قدر تماميله قورتیله‌مدم . لكن او اون بش كون ظرفنده آرتق تهلكه‌دن قورتلدیغمه كندم حكم ایتدم . تماميله اعادهٔ عافیت ایتمه‌مه ایسه بزمكیلرك اطرادسزلقلری و بالخاصه احمد رضابكك خود بينانه ووطن اعتباریله وظيفه ناشناسانه مسلكی مانع اولمشلردر .

— ٨ —

سن ژرمنده

سن ژرمنده یرلشدیكم صره‌ده فرانسه داخليه ناظری موسیو (بارتو) نامنه اولەرق خفی پولیس باش قومیسرلرندن موسیو (اسقورو) كلدی . بوذات فرانسه پولیس اركانی سرفرازلرندندر . برمعتاد سن لازار موقفنه مأموردر . لكن احوال فوق‌العاده‌ده بشقه ایشلرده قوللانیلیر . ازجمله روسیه ایمپراطوری پارسه كلدیكی وقت انك محافظه‌سنه مستقلاً مأمور ایدلمش ایدی .

طورینه ولسانته نزاكت طاقنمش ایدی .

— داخليه ناظری طرفندن مأموراً كلیورم . فرانسه حكومتی حكومت عثمانیه ایله مناسبات دوستانه‌ده بولنیور . بوكبی مناسباتده

بولنان حكومتلر دوستلقلرینی بعضاً برطاقم جمیله‌لر اظهاریله بسله‌مك ایسترلر . سفارتدن خبر ویرلدیكنه نظراً ذات عالیلری بك مهلك بر اختلاجی ایمشسكز . سزك فرانسه‌ده اقامتله اجرای مضار ایتمه‌كز موجود اولان حسن مناسباته خلل كتیره‌بیله‌جكندن او مناسباتی محافظه ایتمك ایسته‌ین فرانسه حكومتی بوكا مخالفت ایده‌جكدر . بونك ایچون داخلیه ناظری فرانسه‌دن چیقمه‌كزی رجا وتوصیه ایدیور . شاید حسن رضا كز ایله چیقاجق اولورسه‌كز مناسب مقدارده سزه تضمینات بیله ویریله‌جكدر .

موسیو (اسقورو) بونی غایت جدی ومؤثر صورتده سویله‌یور ایدی . كندوسنی دیكه‌ین حقمده خیرخواهانه حسیاتده بولندیغنه حكم ایده‌بیلور ایدی . بونكله برابر جدی طوری محافظه ایتمك ایچون برخیلی زحمت چكدم .

غربك اصول واحوالنه اولان عدم وقوفمز بوكبی لسان ومعامله‌نك قدرینی اكثریتمز اعتباریله بزه تقدیر ایتدیره‌مز . طورده‌كی جدیت واهمیته آلدانه‌رق جدی بر امر اوكنده بولندیغمزه حكم ایده‌رز . ونتیجه‌سی اوله‌رق انواع خطالرده بولنورز . غربك تجاوزكارانه مطالبی هپ بوقپودن كلمشدر .

بن ایسه فرانسه‌نك امور واصولنی هیچ اولمزسه موسیو (اسقورو) قدر بیلیرم . بونك ایچون كندوسنی دیكلركن تعجب واستهزا طورندن كندیمی ضبط ایده‌مدكدن ماعدا قهقهه ایله كولمكدن كندیمی كوچ طوتدم .

بن — فرانسزجه برآز اكلارسه‌مده افاده‌كزك حكمتنی تماميله احاطه ایتمكه موفق اوله‌مدم . لطفاً بردها تكرار ایدرمیسكز ؟

بو سوألم موسیو (اسقورو) یه خوش کلمدی . آرادیغی آدمك قارشوسنده اولمدیغنی حس ایده‌رك شاشیردی . سوزینی تکرار ایتمکده لزوم اولمدیغنی‌ده اکلادی . یالکز شونی دیدی که :

اسقورو — افندم سزدخی مملکتکزده بیوجك بر مأمور ایمشسکز . بونك ایچون ایو بیلیرسکز که بز ، مأمورلر ، آمرلرمزك آمرینی عیناً اجرا ایتمکه مجبورز . آمرم بولنان داخلیه ناظری موسیو (بارتو) نك نامنه اوله‌رق مستشاری موسیو (دیسله‌ر) طرفندن بکا ویریلان امری سزه تبلیغ ایتدم .

بن — پك کوزل موسیو . عثمانلی سفارت وحکومتندن بحث ایتدیککزه کوره بنم عثمانلی تبعه‌سندن اولدیغمی بیلیورسکز دیمکدر . مصرده حکومت حاضرهٔ عثمانیه‌نك علیهنده نشریاتده بولندیغمی‌ده بیلیورسکز . بوراده یعنی سن‌ژرمنده دوقتور (بابنسکی) نك ترتیب وتوصیه‌سیله تداوی یه حصر غیرت ایتدیکمی بیلمه‌کز لازم کلیر . بو حالده اشبو معلوماتکزی سزك افاده کزه تطبیقاً بر معنا چیقارمغه غیرت ایدملم : بن عثمانلی تبعه‌سی بولندیغم حالده دولت عثمانیه‌نك اجزای رسمیه‌سندن بولنان مصرده مدت مدیده اوتوروب او مملکتك حکومت متبوعهٔ اصلیه‌سنك مسلکنی مؤاخذةً نشریاتده بولنه‌بیلمشم . صوکره‌ده نشریاتم صره‌سنده صحتی اخلال ایدوب او نشریاتی ترك ایله فرانسه اطباسنك مهارت ومعلوماتنه التجا ایتمشم ، انلرده کندیمی تداوی ایچون بر اصول توصیه ایتمشلر . پارس جوارنده بر محل کوسترمشلر . بن دخی انلرك توصیه‌سنه رعایةً هر نشریات وتشبثاتی ترك ایله تداوی مشغولیتی ایچنده راحتجه وقت کچرمکه باشلامشم . بو ایسه کویا فرانسه جمهوریتی ایله عثمانلی حکومتی بیننده تأسس ایدن

مناسبات حسنه‌یه مخالف ایمش . بوحال فرانسه حکومتی طرفندن تجویز اولنه‌میه‌رق فرانسه ممالکنی ترك ایتمکه ابتدا نازکانه دعوت اولنیورم . بونزاکتدن استفاده‌یه مسارعت کوسترمیه‌جك اولورسه‌م قوهٔ جبریه ایله حدود خارجنه آتیله‌جغم بیله ضمناً ایما اولنیور .

دیکر طرفدن قوهٔ جبریه‌یه محل براقمدیغم حالده هر برسانتمی ۵۷۰ مبعوث ملتك مذاکرات عمیقه‌سی نتیجه‌سی اوله‌رق بر رجهت معینه‌یه مخصص اولان مبالغدن بکا تضمینات ویریله‌جك چاره بیله بولنه بیله‌جکمش .

بویله دکلمی موسیو ؟

موسیو (اسقورو) صیقیلوب قان تر ایچنده ایدی .

اسقورو — نه‌یاپه‌لم موسیو، بزامر قوللی یز. آلدیغمزی ویریرز .

بن — سزی کوندرنه بندن سلام سویله‌یکز . ممالك عثمانیه داخلنده نشر یاتده بولنه بیلمش اولدیغم حالده فرانسه‌ده تداوی ایتدیرمکه بیله موفق اوله‌میه‌جغمی عقلمه صیغدیره‌مم. امرلرینی قبول ایتمکده معذورم . شاید ایما ایتدیککز وجهله قوهٔ جبریه‌یه مراجعته قدر خفتنی ایلرویه کتوره‌جك اولورسه کمال شدتله پروتستو ایتمکسزین فرانسه‌یی ترك ایده‌مم . پروتستوم دخی بر پولتیقه ملتجیسنك آیاقلر آلتنه آلنمش اولان حکقوقی نامنه اجرا ایتمیه‌جکم ، دها بدتر معامله‌یه دوچار ایدیلان فرانسه حومتنك شانی وماضیسی نامنه ایفا ایده‌جکم .

غایت محجوب اولان موسیو اسقورو راحتسز ایتدیکندن طولایی بيك عفو ایسته‌یه‌رك صاوشدی کیتدی . خانه‌صاحبه‌سی مادام (استوبر) کوملکدن قاتیایور ایدی .

*

* *

پارسه وصولمده بر علی کمال بکدن بشقه ایوجه طانیدیغم کیمسه

يوقدی دیمش ایدم . بالمناسبه جمله‌سنی آزچوق یکیدن طانیمش اولدم . فرانسزجه (مشورت)ه فوأدامضاسیله بندیازمقده بولنان شریف بك کوزمه ایلیشدی . اصلاً ارناوود پاشا زاده ، جداً علم حقوقی تحصیل ایله مشغول بر کنج . سائرلری کبی وقتنی بوش کچیرمیور .

لکن محب وطن اولوب مملکتك احوالنه‌وقوفی اولدیغنه براماره کوره‌مدم . اوده قفه‌داری بولنان رضابك کبی کندنجه چیزیلان خصوصی مسلکده موفق اولمغه حصر مساعی ایتمشیدی . مع مافیه‌قابل خطاب اولدیغی ایچون مناسباتی صیقلاشدیردم . رضا بکی مطلوب اولان مسلکه جلب ایچون واسطه اتخاذ ایتدم .

بوصره‌ده پارسه بشقه کیمسه‌لر واصل اولمغه باشلادی . دوقتور شرف‌الدین مغمومی کلدی . جمعیتك مؤسسلرندن اولمق ایله برابر (ساعی) امضاسیله (میزان) ده و (مشورت) ده مقاله‌لری نشر اولنوب نظر دقتی جالب اولمشیدی . نهایت درجه‌ده حمیتلی ، وقوفلی وجدی برذاتدر . ذاتاً پارسك احوالندن مضطرب اوله‌رق استانبولی ترك ایله مخصوصاً پارسه کلمشیدی . بونك ایچون پك چابوق پارسده کیلرك احوالنه واقف اوله‌رق رضا بکك علیهنده برموقع طوتدی . شوقدر که جمعیتك شان وحیثیتنی وقایه ایتمك وخلقك مؤاخذاتندن قورتارمق اوزره رضابکدن ریاست آلنوب بنم طرفمدن درعهده‌ایدلمسی حقنده‌کی اصراری بنم مخالفتم اوزرینه نتیجه‌لنمدیکی ایچون بنی حمیتسزلکله اتهامه قدر واردی .

بنم عدم موافقتم ایسه‌یالکز اسباب صحیحه‌یه‌مستند اولمیوب اختلافك وجودینی ییلدیزجیلردن کتم ایتمك لزومنه‌ده بنا ایدلمشدی وخالصانه بومسلك وادعاده دوام ایده‌جکم درکار ایدی .

برمدت صوکره عکادن قورتاریلان قائممقام شفیق بك ایله رادوسدن قاچیریلان چوروك صولی بیکباشی احمد بك ودوقتور اسحاق سکوتی بك دخی واصل اولدیلر . بونلر دخی هر بری برطاقم مزیتلری حائز آدملردر . شفیق بك نهایت درجه‌ده حمیتلی ، لکن شدید وغیر مطرد مسلکلی بر آدمدر . بلاغت وحرارت اوزره سوز سویلر . اکر فرداسنده کندی سوزلرینك حکمته صادق قالمق خصلتنی ده حائز اولمش اولسیدی خیلیجه نفوذلی برذات اولوردی . نه‌چارکه انتقال قدر تحول دخی کندوسنده سریعدر . بونك ایچون کندیسنی عمومدن ، عمومی ده کندوسندن شکایت ایتمکدن قورتاره‌مز .

بزم دوقتور بکلر بوحالنی عشرتدن کله (آلقوأولیزم) خسته‌لغیله تعریف ایتمك ایسترلردی . بالذات بکا قارشو جدی محبت وحرمتی واردی .

چوروك صولی احمد بك مکمل وناموسلی بر عسکر وحمیتلی بر عثمانلیدر . غربتده وپارس عالمنده اك جدی محبتمی جالب اولانلرك برنجیلرندر .

اسحاق سکوتی طبیه‌ده جمعیتی تأسیس ایدنلردن وشرف الدین ایله ابراهیم اسماعیلك آرقه‌داشلرندندر . شرف الدین بك کعبنه واصل اولامق ایله برابر حمیتلی وقابل خطابدر .

جدی ذاتلردن بحث ایتدیکم صره‌ده دها صوکره‌لری واصل اولان نظیف بکی ذکر ایتمك لازمدر . نظیف بك دیاربکرلی مشهور سعید پاشانك اوغلیدر . علوم شرقیه‌ده مکمل تحصیلی وار . قلمی دخی تحصیلی قدر مکملدر . افکار علویه وشاعرانه‌نك مغلوبیدر . بو میل علویت سایه‌سنده دیاربکرده راست کتیردیکی منورالافکار برذاتله کسب مناسبات

ایده‌رك سطحی صورتده غربك حقایق حکمیه‌سنه‌ده واقف اولمشدر. فضله اوله‌رق بو حقایق غربیه کندی میل علویتنه کوره کسوه‌لنه‌رك ذهننده یرلشدیکی ایچون ترویج ومدافعه‌لرنده هرکسدن دنیاده شدت وحرارت کوسترر. کندی ادعاسنجه بکا عاشقدر. صداقت ومحبتنك پك صمیمی اولدیغنی بالدفعات تجربه ایتدم.

ایشته بو ذاتلرك جمله‌سی تدریجاً اتفاق ایدوب رضابكك علیهنه قیام ایتدیلر. باشده علی کمال بك اولدیغی حالده پارسده‌کی کنجلرك چوغی‌ده برابرلرنده بولندیلر.

بن خارجده قالوب رضا بکی مدافعه ایتمك مسلکنده دوام ایتدم. مدافعه‌م ایسه شکایتلرینك حقسزلغنه قارشو دکلدی. چونکه شکایتلری مادیاته مستند ایدی. مدافعه اولنه‌مزدی. یالکز اساساً قصورلرینك اهمیتسزلکنه، هر بر کوزلك بر رقصور اوله‌جغنه نظراً ازجمله دشمنلرمزی سوینديره‌جك اختلافك وجودینی اعلان ایتمکدن ایسه رضا بکك قصورلرینه قارشو علوجناب کوستروب دوست وبنده صفتیله کندوسنك اصلاحنه غیرت ایتمك دها موافق حال اوله‌جغی مطالعه‌لرینه بنای مدافعه ایدر ایدم. ازجمله بنم جدی خدمتده بولنه‌میه‌جق قدر راحتسز اولدیغمی وهر حالده ریاستی قبول ایده‌میه‌جکمی سویلر ایدم.

پك خالصانه اولان شو مسلکده موفق اوله‌مدم. یکانه مانعم‌ده احمد رضا بکك معناسز ومناسبتسز عنادی اولدی.

فی‌الحقیقه احمد رضابك پك بیوك خطالرده بولنیور ایدی. یواش یواش بن دخی کندوسنی اوکرندم. ظاهراً شکایتچیلره التحاق ایتمدم. فقط دروناً شکایتچیلردن دها عمیق صورتده شکایت ایتمکده ونتیجه‌سندن

احترازاً تتره‌مكده ایدم . دوستانه ومحرمانه كندوسنه التجا ایله‌اسباب شكایتی رفع ایتمك ایسته‌دم . بردفعه‌سنده اولسون مقابله‌سنی كورمدم. بوحالك حكمتی بیله كوزمك اوكنه كلدی . قابل اصلاح اولماسی نی پك مأیوس ایتدی .

احمدرضابك حقنده عقلمك ایردیكی قدر طوغری ومعتادم اولان وقعه‌نویسلك اصولنجه بیطرفانه برقاچ سوز سویله‌مك لزومی واردر.

احمد رضا بك ابتدای امرده ناموسلی برآدمدر . آورویا اصول توصیفی اعتباریله شوحكمده ذره قدر مبالغه ایتمدیكمدن امینم .

اخلاق انسانیه‌نك اصلنده موجود اولان خود بینلك كندوسنده زیاده‌سیله موجوددر . عوام پسندانه حركاتیله بوخودبینلكنی دائما بسله‌مك ایستر . لكن بوعوام پسندلكی كوزنی آچمش اولدیغی غرب دائره‌سندن خارجه چیقامز . تركلك وعثمانلیلق ومسلمانلق اعتباریله غیرت‌وحمیت كبی خصلت مخصوصه‌سی یوقدر. عثمانلی حمیتی اولمدیغی كبی مثلا فرانسه ، یاخود بشقه برمملكت حسابیله‌ده آیروجه حمیتی یوقدر. محبت وطنیه دینه‌بیله‌جك حسی پارسده ایسته‌دیكی كبی برموقع قزانوب امرار حیات ایده‌بیلمك ارزوسنه منحصردر . بتون مذهبی « بن » ضمیرنده اجتماع ایتمشدر.

حمیت انسانیه‌سی مشهود ومسلمدر . طوغری وتام برآدم‌اولمق ، یالان ایله اتهام اولنمامق ، قبایحدن قاچنمق ، مسلك متخذدن انحراف ایتمه‌مك ، مسلك وجدانی دنیا بهاسنه صاتمامق ، قواعد ناموسه نهایت درجه‌ده رعایت ایتمك ایستر . بعضاً بوآرزوسنده موفق اوله‌مدیغی كوریلور . لكن بوكبی انحرافلری قصدی دكلدر ، كندوسنده‌كی میل

فضیلت خلقی اولمیوب خودبینلك سوقیله حسابی اولدیغنك وعقل محدودیتنك نتایجی‌در .

اوت ، احمد رضابك عقلاً پك محدوددر. مکمل صورتده هیچ برعلمی تحصیل ایتمکه ، حتی بونجه‌زمان اوغراشدیغی حالده‌فرانسزجه ضررسز صورتده یازمغه بیله موفق اوله‌مامشدر . امضاسیله کوریلان فرانسزجه مقاله‌لر نم پارسده بولندیغم صره‌ده فوآ، خلیل غانم ، آرستیدی ، شریف بك قلملرندن کچمکسزین ستونلره داخل اوله‌مز ایدی .

احمد رضابك وطن فکرندن محروم برقوسموپولیتدر. بوحالنك والده‌سنك المان اولمسی ایله سن رشده وصولی صره‌سنده پدرینك منفاده ، یاخود کندوسنك فرانسه‌ده زراعت مکتبنده بولنمه‌سندن هانکیسی سبب اولدیغی معلوم دکلدر .

مکتبدن چیقدقدن صوکره معرفت تحصیلدن بالاستفاده برصنعته کیروب تأمین استقبال‌ایتمك اوزره پدرینك محل منفاسی اولان قونیه‌یه قدر کیتمش، مناسب برایش آرامش . حقیقت حالی مکتب‌خلیاسندن پك فرقلی کورونجه‌مأیوس‌اولمش، پدرینك امرونصیحتی‌وجهله‌خدمت دولته کیرمش ، بروسه مکتبی مدیرلکنده بولنمش . فقط بروسه‌نك (غرینیون) وبروسه‌لیلرك فرانسز اولمدقلرینی اونوتمش ، مذهب مسئله‌لرنده‌لاابالیلکنی افشا ایتمش ، طبیعی اولان هجوم وتوبیخلره‌هدف اولمشدر .

محدودیت فکریه‌سی بوحالك طبیعی اولدیغنی کوستره‌جکی یرده ، مملکتده اوتورمق جائز اولمدیغنه حکم ایتدیرمش . کندوسنی پارسه دوشورمشدر . وقتیله کندوسی بونی دوزجه بیان ایده‌رك وداعلا -

شدیکی وقت قلبنك سائر کنجلرمزك قلبلری کبی حسیات وطن پرورانه‌دن طولایی مجروح ظن ایتدم ایدی . بونك ایچون کندوسنی دروناً تقدیر وتحسین ایتمش ایدم .

حال بوکه بوهجرته حسیات وطنیه دکل ، حسابات شخصیه سبب اولمش ایمش . بونی بالتجربه انجق بودفعه اوکرنمش اولدم .

پارسده (قارتیه‌لاتنده) کندوسی هر نصلسه پوزیتیویستلرك شمدیکی رئیسی موسیو (لافیت) ه انتساب ایتمش . علی‌العموم دینلرك باش دشمنی بولنان مذکور طریق فلسفه لافیتك درسلری ، لاقیردیلری ، منسوبیننك قونفرانسلری سایه‌سنده آزچوق قفاسنه کیرمکه موفق اولدیغی ایچون ذاتاً اساسی پك ضعیف اولان فکر دیانت وملیت کندوسنده کلیاً زائل اولمشدر .

قطعیاً امینم که کندوسنك مملکتمزك احوالی حقنده سوزسویله‌مکه باشلامه‌سی برحس درونی ایجابی دکلدر . ارمنی وقوعاتی اعتباریله علی‌العموم اودوبا محافلنه وبالخاصه پوزیتیویزم کوشه‌لرینه سرایت ایتمش اولان « ترك باربارلقلری » بحثنه سوق طبیعیله اشتراك صورتنده ظاهر اولمشدر . علی شفقتی مرحومك اوراقی‌ده حسن تصادف اوله‌رق وسیلهٔ بحث اولمشدر .

اوروپاده اووقت اوکبی شکایتنر هنوز پك یکی ایدی . بیلدیزجه لزومندن فضله جالب اهمیت اولدی . حکومتك شانه یاقشمز بعض مقابله‌لر اختیار ایدلدی : یعنی بزه منسوب دمیریول شرکتلری نزدنده‌کی مترجملکی الندن الدیرمغه تنزل ایتدی . بوصورتله اهمیتنی آرتدیردی . کندوسی دخی بنه علی شفقتی بکك اوراقندن بالاستفاده جداً پك مکمل اولان معهود « مکتوبی » نشر ایتدی . انتقام آلمق ایسته‌دی . کندی

ظن وتخمیننك فوقنده اوله‌رق اشبو مکتوب بتون عثمانلیلرك توجهلرینی کندوسنه جلب ایتدی .

بوصره‌ده تشکل ایدن چوجق جمعیتی کندوسنه بیوك سوس ونظام ویرمك غیرتیله شعبه‌ریاستنی کندوسنه تکلیف ایتمش. رضا بك دخی - مجرد شرف عنوان خاطری ایچون - قبوله راضی اولمشدر .

اوروپا اولچوسی اعتباریله اوکونه قدر قصورسز اولان رضا بك بوصورتله ایکی جناحلی اولمش . جناحلرك ایکیسنی حسن اداره ایده‌جك اقتدار ومعلومات وافکار وحسیات مفقود اولدیغی ایچون موفق اوله‌مامش ، حتی « قصورسز » لغنه بیله تدریجاً بیوك خلل کتیرمشدر .

آیلقلردن محروم قالنجه مدار وموقع معیشتی تأمین ایتمك آرزوسنه دوشمش. طبیعی اولان بو آرزونك اك شدتلی زماننده (پوزیتیویست) فرقهٔ فلسفیه‌سیله مناسبات کسب ایتمش . نظرلرنده کندی اهمیتنی یوکسلتمك ایچون ذاتنه وریاستنه فضله اهمیت ویرمشدر .

یعنی کندوسی ژون ترك جمعیتنك رئیسیدر ، یارینکی ادارهٔ عثمانیه چاره‌سز آنلره کچه‌جکدر. ژونلر ایسه جملهٔ کندوسی کبی پوزیتیویست در . بوسایه‌ده بتون شرقك یکدن پوزیتیویزم خریطه‌سنه داخل اوله‌بیله‌جك . بوبابده تأمینات ویرمك راده‌سنه وارمشدر .

غایت مقبوللرینه کچمش اولان بو دعواسنك اثباتی اولمق اوزره ژون ترکلرك رسمی مروج افکاری صایلان غزته‌سنك بالاسنی‌ده بوزیتیویزمك اسراریله تزیین ایله‌مشدر ، « اتحاد وترقی » یرینه «انتظام وترقی » عباره‌سنی املا ایله‌مش ، ای اسملری ایله سنه حسابنی‌ده انلره اویدرمشدر .

اساس افاده‌ده رضا بکك خالص اولدیغنه احتمال پك چوقدر.
مملکتمزك جاهلی بولنمق حسبیله کنجلرك پوزیتیویزمه قولایجه سلوك ایتدیریله‌جکنه اعتقاد ایتمسی بیله ملحوظدر. لکن فرنکلرك ویردکلری اهمیتك نابمحل اولدیغنی اوته‌دن برو، کندی امید وذهابلرك بطلاننی بزم ایله اختلاطدن وعمومی شکایاتدن صوکره، پك اعلا اکلادیغی حالده پوزیتیویستلرك نزدنده کچوك دوشمه‌مك خاطری ایچون یالانلر ومناسبتسزلکلر اختیار ایله‌مش، بزم کبی ایشه واقف اولان وطنداشلرینك نظرندن سقوط ایتمه‌سنی بیله بونك ایچون جائز کورمش.

رضا بکك بالجمله اطرادسزلقلرینك منبعی بودر. اساساً کندوسنده موجود اولان ارزوی ناموس ایله اشبو یالانی امتزاج ایتدیرمك کبی برامر محالك آرقه‌سنه دوشمش. خطا برایکن ایکی، بش، یوز اولمشدر. کیمسه ایله امتزاج ایده‌مدیکی؛ بز کبی اسکی محبی ایله داماد محمود پاشا واسماعیل کمال بك کبی سرافرازلری بیله اکله‌مك صورتیله تفرد ایتمك داعیه‌سنه دوشدیکی بوندندر.

*
* *

رضابکك حالنی بن بویله‌جه محاکمه ایده‌رك کندوسنه خصومت یرینه آچیمق والمدن کلدیکی قدر یاره‌سنه مرهم اولمق ایله اکتفا ایدر ایدم. بونی بویله‌جه محاکمه ایتمکدن عاجز بولنان بزمکیلر رحم وشفقت کوسترمدیلر، یاخود ایجاب حاله کوره ادارهٔ حسیات ایده‌مدیلر. شدتله علیهنه یورودیلر.

رضا بکه کنجه بکا قارشو دها بیوك حقسزلقلر وخطالردن قورتیله‌مدی.

ابتدای امرده اوروپاده بنم ظهورمی الکخفی آمالنك اوکنده برمانعهٔ

مستقله مقامنده قبول ایتدی . ذره قدر بونده بنم صنع اولماق ایله برابر بومطالعه‌سنده حقسز دکلدی . لکن بنم محویت واطاعتمی برنوع مرائیلك ظن واعلان ایتمکله — بیله‌رك ویا بیلمیه‌رك — بیوك خطا ارتکاب ایتمش اولدی .

خطاسی ایسه بونده‌بیله قالمدی . تدریجاً دها چوق بیوکاره قدر واردی .

اوحقسز تجاوزلرینی بیله خوش کورمکلکم کندوسنه کلیاً پوصله‌سنی شاشیرتدی .

مسلکمك حکمتنی احاطه‌یه مقتدر دکلدی . فضیلت اولمق احتمالنی خاطرینه بیله کتیرمدی . بنی غایت جزؤیت وکندوسنك محوینی مقصود ایدنمش برمرائی ظن ایتدی . بالکه بونك ایچون بنم علیهمده استعمال اولنه‌بیله‌جك هرنوع سلاحی قوللانمقده کندوسنه برنوع معذرت کورمشدر . شوقدرکه کندوسنه قارشو بسلدیکم رحم وشفقت وعلو جناب حسنه هیچ خلل کتیرمدیکم حالده بنم علیهمه قوللانمق ایسته‌دیکی بالجمله سلاحلردن عاقبت کندوسی مجروح اولوردی .

پارسده کورشدیکی عالمده دها ایلك کوندن برو ییلدیز طرفندن مأمور غایت ماهر برخفیه اولدیغمی نشر ایتمش . بونك ایچون کندی طاقمیله کوروشدیرمکدن کویاچکنمش ایدی . فکر تمییزنده ضعف واردر . اولمسیدی بنم غزته‌لره ویردیکم افاده‌لرم ایله (ییلدیز سرایی وباب عالی) رساله‌سندن صوکره خفیه‌لك عطفنه صالح برنقطه اولمدیغنه حکم ایدردی . بوادعاسنی علنی بحثده مدافعه ایده‌میه‌جکنی اکلاینجه حیله‌یه مراجعتله قصداً بحثی قپاتدی . دهافناسی : قپادیلان بحث حقنده کندی قفادارلرینه بنم بحثه دوام ایتمکله جسارت ایده‌مدیکمی ،

کندوسنه قارشو اعتذار ایله اعتراف حق ایتدیکمی بیان صورتیله سوء تأویل ایتمیشدر .

(میزان) استانبوله کوندرمك پارهسن قولای اولدیغی ایچون برمقدارینی اورایه کوندرز ایدم . کندوسنن آنی ایستهین رفقامزه بیله منتضماً ویرهمشدر . کندی محررلری ایچنده (میزان) ده کوریلن فکر دناتی استهزا ایدهرك بویله کهنه شیلرله ملتك اصلاح اولنهمیهجغنی ادعا ایده کلمشدر .

« محمدك جنتدن صدا » دیهرك اکلندیکی میزانك بندلرینی قصقانهرق نشرینه الدن کلدیکی قدر مانع اولوردی . بونك اثباتلرینی (موتز) سوقاغنده کی اداره خانه یی تسلیم ایتدیکمز وقت کمال حیرتله جملهمز مشاهده ایتمش ایدك .

پارسه تکرار کلدکده اولدیغمه زیادهجه جانی صیقیلمش ، تلغرافی آلنجه کیمسهیه خبر ویرمکسزین لوندرهیه صاوشمشدر . ارمنی قومیتهلریله کوروشمك بهانهسی قوزی بهانه ایدی .

اصل کوزدیکی ایش کرك سلیم فارس نزدنده وکرك راست کتیرهبیلهجکی ارمنیلرك عندنده بنم علیهمده ادارهٔ کلام ایتمك ایدی . بونلر برر برر تحقق ایتدی .

سلیم فارس حقنده بالاده بعض شیلر سویلهمش ایدم . شمدی آنك خبرینی اکمال ایدهیم . بوراجقده تك برکونلك وقعهلری بیان ایله بوبابده نلر چکدیکمی قارئلرمه تخمین ایتدیرمك ایسترم .

سن ژرمنه کلوب برلشنجه شورایه بورایه یازدیغم صرهده سلیم فارسهده برمکتوب یازدم . برچوق مدت صوکره جواب آلمدیغمك فرقنه وارهرق تعجب ایتدم . بوده سلیمك پارسه کلدیکنی خبر

آلمه م اوزرینه واقع اولدی . مراق ایدوب کندوسنه برینی کوندردم وکوروشمك ایسته‌دیکمی سویله‌دم . عینی تعجب ایله جواب رد الدم .
کندوسی بیلمم قاچ کون صوکره تونسه طوغری عزیمت ایده‌جکمش ، مشغول اولوب کوروشمك اوزره وقتی یوقمش ، وقتی مساعد اولورسه حین عودتده کوروشه بیله‌جك ایمش .
بیوکدن کلان بوکبی جوابلره قارشو لزومندن فضله مقابله ایتمه‌مك المدن کلمز . فقط کندمه رقیب وخصم بیله‌میه‌جکم آدملرك بوکبی تجاوزلرندن صیقلمه‌م ، تبسم ایله اکتفا ایدرم . طاشی کدکه قویمق ایچون مناسبت واقع اولنجه انی‌ده دریغ ایتمم .
سلیم تونسدن عودتله پارسدن کچمش وبنمله کورشمکه لزوم کورمه‌مش . حکمتنی اکلامامزلغه کلدم . بونی کندوسنه یازدم . اکاده جواب یوق !
سلیمك پارسه دیکر کلیشی عینی حاللرك تکررینی موجب اولدی . اصرارمده ثبات ایتدم . نهایت کریمه‌سنی کتیرمك اوزره تکرار تونسه عزیمتنده حین عودتده کوریشه‌جکنه بالواسطه قطعی سوز الدم .
فی الحقیقه مارسیلیه‌دن چکدیکی تلغرافله فلان کونی ، فلان اوتلده صباح بنی منتظر اوله‌جغنی بیلدیردی . وقتدن برساعت اول کیتدم .
ایلك لاقیردی صره‌سنده یوزیمه دقتله باقه‌رق رضابکك بنی کله‌جکنی سویله‌دی . پك اعلا دیمکدن بشقه برشی خاطریمه کلمدی . چونکه بوکا فضله بر معنا ویره‌مدیکم کبی بونجه کورولتی ایچنده بیله رضا بك ایله برساعت اولسون طارغین طورمدم .
بن مناسب بر وجهله لاقیردی‌یی بینمزده خبرم اولمیه‌رق واقع

اولان برودته چویردم . « کچمش شیٔ نه‌لازم » دیه‌رك قاچامق یاپمق ایسته‌دی . اصرار ایتدم . نهایت بالاده عیناً نقل ایتمش اولدیغم غزته فقرهٔ مخصوصه‌سی اولدیغنی اقرار ایتدی . فضله اوله‌رق حالا کندوسنك علیهنده یازلمش اولدیغی اعتقادینی کوستردی .

حیرتمی ستر ایتمکسزین فقره‌نك بالعکس کندی لهنده یازلدیغنی واثبات مدعا ایچون غزته‌یی کتیروب کندوسنه اوقویه‌جغمی بیان ایتدکدن صوکره ازبرمده قالان مألنی ، حتی بونده‌کی مقصد خفیمی بیله سویله‌دم . [١]

سلیم متأثر اولدی . دیدی که :

— بن ترکجه‌نك اینجه معنالرینه واقف دکلم . بن آلدانه بیلورم . لکن ترکجه‌یی پك اعلا بیلور برآدم بنم علیهمده یازلدیغنی ادعا ایتدی .

بن — مسئله‌یی قیصه کسمك ایسترمیسکز ؟ شمدی تلفون واسطه‌سیله (میزان) نسخه‌سنی ایسترم . سزدخی کله‌جك اولان رضا بکه اوقودوب حقیقت حالی اوکرنمش اولورسکز . رضابکك حقیقتی کتم ایده‌جکنی ادعا ایده‌مزسکز آ .

بونك اوزرینه سلیم فارس شاشیردی وفنا حالده بوزلدی . آرتق قانع اولدیغنی بیان ایده‌رك لاقیردی‌یی بشقه طرفه چویردی . بن بونك لدنیاتنه هنوز واقف اولمدیغمدن اهمیت ویرمدم . یالکز رضا

---

[١] جوان پیر افندی (سلیم فارسدر) غزته‌جیلریمزك قدماسندن اولدیغی کبی شو غزای معدلت وحریتده دخی بزلره قدمی اولدیغی ازجمله بزجه مسلمدر . رسماً کندوسی مجددین جمعیتنه منسوب دکلسه‌ده میدان غیرتده هیچ برکیمسه‌دن کری بولنمدیغی جهتله جمله‌مزك تحسین واحترامزی جالب اولمشدر . یعنی بوکون (حریت) (مشورت) و (میزان) کبی مقبول بر صدای حمیتدر .

بك كلوب قونوشديغمز صره‌ده شمدی بیزمزده کچن وقعه‌یی بلاغرض نقل ایدنجه ایکیسی‌ده قیزاروب سکوت ایدنجه اصل فساد منبعنك نره‌ده اولدیغنی کشف ایتدم . لکن برشی بللی ایتمکسزین بودفعه بن لاقیردی‌یی دکشدیرمکه مسارعت ایتدم !..

محبانه یمکمزی بیتیردك ، بولواره چیقدق ، (قافه دولایه)ده منتظر اوله‌جق بعض آرقه‌داشلره ملاقی اولمق اوزره یوله دوشدك . بولوار (مادله‌ن) ده بزه قارشو مأموراً پارسه اعزام ایدلمش اولان ابوالضیا توفیق بك ایله یوسف ضیا پاشایه راست کلدك .

بو ذاتلر برهفته‌دن برو پارسده ایدیلر . بزم ایله واقع اولان مذاکره‌نك نتیجه‌سنی استانبوله عرض ایتمشلر ، جوابه منتظراً پارسده طولاشیورلر ایدی .

ابوالضیا یالکز ییلدیز مأموری صفتنده قالمیوب ژون ترك اولمق اعتباریله دائرهٔ محرمیتمزه قدر داخل اولمشیدی . خوش بشدن صوکره ابوالضیا قولتوغمه کیردی ، بنی بر طرفه چکدی .

ابوالضیا — بن مأموریت مخصوصه‌م اعتباریله وظیفه‌می تام اوله‌رق ایفا ایتمکه چالیشیرم . لکن حمیتلی بر عثمانلی اولمق حسبیله قلباً سزکله برابرم . بونك ایچون مأمور صفتیله بلکه ممنون قاله‌جغم . لکن قلباً مضطرب اوله‌جغم برشی بوصباح اوکرندم . سزه برادرانه رجا ایدرمکه بر دها آنی یاپمه‌یکز .

بن — (تعجبمی ستر ایتمیه‌رك) عجبا یاپدیغم نه ایمش ؟

ابوالضیا — میزانك صوك نسخه‌سنده‌کی رضا بکه قارشو تجاوزکارانه بر شیلر یازمشسکز .

بن طامدن دوشمش اولدم . تجاوز ایتمك خاطر وخیالمه کلدیکی

کبی یاکلشـلقله بر ذهاب باطله ایله میـدان ویره‌جك برشی یقینده غزته‌یه یازدیغمی بیلمیور ایدم . دهای وار : اسکیـی کبی بن غزته‌یه باقمیور ایدم . وپارسه کله‌لی ظهورات نوعندن آره‌ده صره‌ده بنده یازوب مطبعه‌یه کوندرمکله اکتفا ایدیوردم . پارسـده چیقان ایلك میزانك باشنده بیان ایتدیکم وجهله غزته‌دن اصلا مسئول دکلدم . مسـئول بر هیئتك قبول وردینه معروضاً بعض بندلر یازمق ایله اکتفا ایدر ایدم . حتی بونلری قبـول ویا رد ایتمـك وظیفه‌سی مدت مدیده رضا بکك عهده‌سـنده ایدی . بن بونی ابوالضیایه آکلاتدقدن صوکره کیمك بویله بر افتراده بولندیغنی صوردم .

ابوالضیا — بوصباح بکا اوغرامش اولان رضابك بالذات سویلدی .

بن بونی ییلدیز مأمورینك عادی بر فسادی ظن ایتدم . بالخاصه رضا بکك اویله ارکنجه ابوالضیانك اوتلنه قدر کیدوب کوروشمه‌سنی غیر جائز کوردم . زیرا سؤ ظنی داعی برحالدر .

بونك فویاسنی میدانه چیقارمق اوزره همان رضا بکه سسلندم . ابوالضیـانك دیدیکنی آکلاتدم . کمال اضطراب قلب ایله وقعه‌نك طوغری اولدیغنی آکلادم ! ..

مصرده چیقـان (نیل) غزته‌سی مندرجاتنـه جواباً وبالخـاصه ابوالهدی افندی‌یه خطـاباً اسـتعمال اولندیغی شبهه تحتنده اولمیـان «مرائیلر» سوزی کویا احمد رضا بك ایچون مخصوصـاً بنم طرفمدن یازلمش ایمش ! !

بوکا قطعیاً مناسـبت یوقدی . اولسـه بیله ابوالضیـا توفیق بك شکایت ایچون محرم اتخاذ ایدیله‌جك آدملرك اك صوکره‌کی صایله‌بیلور ایدی . بن ییلدیزك خبری اولمسون مقصدیله بنون مناسبتسزلکلرینی

هضم ایدیور ایدم . او ایسه عکسنی یعنی یکدیکرمزله بوغوشمقده اولدیغمزی مرجعنه اعلام ایتمك ایچون یالانلر ارتکاب ایدیور ایدی! یارب بو نه حال ؟

بن حیرت واضطرابدن کندمی طوپلامغه میدان بولمه‌دن (قافه دولاپه) یه کلوب بزی بوله‌جغنی بهانه ایدرك احمد رضا بك صاوشدی. لکن ابوالضیانك فکرنده اختلافمزك اثرینی براقق ایشمه کلمدیکی ایچون قهوه‌ده اوتوردیغمز صره‌ده اوقه قلم ایسته‌دم ، رضا بکه خطاباً بر تذکره یازدم . کندوسنك علیهنده اولدیغه ذاهب اولدیغی فقره‌نك جهت عائدیت ومناسبتنی ایضاح ایتدم . بونکله برابر کندوسی کبی یاکلش تلقی ایده‌جکلرك بولنمه‌سی ملحوظدر . بونك ایچون ایجاب ایدن تکذیبك امضام تحتنده اوله‌رق ایستدیکی صورتده نشرینه کندوسنی مختار قیلدم . بو تذکره‌یی مخصوصاً ابوالضیایه کوستردم . اوده تحسین ایتدی . تذکره‌یی غارصونه ویره‌جکم صره‌ده احمد رضا بك عودت ایتدی . تذکره‌یی کندوسنه ویردم . ابوالضیانك مألندن خبردار اولدیغنی کوسترمك اوزره دیدم که

بن — قارداشم . یازدیغم وجهله ایستدیککز صورتده تکذیبه مأذونسکز. سزه عائد اوله‌میه‌جغنی اثبات ایچون دها تأمینات ویره‌جکم کبی ایستدیککز کبی سزه ترضیه ویرمکه‌ده حاضرم .

رضا — ایستیه‌جکم شی بر دها یازمه‌مکزدن عبارتدر !

قهوه باشمك اطرافنده دوندی . ابوالضیا کبی بر یبانجینك یاننده آز قالدی تعمیری مشکل بر خطاده بولنه‌جقدم . نهایت

بن — چوقدن برو الفتی ترك ایتدیککز ایچون ترکجه‌کزی غائب ایتمش‌سکز . یوقسه شو جوابکزله نه رتبه تجاوز ایتدیککزی

آكلارديكز . سائر پك چوق شيلر كبی بونیده جهلكزه ويروب عفو ايديورم . جوابيله اكتفا ايتدم . كندوسی جواب ويرمدی . ابو الضيا ايسه قولاغمه

— بو آدم بنم ظن ايتديكمدن پك زياده قبا ايمش

ديدی . بن دخی جواباً

— رضا قبا دكل ، بر طاقم حشرات اطرافنی آلوب كندوسنی چيغرندن چيقاريورلر . بونك ايچون بعض بوكبی قبالقلردن كندوسنی مسئول ايتميورم . بالعكس كندوسنه آجيورم

جوابنی ويردم . بو جوابم منطقه موافق دكل ايدی . نه چاره كه ايوسنی بوله‌مدم .

اشبو ابو الضيا فقره‌سی سليم فارس فقره‌سنه تصادف ايتدی و سليمك كوزی اوكنده كچدی . كندی مسئله‌سنده حقيقته وصول ايچون كوزل بر وسيله اولدی .

ايشته سزه بركوناك وقوعات ! سائر امثاللری دائما توالی ايدوب كيدر ايدی . بوكبی مناسبتسزلكلرك جمله‌سنی نقل ايتمك لازم كلسه پك اوزاغه دوشه‌رز .

بكا اولان خصومتده حدودی آشمش بولنان رضا بك بعض پارس محافلنده دخی حيثيتی غائب ايتدی . تك برمثال نقل ايده‌جكم .

استانبولجه پك معروف اولان برفرانسزك مادامه‌سی پارسده اوتورور . معتبر برقادينذر . صالوننه مداوملر چوقدر . استانبولده ايكن بزم يالی‌يه كلوب كيتمش ، چوجقلرمله الفت ايتمش ايدی . آره‌صره كيدردم . رضا بك دخی كيدوب كليردی .

کونك برنده او مادام (مادام ب ...) « رضا بك نصل آدمدر »
دیه‌رك بكا صوردی .

بو سؤالك تهی اولمدیغنی طورندن حس ایتدیكم حالده: «ناموسلی،
مسلك صاحبی برذاتدر » دیمكله اكتفا ایتدم .

مادام ب ... بر ایكی هفته صوكره عینی سؤالی تكرار ایتدی،
عینی جوابی آلدی . اوچنجی دفعه اوله‌رق عینی حال واقع اولدقدن
صوكره مادام ب ... دیدی كه

مادام — سزك حقكزده كندوسنك نه فكرده اولدیغنی
بیلیرمیسكز .

بن — بیلیرم . علیهمده سوز سویله‌مك ایچون وسیله آرار .

مادام — (حیرتله) بو نصل شی ؟ او سزه دشمنلك ایتدیكی
حالده سز آنی دائما مدح ایدیورسكز .

بن — شایان مدحدر . یالانمی سویله‌یم .

مادام — او یالان سویله‌یور . همده پك فنا سویله‌یور .

بن — انك آدی رضادر . بنم ایسه مراددر .

مادام — Vous êtes vraiment admirable !

بن — ایشته عزیز مادام . سزك شو التفاتكارانه سوزیكز كبی
مكافاتلری بن اوسایه‌ده آلمش اولیورم . كافی دكلمی ؟

شو وقعه عنعنه‌سیله مادام (...) رضا بكه نقل ایدر و بنی چوقدن
بیلوب طانیدیغنی و نصل آدم اولدیغمی بیاندن صوكره كندوسنی
مؤاخذه ایلر .

بردها مادام ب ... ك سالوننه اوغرادیغنی ایشتمدم . اكر
اوغرادی ایسه بیوك جرأتدر .

— ٩ —

جمعيته رياستم

رضا بك حقنده كي شكايتلرك چوغالمه‌سي اوزرينه باشده دوقتور شرف الدين وقائممقام شفيق بكلر اولمق اوزره بر طاقم كنجلر بلكه يكرمنجي دفعه اوله‌رق خانه‌مه كلوب « ايفاى وظيفه » يه بني دعوت ايديورلر ايدى . وظيفه ايسه عمومى بر اجتماع عقد ايله حال حاضرى مذاكره ايتمك ، اكا كوره ايجابنه باقلمق ايدى . اكثريت ايله رياستنه كچرسه‌م اداره‌يي اله آلمق ، جمعيتك نشريات وحركاتنه براطراد ويرمك ، يعني جمعيتي رضا بكك مناسبتسزلكلرندن قورتارمق اوله‌جقدى . بن جدى وخالص اوله‌رق اعتذار ايديور ايدم . ازجمله صحتمك بوكا مساعد اولمديغني ده سويله‌يوردم .

شرف الدين — صحتم ، صحتم ديه‌رك كندى راحتكزى ايلرى‌يه سوريورسكز . صحت وراحت قاچ پاره ايدر ؟ قوجه ملت محو اوليور . خلاصى چاره‌لريني تحرى ايچون بر طاقم ارباب حميت انواع فداكارلقلرى اختيار ايله يمن و افريقه چوللرنده ، رادوس و عكا قلعه‌لرنده ، غربت واجانب ايللرنده پريشان اوليورلر . دينسز وحميتسز بر حريف هر نصلسه باشلرينه كچه‌رك كندى مسكين منافعني تأمين ايتمك مقصديله ييلديز جلادلرينه رحمت اوقوده‌جق بر صورتده جمعيت مليه‌مزى اشكنجه ايدوب كيديور . سز دخى بوني منع ايتمكه مقتدر اولديغكز حالده كيفكزه كليور بهانه‌سيله اظهار جبانت وخيانت ايليورسكز .

یارین ملت سزی یلدیز طاقمندن دها ظالم وغدار طانیه‌رق لعنت اوقویه‌جقدر ..... »

شومقدمه ایله باشلایوب پك چوق جوشدی ونهایتنده اك مقدس حسیاتم نامنه اوله‌رق ایفای وظیفه‌یه تکرار دعوت ایتدی .

بوکبی سوزلر ایله قولاغم الفت ایتمش ایدی . فضله برتأثیری موجب اولمدی . یالکز اتفاقك بنم نامم اوزرینه حصولی ماده‌سی شایان دقت ایدی. بوبابده بنمکنه یاقلاشه بیله‌جك بشقه برنام یوقدی. بوندن فضله احمد رضابك ایتسه ایتسه انجق بنم برنجیلکمی قبول ایدوب بشقه‌سنك کنی ایتمز ایدی .

عاقبت مع التأسف التماسلرینه موافقت ایده‌جکمی سویله‌دم . اجتماع عمومینك وقت ومحلی تعیین ایده‌رك طاغلدیلر . بن همان رضا بکه قوشدم، وقوع حالی اکلاتدم . اجتماعده کندوسنك ریاستده ابقاسنی جداً التزام ایده‌جکمی قویاً وعد ایتدم . بوکا موفق اولورسه‌م اعلا. لکن شاید ریاست کندوسندن آلنیرسه کندوسی ایچون خط حرکتك احسنی نه اوله‌جغنی بیان ایتدم، رسماً ریاسته کچسه‌م بیله ریاست فعلیه‌سنی کندوسنه ترك ایده‌جکمی و استشاره‌سی خلافنده بر ایش کورمیه‌جکمی وعد ایتدم . کندوسندن دخی غزته‌لرینك مندرجاتنی درت کشیدن مرکب بر هیئتك قونترولی آلتنه وضع ایتمك راده‌سنده برفداکارلق ایسته‌دم .

مکتوملغنی بکده بوزمقسزین وعد ایتدی .

اجتماع عمومی کونی بن وظیفه‌می ایفا ایتدم . تبدیل ریاستك قیل وقالی موجب اوله‌جغنی بیان ایله حال حاضرك ابقاسنی التزام ایتدم . خفیاً رأیه مراجعتده رأیمی رضا بکك ریاسته ویردم . لکن

رضا بك انجق بنم رأيمه نائل اولدی. قصور آرا بنم نامه جمع اولنمش ایدی .

بعض تشکیلات اجرا ایتدك . رئیس ، جمعیتك رئیسی صفتیله انجق مهام امور ایله مشغول اوله‌جق . نشریات درت کشیدن عبارت برهیئته ترك اولنه‌جق . رسماً ترکجه مشورتك باش محرری بن ، فرانسزجه‌سنك دخی رضا بك اوله‌جق لکن یازدیغمز بندلر و تنسیب ایتدیکمز سائر اوراق هیئت مذکوره‌نك تحت تدقیقندن کچه‌جك. هیئت دخی مقرراتنده سربست بولنه‌جق ایدی .

بن بوکا راضی اولمغه تردد ایتمدم . رضا بك ترددلر کوستردی . عاقبت راضی اوله‌جغنی سویله‌دی . بوترددی (پوزیتیویزم) اشارتلری ایچون ایدی ! آنلری قالدیرمغه راضی اوله‌میور ایدی.

پارس مدیری صفتیله بریمز پارسده بالجمله کنجلره نظارت ایده‌جك ، یاردملرینه یتیشه‌جك ، پولیسزلقلرینی منع ایده‌جك ایدی. فضله اوله‌رق جمعیتك مهری، حسابی، بالجمله دفترلری ایله‌سائر اسراری اشبو مرکز مدیرنده طوره‌جق ایدی . اشبو مرکز مدیرلکی اوکونلر پارسه کلان چوروك صولی بیکباشی احمد بکه ویرلدی . علی کمال، شرف الدین ، شفیق، شریف بکلر قونترول هیئتنه انتخاب اولندیلر. ناظم بك قاصه‌دارلقده ابقا ایدلدی. اداره‌خانه دکشمیه‌جك ایدی . رضا بك مشورتك باش محرری صفتیله اداره‌خانه‌سنده یاتوب قالقمه‌سی تنسیب ایدلدی .

دور وتسلیم صره‌سنده بر وقعه کچدی که احمد رضا بکی توصیف یولنده قیمتلی برحجتدر .

« ییلدیز سرایی وباب‌عالی » رساله‌سی معلوم . ذاتاً « رساله‌نك حاصلاتی » دیه‌رك براثر غرض وخصومت اظهار ایتدیکی بالاده مذکور ایدی . اووقت براثر سهو ظن ایتمکله تأویل ایتمش ایدم .

اشبو رساله‌مدن بتمش شوقدر نسخه‌یی مصره کیدر ایکن رضابکه ویرمش ایدم . ایسته‌ین ومناسبت آلان بولنورسه ویریله‌جك ایدی .

مصرده ایکن المده‌کی رساله‌لر بتمش ایدی . طلب هرطرفدن تکرر ایدیور ایدی . بونك ایچون کندوسنه براقیلان نسخه‌لردن ممکن ایسه یکرمی ، اوتوز عددینك کوندرلمه‌سنی یازدم . قالمدیغی جوابنی آلنجه (اودیون) آلتنده تحری ایدوب اوراده دخی بوله‌مز ایسه محبانمزدن موقتاً لااقل اوچ نسخه بولمغه همت ایتمه‌سنی رجا ایتدم . بونك‌ده قابل اولمدیغی خبر ویرمشیدی .

دوروتسلیم اجرا ایدلدی . بیکباشی احمدبك رضا بکك دولابنده ییلدیز رساله‌سندن برچوق نسخه‌لر موجود اولدیغی بیان ایله‌بونلری نه‌یاپمق لازم کله‌جکنی صوردی . کیدوب باقدم . مصره کیدر ایکن کندوسنه براقدیغم یرده وعینی حالده طوریور ایدی !

طیانه‌مدم . رضا بکه معلومات ویردم . مصرده ایکن احبادن بر ایکی نسخه بولوب کوندرلمه‌سنی رجا ایتدیکم وقتده اولسون بونلری نصل خاطرینه کتیرمدیکنی صوردم . بلا پروا سویلنمش : « خاطرمدن چیقمش » جوابیله اکتفا ایتدی !

دولاب اوتوردیغی اوطه‌ده اولدقدن بشقه هردائم آچوب قپادیغی ، اوته‌بری اشیاسنی قویوب الدیغی دولاب ایدی .

رساله‌م رغبت عمومیه‌یی قزانمش ایدی . نشری خدمت وطنیه دوشونجه‌سی اثری ایدی . احمد رضابك بنم شخصمه عائد برشرفی

الندن كلدیکی قدر تنقیص ایتمك غیرتیله هم منافع عمومیه‌یی ذهندن سیلیور ، هم‌ده بیله‌رك یالانلر ارتکاب ایله‌یور ایدی !

رساله‌نك موجودیتنی خبر ویرن بیکباشی احمد بکه بیله ایشك لدنیاتنی سویله‌مدم. رضا بکی املایه کتیرمك امیدم اووقت باقی اولدیغی کبی، اولمسه بیله فضله‌برودتی موجب اولمامق اوزره سائر کچوکلکلری کبی بونی‌ده اورته‌کدن ایوسنی کوره‌مدم .

رضا بك ایله بندن بشقه جمله‌سی ممنون اوله‌رق طاغلدیلر . آراده اون کون کچمه‌دن رضا بکك مشورتك مندرجاتنی قونترول ایتدیرمدیکندن شکایتله اجتماع ایسته‌دیلر . طوپلاندق . سبب ینه معهود اشارتلر ایدی.

مشورتك ابتدا رضا بك طرفندن کندی پاره‌سیله تأسیس اولنمش خصوصی بر غزته شکلنده چیقدیغنه ذاهب ایدم . بویله اولدیغنی بن رضا بکدن ایشتدم ظن ایدیوردم . قونترول ایتدیرمدیکندن طولایی شکایتلر میدان مذاکره‌یه قونجه ایشی طاتلی‌یه باغلامق ایچون بر پلان قوردم . مشورتك ایلك نسخه‌سنی جلب ایتدم . رضا بکك ذاتنه مخصوص برغزته اوله‌رق عالمده وجود بولدیغنی، بویله چیقان غزته‌نك صاحبی ایچون اولاد قدر عزیز کوروندیکنی ، بشقه بر طاقم کیمسه‌لرك بیلدکلری کبی مداخله ایتمه‌لرندن ناشی اصل صاحبنك نه رتبه متأثر اولمق لازم کلاجکنی ، احمد رضا بکك بویله اولاد درجه‌سنده اولان کندی مالنی ترك ایتمك کبی بر فداکارلغه قارشو هیئت طرفندن دخی رضاسنك خلافنده هیچ برنشریاتده بولنمامق وکندی یازیلرنده دخی رأیی آلنمه‌نجه تعدیلات اجرا ایتمه‌مك کبی جمیله‌لر کوسترمك طبیعی اوله‌جغنی آکلاتمق ایسته‌دم .

بوسایه‌ده رضا بك قونترول اصولنه رسماً تابع اولمش اوله‌جق. بزدخی نشریاتی تغییردن وقایه ایتمش اوله‌جقدك.

بوقدر بسیط وكندی حیثیتنه موافق براصول تسویه‌یه قارشو احمد رضابك مخالفت ایتدی. ایضاح ونصیحت كار ایتمدی. بزمكیلرك ایسته‌دكلری او ایدی. بویله بر بهانه ایله احمد رضا بكی جمعیتدن علناً طرد ایتمك، غزته‌لرینی رد ایله‌مك، بشقه مروج افكارلر چیقارمق ایدی. بوكا شمدی‌یه قدر بن مانع اولدیغم كبی بوندن صوكره دخی مانع اولمق اوزره تردد ایتمیه‌جك ایدم.

بوحالدن، بوچیقمز یولدن نصل چیقمه‌لی؟

فكرمجه مشورت رضا بكك مال مخصوصی ایدی. بوحالده جمعیتك مروج افكار اولمق اوزره شمدیلك تركچه بشقه برغزته چیقارلمسی اك اهون طریق عد ایتدم.

بوسایه‌ده رضا بكك جمعیتك اخراجنه حاجت قالمیه‌جق ایدی. بومقصدی تامین ایچون جلب اولنان مشورتك برنجی نسخه‌سنی آلوب مقدمه‌سنی اوقومغه باشلادم.

رضا بكك مال مخصوصی ظن ایتدیكمز مشورتك ایلك بندی «جمعیتك پاره‌سیله نشر اولنور جمعیتك مالی ومروج افكاری» اوله‌جغنی مبین ایدی. جمله‌مز ایله برابر بن دخی شاشیروب نطقم طوتلدی. استفسار اولنان قاصه‌دار ناظم بك دخی مصارفنك هپ قاصه‌دن تسویه ایدلدیكنی سویله‌دی.

وقعه پك آغیردی. مجلسه قبر سكوتی چوكدی. رضابك حسن ادارکنه هجوم ایله كندوسنی قورتارمق ومسئله‌یی حل ایتمك امیدی ذهنمده پارلاردی.

بن — رضا بك ، قارداشم ، سوزم سزه خطابدر . هر بر كلمه‌سنی طارتارق سزه لایق برجواب ویرمه‌كزی پك زیاده رجا ایدیورم . باشنده مندرج اولان مقدمه مشورتك جمعیتك مالی اولدیغنی كوستریور . قاصه‌دارك افاده‌سی دخی بونی تأكید ایدیور . بونده انكار وتأویل ایدیله‌جك برشی قالمدی . بونكله برابر بن ونیم ایله برابر بتون جمعیت مشورتك سزك ذاتكزه مخصوص وجمعیتك هرنوع حق اشترا كندن خارج برمال مشروعكز اولدیغنی شمدی بنم آغزمله تصدیق وتسلیم ایدیور . بونی یاپمق ایله برابر ینه جمعیت سزه دیوركه « بنی تشكیل ایدن هیئت ، كیمی ابوینی ، كیمی اولاد وعیالنی ، كیمی مسلك ومنفعتی ، كیمی‌ده امید استقبال اولان تحصیلی ترك ایتمش برطاقم فداكارلردن عبارتدر ، وطنك سلامتی ایچون سزدن دخی فداكارلق ایسته‌یورم : انا كزك سودی كبی حلال بیلمك ایسته‌دیكم شو مشورت غزته‌سنی لطف ایدیكزده وطن عزیزمزه هدیةً فدا ایدیكز ! .. »

سسم یوكسلدكنی غائب ایتمدیكی حالده تأثیردن تتره‌یوردی . سائر رفقا دخی عینی تأثر اظهار ایتدیلر . بالجمله انظار احمد رضا بكه منعطف اولدی . سكوت امتداد ایتدكجه اضطرابمز چوغالدی . نهایت آغزینی آچدی .

احمد رضا بك — غزته بنمدر . كیمسه‌یه ترك ایتمكه لزوم كوره‌مم ..

مجلسك تعطیل اولدیغنی بیان ایله بن قالقدم . جمعیتك بیوك بر فلاكت اوزكنده بولندیغنی سویله‌دم . سن ژرمنه چكلدم .

*
* *

برقاچ كون صوكره تعییب عمومی آلتنده ازلمش اولان رضا بكك ایتدیكنه پشیمان اولدیغنی وتعمیر مسئله ایچون وسیله آرادیغنی (فوأ)دن

اوکوردم . بونك اوزرینه بیکباشی احمد بکی جلب ایله تعلیمات مخصوصه ویردم . ایش بندن اولمیه‌جق ، صرف احمد بك طرفندن خصوصی صورتده مراجعت ایدلمش اوله‌جقدی .

قونترول هیئتنی رضا بك قبول ایتمه‌یور ایدی . معهود اشارتلر ابقا ایدیله‌رك انك یرینه احمد بکی اقامه ایتمکله اکتفا ایتمکه راضی اولدم . احمدبکك رأی واستشاره‌سی خارجنده جمعیت نامنه حرکت ایتمیه‌جکنه دائر رضادن سوز آلنسه ظاهراً حل مشکل ایدلمش اوله‌جقدی . فضله اوله‌رق رضابکك کبر وانانیتنی جرح ایتمه‌مك فکریله عمومی اجتماعلره مراجعت ایتمه‌مکه وبالذات کندم کوزوکمه‌مکه چالیشه‌جق ایدم .

استعفا ایتمك اوزره ایدم . لکن استعفامك استانبولجه وسائر مرکزلرجه سوء تأثیری اوله‌جغی ادعاسی اوزرینه موقتاً انی اجرا ایتمه‌مکه راضی اولدم . لکن بنده ریاستك نامی قالوب فعلاً برمدت قاریشمیه‌جغمی وقونترول هیئتی ایله احمد بکك مشترکاً تنسیب ایده‌جکلری اموری مقبول طوته‌جغمی سویله‌دم .

بوندن بشقه رضا بکه کولکه ویرمه‌مك اوزره جمعیتك مرکزینی جنورایه نقل ایتمکی قوردم . بوحالده احمد رضا بك پارس مدیری صفتنده پارسده براقیله‌رق انانیتنه خدمت ایتمش اوله‌جقدك . بلکه‌ده بوسایه‌ده کندوسی دخی مقابلةً آز چوق املایه کله‌جك صورتده نشریاتنی تعدیل ایتمش اوله‌جقدر . ذاتاً بودفعه ترکچه مشورت یرینه (میزان) چیقه‌جق ایدی . رضا بك ایسه ترکچه مشورتی براقه‌جق ، یالکز فرانسزجه اوله‌رق انی چیقاره‌جق ایدی . بونك ایچون پارسده برنجیلك موقعنی اعاده ایتمش بولنه‌جق اولان رضا بك هیچ اولمزسه

بو حالی ادامه ایتمك خاطری ایچون اولسون غزته مندرجاتیله حسیات عمومیه‌مزی جرح ایتمکدن واز کچه‌جکدی .

بو قراری ویرمکله مشغول اولدیغم صره‌ده قافه (وولتر)ده جمعیت نامنه بر ضیافت ویرلمسنه قرار واقع اولدی . فائده‌سی مسلّم اولان بو تدبیری موقع اجرایه قویدق. ضیافتك تدارکاتنه بیکباشی احمد بك نظارت ایده‌جك ایدی. رضا بکك عظمتنه خدمت ایچون هر شیده انك ایله استشاره ایتمه‌سنی محترمانه احمد بکه بیلدیردم.

ضیافت اقشامی اوچ درت ساعت مقدم (قافه وولتر) ه کیتمش ایدم . یمك لیسته‌سنی معاینه ایدر ایکن (خلیل غانم افندینك ریاستی تحتنده ویریله‌جك ضیافتك ...) عباره‌سنی کوردم . بوکا هیچ بر معنا ویره‌مدم . ضیافت جمعیت نامنه اولدیغی ایچون رسمی ریاست، جمعیتك رئیسنه عائد اولمق لازم کلیر . شاید ایشه دها اهمیت ویرمك ایسته‌نیلورسه اوممکتك اشرافندن برینه فخری ریاست ویریلور ، موقع احترامه اوتوردیلور ، لکن ینه ریاست فعلیه ضیافت ویرنلرك بیوکنه قالیر . خلیل غانم ایسه نه جمعیتمز اعتباریله، نه ده پارسده‌کی موقع وشرفی جهتیله بویله بر امتیازه مستحق دکلدی . حتی بونده بنی تحقیر ایتمکدن بشقه بر مقصد تصور اولنه‌مزدی .

بیکباشی احمد بکدن بونك حکمتنی صوردم . احمد رضا بکك تنسیب واصراری اوزرینه واقع اولدیغنی حتی لیسته‌لره نامنك کندی معلوماتی خارجنده وضع اولندیغنی سویله‌دی .

احمد رضا بکی آلوب برابر کلمه‌لرینی رجا ایتدم . ایکیسی ده کلنجه دیدم که

بن — ضیافت کبی علنی نمایشلرده هر یرده اصول مملکته رعایت

ایتمك لازمدر . اصول مملکت ایسه یا رئیس عمومی عنوانی حائز بولنان بنم ، و یاخود ضیافت پارسده ویرلدیکی ایچون پارس شعبه‌سی مدیری بولنان بیکباشی احمد بکك ریاست ایتمه‌سی ایجاب ایدر. خلیل غانم افندینك ریاستده برمعنا ومناسبت بوله‌میورم . بونك حکمتی نه‌در؟

رضابك — مملکتمزك اسکی خادمیدر. وقتیله سوریه مبعوثی ایدی. قانون اساسی‌یه حرمت ایتدیکمزی کوسترمك ایچون مناسب کوردم.

بن — قانون اساسی حرمته شایاندر . بو مسلم اولمق ایله برابر حرمت ایدیله‌جك بشقه شیلرده واردر . ابتدا وطنمز مسلمان بر دولت صاییلور . غانم مسلمان دکلدر . عثمانلی تابعیتنی ترك ایله فرانسز تابعیتنی قبول ایتدیکی ایچون عثمانلیلغك مهینی صاییلور . بومملکتده اعتبار ذاتیسی هیچ مشابه‌سنده‌در . مطلقا بر فرانسزه ریاست ایتدرمك مطلوب ایسه اعیان ومبعوثاندن، سابق وکلادن، مشهور مؤلفیندن ، صنایع استادلرینك سرافرازلرندن، یعنی نامی بلکه پارسجه دکل، جهانجه معتبر بونجه احبامزدن برینه ریاست ایتدیره بیلیردك . بونی بویله یاپمیوب، یاخود طبیعی برحاله رعایت ایتمیوب خلیل غانمه ریاست ایتدیرمکده تجویز اولنور بر مناسبت کوره‌میورم .

احمد رضا جواب ویرمدی .

بن — باقیکز قارداشم، سزه آچیق سویله‌یورم . بیوکاردن برینه رجا ایدوب جلب ایده‌جك وقت قالمدی . بوحالده یا احمد بك ریاست ایده‌جك، یاخود بن . یاخود هر بر مسئولیتی سزلره ترك ایدر، شمدی سن ژرمنه قدر کیده‌رم . چونکه شخصی دکل، نصلسه اوزرمده بولنان ریاست صفتنی آیاق آلتنه آلدیره‌مم .

بیکباشی احمد بك ریاستی بجره میه جکنی بیان ایله قطعیاً اعتذار ایتدی. حقی ده واردی. چونکه سوفره ده بحثه نظارت ایتمك، نطق سویله مك، نطقلره جواب ویرمك لازمدی. الفتی کافی دکلدی.

احمد رضا بك قالقدی، تباعد ایتدی. یوز یوزه بنم ایله یکدیکره مخالفت ایتمکدن چکندیکی ایچون احمد بك واسطه سیله قطعی جواب ایسته دم. ریاستمه موافقت ایده جکی خبرینی کتیردی. یالکز اثنای ضیافتده فس کیمکه بردرلو راضی اولمدیغی خبری دخی کلدی. جمعیت وملیتمز نامنه سوز سویلیه جك اولان بزلرك قیافت ملیه ده بولنمه لری نجه مطلوب اولدیغی ایچون کندوسنك نطق ایراد ایدوب ایتمیه جکنی صوردم. برشی سویله مك نیتنده اولمدیغنی سویله دی.

بو حالده فس کیمه سه ده اولور دیه رك احمد بکه تسلی ویردم.

ضیافت صالونی طولاشدیغمز صره ده ریاستك موقع طبیعه سنه خلیل غانم اسمنی محتوی پوصله کوردم. تبدیل ایتمکه اونودلمش ظنیله یرینه قونمسنی سویله دم. احمد رضا بکك بوکا مخالفت ایتدیکنی سویله دیلر. کاسه طولوب طاشدی.

بن — احمد رضا بك آرتق خلط ایدیور. حدینی بیلوب وظیفه سی اولمیان شیلره قارشمسون. یوقسه ضیافت اوطه سندن شمدی طیشاری یه آتدیررم.

بونی اجرا ایتمش اولسیدم ممنون اولمیه جق بزده برکیمسه یوقدی. رضا بکك ایچمزده کی موقع حاضری بنم کندوسنه کوستردیکم حرمتم ایله جمله نك بکا اولان رعایتلرندن عبارت ایدی.

دعوتلیلر کلمکه باشلامشلر ایدی. قولتوغنه کیروب موسیو (لافیت) ی صالونه ادخال ایدن رضا بك کوزیمه ایلیشدی. کونده لك

اسکی قیصه و رنکلی جاکت و رنکلی پانطالون ایله کزیور ایدی . ضیافته مخصوص قیافتی کیمکه اونوتمش ظنیله موسیو لافیئه سوز سویله‌دیکم صره‌ده کیزلیجه اخطار ایتدم . « بشقه البسه‌م یوق » جوابنی آلدم . حالبوکه یقین وقتده ازجمله مادام برژه‌نك صالوننده کندوسنی (ره‌دنغوت) ایله کورمش ایدم .

فس ایله ملی قیافتی قبول ایتمیور ، پارسجه عادتا نقصان تربیه صاییلان ، حتی اوکیجه‌کی موقعی اعتباریله مسافرلره قارشو تحقیر مقامنده قبول اولنه‌بیلان بوا کسیکلکی ارتکاب ایدیور! جانم بو آدمك مقبول اولان برحالنی کورمك ممکن دکلمی ؟

کمال اضطراب ایله شو سؤالی کندی کندیمه وضع ایدیوردم .

ضیافت پك کوزل صورتده کچدی . صاغمده اوتوران موسیو لافیت ایله آچیلان دیانت وتعصبه قارشو فلسفه‌نك وظیفه‌سی بحثی، صولمده‌کی مبعوثانده (علکساندردلبه) ایله آچیلان فرانسه داخلنده سکونت افکاری تأمین ایده‌جك اسباب مسئله‌سی جالب دقت اوله‌رق تعمم ایتدی . نطقلر دخی یولنده ایدی . بنمکی جداً آلقشلاندی . هله «ترکاره انسان نظریله باقمق ، آنلری حقوق وامتیازات انسانیه‌یه نائل ایتمك لزومنی تصدیق ایتمك خصوصنده غرب عالمی حالاً تردد کوستریور . حقوق سیاسیه‌یه واصول مشورته بزی لایق کورمك ایسته‌میورلر . الله ایچون انصاف ایدیکز ! اطرافکزه باقیکز: ایشته سزه خلیل غانم ! اسکی پارلمنتومزك اعضاسیدر . یکی پارلمنتویه نامزد اوله‌جقلرده ایچمزده‌چوقدر . یوقلایکز، امتحان ایدیکز ، کندیکز اعتباریله یاخود مملکتکزك رجال ومبعوثانه نسبةً نه‌مز اکسیك اولدیغنی بولکز. شاید اویله براکسیکمزی بولمقدن عاجز قالیرسه‌کز،

لطف ایدیکزده بزمده ، عمومی سعادتدن حصیاب اولمق خصوصنده‌کی حقمزی آرتق تسلیم ایدیکز . . . » مآلنده اولان خاتمه‌سی مکرراً القشلره سبب اولدی .

هیچ برشی سویله‌میه‌جك اولان رضا بکده الك صوکره ایاغه قالقدی بالبداهه نطق سویله‌مك ایسته‌دی . یکده بجره‌مدی ایسه‌ده آلقشلادق . طور وافاده‌سی بوضیافت صاحبنك کندوسی اولدیغنی ایمایه منحصر ایدی . انی‌ده خوش کورمك لازم کلدی . بزمکیلردن برینك جواباً کندوسنی تکذیب ایده‌جه‌کندن یك قورقدم . برکت ویرسونکه اوده واقع اولمدی .

— ١٠ —

استعفام

ضیافت تفرعاتیله پارس غزته‌لرینه کچدی . احمد رضابك دخی (مشورت) ده اندن بحث ایتدی . لکن اویله برصورتده بحث ایتدی‌که اوقویان کندی ترتیب وریاستی تحتنده واقع اولدیغنه حکم ایدردی . ریاستمه ، جمعیت وعثمانلیلق نامنه ایراد اولنان ومناسبتی جمله‌نك تحت تصدیقنده بولنان بنم نطقمه دائر برکلمه یوقدی . کندی آغزندن غزته‌سنه مخصوص برنطق ترتیب ایتدی‌که سویله‌دیکنه اصلا بکزه‌مه‌مکدن بشقه برقصوری یوقدی . بویله شیلر اوله‌کلان شیلردندر . لکن بنم اسممك ونطقمك کلیاً سیلمه‌سی ، بالخاصه بزمکیلره بونك ایده‌جکی تأثیرمضر ، اعتباریله جائز دکلدی » اوزرینه هجوم ایتدیلر . حرکتی تعمیر

وتأويل ايتمكه قالقشدی . موفق اوله‌مدی . آراده زواللی بیکباشی احمد بك ازلدی .

ارتق رضا بكی املایه كتیرمكدن قطع امید ایتدم . اختلافمزی ستر ایچون امكان كوره‌مز اولدم . یا ایشی میدان علانیه دوكوب رضا بكی ازمك لازم ایدی . یاخود بویله رذالتلرك بنم ریاستم تحتنده جریاننه راضی اولمق الدن كلیه‌جكندن بحثله كلیاً بونلرك ایچندن چكلمك ایجاب ایده‌جك ایدی . رضا بكی ازمك قولای ایدی . لكن نه محسناتی اوله‌جق ؟

محسنات خارجده‌كی كنجلرك حركاتنده اتفاق واطراد استحصالندن عبارت اوله‌جقدی .

بوكا مقابل مضراتی ده پك چوق اوله‌جق . مثلا یلدیزجیلر طاول وزورنا چالوب تشهیر وتزذیله چالیشه‌جقلر . اوروپالیلر «ژون تورك»ـ لكده چوجق اویونجغی كوره‌رك اهمیتسزلكنه حكم ایده‌جكلر . سربست وصریح ایضاحات ونشریاتدن محروم قاله‌جق بزم خلق ایسه كیمی رضا بكی ، كیمی بنی ، چوغی‌ده هرایكیمزی اتهام ایده‌جك .

رضا بك علیهنه هجوم ایده‌رك انی آزدیرانلر بو جهتلری دوشونمیورلر ایدی . هركسدن زیاده رضا بكك اصل مضرلغنی بن بیلدیكم وآجی وقعه‌لر ایله تجربه ایتدیكم حالده كندوسنه مماشات ایتمكدن بشقه چاره بوله‌مامش ایدم . مقصد واملمزك حصولی اسبابنی دوشونه‌رك بن كندمی وحسیاتمی تسكین ایتمكه موفق اولیور ایدم . بزمكیلر ایسه آنجق كوز اوكلرنده‌كی وقعه‌لری محاكمه ایده‌رك رضا بكك چكلمز مناسبتسزلكلرندن وبنم انلره قارشو وظیفه شكنانه كوشكلكلرمدن غیری برشی كوره‌میورلر ایدی .

اوت . رضا بكك بيوك اولان مضرلغنى بن بيليوردم . بحث قصقانجلق حاليله شخصمه عائد دكلدر . مملكتمزك سلامتى و آمالمزك حصولى يولنده واقع اولان مساعينك رضابك سببيله عقيم قالديغنه حصر كلام ايده‌رك بونى سويليورم .

منتظم عمومى بر پروغرام تحت قراره آلنمه‌سنه رضابك مانع اولدى . هم ده منافقانه فكر ومعامله ايله مانع اولدى . حال بوكه اويله بر پروغرام جمعيت عثمانيه‌يى چوجق اويونجغى شكلندن چيقاره‌جق ، انى عالم سياسيده شرقك اصلاحنه مدار اوله‌جق تدابير عاليه‌صره‌سنه ادخال ايتمش اوله‌جق ايدى .

چونكه اوروپا عقلاسى مدحت پاشا زماننده يابدقلرى كبى بوكون دخى قانون اساسينك موقع اجرايه وضعنه قارشو قهقهه‌لرله كورلمكده مداوم ايديلر . بونك ايچون باپراغنده يالكز قانون اساسى محرر اولان برفرقه ديپلوماسى ميدان مجادله‌سنده نظر اهميتنى جلب ايده‌مز .

قانون اساسى لاقيرديسنه اوروپاليلرك كوله‌جكلرينى مع التأسف بن بيلوردم . چونكه بيلدكلرنده پك عقللى اولان اوروپاليلر بعض خصوصلرده قيون سوروسى كبى ملاحظه‌سز صپاپوللره ميخلانوب قاليرلر .

مدحت پاشا قانون اساسينك صورت اعلان وافشاسنده بيوك بر خطا اختيار ايتمش ، اجنبيلرى قانون اساسى عليهنه سوق ايتمش ايدى .

بوسنه وهرسك مسئله‌سى مناسبتيله درسعادتده قونفرانس عقد اولنمش ايدى . . قانون اساسى قونفرانسدن كيزلى طوتلمش . اعلانى مناسبتيله آتيلان يوز بر پاره طوپك نه حكمت وعلت ايله

آتلدیغی قونفرانسی تشکیل ایدن چلبیلرجه مجهول ایدی . حالبوکه قونفرانس مناسبتیله استانبولده غلیان عوامك حاصل اولدیغی ، خرستیانلرك قتل عامی بیله ملحوظ بولندیغی بك اوغلی محافلنجه متواتر ایدی .

بویله بر صره‌ده هر طرفدن طوپلر پاتلامه‌سی قونفرانسجیلری شاشیرتمش ، قورقوتمش ، ترك مذاکره ایله طیشاری‌یه فیرلاتمش ایدی . صفوت پاشا کوچ حال ایله قانون اساسی اعلاننك شنلکی اولدیغنی اکلاده‌رق ماصه باشنه طوپلایه‌بیلمش ایدی .

شو مسخره‌لقلرینی اورتمك غیرتنه دوشمش اولان دیپلوماتلر متفقاً قانون اساسینك عادی قومدیه‌دن بشقه برشی اولمدیغنی وبالخصوص اوله‌میه‌جغنی برتفصیل حکومتلرینه یازمشلر ایدی‌که اواثر ضعف وغرضلری نص قاطع کبی الآن خارجیه نظارتلری اوراق مهمه‌سی میاننده طورمقده‌در .

ذاتاً قونفرانس جنرال اغناتیه‌فك پارمغیله دونیوردی .

جنرال اغناتیه‌ف ایسه « ترکیه‌یه ویریله‌جك سربستینك قتال عمومیدن بشقه برایشه یارامیه‌جغی » فکر ومسلکنك پدر معنویسی ایدی .

اکر مدحت پاشا خبرسز اولان چلبیلرك قولاقلری زارنده طوپلری پاتلاتمق اویونجاغنی براقمش ، قانون اساسی‌یی قونفرانسه قارشو معنوی تعهد دولت شکلنده تبلیغ ایتمش اولسیدی ، رسماً نظر دقته آلمه‌لری قویاً مأمول ایدی . بودخی دیکر محسناتدن بشقه آز مدت صوکره حکومت طرفندن کان لم یکن طوتلمه‌سنه مانع اولمش ، بزی دخی فضله فلاکتدن قورتارمش اولوردی .

بونك ایچون شمدیلك اوروپا دیپلوتلری نظرنده اویونجاق عداولنمقدن هنوز قورتیله‌مامش بولنان قانون اساسی دعواسنی خارجه قارشو مدار ادعا اتخاذندن واز کچمك ، اوروپالیلرجه جدیته حمل اولنه‌جق مفصل پروغرام تنظیم ایتمك لازم ایدی . جمعیتك پروغرامی اوله‌رق السنه مختلفه‌یه ترجمه ایدیله‌جك اویله بر پروغرام نشر اولنمش اولسه مطبوعاتی اولسون الده ایتمش بولنه‌جق ایدك .

قوانین موجودهٔ دولتك احکامنه واقع اولان تجاوز حکومتی منع ایتمکه کفایت ایده‌جك وتنظیمات خیریه فرمانلرنده مندرج تعهداتك احکامنی موقع اجرایه وضع ایتمکه حکومتی اجبار ایلیه‌جك اقتداری حائز برقونترول هیئتی ایله شمدیلك اکتفا ایتمك ، اوسایه‌ده وظائف ومسئولیتده ، امتیاز والتفاتده ، قشله‌ده ومحکمه‌ده ، قپوده ومکتبده بلاتفریق بالجمله عثمانلیلری سیان طوتمق ، عثمانلی اجناس مختلفه‌سنك قلوب والسنه‌سندن « سنلك وبنلك » حس ودعوالری قالدیریلوب پادشاه ووطن حقنده مسلمان برترك نصل « بنم پادشاهم وبنم وطنم » دیورسه ارمنی‌یه ، رومه ، یهودی‌یه دخی بزم وطنمز وبزم پادشاهمز دیدیرتمك کبی اقدم والزم اولان امور مهمه‌یه منحصر بر پروغرام ایلری‌یه سورمش ، متفقاً حرکت ایتمش اولسیدق ، موفق اولمق احتماللری جوقدی .

ازجمله صوك ارمنی قتالی اوزرینه مملکتك احوالی واوروپانك حیثیتی ایله متناسبت برتدبیر بولمقدن عاجز قالمش اولان دیپلوماتلر نه‌یاپه‌جقلرینی شاشیروب یرلرنده صایدقلری وقت اللرینه بزم پروغرامزی صوقشدیره بیلور ایدك که یگانه چارهٔ خروج مقامنده انی دول سائره‌یه رسماً تکلیف ایده‌جك قبینه‌لر بولنه بیلور ایدی .

دهاسی وار : لزومسز بشقه اسملر ذکر ایتمه‌مك ایچون یالکز مختار پاشا وخدیو وترك محبی اولان رجال مصره حصر بحث ایده‌رك شونی اثباته مقتدرم‌که بونلر علنی صورتده بزه التحاق ایله مراجعت ونمایشلرده بولنمغه حاضرایکن رضابك ایله اختلافمزی حس‌ایتمه‌لری والمزده کندولرنجه مقبول برپروغرام کورمه‌ملری اوزرینه ابتدا تردده، صوکره‌ده رجعته مجبور اولمشلردر . پروغرامك مفقودیتنده صنعم اولمدیغی کبی بینمزده‌کی اختلافك افشاسنده دخی دخلم یوقدی . بونك الڭ بیوك دلیلی دخی اخیراً پارسه عودت ایدوب رضابکك ایکی یوزلیلکنی بالذات مشاهده ایتمزدن اول کندوسنی کچوك برادرمدن فضله سومه‌مدر .

لکن بزمکیلردن هانکیسنك قولاغی بومطالعاتی قبول ایده‌جك حالده ایدی ؟ بونك ایچون هیچ اولمزسه بروقعهٔ خیریه‌یه قدر رذالتمزی و بوشلغمزی عالمه پایمه‌مغه حصر غیرت ایله وقت کچیرمکه چالشمقدن اهون برطریق حرکت کوره‌مدم .

رضا بکی الڭ زیاده آزدیران اسبابك باشلیجه‌سی بنم تفوقم اولدیغی ایچون انی تسکین ایله دائرهٔ رذالتی تحدید ایتمك ایسته‌دم . بونك ایلك باصامغنی کلیاً باشدن چکلمه‌مده کوردم .

عیناً درج ایده‌جکم استعفانامه‌م دخی اوآثناده نه کبی درونی دوشونجه‌لره مغلوب اولدیغمی کوستررر.

اشبو استعفانامه بیکباشی چوروك صولی احمدبکه خطاباً یازلمشدر:

« فی ۲۱ کانون‌اول سنه ۱۳۱۲ . سن ژرمن

« عزیز قرداشم احمد بك

« (مشورت) ك ضیافت‌ونطقلر حقنده‌کی فقره‌سنی اوقودم. ریاستمك

« أوكنده حاصل اولان مشكلاتك هر بر تخميندن زياده مهلك اولديغنی
« اكلادم. عمرم وطنمه فداكارانه غيرتم ايچنده كچمشدر . ازجمله مفتخر
« بولنديغم كندی ماضيمه صادق قالمق اوزره فداكارلق اختيارينك بزم
« طرفه توجه ايتديكنی حس ايتدم . بناءعليه رياستدن قطعی صورتده
« استعفا ايديورم .

«شو مناسبتله تسكين وجدان ايتمك اوزره شونی ده علاوه
« ايدرمكه ذاتاً جمعيته منسوب اولميوب درسعادتی كندی اختيارم ايله
« وانجق كنديمه كووه نه رك ترك ايتديكم كبی مصرده يالكز باشمه بر موقع
« مخصوص قزاندقدن صوكره مجرد اخوانك اصرار و التماسلری اوزرينه
« جمعيت قارشی فداكارانه خدمت اولمق اوزره دخول ايله شعبه
« رياستنی قبول ايله مش ايدم .

« مصردن بورايه عودتمده دخی جمعيت اعتباريله هيچ بر امل
« شخصی يه مغلوب اولميوب لازم كلنجه الك محويتلی والك غيور بر فرد كبی
« پارس شعبه سنه خدمت ايله اكتفا ايتمك ايسته دم .

« فرقه يه داخل اولمش اختلافدن شكايتله وبنم نامت اتحادی
« اعاده ايده بيله جكی ادعاسيله ايشه جدی صورتده مداخله می التماس
« ايتديلر . آيلرجه مدت مخالفت ايتدم ورضابك برادرمزك مقام
« وشخصنی ، اخوانك شخصمه اولان حرمتلری بدلنه اوله رق وقايه
« ايدرجه سنه خالصانه حركت ايتدم . بوحال وحركتم ايسه وطنمه
« بورجلی اولديغم خدمت وصداقتی بو صورتله ايفا ايتمك لازم اولديغی
« حقنده كی اعتقادمك ثمره سی ايدی ، يوقسه حسابات شخصيه يه عائد
« برشی دكل ايدی .

« عاقبت دیانت وملیت مسئله‌لرنده تعمیری مشکل قصورلری اوزرینه
« انلری تعمیردن واورته‌لغی تسکیندن صوکره احوال صحیه‌م بهانه‌سیله
« ینه کندوسنه اعادهٔ ریاست ایتمك اوزره » ینه ایسته‌میه‌رك ، یعنی بر
« انغاریه مقامنده ، ریاستی قبول ایتدیکم حالده هیچ بر صورتله حسن
« تأویل قبول ایتمز اولان حرکات اخیره‌سندن حسابده یاکلدیغم تبین
« ایتدی . سلامت وطن نامنه‌اوله‌رق یا کندمی کری چکمك، یاخود
« ایشی وطنداشلرمزك محکمهٔ وجدانلرینه دوکمکدن بشقه برچاره
« یوقدر . زمان، اختلافی افشا ایده‌جك بر زمان اولمدیغی ایچون
« برنجی شقی حمیةً ترجیحه مجبورم .

« بالاستعفا افراد صادقه ومطیعه صره‌سنه عودتله لازم کلانلره
« اصل حب وطنك اقتضاسنی اکلاتمق ایسته‌دیکم کبی ، شاید مأمول
« ایتدیکم وجهله اکثریت کندوسنی بنم یریمه رئیس انتخاب ایدرسه
« کندوسنه صادقانه وخالصانه حسن خدمت ایله‌ده وطنك سلامتندن
« بشقه هیچ برفکر واملم اولمدیغنی اثبات ایتمکه چالیشه‌جغم . بونده‌کی
« مقصدم دخی فکر انانیتمه خدمت اولمیوب وطنك خدمتنه طالب
« ولایق اولان برصاحب غیرته ایجابنده امتثال ایتمك اوزره برنمونهٔ
« حمیت واسلامیت کوسترمکدر .

« سرعت ممکنه اوزره وزره مجلسی جمع ایله شو استعفانامه‌یی قرائت
« ایدرسکز وقطعی اولوب هیچ بروجهله کری آلمیه‌جغمی وبوبابده
« اصرار وقوعنده پك زیاده متأثر اوله‌جغمی علاوه بیورورسکز .
« همان جناب حق آتیمزی خیرلی ایتسون . »

*
* *

استعفام پارسده‌کی بزمکیلری جوشدیردی. جمله‌نك شدت وخصومتی

رضابكه حواله اولندی . حقنده وجاهاً بعض تجاوزلر وقوعنی خبر آلدم . بونك اوزرینه چوروك صولی‌یی جلب ایتدم . رضا بكی بحق ازمك و فقدالقدن منع ایتمك پك قولای اولدیغی حالده اوجهته كیتمدیكمك سببلرینی ایضاح ایتدم . شمدی رضا بك حقنده علنی صورتده خصومت كوستریلور ، تجاوزلر واقع اولورسه تدبیرمز كلیاً عقیم قالور ، بیهوده یره فداكارلق اختیار ایدلمش اولور ، دیدم .

فداكارلغم اختلافی ستر ایتمك لزوم ووجوبنه مستند اولنجه رضابك حقنده اوكبی معامله‌لر اختیاری ایله دها بدتر صورتده افشای حقیقت ایتمش اوله‌جغز . بونی كلیاً منع ایتمك ایجاب ایده‌جكنی آكلاتدم . بومناسبتله درونی اندیشه‌لرمی كندوسنه اكلاده‌رق رقتنی جالب اولدم .

بوحركتمك مستقل ثمره‌لرینی چابوق الده ایتدم . یعنی بزمكیلر رضابك حقنده علناً اظهارخصومتدن واز كچدیلر . لكن طولاییسیله عكسی ثمره‌لرینی‌ده كوردم . یعنی احمد و شفیق و شرف الدین بكلر استعفام اعلان اولنورسه دها بیوك سوء ظن وتفسیرلره میدان ویرمش اوله‌جغمزی سویله‌دیلر . حقلری آشكار ایدی . بونك ایچون انی اعلان ایتمكدن صرف نظر ایتدك . احمد رضا بك دخی بودفعه پك ایلری‌یه كیتدیكنی اكلایه‌رق نادم اولمش بولندیغی ایچون برصورت تسویه بولنمسنه‌ده امید حاصل اولمشدی . بیكباشی احمدبك شوفرصتدن استفاده‌یه مأمور اولدی .

هفته‌لرجه امتداد ایدن مساعیسی انجق بر مدت مقدم حاصل اولمش اولان نتیجه‌یه قدر ایشی اعاده‌یه منجر اولدی .

یعنی احمد رضا بكی پارسده شعبه رئیسی مقامنده براقق ، مركز

اداره‌یی جنورایه نقل ایتمك، جمله‌مز اوراده یرلشمك. سوزده بو حال حصول بولنجه رضا بك جنورادن ریاست امضاسیله کله‌جك بالجمله اوامر ونصایحی بلا قید و شرط اجرا ایده‌جك ایدی. رضا بکك بوسوزده دخی ثبات ایتمیه‌جکندن بالذات امین ایدم. لکن نه‌چاره: امین کبی کوستروب موجبنجه حرکت ایتمکدن ایوسی تصور اولنه‌میور ایدی.

ابتدا بن جنورایه سیاحت ایله (٥ نیسان سنه ٣١٣) احوال محله‌یی تدقیق ایتدم. کوسوب اورایه چکلمش اولان شفیق بك ایله سائر بزم کنجلر قوجاقلرینی آچوب بنی قبول ایتدیلر. واقع اولان ائتلافی اکلاتدم. رضا بکك علیهنده خارج وداخلده سوز ایشتدیرمك جائز اولمدیغنی کوستردم. بونجه وقوعات و بونجه منتلریمه قارشو. کفرندن صوکره بیله رضا بکه طرفکیرلك ایتدکجه بیان تعجب ایتمکله برابر نصیحتمی قبول ایده‌جکلرینی وعد ایتدیلر.

حقیقت حالده دخی بنم رضا بکه قارشو اولان ضعفم جمله ایچون معما اولمشیدی. یالکز افشای اسرار ایتمك قورقوسنی بونك ایچون کافی کوره‌میورلر ایدی. حقلری‌ده واردی. چونکه خارج اعتباریله اولان اندیشه‌لرمدن خبردار اولمدقلری کبی هله برمادۀ مهمه جهتیله کلیاً غافل ایدیلر.

اوماده دخی بن برصورتله اورته‌لرندن چیقنجه رضابکك یاریسی قدر اولسون برصفت ظاهره کوستره بیله‌جك ایچلرنده هیچ بر کیمسه‌نك بولنمامسی ایدی. بالخاصه علی کمال، احمد، شرف الدین سکوتی، نظیف بکلر پك ایی آدملر ایدی. نه‌چاره‌که بو ایلکلرینی داخلده و باخصوصده خارجده اظهار ایده‌جك حالده دکل ایدیلر.

رضا بك ایسه بالجمله قصورلریله برابر ینه برفرقه رئیسلکنی درعهده ایده‌جك صفتی حائز ایدی . رضا بك بزمکیلرك عندنده محواولمشیدی. شوقدرکه داخلاً برموفقیت استحصالی ایچون قطعیاً امید قالمامش اولدیغندن خارجه قارشو ژون تورکلکك کولکه‌سنی اولسون محافظه ایتمك لازم ایدی . انجق رضا بك بوبابده ایشه یارایوب بشقه‌لری اودرجه‌یه‌وارامزلر ایدی .

رضا بکك هدف اغراض وتجاوزی مستقلاً بن بولنیور ایدم . مقابلةً حقنی انکار راده‌سنده خصومتله موازنه ومحاکمهٔ عقلیه‌می غائب ایتمدم . بونکله هروقت افتخار وجناب حقه شکر ایدردم . بوشکری ایفا ایتدیکم صره‌ده دخی بو حالك بنده فضله اولان « محبت وطنیه » حسنك ثمره‌سی اولدیغنه دخی حکم ایله اویولده دها بیوك متانتلر ابراز ایده‌جك تازه برقوت بولور ایدم .

— ۱۱ —

اسویچره‌ده

نیسانك یکرمی دردنجی کونی جنورایه رسماً نقل واقع اولدی . رون جاده‌سنده کائن ٤٩ نومرولی خانه اداره‌خانه اتخاذ ایدلدی . ایکی کون صوکره بالذات بن (ساله‌ف) طاغنك اتکنده بولنان (وه‌ریه) قریه‌سنه ، ایکی هفته صوکره‌ده ساله‌ف اوزره بولنان (بل‌وو) اوتلنه نقل ایدوب یرلشدم . مون‌بلانك قارلریله تتوج ایتمش عظیم بر سلسلهٔ جباله ناظر بر موقعدر . بو موقع دنیانك اك ممتازلرندن صاییلور . (ساله‌ف) دن (وه‌ریه) یه قدر دیك

الكتريكلى ، (وەريه) دن جنورايه قدر بخارلى تراموای خطلرى موجوددر . ادارۀ خانه‌يه اينوب چيقمق ايچون صعوبت چكمز ايدم.

چوروك صولى احمد بك برمدت پارسده قالدى. صوكره جنورايه كله‌جك ايدى . بو صره‌ده يونان مسئله‌سى وتوحاله محاربه‌سى كسب اهميت ايتدى. محاربه اثناسنده فرانسزجه مشورتك حسيات مليه‌مزى جارح مندرجاتنه محل براقمامق اوزره پارسده پك آز دها اوتورمسى لزومنى احمد بكه يازدم .

فى‌الحقيقه رضا بكك ملتى صاييلان (پوزيتيويستلر) پك شدتلى يونانه طرفدار بولندقلرى كبى ، مشورتك باش محررى ورضا بكك عقل خواجه بولنان آريستيدى دخى يونان غيرتنه مغلوب ايدى . اساساً حسيات عثمانيه‌دن محروم اولان رضا بك جمعيت نامنه بيوك پوتلر قيره‌بيله‌جك ايدى . چوروك صولى احمد بكه ممكن اولديغى قدر رضا بكه تقرب ايتمكه ، مشورت محرر ومصححلرندن (فوآ) يى اله آلمق طريقيله اوكبى پوتلرى برطرف ايتمكه چاليشمق اوزره تعليمات ويردم .

تدابيرمز كار ايتمدى. رضا بك عنادنده اصرار ايتدى. يكديكرينى متعاقباً حسيات مليه‌مزى جارح بيوك تجاوزلر اختيار ايتدى .

محاربه حقنده احمد مدحتك كوزل بر مقاله‌سى نشر اولنمش ايدى. احمد مدحتك عليهمزده اولان مناسبتسز تجاوزاتى دائما مقابلاتمز ايچون كوزل برهدف كسلمش ايدى. بز دخى آندن استفاده ايتمكدن كيرى قالمدق. لكن بودفعه‌كى مقاله‌سى حقيقةً كوزل وحسيات وطنيه‌يه موافق ايدى. غيور وطن پرور واغراض شخصيه‌دن سالم اولديغمزى اعلان ايچون كوزل بر فرصت ايدى .

بوندن استفاده‌یه مسارعتله (میزان) ه بند یازدم. نشرندن اول احمدبکه‌ده مکتوب یازوب رضابکه عینی توصیه واقتضاسی حالنده مصراً رجا وطلب ایله‌مکه مأمور ایتدم.

رضا بك موافقت ایتمدکدن بشقه مدحتك مقاله‌سنده حکومتك فتوحات آرزوسنده بولنمدیغنه دائر اولان اعلاننه مغایر آرزولر کوره‌رك بنده قارشو اعتراض ایتدی. فضله اوله‌رق بو اعتراضك هدفی ظاهراً احمد مدحت ایدیسه‌ده باطناً بن ایدم. چونکه مقاله‌مك برنده «برلین قونغره‌سی طرفندن یونان لهنده اوله‌رق واقع اولان تصحیح حدود بوکبی تجاوزلرله آسایش عمومی‌یی اخلال ایتمه‌سنك بدلی ایدی. شمدیکی قیام ایله یونانستان، او مکافاته مستحق اولمدیغنی اثبات ایتمش. بو حالده دخی ترحاله‌نك دوزجه کیری آلنمسی امور طبیعیه وضروریه صره‌سنه کچمشدر» فکرینی ترویج ایتمش ایدم. رضا بك احمد مدحتی بهانه ایدوب بوکا مقابله‌ونی مؤاخذه ایدییور ایدی!

احمد رضا بك بو محاربه اثناسنده ایکی طرفه قارشو وظیفه‌سز سیرجی صفتنده بیله قاله‌مدی. یونان غیرتنی معلن برمقاله دها یازدی. بن (میزان) ه بر بند صورتیله حال واقعك بر ترتیب سهوندن عبارت اولدیغنی ادعا ایله رضا بکی ومشورتنی مدافعه وکیفیتی تصحیح ایتدم. چیقه‌جق (مشورت) ده دخی عینی تصحیحك کورلمه‌سی الزم اولدیغنی کمال اصرارله رضابکه یازمغه مسارعت ایتدم. لکن (شوراسی شایان دقتدر) اویله برمکتوبی آلمدم دیه‌رك اعتذار ایتمه‌سی احتمالنه مبنی مکتوبی علی کمال بکه خطاباً یازدیغم مکتوبمه لف ایدوب بو ایشك تعقیبنی کمال بکه حواله ایتدم. کمال بك برهفته صوکره جواباً: برنجی مراجعتنده مکتوبمی اوقویه‌رق سکوت ایله، ایکنجی مراجعتنده دخی

« بومکتوبك برفائده‌سی اولدیسه اوده سزکله (یعنی کمال بك ایله) ایکی دفعه ملاقات ایتمش اولمقدن عبارتدر » سوزیله اکتفا ایتدیکنی بیلدیردی. چوروك صوایدن اوصره‌ده آلدیغم مکتوبی ایسه نمونه اوله‌رق عیناً درج ایدیورم .

« افندمز

« بتون سینیرلرم آیاقلاندی . بو ساخته پاتریوت ایله نه یاپه‌جغز؟
« مدحتك مدافعه نامه‌سنی نشر ایتمك شویله طورسون امید (اریستیدی)
« امضاسیله نشر ایتدیکی مقاله‌ده « حکومت عثمانیه‌نك اعلان حرب
« ایتمه‌سی فتوحات ایچون اولمدیغنی رسماً اعلان ایتدیکی حالده شمدی
« احمد مدحتك فتوحات طرفداری کورونمه‌سنه حیرت ایتدیکندن »
« بحثله یونان منافعنه (مشورت) ی آلت ایتمك بدلالغنه ، یاخود
« جنایتنه تصدی اولنیور .

« پرتستو ایتدم. غوغالر ایتدك . خلیل غانمه‌ده باش اوردم. اوده
« بنده‌کزه حق ویری . حتی دون کله‌جك ایدم . بوندن طولایی
« جمعه ایرتسی غزته‌نك چیقمه‌سنه قدر بکله‌مکه مجبور اولدم . عنادنده
« دوام ایله ینه باصار ایسه قطع مناسبات ایده‌جکم. اعلان مسئله‌سی‌ده
« حل اولنه‌مدی [*] اکثریته تبعیتدن فراغت بیوریورلر ! جمعیتك
« رضا بکك شخصنده اجتماعندن بشقه برشیئه تحمل ایده‌میه‌جکنی
« ومشورتده کوریله‌جك بویله بو اعلانك کندوسنی دیسقره‌دیته

[*] بو اعلان مسئله‌سی شوندن عبارت ایدی : جنورایه چکلمك صورتیله حل مسئله‌یه قرار ویردیکمز صره‌ده مرکز اداره‌نك جنورایه نقل اولندیغنی وپارسه متعلق امور ایچون پارس شعبه‌سی مدیری احمد رضا بکه مراجعت ایتمك لازم کله‌جکنی بیاناً مشورته ومیزانه اعلانلر درج اولنه‌جق ایدی .، میزان کندی وظیفه‌سنی ایفا ایتدیکی حالده مشورت هنوز بر شی دیمه‌مش ایدی .

« (اعتباردن دوشورمك ديمكدر.)، افاسه (سيلمك، يوق ايتمك)
« ايليه‌جكنی اكلاتدی وسويلدی! بو آدمك وطن ايچون، ناموس
« ملی ايچون يوره كی تتره‌ميور. كندوسنه اجنبيلر آره‌سنده برموقع
« طوتمقدن غيری هيچ برشی دوشونميور. بوله كله‌ميه‌جك. بوقدر
« اوزونتی، بوقدر صبر، بوقدر غيرت هبا!...

« كتابكز لاويسده. اوقويور. شو برقاچ كون ايچنــده لاونم
« جوابلرندن برينی طبيعی ويره‌جكدر.

« باقی فرمان.

٢ مايس سنه ١١٣ (احمد)

بونكله بيلمم قاچنجی دفعه اوليور ايديكه احمد رضابك بزیعلنی
صورتده آلداتمش، اغفال ايتمش، سوزندن تعهدندن نكول ايتمش
بولنور ايدی!

بوصره‌ده دوقتور شرف‌الدين بكدن النان مكتوب شايان دقتدر:

« مقام رياسته مرفوعدر »

« المعروض

« عزتلردن، لطفيلردن، حتی بالذات (ييلديزدن) صدوری بعيد
« الاحتمال اولان، بوتون حسيات عثمانيه‌يی جارح بولونان برمقاله‌نك
« لچن مشورتده مندرج بولونماسی داخل وخارجده‌كی بالجمله اخوان
« ايله‌برابر بنده وجدانمده آجيقلی برياره آچدی. درت كوزله ميزانی
« بكله‌يور، بر رديه، برتكذيبــيه، بر پروتســتو نامه بولنه‌جغنی
« اومويوردق. ناموسمزی، حيثيتمزی، حميتمزی — اوت! « مز »
« اداتيله سويله‌يورم، چونكه بوكير صاحب مقاله « اميد » آريستيدی

« موسیویه ، پالیقاریه‌سنه ، نه‌ده مغلوب اغراض ره‌داقتوره ، رضایه
« عائددر؛ بوقومیته‌یه‌منسوبم‌دیان کیمسه‌لره متساویاشاملدر - بوصورتله
« تمیزلنه‌جك، اون‌عصر صکره بیله لعنتلر یاغدیرلماسنی موجب بوسیاه
« لکه‌دن بو وجهـله صیریله‌جقدك . میزان کلوب‌ده بونی کوره‌مینجه
« او آجیقلی یاره‌یه برده طوز سرپلدی .

« دیمك كه بوده (مال انتاندو) لرك بیلمم قاچنجی دوزینه‌سنه
« کیردی !

« ایستر سهواً ، ایستر عناداً اولسـون بوحال برخیانتدر ، قانون
« حمیتده برجنایتدر. بونی هیچ برصورتله تأویل ایتمك قابل‌اوله‌مز .
« واوله‌میه‌جقدر . « بالجمله حسناته توبه ایتمش » دیه توصیف ایدیلن
« احمد مدحت بیله بودنائتی قبول ایده‌مه‌مشدر .

« اواحمدمدحت‌که بوکون بونی پارماغنه‌طولایوب نه‌لر یازمیه‌جق؟
« نه‌لر سویله‌میه‌جك ؟ هم‌ده یردن کو که قدر حقلی اولمق شرطیله!

« هر کس کندی امضاسندن مسئولدر حکمتی بورایه قابل تطبیق
« د کلدر . بوکون میزانه باصیلان مقاله ایله مشورته درج ایدیلنلردن
« عین‌نسبت درجه‌سنده سزمسئولسکز . اوت، رئیس‌ومرخص‌اولمق
« شرطیله‌جمعیتك بوکبی احوالنه‌نظارت ایتمکز وظیفهٔ مقدسه کزدر.
« ایکیسنك بالاسنده (Organe de la Jeune Turquie) عباره‌سی
« طوریبور .

« بوکون فرقهٔ مجددینه منسوبم‌دین ، افتخار ایدن ، دورك هر
« ظلمنه ، هر اشکنجه‌سنه تحمل ایدن‌اخوان ومحبانمز محجوبیتلرندن
« یوزلری قزارمش ، کوزلری یاشـارمش اوله‌رق یرلره باقیـورلر .
« بولکه‌لی نامی اوزرلرندن آتمغه استعجال‌ایدنلرده چوقدر .

« ترکجه مشورتده کرید عصاتنه (حق وعدالت دعواجیلری)
« دینیدی ایدی . فرانسزجه سنده‌ده یونانیلر مدافعه ایدیلوب هپسنه
« توغ دیکلدی .

« یازیق ، یازیق ! سزك همت وطنپرورانه غیرت وحمیت کسترانه کزه‌ده
« یازیق . مندرجاتی بویله اولان غزته‌لر یوزندن رتبه‌سنی ، مأموریتنی
« عائله‌سنی فدا ایدوب چوللرده ، زندانلرده سورونن ، آچلقدن ،
« چپلاقلقدن عائله‌لری دیلنن یوزلرجه اخوانه‌ده یازیق ! « بونك ایچون
« میدی » دیه نه‌قدر لعنت ونفرت ایتسه‌لر حقلری واردر .

« واه ، واه ، واه ! حقوق ملیه ووطنیه‌مزی خارجه قارشو مدافعه
« ایتمك اوزره نشر ایدیلن ، هم‌ده دیلنجی کاسه‌سندن طوپلانمش بشر
« اون پاره ایله بریکمش زکات حمیت بدلیله نشر ایدیلن شو سیاه
« پاره‌یه باقیکز ! عدمی وجودینه بیك کره مرجحدر .

« برشخص (....) ك اوهامی اوغورینه دولت وملت غائب اولدیغی
« کبی ، عادی بر کیمسه‌نك عناد واصراری اوغورینه‌ده « اتحاد وترقی »
« جمعیت عثمانیه‌سی « تفرق وتدنی » یه یوز طوتدی . بو حاللردر که
« بوجمعیتی کورلشدیردی . بودفعه کیم بیلیر قاچ کشی یی جایدیره‌جق ،
« قاچ نامزده صاغدن کری ایتدیره‌جکدر .

« حیرت ! اورغانی بر کشینك الندن قورتاره‌میان ، او کشی یه لاف
« اکلاده‌میان بر جمعیت وجدان زارلری ناصورلانمش اولان ییلدیزه لاف
« اکلاتمغه ، اومیلیونلرله ، اوردولرله مجهز بر استبدادك پنچه‌سندن قانون
« اساسی یی المغه چالیشیور ! . . .

« بوسوزلرم احتمال که . . . احتمال دکل ، امینم که حدتکزی
« دعوت ایده‌جك ، بالکه‌ده تماماً مطالعه ایتمه‌دن کاغدمی پارچه‌لیه‌جقسکز .

« لکن بونکله یوزمده، کوزمده بولاشوب طوران لکه‌تمیزلنمز، حقیقت
« اونودلماز .

« بوسیئاتك یکانه مسئولی — حالاً ومستقبلاً — سزسکز!
« بوجرأتمی ، بو جسارتمی تأثرات وجدانیه‌مه باغشلایکز .
« شخصیاته کلنجه : سزه اولان حرمتم پرستش درجه‌سنده‌در. ارتار ،
« اکسلمز افندم . (امضا)

پارس ۲۲ مایس سنه ۱۸۹۷ دوقتور شرف‌الدین مغمومی

کاغدینی ییرتمدم . حدتده ایتمدم . کوز اوکنده کچن احوالك حکمتنی اکلامقدن عاجز چوجغنه— که کندوسنه تماس ایدن برجزؤنك تأثیریله عموم حقنده احکام قطعیه ویرمکه قویولدیغنی کوران مشفق ومحب برپدرك یاپدیغی کبی کندوسنه پدرانه بر تبسم توجیه ایتمکله اکتفا ایتدم .

بو مکتوبك علی کمال بکی رضا بك نزدینه سوق ایتدیکم صره‌یه تصادف ایتدیکنی بیانه حاجت یوقدر .

بونك بکا کلمه‌سنده بأس یوقدی . نیجه امثالنی اله‌رق الفت ایتمش ایدم . فناسی : دها بدترلرینی یازوب استانبولده کی وسائر مرکزلرده کی اخوانه کوندرمکدن کری قالماملری ایدی . الک زیاده بو نشریات مضره‌یی اورته‌یه یایان قائممقام شفیق بك ایدی. هله بردفعه‌سنده مخاطبنك ارباب حمیتدن بری اولدیغی ظنیله بشکطاش قره‌قولخانه‌سی ارکانیله متعدد مکتوبلر تعاطی ایتمش . یعنی دوزجه طوزاغه طوتلمشیدی .

کل وفودول اولدیغمزی ستر ایتمك امرنده کی بونجه غیرتم بوصورتله محو اولیور ایدی .

بو وقوعاته قارشو استغنامی اعلان ایتمکدن اعلا برتدبیر بوله‌مدم .

جمعيتك شان واستقبالنی محافظه‌يه اميد قالمامش ايدی . هيچ اولمزسه كندی ناموسمی محافظه ايتمك ايسته‌دم. بواعلان ميزانه درج اولنمشدر.
مطالعه‌سندن اوصره‌ده جمعيتدن وعثمانليلقدن مطرود اولديغی بتون شعبه‌لرجه اعلان اولنان رضا بك حقنده نه‌درجه‌ده ملايمت كوزتمكده مصر اولديغم ثابت اولور . مشورتك تأويل قبول ايتمز مقاله‌لرندن بحثله تصحيحنه رضابكی سوق ايده‌مديكمزی وبو قباحتی اختيار ايدن رضا بكك آرتق تركلك ، عثمانليلق ، مسلمانلق اعتباريله مملكتمزه علاقه‌سی اولمديغنه هيئت عموميه‌جه قرار ويريله‌رك كندوسنك جمعيتدن وعثمانليلقدن طردی واقع اولديغنی بياندن صوكره احمد رضا بك يالكز اوله‌رق مسئول اوليوب اركان جمعيته قارشو اوته‌دن برو رضا بكی مدافعه ايده كلديكمدن ناشی حركت واقعه‌سنك مسئوليتنده نه‌ده مشترك طوتمق ايجاب ايده‌جكنی وذاتاً جمعيت طرفندن مأموراً اوروپايه كلديكمی وشمدی دخی اساسنده درعهده ايتديكم وظيفه‌نك ايفاسنه منفرداً دوام ايده‌جكمی علاوه ايتدم .
« تركيه‌نك ضعف وقوتی » رساله‌سنك بوصره‌يه تصادفی عين اصابت اولدی .

عودت دوری

— ١ —

چیقمز سوقاقده

حقیقت حالده داخل وخارج اعتباریله جمعیته ارتق محو اولمش نظریله باقمق لازم ایدی . اصلنده چوجق اویونجغندن غیری اولمیان بونمایشك جدی برنمایش شكلنده افكار عمومیه‌ده تجسم ایتمه‌سنه وقوعات داخلیه سبب اولدی .

بنم اوروپایه کیدیشم ، سعید پاشایی مدح وثنا ایدیشم، مدح اولنان سعیدپاشانك انكلیز سفارتنه التجا ایتمه‌سی ، باخصوص ییلدیزسراینك اهمیتلری محدود اولان بووقوعاته قارشـو کوستردیکی تلاش وتهالك بنم اعدامه محکومیتم ـ ژون تورك جمعیتنك اهمیت فوق العاده‌سنه عالمه حکم ایتدیردی .

بوحالك اهمیتنی تقدیر ایله موجبنجه حرکت ایده‌جك ایچمزده برقاچ آدم بولنمش اولسیدی، مجرد ییلدیزك وهمی ایله اجنبیلرك جهلنی حسن استعمال طریقیله نتیجهٔ مطلوبه‌یه اقتران ایتمك احتمالی‌وارایدی. نه‌چاره‌که باشده احمد رضا بك اولمق شرطیله بالجمله بزمکیلر چوجق اویونجاغنك چوجق اویونجاغندن بشقه برشی اولمدیغنی عالمه اعلام ایده‌جك حرکاتی اختیارایتمکدن کری‌قالمدیلر. فویایی ابتدا داخلاً ، بعده خارجاً میدانه چیقاردیلر .

محمود پاشا ایله اسماعیل کمال بك کبی بنمله قیاس قبول ایتمز درجه‌ده معتبر ذواتك بیله بکا ویردکلری اهمیتك نصفی راده‌سنده اولسون اهمیت ویرلمه‌مسی بوندندر .

ارتق ژون تورکلك ادعاسیله نشریات حکمدن ساقط اولمشیدی . اولسه اولسه فلسفه جویانه احوال مملکتی مبین تدقیقات عمیقه‌اوزاق ایلرو‌ی اعتباریله آزچوق فائده بخش اولوردی . بوکا بنم حال واقتدارم کافی‌میدی ؟ یاخود بویله برثمره زحمته زکات اولسون اوله بیله‌جکمیدی ؟

ترحاله مظفریتلری حکومتك موقعنی تحکیم ایتمش ایدی . بو سایه‌ده ماضی کندوسنه عفو اولنه‌رق یکیدن وقوعات الیمه‌یه سبب اولمدقچه حال طبیعیدن غیری برصورتله سیئات اداره‌دن قورتلمق قابل دکلدی . اویولده وقوعاته سبب اولمق ، اکا انتظار ایتمك‌ك بسیط حسیات حمیته وغیرت و طنیه‌یه منافی اوله‌جقدی .

بوحاللر بنی فکراً بك صارصدیغی کبی وجوجه دخی برسنه‌لك قزانجی غائب ایتدیردی .

سوکیلی عائله ایچنده امرار وقت ایتمکه الفت ایله‌مش بولنان بنم ایچون دیار غربت صیقندیلری ، حسرت ، کنیش معیشت یرینه قائم اولان صیقی امساك وسائره طبیعی تأثیرسز قاله‌مز . لکن شونی قطعی صورتده تأمین ایدرمکه بزمکیلرك املایه کلمز اولان حرکاتی بونلردن زیاده وجودمده تخریبات اجرا ایدیوردی .

بونلری حسن اداره ایتمك ، یعنی کندیلرینی وتعقیب ایتدکلری فکر حریت ومدنیتی عالمه هدف طعن واستهزا اولمقدن وقایه ایله‌مك اوزره صرف ایده‌کلدیکم مساعیٔ دائمه بالخاصه کندیلرینك اهمیتسز-

لکلری ورضا بکك حودبینلکی سببیله عقیم قالمقده ایدی . تحقق ایدن شو آجی حقیقتك بیوك ضررلرینی بن چکیورم .

دفتر مخصوصمك فی ١٠ حزیران سنه ١٣١٣ تاریخنه تصادف ایدن ورقه‌لرنده آتیده‌کی عباره‌لر یازلمشدر :

« ایشته دنیانك اك غبطه بخش اولان بر نقطه‌سندن ، یموشاق
« بر قولتوقده قدیفه‌لره طیانمش ، آیاقلریمی کذا قدیفه قابلی کچوك
« اسکمله‌یه اوزاتمش ، پنجره اوکنده اوتوریورم . بولندیغم ساله‌ف
« تپه‌سنه چیقوب اطرافك عظمتنی سیر ایتمك ایچون حتی آمریقه‌لیلر
« بانقه‌لرینی ، ملیارلرینی ترك ایدوب کلمکدن خالی قالمیورلر .

« ساله‌فك اك ممتاز موقعنده ، تك بنا اوله‌رق انشا اولنمش (بل‌وو)
« اوتلنك اك کوزل اوطه‌لرندن برینی اشغال ایدیورم . آله‌بیلدیکنه
« یشیلك ، چایرلر ، اورمانلر ، دره‌لر منظره‌یی احاطه ایدییور . دها ایلری‌یه
« عطف انظار ایدیلنجه آلپ سلسله‌سنك قارلی تپه‌لری سمایه قاریشه‌رق
« افقی احاطه ایدییور .

« ایشته اختیار موبلان پرلانته‌کبی پارلایور . ایشته «دیشلر» ، ایشته
« بوز دریالیلری . دها اوکنده یاری یاری‌یه آق ایله یشیله قاریشمش
« قوجه پرده‌لر . اریمش قارلردن قبارمش (آروا) نهری غریب
« زیغزاغلرله اووه‌یی تزیین ایدیور .

« هوا براق . صغوق ، یاخود صیجاق دینه‌بیله‌جك صورتده هیچ
« بری کندینی بللی ایتمه‌یور . هرهانکی طرفه باقلسه بیك درلو شایان
« تماشا خوارق طبیعت چشم حیرته چارپیور .

« ایشته حسیات روحانیه‌یی اعلا ایده‌جك مناظر !
« انسانه کندی علویتنی اعلام ایده‌جك عناصر !

« کندمی یوقلایورم: قلبمك جریحه‌لرندن، فکرمك پریشانلغندن
« وجودمك طاقتسزلغندن، بتون وارلغمك مأیوسیتندن بشقه برشی
« بوله‌میورم.

« یارب! نه‌در بوحکمت؟ یوقسه خلقتده، خالقنه، وارلغنه‌قارشو
« بن اوقدر نانکورمی‌یم؟ شومأیوسیتم، اشبو اسباب رفاه وسعادتی
« تقدیر ایده‌مدیکمدن‌میدر؟

« اوت. دنیانك غبطه بخش برنقطه‌سنده، مزین، نورانیته غرق
« اولمش براوطه ایچنده، امثالسز برمنظره اوکنده‌راحت اوتوریورم.
« شوراجقده‌کی دوکمه‌یه پارمغمی طوقوندیرنجه‌قوشه‌رق بر آدم کله‌جك،
« نه امر ایدرسه‌م همان اجرا ایده‌جك...

« دها نه ایسترم؟

« اوت.. دها ایسته‌نه‌جك شیلر اوملی، هم‌ده اهمیتسز شیلر
« اولماملی. اطرافی احاطه ایدن نعمتلری هیچ حکمنده براقه‌جق قدر
« مهم، مقدس شیلر اولسه کرك.

« بختك زمینی صحت وجود، سکون وجدان ایمش.
« بونلرك برنجیسی بنده قالمامش.
« یا ایکنجیسی؟
« دهشتلی سوآل!
« سکون وجدان بنده وارمی؟

« حیات برنوع امانت‌اللّه‌در. فانی ترابی خالقه تقربه واسطه
« اولان موقت برشکل غریبدر. او امانته اهانت ایتمه‌مك، وظیفهٔ
« خلقیه‌یه صادق قالمق ایچون نه یاپملی؟

« درت آیاقلی امثال کبی مرعانك یشیلنی ، صویك براقنی سچوب
« انجق کندینی بسلەمکە، امثالنی یتشدیرمکە حصر مساعی ایتمك، قصور
« وقتی استراحتە حصر ایتمك میدر ؟

« استراحت! عجبا استراحت دخی یمك، ایچمك، آرقە اوستی یاتوب
« کیف چکمك می! یوقسە مذکور شکل غریبك بتون میل و استعدادلرینی
« ابرازه مستعد میدان فعالیتە آتلامق می ؟

« سکون وجدانی اسباب بختدن بیلدم . راحت حیوانیەم مکمل
« ایکن سکون معنوی مفقود اولمق ادعاسیلە هیچ بروقت راحت
« طورەمدم. عجبا بوحالم برنوع نعمت ناشناسلق می، یوقسە واجب الاجرا
« برمجاهدۀ فضیلت می !

« وجود مقدسدر . امانت عالیە اولدیغی ایچون محترمدر . عائلە
« انك فوقندە برقدسیتە مالکدر . چونکە براصلە منتهی برقاچ محترم
« وجوددن مرکبدر . یا ملت دە عائلەنك بیوکی دکلمی؟ یا بشریت نەدر؟

« دیمکدرکە دائرۀ مجاهدەیی توسیع ایتمکلە انسان کندی نفسنە
« خدمت ایتمکدن ، وظیفۀ اصلیەسنی ایفا ایلەمکدن آیرلمش اولمیور.
« چونکە هپ بر دیمکدر .

« بوکون صحت وجودم یوق . استانبولدە ایکن او واردی . لکن
« سکون وجدان یوقدی. چونکە اورتەلق مطلوب خالقە موافق اولەرق
« ترتیب اولنمامش ایدی . میداندە حق وعدالت یوقدی. حق وعدلك
« وجوبنی بویوللرە سوق ایتدی . کیتمەمش اولسەم وطنمدە عدلك
« یرلشمەسنە مانع اولان قوای مخالفەنك برجزئیدە بن اولمش اولەجقدم.
« زیرا سکوت قبول دیمکدر . ضمناً هیئت مخربەیە اشتراکدر .

« دیمکدر که اوچر کفدن تجرد ایتمکله ایو ایتدم . مقبول عالی
« اولان برمسلکه سلوك ایتدم. نه فائده‌سی اولدی ؟
« هرکس بنم کبی یاپمش اولسه فائده‌سی اولوردی . یاپمدیلر .
« اوحالده بن‌می خطا ایتدم ؟
« راحت طورمش اولسه‌م بن دخی انلره بکزه‌یه‌جك ایدم ...
« حرارتلی آوجمی آلنمه کتیوردم .
« ابتدا بزمکیلری دوشوندم . فکر محدودیتلرینی ، امل
« مسکینلکلرینی کوردم . هله انلره بکزه‌مك ایسته‌مزدم .
« احمد رضایه فکرم انتقال ایتدی. استانبولده « مکتوبی » اوقودیغم
« صره‌ده ذهنمده تجسم ایدن شکل نورانیسنی یکیدن کوز اوکنه کتیردم.
« نه کوزل، نه نجیب برشکل ملکانه ایدی او ! عجبا اوشکل نورانیسنی
« نظرمده محافظه ایده‌بیلمه‌سی پك مشکل برشی‌میدی ؟
« ظن ایتمم. جزؤی براخلاص ، اما جدی براخلاص کافی ایدی:
« « بن شو امله ایدم ، بوش بولندم، شویله برافاده اغزمدن قاچدی ،
« حرمت ایتدیکم آدملرك عندنده کچوك دوشمك ایسته‌میورم » کبی
« براخلاص کافی ایدی. اوقت پارسده‌کی برنجیلکنك باش محافظی بن
« اولوردم . یاخود بردها پارسه آیاق باصمزدم .
« شو اخلاص کبی خفیف برشیئی دریغ ایله عجبا نیچون بوقدر
« دولامباجلی یوللره صاپدی ، کندیسنی بیلانلرك ایچنده اعتبارینی محو
« ایتدی ؟ داهی اولمامق ایله برابر ملاحظه‌سز دنیله‌جك قدر حفتلر
« اختیار ایتدی . نیچون؟ عجبابونی کندوسی‌ده بیلیرمی؟ مقصدی موقت
« اولان برنجیلکه عائد دکلدر ، فردایه متعلقدر .
« مملکتمزه ایسته‌دیکمز اصول داخل اولورسه جمله‌مز کیده‌جکز.

« اوراده نه‌یوزله اورته‌لغه باقه بیله‌جك ؟ یوقسه کمالك (علی کمال بك)
« دیدیکی کبی (قاریته‌لاتنده) برموقع تأمین ایتمکدن بشقه برامل ملیسی
« یوقمیدر ؟
« اویله‌ایسه نه‌قدر مسکینلك ایتمش اولیور ! یوقسه بعض اجنبیلری
« اغفاله موفق اولدیغی کبی بزم خلقی ده اغفال ایتمك خلیاسنده میدر؟ اویله
« ایسه ، اویله اولورسه ...(روحی)یه رحمت اوقوملی . فضیلته یوف
دیملی !
« انظار ملاحظه‌م ییلدیز سراینه قدر ترفع ایتدی. یااوراده‌کی
« دولاب دها فاحش دکلمی: جزئی همت ایله عالمی بختیار ایتمك بر آدمك
« النده‌در. حتی او بخت عمومی صره‌سنده کندی بختی ده تأمین ایدلمش
« اوله‌جق . بیلنمیه‌جك قدرمهم برمعما دکلدر. بونکله برابر یاپمیور.
« حال بو که بونك یاپمه‌سی خاطری ایچون بن کندوسنه قانمی ،
« موجودیتمی جداً فدا ایتمش ایدم . شوحرکتمك حکمتنی اولسون
« دوشونه‌رك متنبه اولمدی ، یاخود اولدی . اما انتباهی یکرمی درت
« ساعتدن فضله سورمدی .
« دیمکدر که معکوس واد یلرده لذتلی میوه‌لر وار . بنم دماغمه انلر
« زهر کبی کلیور. لکن بعض کیمسه‌لره کمیا اولیور که درت ال ایله
« آنلره صاریلیورلر .
« مثلا بکا دفعاتله تکلیف اولنان، عالم طرفندن نعمت عظماء عد
« ایدیلان وکلالغی قبول ایتمش اولسه ایدم، بو کون وزیر اولوردم ،
« کاشانه‌لر یاپدیرر ، صفاو سلطنته غرق اولوردم ، اما سلطنته غرق اولمش
« محمود ومدوحلردن نه فرقم اولوردی ؟ راغبلر ، عزتلر ، حسنلر
« ارهسنده انلردن فرقلی برشی اوله‌بیلیرمیدم ؟ بالذات فرقلی اوله‌بیلسه‌م
« بیله کیمسه بونك فرقنه اولسون واریرمیدی ؟

« بو کون نه‌یم؟ آچیق النلی مراد ! خبیث ، نانکور مراد !
« یوق، یوق ! بن ایچون بو حیاتت ، بو نانکورلك اوممدوحلقدن
« اومحمودلقدن افضلدر !!
« بکی اما رضا دخی نیچون بنم کبی دوشونه‌میور ؟ کندی وارلغنی
« وطن ایچون ، فضیلت ایچون فدا ایده‌میور . رفقای غیرتنی تزذیلده ،
« کندی نفرندن لذت الیور ؟
« انك ترکیب وجدانیسی بشقه دیمك . ترکیب وجدانیسی بشقه
« اولنجه اصول وایجاب دخی بشقه اوللی . بنم اصولمجه بخت سکون
« وجدانده‌در . بلکه خودبینانه حرکاتی ایله اوده سکون وجدانی
تأمین ایدیور .
« اوحالده هرشی نسبی دیمکدر . محض حقیقت دکلدر . لکن او
« حقیقت صافیه نره‌ده‌در؟ بونلرك برقسمی غلط خلقت اثری اوله‌جق .
« لکن هرکسك کوزی بونلری کورمك ایسته‌میور . . .
« شو درین مطالعه‌لر ایچنده طالدیغم صره‌ده صانکی بریسی
« — آچیق آللی ! چیله‌ك طولدی . خلاصك یقیندر !
« دیدی . بو سسی حقیقةً ایشتدم ظن ایتدم . یاصلا ندیغم یردن
« طوغرلدم . . . اوطه‌ده کیمسه‌یوقدی . اولسه بیله بونی ترجه اوله‌رق
« سویلیه‌جك دکلدی . . . .

*
* *

ایرتسی چهارشنبه کونی (ساله‌ف) دن شهره ایندم . هفته‌ده ایکی

کره ، معین کونلرده ایتردم . ریاست اوزرمده دکل ایدی . بونکله برابر شهره ایندیکم کونلرده بزمکیلر طوپلانیرلر ، برابرجه وقت کچیرر ، مذاکره اولنه‌جق شیلر وارسه مذاکره ایدردك . محل اجتماع هنوز بنم کرالادیغم خانه‌دن نقل اولنمامش ایدی .

بوینه‌جه اوتوردیغم صره‌ده پوسته‌جی کلدی . مکتوبلری کتیردی . قیزمك یازیسیله ظرفی یازلمش اولانی ابتدا آچدم . سائر مندرجات ایچنده شو عباره‌یی اوقودم :

« . . . . سزك اك زیاده سودیککز احمد پاشا سزه قارشو مأمور « ایدلمش . بو کونلرده حرکت ایده‌جکمش . والدهم دیورکه صاقین امنیت « ایدوب استانبوله کلمکه راضی اولمسون . چونکه هر نه دیسه‌لر امنیت « ایتمك جائز اوله‌مز . . . »

بن — آرقداشلر ! غالبا بزه استانبول قپوسی آچیلیور .

کمال مراقله اطرافمه طوپلاندیلر ، بنی سؤاللره غرق ایتدیلر .

بن — یلدیز طرفندن مأموراً برذات کلیورمش . کریمه‌مك شوخبری صحیح ایسه اورته‌ده قبوله شایان برتکلیف واردیمکدر . اولمسه ایدی ، اوذات بومأموریتی قبول ایتمزدی . بالذات صدراعظم رفعت پاشا مأمورایدلمش اولسه بنجه اوقدراهمیتله تلقی اولنه‌مزایدی .

— کلان کیمدر ؟

بن — سرای ارکانندن بریدر . شمدی‌یه قدر چوق دفعه‌لر سوق ایتمك ایستدکاری حالده کندوسی قبول ایتمه‌مش ایدی . شمدی قبول ایدیورسه — دیمکدرکه — برتبدل خبروار .

— ۲ —

احمد جلال الدین پاشا

شو اعتماد و اهمیتك اسبابی حقیله آكلاشلمق اوزره بر آز اوزاقدن باشلامق لازمدر .

چركسلرده طاغستانلیلر كبی قافقاسیه چوجقلریدر و قفقاسیه جه مقبول صفتلری حائزدرلر . بو حالده بالجمله چركسلره همشهری نظریله باقوب الفت اتمهم طبیعی ایدی .

احمد جلال الدین پاشا دور حاضرك اركان عظامندن ایدی . هله « سر خفیه احمد بك » لكننده دنیایی طولدیرمش ایدی . بن كندوسنی طانیمز ایدم . طانیمغه‌ده چالشمه‌دم . بونك ایكی بیوك سببی واردی . بری — سر خفیه عنوانی الفتی تصعیب ایدن صفات مكروهه‌دن بیلدیكمدن ، دیكری دخی اویله اولمسه بیله بالذات بن سلطان مراد طرفدارلری میاننده ایدم . دور حاضرك اساساً مخالفیندن بولندقدن بشقه احمد بكك پارلاقلق زماننده مكتب عالمنه كومولمش ، خارجله و طبقات بالا ایله همان قطع علاقه اتمش ایدم .

معیت سنیه‌یه مخصوص بر طاغستان آلایی تشكیل اولنمش ایدی . شیخ شامل زاده غازی محمد پاشا طاغستانلی اولسونده كیم اولورسه اولسون دیه‌رك حقوق عمومیه‌دن محكوماً تبعید اولنمش ، محل منفالرندن فراراً كلمش اولان مجرملره وارنجه‌یه قدر آلایه آدم داخل اتمش ایدی .

بوندن طولانی آلایك تشكیلاتیله تشكیل ایدنلره قارشو شدتله

معترض ایدم . بونکله برابر آلای افترایه اوغرایه‌رق طاغلدی. آلایك افرادندن محمد وعمر اللرینه ویریلان جزؤی پاره‌یی بالیکسر طرفنده بیترمشلر . ضرورتده قالمشلر ، عاقبت مراجعت ایدنجه خانه‌مه قبوللری ایچون تردد ایتمدم . حال بوکه استانبولده اقامتلری ممنوع ایدی. بیله‌رك بونی قبول ایدیشم اووقت (هر وقت‌ده اویله‌در) حکومتك یولسزلقلرینی ممکن مرتبه تعمیر ایتمکدن لذت الدیغمدندر .

وقعه‌یی بریسی جورنال ایدر . اصلا طانیمدیغم احمد بکدن سلام ایله برمأمور کلیر ، نازکانه انلری بندن ایستر . مسافرلرینك موافقتلری شرطیله امر وطلبنی اجرا ایتدم . خبر آلدم که احمد بك مرقوملره حسن معامله ایتمش ، استانبولده طورمق یاساق اولدیغنی سویله‌مش اللرینه بشر لیرا ویره‌رك همان چیقوب برطرفه صاووشمه‌لرینی توصیه ایله‌مش .

اللرنده‌کی بشر لیرالری بتدکدن صوکره بزم طاغستانلیلرینه حصارده‌کی یالی‌یه کلدیلر . رد ایتمك ازجمله طاغستان اصولنه مخالفدر . قبول ایتدم. ینه جورنال اولورلر. جورنالجی دخی بزم قومشو بکلردن بری ایدی .

بودفعه احمد بکدن شفیق بك نامنده برمأمور کلیر .

— سرخفیه احمد بك افندی مأموراً سزه کوندردی . دیورکه کچنلرده استانبولده اوتورمه‌لری باارادهٔ سنیه ممنوع اولان ایکی طاغستانلی‌یی خانه‌سنده آلیقویدیغنی خبر آلدیغم حالده کندوسنی مسئول ایتمکسزین طاغستانلیلری تطییباً باندرمه‌یه کوندرمك ایله اکتفا ایتدم. بودفعه ینه مذکور طاغستانلیلرك یالیسنده اولدیغنی بکا یازیورلر. بن بوکا ایناتمدم واسکی اقامتلرندن غلط صایدم . زیرا عکسی حالده

ارادهٔ شاهانه‌یه قطعی‌لی اطاعتسزلك ایتمش اوله‌جقدر . بونك اصلی اولوب اولمدیغی حقنده سزدن جواب ایستیور .

بن — سزی کوندرنه بندن سلام سویله‌یکز . او آدملر بوراده یالیده‌درلر ویالیده ایسته‌دکلری قدر قاله‌جقلردر، چونکه معیت سنیه‌ده مخصوصاً استخدام اولنمش اولان آدملرك سورونوب کویدن کویه دیلنمه‌لری ایله‌حکم اراده‌یه اطاعتسزلك ایتمك سیئه‌لرندن ایکنجیسنی اهون کوردم . بونلری کندی شدتلرینه رغماً قبول ایتمکله وظیفهٔ عبودیتی ایفا ایتدم فکرنده بولندم . بوفکرده پك قوی صورتده ثابت اولدیغم ایچون قوهٔ جبریه استعمال ایتمکسزین بو آدملری بندن المزلر . هم ده بونلر ییلدیز سرای همایوندن تبعید ایدلمش بی‌وایه‌لردر. ییلدیز سرایی اوروپاده، روم ایلیده کائندر . اناطولی حصاری ایسه آسیه‌ده واناطولیده‌در . باندرمه ایله حصارك جغرافیه‌جه فرقی یوقدر. حصارده فضله محسنات اوله‌رق بنم کفالتمده موجوددر .

بوجوابم کلان مأموری حیرت ایچنده براقدی . سرخفیه احمد بکه اووقت صدراعظمك بیله بوقدر سربست جواب ویرمکه جسارت ایده‌میه‌جکنی صوکره‌دن تحقیق ایتدم . پادشاه سرایده قپالی اونوب کورنمیور ایدی. کورونان کولکه‌سی احمد بك شکلنده تجسم ایدیور ایدی. اوده لایسئل عما یفعل اصوانه تبعیةً کرچکدن اجرای حکومت ایدیور ایدی .

جوابمك اغرلغنی بن دخی بیلور ایدم . مطلقا محکوم ومعذور اوله‌جغمه حکم ایتمیوردم . چونکه قطب زمان کسلمش اولان چرکسله چارپشوب مجادله ایتمکه میلم واننی الزام ایتمکه ارزوم واردی. ذاتاً بالجمله سلطان مراد طرفدارلری کبی بن دخی اووقت نهایت

درجه‌ده ییلدیز طاقمنه قارشو خصومت وعداوت بسلردم ، تجاوزه وسیله آرازدم . ایچمدن کلان بوکبی تشبثلرمده اکثریا زیانسز چیقا کمه‌م بلکه لزومندن فضله کندی ییلدیزمه کووه‌نمك ضعفنه بنی دوچار ایتمش ایدی .

هرنه ایسه جرأتمك نتیجه‌سی پك چابوق کورندی . اطرافمك کمال دهشتله انتظار ایتدیکی اونتیجه‌یه قارشی تلاش ایدنلری برنوع شکر کذارانه حیرته غرق ایتدی .

کلان آدم کمال تواضع ایله دیدی‌که :

— احمد بك افندی مخصوصاً سلام سویله‌دی ، کوزلریکزی اوپدی . بکا کوندردیکی جوابدن کندوسنك مرد وتمیز یورکلی بر آدم اولدیغی کوزیلیور . بونی تبریك ایدرم . انشاءالله کندوسیله بالمناسبه تشرف ایدرم . مطالعه‌سنی پك مقبول کوردم . نه‌چاره‌که تقدیم اولنان جورنال اوزرینه اوطاغستانلیلری ییلدیزه جلب ایله طشره‌یه اعزام اولنمه‌لرینی مبین اراده چقمشدر . اراده‌نك حکمنی یرینه کتیرمك اوزره بوکون انلری بکا باغشلاسون ، ازمیده قدر کوندرمك ایله برابر همان دمیریول ایله عودت ایدوب حصارده اقامت ایده‌بیله‌جکلرینی کندولرینه سویله‌یه‌جکم . بوندن صوکره انلری کیم جورنال ایدر ویابشقه صورتله انلره ایلیشیرسه آنالرینی آغلادیرم دیدیلر .

مقابله نزاکتله همشهریلره بیان حال ایتدم . ممنوناً مأمور ایله برابر کیتدیلر . اوچ کون صوکره ایکیسی‌ده تکرار یالی‌یه عودت ایتدیلر وبوندن صوکره راحت اوطوره بیلدیلر .

شویله‌جه بر حسن ظن غیابی‌یه مظهر اولان احمد بکی وجاهاً کوردکدن صوکره دها زیاده بکندم . برکون بك اوغلنده تپه‌باشی

باغچه‌سنده بر آز نفس آلمق اوزره طولاشدیغم صره‌ده آرقه‌مدن برسس ایشتدم .

— (اسممی تلفظ ایله) بن سزی پك ایی طانییانلردن بری‌یم .

آرقه‌مه دوندم . هیچ بیلمدیکم وکورمدیکم ، فقط غایت کوزل کینمش ، یاقیشقلی ، سویل بربك افندی‌یی کوردم . یك نظرده قلبمی جلب ایتدیکی صورت جوابمدن مستباندر .

بن — لکن حقسزلق ایله اتهام اولنمقدن کندیکزی قورتاره بیلمك اوزره اکمال وظیفه ایتملی ایدیکز .

او — اونه دیمك ؟

بن — شو دیمکدرکه سز بنی پك ایی طانیدیغکز حالده بن سزی اصلا طانیمیورم . دها شو دیمکدرکه بو حالده قوتلرمز وسلاحلرمز مساوی دکل ، اولمه‌یجه مجادله‌ده موقع ممتازی کندوکزه تأمین ایتمك ایستیورسکز . اکر الدانمیور ایسه‌م اسانکز قافقاسیه اصلی ایما ایدیور . قافقاسیه‌ده ایسه موقع وسلاحده مساوات اولمزسه جدال مقبول صاییلمز .

او — قافقاسیه اصولنه ، بالخاصه اصالت ونجابت ثمره‌سی بولنان اصوله رعایتکزدن طولایی سزی تبریك ایدرم . هم ده بو تبریکم عمرمده ایکنجی دفعه اوله‌رق اجرا ایتمش اولیورم . لکن بن اسممی سویلر ایسه‌م بلکه اندن سز قورقارسکز .... یوق ، یوق ! قورقمزسکز . چونکه جسور اولدیغکزك اثباتی الده‌در . بلکه بندن اکراه ایدرسکزده او آرادیغکز مساواتك بولنمه‌سنه امکان براقمزسکز .

بن — کیم بیلور ؟ لکن سز ینه سویله‌یکز .

او — (طورمخصوص ایله طوغریله‌رق) بکا سر ـ خا ـ فی ـ یه احمد بك دیرلر ؟

ذاتاً احمدبك اولدیغنی ایلك نظرده حس ایتمش ایدم. مخصوصاً ونمایش کارانه بن دخی کندوسنی باشندن توپوغنه قدر سوزدم .

بن — وای ! سزده عادتا بزم کبی بر انسان ایمشسکز . هم‌ده انسانك‌ده کوزلی‌اولمق شرطیله. بن‌ایسه‌سزی یدی باشلی، قرق آیاقلی، سکسان اللی بر آژدر صانیرایدم . اللهی سـوه‌رسه‌کز اورته‌لغی نه‌ایله بوقدر بیلدیره بیلدیکز ؟ . . . . .

ایشته شوصورتله لاآبالیانه مجادلهٔ ناز ونزاکت‌ایله‌باشلامش اولان الفتمز پك صیقی کوروشمدیکمز حالده استانبولی ترك ایدنجه‌یه قدر دوام ایتمش ایدی .

کندوسنده خاقی ذکا ، ناموس ، مردلك مزیاتندن بشقه مثلا چرکینجه اولان ، یاخود برجهتله حکمت اداره‌یه منافی بولنان آموره قارشمدیغنی، بوبابده متعدد اراده‌لر صدور ایتسه بیله دیکله‌مدیکنی ، دوزجه‌مخالفت ایتدیکنی، یاخود اراده‌یه باقمسزین بیلدیکی کبی ایشی تسویه ایده‌کلدیکنی اوکرندم.

بو آدم‌بکا قارشو برمأموریتی قبول ایتدی ایسه دیمك اولیوردی که‌حسن نتیجه‌یه اقتران ایتمه‌سنی مستلزم اسباب دخی موجوددر .

« استانبول قپوسی آچیقدر » سوزم شـو اعتقادك ثمره‌سی ایدی .

— ٣ —

سائر ییلدیز مأمورلری

سالف تپه‌سنه عودته مسارعت ایتدم. آق‌باشلی مون‌بلان طاغنی قارشومه آله‌رق حال حاضرمی محاکمه ایتمکه واستقباله کوره نه‌یاپلمق جائز اولوب نه‌نك جائز اوله‌میه‌جغنی تبیین ایتمکه چالشدم.

احمد پاشا بالخاصه بکا مأموراً کلانلردن برنجیسی دکلدی. بالاده ذکر اولنان پارس ولوندره سفیرلریله مذاکره‌دن بشقه مصرده ایکن مختار پاشا واسطه‌سی‌ایله‌ده بوبابده مذاکره ومخابره واقع اولمشیدی.

قائم برادرم ثابت افندی امین بك واسطه‌سیله جاب اولنمش، نزدمه مأمور ایدلمش ایکن برادرم مصره عزیمتدن صرف نظر ایده‌رك مخابره ایله اکتفا ایتمش ایدی.

(...) ایله ابوالهدی افندی بنم سببمله آیلرجه مخابره ایتدکاری معلوم ایدی. شوقدرکه بومخابره‌نك آثاری مثلا «اوتوز قرق بیك لیرا تکلیف ایدیورلر، بونلری الوب برطرفه چکلمك، خلق بویله طوردقچه بوندن معقول حرکت اوله‌مز» کبی هجوملر یوزنده بکا تماس ایدر ایدی.

مصرده ایکن بکا قارشو اولان بشقه «مأموریتلر» علیهمه سؤ قصد اوله‌رق ترتیب اولنان طولابلردن عبارت ایدی. بونلرك ایچنده قطعیاً تحقق ایتمش ایکیسنی ذکر ایله اکتفا ایدیورم.

بری — مدحت پاشانك محبلرندن زامر ملانك اوغلی سائر ارباب غیرت کبی استانبولی ترك ایتدیکندن بحثله نزدمه کلدی.

ایلك آثاری وافاده‌لری اورته‌لغـك جانلر یاقیجی حالنده مضطرب اولان قلبك فریادلری صورتنده میدانه چیقمدی ، پادشاه ایله عزت بکه غلیظ صـورتده کفر ایتمك ایله اکتفا یوزندن ظـاهر اولدی . بو ایسـه عدم امنیتی جالب ایدی . ذاتاً ایلك تصـادفده یانمده‌کی آرقه‌داشمه کوزلرنده امنیتسزلـکی داعی برحال کوریورم دیمش ایدم .

کلدیکـنك اوچنجی کونی کلیشی کوزل دیدم که

بن — بورایه طوغری حرکت ایتمزدن اول برقاچ کون صڭره ایله یـیلدیزه طاشندیغـکزی ، حتی برکون اول عزت بکك اوطه‌سنده ساعتلرجه اوتوردیغکزی اسـتانبولدن امین برمنبعدن بکا یازیورلر . عجبا یاکلش می کورمشلر ؟

بوسوالم هیچ برسرزشته‌یه مستند دکل ، اویله‌جه اورته‌یه آتلمش ایدی . مخاطبم شاشـیردی . بردن جواب ویره‌مدی . نه‌دن صوکره چناق قلعه مدعی عمومیلـکنی استحصال ایله اورایه کیتمك بهانه‌سـیله مصر واپورینه بندیکنی واومأموریتی استحصال ایچون سرایه کیدوب کلدیکـنی سویله‌دی . سؤ نیتله کلدیکـنه شبهه قالمدی . لـکن سـؤ نیتی نزدمده برلشوب خفیه‌لك ایتمکدن فضله‌سنه قدر حمل ایتمدم . بونك ایچون انی بتون بتون بزم طرفه جلب ایدوب خفیه‌لـکی بزم لهمزده اوله‌رق اجرا ایتدیرمکده ذوق آرادم . کندوسنه قارشو اولان معامله‌می هپ آتیده‌کی مثال دائره‌سنه حصر ایتدم .

بن — حقکزده الثان خبرلر پك قنادر . لـکن حال وشانـکزی محاکمه ایتدم . برطرفدن حضرت امیر بخـاری قانی طمرلریکزه قاریشمش ، تعقیب ایتدیکمز افکار وآمالك شـیخ اکبری مدحت پاشانك محرم اسراری ، رفیق غیرتی بولنـان برعالم وفاضلك صابندن

چیقمش ، مدحت پاشانك دیزلری اوزرنده اوقشانمق کبی امتیازلره نائل اولمش سکز ، مثلا بنم کبی موسقوف مکتبنده تحصیل ایتمش برنوع سرسرینك حال وشاننه سزی قیاس ایدیورمده بندن لااقل ایکی قات غیرته ، حمیته ، ملت اوغورنده فداکارلغه مالك اولدیغکزی انکاره موفق اوله‌میورم .

بیلیورمیسکز که دها نه‌دیورم ؟ اکر شو اصیل ومنور ذاتده بزم مقدس اولان ایشه ذره قدر اهانت ایده‌بیلمك استعدادی وارسه ، آرتق بودین وملتی غائب اولمغه محکوم عد ایتملیدر . بونی بن سزی بردقیقه اول یانمدن دفع ایتمك لزومنی ادعا ایدن بر ذات عالی‌یه خطاباً یازوب کوندردم . بو اعتقادمك اثبات فعلیسی اولمق اوزره سزی بوخانه نقل ایدوب برابرجه اوتورمغه دعوت ایدیورم ، البت والبت سزدن حمیت وغیرت درسی آلمغه محتاج قالدیغمز آنلر اوله‌جقدر .

قیصه براوکسوروك درونده مجادله‌نك وقوعنی ایما ایدر ایدی . فضله ذکره شایان علایم کوسترمدی .

لکن امنیتسز اولان علمکسان افندی مراق ایدوب اشیاسنی یوقلادی . ایچنده شبهه‌یی داعی اسلحه بولور . بونك اوزرینه کندوسنه دیدمکه

بن — سزك جانمه سؤقصد ایتمك مأموریتنی درعهده‌ایتدیککزی پك موثوق محلدن خبر آلدم . مکتوب ساخته اولمق احتیاطیله کندوسنه یازدم . اکر جواب کاوبده مکتوبك ساخته اولمدیغی تبین ایدرایسه آرتق بیله‌مم . اووقت ملته بیله الله رحمت ایله سون دیملی در ظن ایدرم .

اوکیجه فراراً اسکندریه‌یه واستانبوله صاووشدی .

دیکری — کبرامزدن معلوم برذاتك همتیله فلاکتدن وقانون پنچه‌سندن قورتلمش اولان معروف بر قاتلی قاتل مملکتندن جلب اولنور ، اون سکز کون ییلدیزده طاهر پاشا نزدنده مسافر ایدیلور. اون طقوزنجی کیجه مابینك اك بیوك ارکاننده ایکی کشی طرفندن ایچری‌یه آلنور . بنم اوصره‌ده اسکندریه‌ده اولدیغمی ودکزده کزمك مراقنده بولندیغمی سویلرلر برصندالجی پیداسیله بنی آچیغه جلب ایتمك وآچیقده بولنه‌جق برکمی‌یه تسلیم ایتمك ، اوله‌مدیغی تقدیرده دخی بر صورتله یوق ایتمك مأموریتی تودیع اولنور . کندوسنه ایکی یوز لیرا پاره ویررلر . ایشی بجروب کانجه انك بش مثلی ویریله‌جکنی وعد ایدرلر .

بو حریف اسکندریه کلیر . کندوسیله هم افکار ظن ایتدیکی بیوك برذاته مراجعتله کیفیتی اکلاده‌رق آندن یاردم ایستر. او ایسه بنم الله وپیغمبر وملت خادمی اولدیغمی وبکا فنالق ایتمکدن اللهك کوجنه‌جکنی سویلر. حریف قانار ، اسکندریه‌یی ترك ایدر . اوذات عالی دخی مخصوصاً بکا معلومات ویرر . ایشه مداخله ایدنلردن کافه‌سنك اسملری مضبوط وهویتلری معلومدر .

پارسه کیدوب سن ژرمنده یرلشدیکم صره‌ده قائم برادرم ثابت افندی ایله عدلیه مأمورلرندن قادوزاده عزیز بك مأموریت مخصوصه ایله نزدیمه کلدیلر . قائم برادرمك کلمه‌سنه اولاد وعیاله دائر طوغری خبرالمش بولنمق اعتباریله پك ممنون اولدم. لکن عودت خصوصنده‌کی مواعید عالیه‌یی طبیعی رد ایتدم . فلان وفلان اجراآت یاپیلورسه دعوتلرینه بیله انتظار ایتمکسزین قوشه‌رق کیده‌جکمی سویله‌دم .

يوقسه لاقيرديسنى بيله ايشتمك ايستهمدم . ذاتاً عزيز بكك معهود عزت بكك بنـدهٔ خاصى بولنمسى امنيت بخش دكلدى .

طوغريسى شو ايدى كه سلطان حميد حضرتلرينـك اصلاحات اجرا ايدهجكنه قطعياً اميدم قالمديغى كبى سلطان حميد دورنده بنم ايچون عودت ايتمـك متصور اولهميهجغنه حكم ايتمش ايدم . بونكله برابر كلانلره شروط عودتى مبين برلايحه ويردم .

عينى حركتى عينى مأموريتله برقاچ آى صوكره كلان ابوالضيا توفيق بك ايله يوسف ضيا پاشايه قارشو اجرا ايتدم .

بوصورتله طرف شاهانهدن كلان مأمورلرده قصور يوق ايدى . ارتق انلردن استغنا كتيرديكم حالده احمد پاشانك مأموريتنه فوق العاده اهميت ويرمهمك الـدن كلهيور ايدى .

— ٤ —

حال حاضر

احوال حاضرهدن مأيوس ايدم . ناموسكارانه ترك نشريات ايتمك جانمه منت بيلمك رادهسـنه كلمش بولنديغمك بوكا آز چوق دخلى اولهبيلور . لكن نه قدر دخلى اولسـه ويرديكم اهميتك يوزده بشنى اولسون تشكيل ايدهمزدى .

بشـقه صورتله ، بشـقه محاكمه ايله ، بشـقه حسلر ايله بن بوكا اهميت ويريور ايدم .

اولا — احمد پاشا هيچ بروقتده اغفالاً بنى طوزاغه دوشورمكه آلت اولهمز .

ثانياً — كندوسى‌ده حميتلى اولديغى جهتله بزم آمال وحركاتمزى درونا تقدير ايدر ، او آمال اعتباريله مقبول بر تكليف الده بولنمدقجه اويله برمأموريتى درعهده ايتمكه راضى اوله‌من .

شو ايكى شق بنى دوشونديريور ايدى .

اختيار مون بلاڭى محرم اسرارم اتخاد ايده‌رك بتون احوالى نظر ملاحظه‌دن كچيردم .

ترك مأموريتله اوروپايه التجا ايتمكلك ايله حالاً مفتخر ايدم . خطا حسى ، محجوبيت اثارى كلياً بنده مفقود ايدى . انى ياپمامش اولسه ايدم ، همان تكرارينه قيام ايچون تردد ايتميه‌جك راده‌ده لزوم ووجوبنه معتقد ايدم .

افكار و مقصدلرم نه ايدى ؟ يوقاريده انلرى درت بند آلتنه المش ايدم .

اولا — مدنى عالمه تركيه‌نك احوال حقيقيه‌سنى اڭلاتمق ، ياكلش ذهابلرى ازاله ايتمك ، مشهود اولان فكر تجاوزى (يعنى غلوخوفسكى تكليفنى) عقيم براقمق ، موجود اولان غيرت عموميه‌يى ملكك منافع اصليه‌سى جهتنه جلب ايتمك خصوصى ايدى . بوبابده جميع زمانلرده افتخار ايديله‌جك برخدمتم سبقت ايتمش ايدى . بن بومقصدمك تماماً دكلسه‌ده قسم اعظمى اعتباريله حصوله كلديكنه قائل ايدم . تردد ايدنلره بنم اوروپايه كيتديكم صره‌ده‌كى اوروپا مطبوعاتى مندرجاتنى اوصره‌ده‌كى مندرجاتنه قياس ايله فرق تعيين ايتمه‌لرينى توصيه ايدرم .

ثانيا — ارمنى مسئله‌سنه ممالك عثمانيه‌ده عموم ايچون اجرا اولنه‌جق اصلاحات مشتركه‌دن غيرى برمسئله نظريله باقمق جائز اولمديغنى اڭلاتمق مقصدينه كلنجه الك زياده نشرياتم ، مخابراتم ، مذاكراتم ،

ایضاح والتماسلرم سببیله حصوله کلدی وعاقبت فرانسه‌نك خارجیه ناظری (هانوتو) نك آغزندن وفرانسه ملت مجلسنك خطابت کرسیسی اوزرنده عالمه اعلان ایتدیرلدی . اوکوندن اعتباراً ارمنی مسئله‌سنك رنکی دکشدی . موسیو (هانه‌تو)یی بوبابده باشلیجه اوله‌رق ارشاد ایتدیکمی هروقت ادعا ایدبله‌جك سندلرم واردر .

ثالثاً — بزم ارباب غیرتی خلقجه مقبول ومعتدل برمسلکه ومطرد حرکتلره کتیرمك ماده‌سی ایدی . بوبابده واقع اولان موفقیتم هرنوع چوچقلقلرینی برمدت داخل وخارجدن کتم ایده‌بیلمك کبی موقت برثمره‌دن عبارتدی . بوندن فضله برشی وارسه اوده بزم کنجلری املایه کتیرمك پك مشکل شی اولدیغنه دائر توسع معلومات ایتمك کبی برتجربهٔ شخصیه‌مدن عبارتدر .

ارمنی قومیته‌لرندن برقسمنك دخی ارمنیلردن زیاده الفت ایتدکلری قومیته‌جیلك صنعتی دوشونه‌رك املایه کلمدکلرینی دکز ایله بوبابده‌کی موفقیتسزلکی اکمال ایتمك لازمدر . ارمنی مسئله‌سنك کنهی اکلا - شلدی. بانقه وقوعاتی تعقیب ایدن قتال عمومی ایله آره‌مزه قریباً ازاله‌سی مشکل برسد صوقلدی . واقعاً ارمنیلر صوکره‌دن ائتلاف ارزوسنه‌دوشدیلر، اوصره‌ده دخی اواستعدادده بولنیورلرایدی. لکن احوال بوندن استفاده‌یه مساعد دکلدی .

رابعاً — بنم حرکت ونشریاتمی حدهٔ تدقیقدن کچیره‌جك ارکان دولت علیه‌نك متأثر اولوب الك خلوصکارانه برصورتده اولسون ایفای وظیفه ایتمه‌لری امیدی غائب اولدی . وکلا وکبرامزك حسیات عالیه ووظیفه شناسانه‌دن کلیاً محروم اولدقلری ثابت اولمق صورتیله بنم بوبابده آلداندیغم تبین ایتدی .

اساس آمالم اولان اشبو درت وظیفه‌یی حسن ایفا ایچون الدن کلان یاپلمش ، ایکیسنک حسن ثمره‌لری کورلمش ، دیکر ایکیسنک کوریله‌مش ایدی .

تعمیر و اکمال قبول ایده‌جك جهتلری قالمش میدی ؟ بلکه . یعنی اوزون برمدت ظرفنده بزمکیلره ، یعنی احمد رضابکك ماعداسی اولان بزم پارسده‌کی کنجلره ماضینك حکمتلری ایضاح اولنه‌رق استقباله یارایه‌جق بر پروغرام قبول ایتدیرمك امکانی بلکه واردی . لکن داخلده‌کی بیلغینلق کیتدکجه ظاهره چیقمقده ایدی . شمدیلك زحمته بدل اوله‌جق قدر بشقه‌برایش کورلمك ممکن دکلدی. بوقدر اهمیتسز برثمره ایسه سنه‌ده برقاچ یوز ارباب غیرتك نفی وتبعید ایدلمه‌سی کبی آغیر بر بدلی داعی اولیوردی .

ارمنیلر بودفعه ائتلافه کلمك اوزره ارزو واستداد کوستریورلر ایدی . لکن انك محسناتی نسبتنده اوکون مضرتلری اوله‌جقدی . ترحاله وقوعاتیله سرسم اولمش خلقه « باقیکز ارمنی خائنلریله اتفاق ایتمشلر » دینه‌جك ایدی . بودخی ژونلك فکرینی خلقك اعتبارندن قطعیا سیلمك دیمك اوله‌جقدی .

حال حاضرده اوروپاده ایش کورمك شویله طورسون ، اوتورمق بیله ممکن اوله‌میه‌جق . چونکه جمعیته ریاست ایتدیکم وقتده بیله برپاره‌سنه طوقنمدیغم جمعیت سرمایه‌سنه ، شمدی ، یعنی جمعیتدن نوعاً قطع علاقه ایتدیکم صره‌ده دست احتیاجمی اوزاده‌میه‌جق ایدم . الده‌کی سرمایه توکنمك اوزره ایدی . بونك ایچون انجق طاغستانده والده‌مك یاننده کچینه‌بیله‌جك ایدم .

بالانك وهم وضعنی ایله ارکانك وظیفه شناسانه انتباهنی حسن

استعمال ایده‌بیلمك اڭ مقبول وجه موفقیتمز ایکن بوبابده بر امید قپوسی قالمامش ایدی .

لکن اوچنجی برصورت دها موجود ایدی‌که اوده اوروپالیلرك مداخله‌سندن استفاده ایتمك ایدی .

اوروپانك مداخله‌سنی جمیع زمانده اڭ مضر واڭ مردود اولان بلالرمزدن بیلیرم . بونکله برابر رساله‌مده انی تجویز ایتمش ایدم . فقط اوتجویز بوبابده تبدیل افکار ایتمش اولدیغمك ثمره‌سی دکلدی . ویانه‌دن کچدیکم صره‌ده وجودنی مشاهده ایتدیکم دیکر بر مداخلهٔ مدهشه تصور وتشبثنه پارمق صوقوب انی عقیم براقمق یولنده بر تدبیردن ، اهون شری اختیار ایتمك لزومندن بشقه دکلدی .

شمدی ایسه قونت غولوحوفسکینك سمساری بولندیغی مداخله تصوری موجود دکلدی .

بونك ایچون ایکنجی شرده اهونیت قالمامش. یالکز شر اوله‌رق نظر حمیته چارپیور ایدی .

فضله اوله‌رق قونت (غولوحوفسکی) نك تکلیف واقعی اوزرینه تقسیمك مانعه‌لری ظاهره چیقدیغی کبی ، بعض دولتلرك کیزلی آمالی بیله حس ایدلمشیدی. ازجمله روسیه قابینه‌سی تقسیم تکلیفنه مأمول اولدیغی قدر التفات ومسارعت کوسترمه‌مك ایله برابر اجرای اصلاحات یولنده بر مداخله‌یه کلیاً مخالفت ایده‌جکنی کتم ایده‌مه‌مش ایدی .

مصرده ، نوبار پاشانك اوطه‌سنده ، روسیه مأموری موسیو (قونندر) ایله علنی صورتده واقع مباحثه‌دن دخی مستبان اولدیغی اوزره روسیه دولتی ترکیه‌نك اصلاحنی اصلا ایسته‌میور ایدی . حاله‌کوره اتخاذ ایتدیکی مسلکنی مدافعه ایتمك ایچون استعمال ایتدیکی

لسانك زمینی « ترکیه یالکنز تعصب غیرتی سایه‌سنده قائم اوله بیلمکده‌در . اصلاحات وسائره واسطه‌سیله خلقك تعصب دینی‌لرینه خلل کتیریلورسه بنای دولت بردن یالدیر کولدیر ییقیلور » ادعای باطلدن عبارتدر . اصل ضمیری املی ایسه مثلا اوستریه‌کبی بر « وارث » مشترکدن قورتولنجه‌یه‌قدر حال‌حاضری ادامه ایتمکدر .

بوصورتله روسیه مناسب برفرصته انتظاراً حال حاضر اغتشاشمزی محافظه ایتمکه حصر غیرت ایتمش ، آوستریه ایسه تکلیف اخیرنی اجرا ایتدیکی صره‌ده اولدیغی کبی سربستجه سلانیکه کیده‌میه‌جکنی حس ایده‌رك ایتالیه‌یه عدم امنیت اظهار ایتمکه باشلامش ، آلمانیه ترکیه‌نك نیك وبدندن زیاده مناسبات ذاتیه‌یه اهمیت ویرمکدن هنوز آیریله‌مامش ، فرانسه هر حالده روسیه‌نك پیکی اولمقدن بشقه برمسلکدن چکنمکده بولنمش ایدی . بوحالده قیام عمومی اساساً برجه تجویز اولنسه بیله او یولده مطلوبك استحصالنه شمدیلك احتمال قالمامشیدی .

ثمره‌دار بر مجاهده ایچون آرتق میدان قالمیور ایدی دیمکدر .

بو حالده نه یاپمق لازم ؟

اظهار واعلان عجز ایله تسلیم سلاح ایتمك‌می ؟

اصلا جائز اوله‌مز .

او حالده . . . . .

وقوعات اخیره حسبیله مملکتده استبداد تشدید اولنمش ایدی . بوسیئه‌یی رفع ایتمك ، اورته‌لغه نفس آلدیرمق لازم ایدی . بوندن حاصل اوله‌جق استفاده خلقه منحصر قالمایه‌جق ، بالذات پادشاهجه دخی حس اولنه‌جغنه کوره بوبابده برهمت اظهارینه حکومتی قاندیرمق

مناسب اوله‌جقدی . ایشته مذاکره زمینلرندن بری : قانونی بر اداره دورینك احداثی غایهٔ مقصود اوله‌جق .

اك عادی وسیله‌لر ایله بر چوق کنج واختیارلر تبعید ویا محکوم ایدلمش ایدی . بر عفو عمومی بو فنالغك اوکنی آله‌جقدی . ذاتاً بو تدبیرك ترحاله مظفریتنك زکاتی مقامنده احسانی مناسبتلی اوله‌جق . بونسز برنجی مساعده‌نك حکمی اوله‌میه‌جق ایدی . بوده اعلا .

فضله قوانین ونظاماتدن شمدیلك صرف نظر ایدلمکده موجود نظاماتك احکامنه رعایت اولنمسیله اکتفا ایدلملی . او رعایت یالکز ملکك سلامتی ایچون لازم دکل ، نامنه نشر اولنان نظاماتك احکامنی عقیم براقامق طبیعی بولندیغنه نظراً پادشاهکده محافظهٔ شانی ایچون الزم ایدی . بوایسه ییلدیز سرایی خارجنده متنفذ بر قونترول هیئتنك وجودینه متوقف ایدی . آوروپایه عزیمت ایتمزدن مقدم بوبابده بر لایحه تنظیم ایتمش ایدم . نزد پادشاهیده شایان تأمل کورلدیکی‌ده معلوم ایدی . او لایحه مندرجاتنك قبولنه موافقت استحصال اولنه‌بیلورسه آرتق ترك مجاهده‌دن وجدان معذب اولمز .

بونلر تسلیمیتك شروط اصغری اوملی ، باقیسی صورت مذاکره‌یه باغلی قالملی . . .

بالاده‌کی اوچ شرط اویله‌جه قبول اولنورسه بالذات بن نه یاپملی‌یم ؟

سلطان حمید صاغ اولدقچه مملکته عودت متصور بیله دکل . اك بیوك مساعدهٔ مقبوله‌م مثلا بوسنه‌ده ، یاخود طاغستانده راحتجه اقامت ایتدیکم مدتجه اولاد وعیالمه استانبولدن کلوب کیتمکه رخصت ویرلمسندن عبارت اوله‌جق .

ایشته بو ماده‌لر برر بر ذهنمده تقرر ایتمکده ایدی .

— ٥ —

احمد پاشا ایله مذاکره

احمد پاشانك پارسده اولدیغنی کلان بر مکتوبدن خبر آلدم . طوغریجه بکا کلیوب پارسه کیتمه‌سنی مرجح کوردم . اخلاقنی بیلدیکی ایچون پارسده بزمکیلری یوقلامه‌سی وبکا یناشمق اوزره اك مناسب بر صورت تحری ایتمه‌سی ملحوظ ایدی .

یالکز بزمکیلرك کندیلکلرندن مذاکره‌یه کیریشه‌رك بر مناسبتسزلك ایتمه‌لری جای احتراز ایدی . لکن اخیراً بن چکلدکدن صوکره دخی رأیمه مراجعت ایتمکسزین هیچ بر حرکت وفعلیاتده بولنمیه‌جقلرینی قطعیاً وعد ایتمشلر ایدی . احمد پاشا طرفندن مذاکره‌یه دعوت اولنسه‌لر بیله بکا مراجعت ایده‌جکلرینی مأمول ایده‌بیلیردم .

حزیرانك یکرمی یدنجی جمعه کونی مصردن بمله برابر کلان رشید بك ایله احمد پاشانك مترجمی اسکندر طراد افندی کلدیلر . رشیدبك آتیده عیناً مندرج قراری حامل ایدی :

« عثمانلی اتحاد وترقی جمعیتی مملکتك حصول عمران وسعادتنی « کافل اوله‌جق انتظامك تقررینی وحکومتله اهالی آره‌سنده‌کی « روابط ومناسباتك تقویه‌سنی موجب اصلاحاتی سلطنت سنیۀ عثمانیه « معرفتیله اجرا ایتدیرمك مقصدی اوزرینه مؤسس اولوب خاندان « حکمداری وذات تاجداری‌یه صداقتی وظائف مخصوصۀ تابعیت « وحمیتدن عدایدرکن مقصد اصلینك سوء تلقی‌یه اوغرادلمسی حکومتله « جمعیت آره‌سنه اختلاف شدید وفعلی‌یی انتاج ایتمشیدی . ممالك « عثمانیه‌نك محتاج اولدیغی اصلاحات وترقیات بالذات طرف پادشاهیدن

« کمال شفقت وخلوص نیت ایله اجرا اولنه‌جغنی بوکره وعد وتأمین
« اولندیغندن جمعیتمزکده مقابلةً واسعاف عالی‌یه انتظاراً تعطیل
« اجرا آت ایتدیکنی واصلاحات موعوده‌نك مبدئی اولمق اوزره
« بوبابده عرض ایتدیکی فدا کارلغه شاهانه برمکافاة اولمق اوزره
« عفو عمومینك اعلان واحسان بیورلمسنی یاوران پادشاهیدن فریق
« سعادتلو احمد جلال‌الدین پاشا حضرتلرینه تبلیغه جمعیتمزك اجلهٔ
« ارکانندن فؤاد پاشازاده سعادتلو حکمت بك افندی حضرتلرینك
« مأذون بولندقلری فی ۲٤ حزیران سنه ۱۳۱۳ تاریخنده انعقاد
« ایدن بر اجتماع مخصوصده شعبه‌جه قرار کیر اولمشدر .

فی ۲٤ حزیران سنه ۱۳۱۳

قرار واقعك نظیف بکك قلمندن چیقمش بولنمه‌سی کندوسنك ده ایشك ایچنده بولنمه‌سنی ارائه ایدیوردی . موجب تسلی ایدی . مقدمهٔ اصلاحات اوله‌جق عفو عمومی ماده‌سنك ولو اوصورتله ذکری احمد پاشادن روی موافقت کوریله‌رك اجرا اولنمش دیمکدی . بودخی صورت مخصوصه‌ده موجب ممنونیت ایدی .

لکن بوقرار برتصور ویا بر تکلیف دیمك دکلدی . قرار قطعی اوله‌رق پاشایه تبلیغ اولنمش ایدی . بوایسه جالب دقت ایدی . فضله اوله‌رق حکمت بکك بوایشه مرخص صفتیله کیرمسی ایروجه موجب اندیشه ایدی . چونکه حکمت بکك ایشك ایچنه کیرمه‌سی احمد رضا بکك خارجده قالدیغنه اشارت ایدی . حالبوکه بوقرارلر یامتفقا ویرلمك ، یاخود هیچ ویرلمه‌مك لازم ایدی . رضا بك حکمت بکك جمعیته‌قبول ایدلمه‌سنه مخالفت ایتمش ایدی . سببی‌ده قضاءً حکومتك النه

دوشدیکی معلوم اولان بر مکتوبدن طولایی زهدی ، کمال ، نهاد بکلرك وشیخ نائلی افندینك نفی وتبعید اولنملری ایدی .

حکمت بك ایله احمد رضا بکك آره‌سی اوته‌دن بری ایو دکلدی . فوأد پاشانك سایه‌سنده حکمتك وجودی بزه اهمیت ویرمش اوله‌جق ایدی. احمدرضا بك ایسه کویا حکمت بکه امنیت اولنه‌میه‌جغی ادعاسیله مخالفت ایدیوردی . صوکره‌لری هر شیئك حکمتی اکلاشلدیغی صره‌ده بونك دخی ایچ یوزی اکلاشلدی . یعنی رضابك کندوسنه رقیب اوله‌جغی ، یعنی نامی ولسانی سایه‌سنده پارسده اعتبار کسب ایده‌جکی احتماللرینی دوشونه‌رك انك جمعیته کیرمسنه مانع اولمق ایسته‌یورمش !

یعنی رضابکك « بن » لکنه قربان اولمشیدی . داماد محمود پاشا ایله اسماعیل کمال بك بیله اشبو کیزلی ایصتمه‌یه هدف اولمقدن قورتیله‌مامشلردر !

بالاده‌کی قراری ویران بکلر مرکزاداره عد اولنان جنورا طاقمی ایله استشاره ایتمکه لزوم کورمامشلر ایدی. شوعجله‌لری ایله « پیاسه‌یی» دوشورمش اولدیلر.

اسکندر افندی احمد پاشادن بکا خصوصی برمکتوب کتیرمشدی . پارسده بزم کنجلر ایله کوروشوب قونوشمش ، بعض شیلری مذاکره ایتمش ایسه‌ده اصل بکا قارشو آیروجه مأموریتی اولدیغندن اشبو مأموریتنك اهمیتنه مبنی (قونتره‌قسه‌ویل) کبی هجری برمحلده ملاقاتایله مذاکره‌مز مرجح اوله‌جغندن اورایه قدر عزیمت ایتمکلکمی رجا ایتمش ایدی . « مأموریت مخصوصه » سوزی اولمسه اسکی بر دوستك محبت نامه‌سی دینیوردی .

اوته‌دنبرو خانه‌م محل اجتماعمز ایدی . بزمکیلری دعوت ایتدم . پارسك قرارینی اوقودم . فکرلرینی عینی فکرده بولدم . جمعیت نامنه دکل ، کندی نامنه اوله‌رق پاشایی کوره‌جکمی بیان ایتدم . جمله‌سی قرار واقع دائره‌سنده وعموم نامنه اجرای تبلیغات ومذاکرات ایتمه‌می التماس ایتدیلر . احمد رضا بك عموم داخلنده بولندیغی ایچون ابتدا انك نزدینه برینی کوندروب فکر ومقصدینی اکلامق لازم اولدیغنی سویله‌دم . رضابکك جمعیته وعثمانلیلغه آرتق جهت تعلقی قالمدیغنی ، بوکا مناسبت اوله‌میه‌جغنی درمیان ایتدیلر . قرار واقعك جنوراجه‌ده تصویب ایدلدیکنی مبین تعلیمات مخصوصه‌یی حاملاً رشیدبك پارسه عودت ایتدی . اسکندر طراد افندی ایله بن دخی قونتره‌قسه‌ویله عزیمت ایتدك .

وصولمزده پاشانك ایندیکی بیوك اوتله اینمدم . پاشایه مسافر اولمقلغم حقنده اسکندر پك زیاده اصرار ایتمش ایکن موافقت ایتمدم . بشقه براوتله ایندم : اوطه‌مه اشیامی یرلشدیرمکله مشغول ایکن احمد پاشا صالونه کلوب بنی صور یغنی خبر ویردیلر .

همان ایندم . بنی کورنجه کمال تأثرله قوجاغنی آچوب اوززیمه طوغری یورودی . محبت قدیمه‌یه ذره‌قدر خلل کلمدیکی آشکار ایدی .

بن — وای پاشام ، استبداد ایله حریتك قوجاقلاشمه‌لرینی تجویز ایتمکله باشلادیکزمی ؟ تبریك ایدرم .

برنجی سوزم بوایدی . بوکا فضله برمعنا ویرلمامليدر . پاشا ایله بزم الفتمز هپ‌سوز مجادله‌سی ایچنده جاری اولوب کیتمش ایدی . بوجمله دخی اسکی حال وموقعمزده تبدل اولمدیغنی ارائه ایدن برجمیله‌یه دها یقین ایدی .

برساعت صوكره كندوسنى اعادهٔ زيارت ايتديكم وقت اصرار ايده‌رك بنى صاليويرمدى . اقشامى برابر كچيردك . ايرتسى كونى اشيام بيله نقل اولندى . بن پاشايى اسكى حياتده بولديغم ايچون ترددلرم زائل اولدى .

پاشا — خاطركزده‌ميدر، بروقت ، مباحثه ايدركن ذات عاليكزه برشى سويله‌مش ايدم : ديمش ايدم‌كه « خدمته امكان ومناسبت اولسه انى قاچيره‌جق قدر بدلا ويوركسز دكلز . اكر سز بزلرى اويله‌ظن ايديورسه‌كز هم خطاده بولنيورسكز ، هم‌ده فضولى اوله‌رق حيثيتمزه تجاوز ايديورسكز . »

سز بونى اووقت قبول ايتمديكز . تجاوزكارانه بعض مطالعه‌لريكزى ايلرى سورمك ايسته‌ديكز . بن دخى فضله تفصيلاته كيريشمك ايشمه كلميه‌جكندن سكوت ايتدم ايدى .

بن اوكون اومطالعه‌لرى درميان ايتديكم صره‌ده سزجه مجهول اولان حقيقت بوكون بالذات تجربه ايدوب اوكرنمش ، اورته‌لغك نه‌قدر سربسم وآلچق اولديغنى كورمش ، خدمت جديه ايچون ملت جهتنده محل وامكان اولميوب بشقه جهتده آرامق لازم كله‌جكنى حس ايتمش اولملى‌سكز ظن ايدرم .

اميد ايدرم‌كه بيهوده يره چوجقلريكزه يازيق ايتديككزى قلبكز سزه چوقدن سويله‌مش وبزه حق ويرديرمشدر . . . .

كندوسى ، بن وحكمت بك باش باشه قالنجه ، كمال امنيت وهر جمله‌نك صحتنه اعتقاد ايله احمد پاشا بوصورتله سوزه باشلامش ايدى .

بن — پاشا حضرتلرى ! بربرينه اويماز ايكى ماده‌يى قاريشديريه‌لم . اوت ، خاطرمده‌در . جلوس دونانماسى مناسبتيله خلقك مسارعتنى

كندی همت ودلالتكزه ویرمه‌كز اوزرینه او بحث جریان ایتمش ایدی . اوقت سزی وامثالكزی ایفای وظیفه واجرای حمیتده قصور ایتمكله اتهامده بلكه بن حقسز اولوب سز حقلی ایدیكز . حتی بو حقیقتی بن بودفعه دیار غربتده دكل ، استانبولده ، حضور همایونه چیقدیغم وحسن نتایجنه انتظار ایتدیكم هفته‌نك ایچنده حس ایتمش اولدیغمی اعتراف ایدرم .

فقط نه‌قدر طوغری اولسه بوحال ینه بزلرك خدمت وفداكار-لغمزه مانع اوله‌مز .

ملت جاهل ونانكور اوله‌بیلور . فداكارانه خدمتی كفر وتجاوز مقامنده قبول ایله لعنت اوقومسی بیله كوریلور . لكن ملت براوروسپی قاری دكلدر . كوزل كوزی ، یاخود طاتلی سوزی ایچون غیرته كلنمز . ملت دین ودولتك یعنی عائلهٔ جلیلهٔ عثمانیه‌نك ، تمل اصلیسی ، منبع حیات وفیوضاتی‌در . جاهل ایسه جهلنی ازاله ایچون ناتكور ایسه دها عالی ومعتدل حسیاته ایصال ایچون اولاد وعیالریله معاً برقاچ یوز مرادك ویا حكمتك فداسی چوق كورلمز . چونكه همان ثمره كوسترمیان اوكبی فداكارلقلر ، ثمرات مستقبله ایچون تخم خدمتی اجرا ایده بیلورلر .

ذاتاً اوثمره‌لری همان كورمك اساسنه مستند اولان غیرت بر نوع خودبینلك اولور ، حمیت وفضیلت اوله‌مز ...

بو بحث دوام ایتمدی . او كیجه یكدیكرمزك مسافری بولندیغمزدن محبت ایله وقت كچیرمكه قرار ویردك . ایرتسی كونی مذاكره‌یه حصر ایده‌جك ایدك . بن حكمت بكك حاضر بولنمسی بو بحثك دوامنه مانع اولدی ذهابنه دوشندم .

ایرتسی کون صباحلین باغچه‌ده طولاشمق بهانه‌سیله قول‌قوله کیروب هجرا بر محله چکلدك . پاشا لاقیردی‌یه باشلادی . برساعته قدر دوزکون، حاله ومنطقه موافق صورتده‌ادارۀ کلام ایتدی. خلاصه‌سی:

پادشاهی ومسلکنی مدافعه ایتمك فکرندن پك اوزاق اولوب مسلکی مؤاخذه ایچون بلکه بزلردن بیله ایلری کیتدیکی ، فقط اصل مقصد دین ودولتك حال واستقبالنی تأميناً حسن خدمتی ایفا ایتمك اوله‌جغنه نظراً ومساعئ واقعه‌مزك معکوس ثمره‌لر ویرمکده اولدیغنه بناءً دها مناسب وموافق برزمین بولمق لازم کله‌جکی ، (میزان) ك مصرده‌نشری صره‌سنده پادشاهك وهم وتلاشندن استفاده‌ایتمك ایچون امکان‌حاصل‌اولمش‌ایدی. لکن بحرکلی وکلا ورجالك فقدانندن‌طولایی اوفرصت قاچیرلدیغی، ترحاله‌مظفریتلری‌ایسه‌هر نصایسه‌شرفنی کندوسنه حصرایتمك سببیله کندوسنی غرور وجرأته سوق ایتدیکی . بوحالده کندوسنه تجاوزکارانه لسان ومسلکده دوام اولنورسه پك چوق شدتلره قپو آچیله‌رق شمدی‌یه‌قدر اولدیغی کبی یالکز قملدانمقده اولان عناصر غیرته منحصر قالمیه‌جغی، احتیاطاً ازچوق تمیزوناموسلی اولان آدملرك مرکزدن‌تبعیدی جهتنه کیدیله‌جکی ، بوایسه حل‌حاضره دها زیاده وخامت ویرمکده قالمیوب اوزاق استقباله کوره بیله سوء تأثیری اوله‌جغی ، حالبوکه شمدی بالذات پادشاه کندی مسلك ماضیسنك سقامتنی جمله‌مزدن‌زیاده حس ایده‌رك تبدیلی لزومنی اعتراف ایتمکده اولدیغی ، فقط کندوسی یالکز برقومك حکمداری دکل ، بتون مسلمانلرك خلیفه‌سی بولندیغی ایچون تبعه‌سندن برطاقمنك کندوسنه قارشو عصیان ایده‌رك جبراً اجرا آته سوق ایده‌جکلرینی ادعا ایتدکلری صره‌ده روی موافقت کوستره‌جك اولورسه بوحرکتی

سلامت جویانه ایفای وظیفه‌یه حمل اوله‌جغی یرده ، حیثیتی منحل بر اثر ضعف مقامنده تلقی اولنه‌رق عکسی نتایجه وسیله اوله‌جغندن قورقاجغی ، بزم طرفمزدن وظیفهٔ عبودیتك بسیطی اولان امنیت کبی برجمیله ابرازیله تعطیل نشریات ایدلدیکی حالده اصلاحاتك اجراسی تسهیل ایدیله‌جکی ، اظهار ایده‌جکمز عبودیت ومحویت تابعیتمزك نسبتندن فضله برعلویت متبوعیت ایله مقابله ایدیله‌جکندن آرتق پاشانك ذرجه شبهه‌سی قالمدیغی ، پادشاهك احوال واخلاقنده حقیقةً ایوایکه طوغری بیوك برتبدل واقع اولدیغی ، وطنلرینی ودینلرینی سوەن بالجمله ارباب غیرت وحمیت ایچون بویله بر فرصتی فوت ایتمك جائز اوله‌میه‌جغی . . . وسائره .

بن — پاشا حضرتلری ، افاده ومطالعه‌لریکز پك کوزلدر . جداً تقدیر ایدرم . بن سزی ایوجه طانیمامش اولسیدم « مطالعه‌لریکز پك مقبولدر ، یالکز خالصانه بر اعتقاده مستند اولوب اولمدیغنی اکلامق لازم » دیر ایدم .

بونی بن سویله‌میورم . سبی‌ده جداً سویله‌دیککزه معتقد اولسه ایدیکز بالخاصه بکا قارشو آنلری ایلری سورمکه تنزل ایتمز ایدیکز .

جدیت وخالصیتدن امین اولدیغم بر ذاتك فقط سزدن بشقه برذاتك قارشوسنده بولنسیدم « سز سلطان حمیدك اخلاقنی ومهارتنی بیلمزسکز ، اغفال ایدلمش‌سکز » دیر ایدم .

لکن بوسوزی‌ده سزه سویله‌میورم . سکز یاشکزدن برو یاننده دائرهٔ محرومیتنده‌سکز . اطرافکزده کچن شیلرك کنه وحکمتنه وقوف پیدا ایتمکدن کندوکزی محروم ایتمزسکز . پادشاهك حال وطورنده جدی بر تبدل واقع اولنجه سزدن ایی وسزدن اول بونی مشاهده

ایده‌جك بر کیمسه یوقدر . بونك ایچون بالجمله مطالعه‌لریکزی حقیقت بیلمه‌مك المدن کلمز . بونی بویله‌جه بیلوب قبول ایتدکدن صوکره مسئله‌نك او بر یوزینی سزه چویروب بنم یریمه قائم اوله‌رق حکم ویرمه‌کزی رجا ایده‌جکم :

دولتمزك حیات وبقاسی تهلکه‌ده‌در ، تهلکه‌لر خارجی وداخلی اوله‌رق متعدددر . آزچوق اموره واقف بر یرلی ویا بر اجنبی تصور ایده‌مزسکزکه بو حالده دولتمزك بقاسی ممکن اولدیغنی ادعا ایده‌بیلسون. اك زیاده احوالمزه واقف اولانلر تهلکه‌لرك اك بیوکنی او تهلکه‌لری برطرف ایتمکدن ایلك اول استفاده ایده‌جك ، انی جمله‌دن زیاده ارزو والتزام ایلیه‌جك ، او تهلکه‌لردن ملکی قورتارمق ایچون اك بیوك غیرت وفدا کارلق اظهارینه وظیفهٔ مسارعت کوسترجك اولان ذاتك، یعنی پادشاهمزك ذاتنده ومسلکنده کورمکده‌درلر .

فلاکتی قصدك ثمره‌سی عد ایتمك اك بسیط آداب انسانیه‌یه مخالف اولور . ازجمله بنده‌کز پادشاهی غفلتدن اویاندیرمق مقصدیله بوطریقه سلوك ایتدم . سزك دمنکی افاده وادعا کزه کلنجه‌یه قدر اویاندیغنك اك جزئی آثارینی بیله حس ایتمدم . عکسنی کوروب کورمدیکمدن بحث ایتمکه محل کوره‌میورم . نه قدر کیج ایسه‌ده طبقی افاده کبی وجهله تبدل خیر واقع اولدیغنی تسلیم ایله انی تبریکه مسارعت ایدیورم . بونکله برابر شو سوألی وضع ایدیورم . دیورمکه : « عجبا پاشا حضرتلری ، خلوص وعبودیتله طولمش اولان یورککزك طاتلی بر ارزوسنی حقیقت ظنیله سز آلدانمیه‌سکز ؟ » .

اکر اویله بر غفلت احتمالی موجود ایسه بیلمیه‌رك ایسته‌میه‌رك برجنایت ارتکاب ایتمش اوله‌جقسکزکه فرض محال اوله‌رق بتون

عالم شو قباحتکزی عفو ایتسه‌بیله سز کندیکزی عفو ایده‌مزسکز .

نام‌بو کون برفکره، بر مسلکه ، بر اصول ادارهٔ جمعیته بایراق اولمش. عظیم بر بنانك تعمیری ، نجیب برفکرك تحریکی عالی برمقصدك تحصیلی املنی اویاندرمشدر . اکا طوقونه‌جق لکه‌نك بنای سلطنتك هدم اولنمسنی واستقلال مملکته وهم وخیال نظریله باقلمه‌سنی ترویج والتزام ایدنلر ایچون فضله بر حجت تجاوز اوله‌جغی شبهه‌سزدر .

چونکه شرقده ملت دنیلان قوتك حکومتك خارجنده اوله‌رق عدم وجودینه قائل اولان اوروپا حکومتلری ، حکومتمزك ایلری طوتار یری قالمدیغنی کورونجه ملتی حسابه قاتمقسزین درلو پلانلر ترتیبنه قویولمشلردی .

قونت (غولوخوفسکی) نك بویله بر دولابی اوزرینه بزده ملتك موجود اولدیغنی وانی حسابه قاتمقسزین اختیار اولنه‌جق بالجمله تدابیر عقیم قاله‌رق حسابك نتیجه‌سنده اوروپانك آلدانمش اوله‌جغنی ادعا ایده‌رك اورته‌یه چیقدم . ایش یالکز بنم ضعیف صدامه براقلمش اولسه بلکه صدام.وسع عالم ایچنده غائب اولوب کیدر ایدی . ییلدیز سراینك تلاش واهمیتی سایه‌سنده صدای ناچیزانه‌مك بیوك برقوتك امارهٔ ظاهره‌سی اولمه‌سنه احتمال ویردیردی .

— عجایب ! اویله بر معجزه ظاهر اولسه شرق مسئله‌سنك تهلکه‌سز حلی قولایلاشمش اولور ! »

دیدرتدی . حال شمدی بویله‌در . بونك نزاکت واهمیتی میدانده‌در. سز ناموسلی وحمیتلی وبك ایی برآدمسکز. تأمل ایدیکز، دوشونکز، بالمحاکمه حکم ویریکز .

شونیده اونوتمه‌یکزکه عندمده انسانلرك الك اعلاسی بولنان ذات عالیکز جمیع زمانده وبو آنده اوروپالیلرك نظرنده مکروه برصفتی حائزسکز. بزده برمفتینك فتواسی هرشیئی مشروع ومقبول کوسترر. خلیفهٔ زمان عندنده مقبول ومعتبر اولمق حسبیله خفیه‌لکه وکندی سرخفیه‌لککزه خوش باقه‌رق، حتی بر نوع غرورله کندوکزه «سرجاسوس حضرت شهریاری» دیمکده ذوق آراردیکز. حال بوکه جاسوسلق بوکون اوروپاجه بلا استثنا پزونکلك، کارخانه‌جیلك وسائره‌دن دها بدتر بر صفت، بیقانمسی غیر قابل برلکه‌در.

بناءعلیه سزه اعتماداً اختیار ایده‌جکمز حرکاتدن مأمول ایتدیککز نتایج کورلمسی برمدت تأخر ایده‌جك اولورسه، نه‌دیه‌جکلرینی حسابه قویکز. دیه‌جکلرکه: «باقیکز، کوریکز، شرقده ملت قوتنك کلیاً مفقودیتنه بوندن بیوك بردلیل اولورمی؟ ملتك منتخبلری، فدا کارلری، سانجاقدارلری عادی بر دیپلوماته بیله دکل، برظالمك سرخفیه‌سنه اعتماد ایده‌رك رجعت وعرض عبودیت ایتدیلر. ارتق بونلره ملت وغیرت ملیه اسناد ایتمك جائز اولورمی»؟

بوایسه دولتمزی تهلکه‌دن قورتارمیه‌جغندن بشقه هندوستانده بیکلرجه سنه‌لردن برو «پاریلر» ك طاشیمقده اولدقلری ذلت وحقوق انسانیه‌دن اسقاط تمثالی بزم، بالخاصه سزك آلنکزه اوردیرمش اوله‌جقدر.

ایشك ایچنده بومهم نقطه‌لر واردر. بونلره ذهنکزی حصر ایدیکز. صوکره‌ده کندوکزك ییلدیز مأموری فریق احمد جلال‌الدین پاشا اولدیغکزی، نه‌ده سکوتنی تأمین ایتمك ایچون ییلدیزك الده ایتمك ایسته‌دیکی برقاریشدیریجی اولدیغمی اونودیکز،

چرکزستان ملتجیسی بولنان احمد صفتیله طاغستان ملتجیسی بولنان مراده سویلر کبی، همده قافقاسیه اصول وآدابی اوزره، مرد اوغلی مرد کبی سویلیه‌رك بکا جواب قطعی ویررسکز. بوجوابی سزدن شمدی ایسته‌مم یکرمی درت ساعت صوکره‌ده ویره‌بیلورسکز....

اشبو افاده‌مه احمد پاشانك داعی اولدیغی قدر اهمیت ویردیکی وحسن تأثیر ایله متأثر اولدیغی، حالندن پك آشکار ایدی.

احمد پاشا — یکرمی درت ساعته، حتی بش دقیقه‌یه بیله لزوم یوقدر. جوابی سزه شمدیدن ویره بیلورم. جوابمك اساسی دمنکی مطالعه‌لریمی دها قوتلی وحرارتلی صورتده تکرار ایتمکدن عبارت اوله‌جقدر.

فقط مادامکه سز بوقدر خالصانه درونکزی آچدیکز، بن دخی سزه اویولده مقابله ایده‌جکم. شونی دخی ایو بیلمش اولیکزکه، برادر: شمدی سزه افشا ایده‌جکم بعض سرلری سزه ویا کیمسه‌یه سویله‌مك تصورنده دکلدم. درونکزك صافیتی، فکریکزك علویتی بنی اکا مجبور ایدیور. فضله اوله‌رق کیمسه‌یه سویلنمیه‌جك اولان بوسرلری سزه سویلمك ایله بن سؤ استعمال ایتمش اولمیه‌جغم. بن سزی کندمك برجزؤی مقامنده طوتدیغم ایچون اوسر بندن خارجه چیقمش اولمز...

شو مقدمه ایله باشلامش اولان احمد پاشا ییلدیزجه بزم محبت متقابله‌مز معلوم اولمق حسبیله چوقدن برو وبالدفعات کندوسنی نزدمه مأموراً کوندرمك ایسته‌دکلرینی، کندوسی ایسه «بو آدم شونی وشونی سویله‌یور، بوکا قارشو بن نه جواب ویره‌جکم که منطقه موافق اولسون، کندینه برشی ایسته‌میور، کندوسندن زیاده سزه لازم اولان شو

شیلری یاپکز دیور . نه یاپه‌جقسکز که بن آنی تأمین ایله سکوته دعوت ایده‌بیله‌یم . یوقسه اصلسز وعدلر ایله آنی اغفال ایدك دیه‌رك بنی قاندیره‌جق دکلسکز آ » کبی مقابله‌لر ایله رد ایتدیکنی ، حتی برقاچ کره ذات شاهانه‌نك « احمد ایستر ایسه حریفی جلب ایده‌بیلور ، لکن ایسته‌میور » دیدیکنی ، کندوسنك‌ده معقول برمقابله‌یی عقل ایتدکاری حالده احمددن بشقه‌سنك‌ده موفق اوله‌جغنی سویله‌مك ایله مقابله ایتدیکنی ، بو دفعه مجرد مقابلهٔ جدیده‌یه لزوم کوریلوب قطعی صورتده انی اجرایه قرار ویردکارینه قانع اولدیغی ایچون بو مأموریتی قبول ایتدیکنی ، بو قناعت کامله‌سنك « نه کبی ملاقاتلر » ، مناقشه ومذاکره‌لر و « تعهدلر » دن صوکره کندوسنجه حاصل اولدیغنی ، ایش « شرف وحیثیت ذات ایله ناموس خلافت » یمیننه مستند بولندیغی جهتله تردده محل اوله‌میه‌جغنی سویله‌دی .

تأثردن خالی قالمدم . اعتقاد تام ایله ایناندم دیه‌مم . لکن تمامیله ایناغمش کبی حرکت ومقابله ایتمه‌مك جائز اوله‌میه‌جغنی حس ایتدم .

احمد پاشانك بو ایشده اصلا ایکی یوزلیلکی یوقدی . بن بوکا بو کون بیله قائلم . یاپدیغی وسویله‌دیکی طوغریجه وجداننده‌ن ایدی . یالکز بیلدیزك احمد پاشایی بیله آلداتمق تجربه‌سنه قیام ایتمکه مستعد اولدیغنی خاطره کتیرمکدن منع ایده‌مدم . لکن بونی ایما ایتمك بیله جائز دکلدی ، پاشایه قاشو نزاکتسزلك اولوردی .

بن — اویله ایسه پك اعلا . ابتدا ملك وملت ایله پادشاهمزی ، صوکره‌ده سزی وبزی تبریك ایدرم . انشاالله کوریلان یاکلشلق صوك بر یاکلشلقدر ، بوندن صوکره میدان صداقت وغیرتده ومقام سیاست وعدالتده بوکبی پروزلر کورلمز . . .

*

* *

نشریاتمزی تعطیل ایدوب عفو عمومی‌یه انتظار ایتمك ، عفو عمومینك اعلانندن صوکره خارجده تحصیلارینی اکمال ایتمك ایستیانلره مناسب معاش ویرلمك ، عودت ایده‌جك اولان طلبه ، کندیلرینه ویریله‌جك مأموریتی قبول ایدوب ایتمه‌مکه مختار بولنمق ، بونلر قطعی صورتده مقرر ایدی. قطعی صورتده حکومتجه بیله مقرر ایکن علوجناب پادشاهی‌یی جرح ایتمه‌مك اوزره عمومجه امضا تحتنه آلمدیغمز شیلر میاننده بر قونترول مجلسنك تأسیسی ، مطبوعاته قانون دائره‌سنده سربستی اعطاسی و آنجق محاکم حضورنده غزته‌لر مسئول ایدیله‌رك ادارهٔ طوقونلمه‌مسی ، ناموسلری لکه‌لانمامش آدملردن ادارهٔ حکومتك تشکیلی ماده‌لری داخل ایدی .

نشریاتك کلیاً تعطیلنی تأمین ایچون احمد رضا بك ایله‌ده کوروشمك لازم اولدیغنی بیان ایله ایسترسه بن بالذات بوایشی درعهده ایده‌جکمی سویله‌دم . چونکه نه قدر دروناً بنی سومسه بیله رضا بك ایله ظاهراً حسن معامله‌یی محافظه ایتمش ایدم . فضله اوله‌رق شمدیکی ایشده حکمت اصلیه‌یی رضا بکه آکلاده‌جق بشقه بر کیمسه یوقدی . احمد پاشا کندوسیله طوغریدن طوغری‌یه مذاکره‌یه کیریشمه‌مسندن طولایی رضا بك طبیعی مغبر اوله‌جقدی. بونك ایچون بندن بشقه‌سیله مذاکره‌یه کیریشمکه موافقت ایتمه‌مسی وارد خاطر ایدی .

پاشا بوکا قارشو « احمد رضا بزدن دکلدر، بن عثمانلیلره ومسلمانلره قارشو مأمورم ، احمد رضایی بز عثمانلی اوله‌رق طانیمایز » جوابیله اکتفا ایتدی . بوجوابنی بکنمدیکمی سویله‌دم . ییلدیز سرایی ارکانی رضا بکه ایستدکلری نظرله باقه‌بیلورلر . لکن جهانك نظرنده احمد رضا بك کنج ترکلرك معتبر رؤساسندن بری مقامنده‌در . آنك

خارجده براقلمه‌سی مطلوب اولان سکوتی اعاده ایده‌مز . حتی بزم خلق عندنده حکومتك خالصیتنده شبهه‌لر حاصل اولمه‌سنه سبب اولور . ایوسی‌می احمد رضا بکی‌ده ائتلافه داخل ایتمك الزمدر دیدم . پاشا عکسنه اصرار ایتدی . بو ایسه موجب تأسف ایدی .

استانبوله مفصل بر راپور یازلدی ، واسطهٔ مخصوصه ایله کوندرلدی . پاشا — بلکه‌ده خالصیتنی فضله صورتله کوسترمك قصدیله — راپورینی بکا کوستردی .

کیدن آدمك کلمه‌سی اك آز اون کونه متوقف ایدی . پاشا قونتره قسه‌ویلده اصولی دائره‌سنده هنوز تداوی‌یه باشلامه‌مش ایدی . بونك ایچون اسویچره‌نك نادر محللرینی کورمك اوزره کندوسنه سیاحت تکلیف ایتدم . قبول ایدنجه همان (لوچرنه) عزیمت ایتدك .

بونجه تعاطئ افکار صره‌سنده هنوز بنم استقبالم حقنده بر شی سویلنمه‌مشیدی . بوندن اولملیدرکه واغونده باش باشه قالنجه پاشا لاقیردی‌یه بونکله باشلادی . عودت فکری ولاقیردیسی اصلا یوقدی . ظن ایتمکه احمد پاشانك ضمیرنده بیله اویله بر شی اولسون . مسئله تعطیل نشریات وعودت سکونت حالنده نره‌ده ونصل اقامت ایدیله‌جکنه منحصر ایدی . بوسنه‌یه ویا طاغستانه چولق وچوجقلریمی جلب ایدوب اقامت ایتمك وعفو عمومینك اعلانیله ادارهٔ مشروطه‌نك احداثنه قدر اوراده قالمق نیتنده بولندیغمی سویله‌دم . بو مناسبتله مختار پاشا واسطه‌سیله واقع اولان معروضاتمی‌ده آکلاتمق ایسته‌دم . لکن پاشاجه معلوم اولدیغی آکلاشیلنجه حاجت قالمدی .

پاشا بوفکری تصویب ایتدی . یالکز فنی ویا ادبی نشریات ایله کچینمك حقنده‌کی تصورلریمی بکنمدیکنی سویله‌دی . فکرنجه رذیل

وادبسز اولان طاقم اوتهدن برو اهمیتسز شیلری مهم کوسترهرك پادشاهك ضعفنی سوء استعمال اتمکده بولندیغی ایچون ضررسز اولهجق نشریاتمه خیاله کلمز ایهامات وتجاوزات اسناد ایدهرك مناسبتسز ظنلره میدان ویرهجکلر ، بو ایسه کرك تبعه وکرك مصلحتجه فنا اولور .

پاشا — دها ایی اولمزمی که معاشکز سزه اعاده ایدلسون . دیون عمومیه‌یه حواله اولنه‌رق سزه منتظماً ویریلور . سزده سس سز صداسز ایسته‌دیککز کبی چابوق اونودولورسکز .

بن — پك اعلا ، اما نه صفتله معاشی قبول ایده‌بیله‌جکم ؟

پاشا — اك نافع واك فداکار بر خادم پادشاهی صفتیله آلیرسکز . حرکتکزك خدمت نافعه اولدیغی بوکون افندمزجه مسلم دیمکدر . یوقسه بنم مأموریتمه مناسبت بولنه‌مزدی .

بن — یعنی عصیان توصیف اولنه‌رق اعدامه محکوم ایدلمه‌مه وسیله اولمش اولان حرکتمی‌می خدمت عد ایتمك و ایتدیرمك ایسته‌یورسکز .

پاشا — البته .

بن — او حالده دیون عمومیه‌دن انفکاك ایتمه‌مش یعنی خدمتدن چیقمه‌مش عد ایله تداخلده قالمش اولانلری‌ده ویرمك لازم کله‌جك . بو ایسه « مرادی باره ایله صاتون آلدق » دیه‌بیلمه‌کز ایچون کوزل زمین تشکیل ایده‌جکدر ...

یوق ، پاشا حضرتلری ، بو اوله‌مز . پاره جهتنی سز دوشونمه‌یکز . طاغستانده والدهم ، برادرم واردر . خانه‌مزده طوریور . البته اوراده بر لقمه اکمك بولورم . ذاتاً آلتی آیه وارمه‌دن شروطمز موقع اجرایه قونه‌جق دکلمی ؟ بنم محدود مشروطیتم ینه مشروطیت دیمکدر .

عفو عمومی ایسه آقشامه صباحه اعلان اولنه‌جغنی تأمین ایدیورسکز. اوحالده برقاچ آی نصل اولسه کچینه‌بیلورم.

پاشا بوکا راضی اولمیور ایدی. کویا پادشاهمز قلباً کندوسنه حالا بنی خصم عد ایدرك اعادهٔ امنیت ایده‌مزمش. حال بوکه معاش قبول ایتمکله ترددلرینی ازاله ایدوب مملکته خدمت ایتمش اوله‌جق‌مشم. مادامکه فداکارلقلره بوقدر مبتلایم بوفداکارلغی دخی مملکتك راحتی خاطری ایچون قبول ایتملی ایمشم. مشکل ونازك مسئله اولدیغندن بعض اجراآتدن اول بو بابده تعاطئ افکاره بیله محل اولمیه‌جغنی بیان ایله لاقیردی‌یی قطع ایتدم.

(لوچرن) ده ساحلده‌کی بیوك اوتله ایندك. ایرتسی کونی کولده، دیك دمیر یول ایله (ریغی) طاغنه چیقدق. استاسیونك برنده مأمورك یاکلش معلوماتی اوزرینه بن واغونه بنمه‌دن اول تره‌ن حرکت ایده‌رك بن کری قالمش ایدم. احمد پاشا بنی کندوسی کبی دیار غربتده‌بی کس قالدیغمه ذاهب اولور. مأمورلرك ممانعتنه باقمیه‌رق یولده تره‌ندن آتلار، استاسیونه عودت ایدر. بوتلاشی بزی خیلی کولدیردی. اون دقیقه صوکره آرقه‌دن کله‌جك تره‌نله (ریغی) تپه‌سنده کندوسنه ملاقی اوله‌جغم درکار ایکن بونی دوشونه‌مه‌مش ایدی.

— ٦ —

تعمیری مشکل برچوجقلق

اقشام شهره عودتمزده بن (جنورا) دن بر تلغرافنامه آلدم. چوروك صولی یازیوردی‌که بعض وقوعات مهمه بنم عودتمی داعی

اولیور . مراق ایتدم . کیتمکه مجبور اولدیغمی سویله‌نجه احمد پاشـا دخی (قونتره قسه‌ویل) ه عودت ایتمکه قرار ویردی . (برن) ه قدر برابر کیتدك . بن لوزان طریقیله (جنورا)یه واصل اولدم . وصولمده حیرتدن حیرته دوشه‌رك برطاقم غریب شیلر اوکرندم . پارسدن رشید بك ایله پارس قونسـلوسی ولی بك کلمشـلر . جمعیته خطاباً تکلیفات مهمه‌ده بولنمشلر . عجبا بوحریفلر احمد پاشـا ایله ایشی یولنه قویمزدن اول هانکی اویقوده ایدیلر ؟ یك نظرده داعیٔ شبهه برفساد اولدیغنه حکم ایتدم .

ابتدا برعفو عمومی اعلاننی کوردم . بونی پارس سفیری منیربك کندی نامنه یاپیور ایدیٔ . کاغدی مطبوع ، افاده‌سی عجیب ایدی . کویا احمد پاشانك بزم ایله مذاکره‌یه کیره‌جك صفت رسمیه‌سی یوقمش ، انکله ویریله‌جك قرار حکومتجه کأن لم یکن ایمش . سـفارتجه تقرر ایده‌جك شیلر ایسه قانون درجه‌سنده حکمی شامل ایمش . اون کونه قدر سفارته عرض مطاوعت ایدنلر قطعیاً عفو اولنه‌رق اسکی مأمورلر مأموریتلرینه قایریله‌جق ، بومدت ظرفنده عرض تسلیمیت ایتمیانلرده آرتق عفو اولنمدقدن بشـقه حقوق مدنیه‌دن مؤبداً اسقاط ایدیله‌رك حقلرنده تعقیبات قانونیه‌لرده بولنیله‌جق ایمش !

اعلان مندرجاتی خارجنده اوله‌رق اوکرنه‌جکم شـیلرك ایچنده بوصورتله ترك سلاح وعرض تسلیمیت ایتدیکمزك « بدلی » اوله‌رق کلیتلی پاره ویریله‌جکنك ولی بك طرفندن رسماً وعلناً بیـان ایدلمسی ایدی .

او ر . . . بك ایله پارسـده‌کی همپـالری بونی قبـول ایده‌رك بزه‌ده قبوله مسارعتی توصیه ایدیورلر ایمش . او ر ... بك‌که برهفته

مقدم احمد پاشادن بيك فرانق خرج راه قبول ايدوب يوقاريده مذكور اولان قرارى حامل اولەرق بزه كلمش وجوابى آلوب كيتمش ايدى . او ... بك كه شمدى دخى احمد پاشا ايله واقع اولان قرارى اخلال ايتمكدن غيرى اولميان بو ايشده دخى پارس سفيرى منير بكدن كذا بيك فرانق خرج راه آلەرق كلمكده بريولسزلق، برناموسسزلق كورەميور ايدى !

ايرتسى كونى اجتماعه قرار ويردك . طوپلاندق . بو ايشك عادى ومضر انتريقەدن بشقه برشى اولەميەجغنى، جدى صورتده نظر دقته بيله آلمق جائز اولمديغنى سويلەدم . بعده احمد پاشا ايله اولان ملاقات مذاكراتى تشريح ايتدم . بونك بزجه ومملكتجه اولەرق محسناتى تعداد ايتدم . كيمسه مخالف رأيده بولنمدى . بوندن ممنون اولەرق طيشارى‌ده بكلەمكده اولان ولى بكى مجلسه دعوت ايتدم . مقصدم پكده اكى بلى ايتمكسزين اكلنمك وعاقبت ياكلش قپويه ياناشمش اولدقلرينى اكلاتمق ايدى .

بن — شمدى‌يه قدر آلارغه طورمش اولان سفارتك بودفعه بردن غيرته كلمەسنه عجبا سبب نەدر ؟ بونى مراق ايديورز .

ولى بك — سبب ميداندەدر . سفارت امر قوليدر . شمدى‌يه قدر امر وتعليمات آلمامش ايدى، قاريشمدى. شمدى آلدى وموجبنجه حركت ايديور .

بن — پك اعلا . اوحالده شو عفو عمومى لايحەسنه رسمى بر حجت نظريله باقه بيلورز . اويلەميدر ؟

ولى بك — هايهاى !

بن — لكن بوكاغد استانبولده طبع اولنمامش، پارسده كوتى

بر ال یازیسیله یازلمشدر . یارین مدافعه ضمننده بونی ابراز ایده‌جك اولان بزلره حکومت « بو کاغد بر ساخته‌کارلق اثریدر » دیه‌جك اولورسه نه جواب ویره‌بیله‌جکز ؟

ولی بك — اعلان هنوز پروژه حالنده دیمکدر . قبول ایده‌جککز تحقق ایدنجه سفارتك وحکومتك مهر وامضالریله تصدیق اولنه‌رق آیروجه نسخه‌لر سزه ویریله‌جکدر .

بن — شاید بز اونسخه‌لری پارس مقاولات محررلرندن بری طرفندن دخی تصدیقنی ایستیه‌جك اولور ایسه‌ك ؟

ولی بك — (براز ترددن صوکره) اوده اوله‌بیلور ، اماحاجت وارمی یا ؟ سفارتك مهر رسمیسی وسفیرك امضاسی پادشاهك مهر وامضاسی دیمکدر . مقاولات محررك امضاسندن چوق یوکسکدر .

بن — اویله اولمق ایجاب ایدر . فقط سفارتده کیلرك آدلری ، بالخاصه شانلری « منیر » اولنجه بعضاً ترسنه اولدیغی ده اولور .

ولی بك بوکا جواب ویرمدی . بونکله برابر عمومك تبسمنه اشتراك ایتمکدن خالی قالمدی .

بن — برده سفارتك اشبو توسطی وجهله تسویهٔ مصلحت ایتدیکمز حالده خیلیجه بر استفادهٔ مادیه‌مز اوله‌جغنی ده سویله‌مش سکز . ترکجه‌سی حکومت حق سکوت ، یاخود تسلیمیت مکافاتی اوله‌رق بزه پاره ویرمکده حاضر ایمش .

عجبا بو پاره‌نك مقداری نه‌قدر اوله‌جقدر ؟ ایکی اوچ میلیون فرانق قدر اوله‌جقمیدر ؟

ولی بك — یوق ، اوقدری چوقدر . خزینه‌نك حال مضایقه‌سی معلومدر .

بن — برملیون فرانق ؟

ولی بك — اوده چوقجه‌در .

بن — آلتی یوز بیك فرانق ؟

ولی بك — اه ، اوقدر اوله‌بیلور .

بن — پك کوزل سز طیشاری‌یه بیوریکز . بز مذاکره ایده‌لم‌ده باقالم . هرحالده یارین صباحه قدر جوابمزی آلیرسکز .

ولی بك چیقدقدن صوکره بن آرقداشلرمك مطالعه‌لرینی صوردم . مقصدم ایلك اول جدیتدن بیله عاری اولان بوایشی لایقی وجهله رد ایچون ایجاب ایدن شدتی آرقداشلرمده مشاهده ایتمك ایدی .

مطالعه‌لرینی ایلری سورمك اوزره کیمسه‌ده مسارعت کوره‌مدم . یورکمده اضطراب حس ایتـدم . صـول طرفمده اك یقین اوتوران دوقتور اسحق سکوتی‌یه خطاباً « نه دیرسکز » دیه‌رك صوردم .

اسحق سکوتی — والله‌ی مشکل برمسـئله‌در . پاره آلمق اساساً چرکین برایشدر . لکن آلمامق جهتنده محذورلری چوقدر . چونکه جمعیت نامنه کلان اعانه‌لر انجق قوت لایموت اداره ایچون کافی کلیور . اوزون مدت نشریاتی تعطیل ایدنجه پاره‌نك آرقه‌سی کسیلور . بردهاده کلمز . صوکره نه یاپه‌رز ؟

بن — یعنی شـونی دیمك ایسته‌یورسکزکه شـاید بوایش تسویه اولنه‌مز ایسه ایلری‌ده‌کی نشریاتمزی تأمین ایده‌جك پاره‌یی بز کندو‌لرندن آله‌لم . اویله‌میدر ؟

اسحق سکوتی — اوت .

بن — بونده جمعیتـك حیثیتـه طوقونه‌جق ، علیهمزه سـلاح تجاوز اوله‌جق برشی کورمیورمیسکز ؟

هر کس اوکنه باقوب جواب ویرمدی .

بن — جداً قونوشه‌لم . سز بکا نصلسه فضله بررعایت کوسترر ، فضله برامتیاز ویررسکز . بونك سببنی صورانه‌ده «استادمز، معلممزدر» دیورسکز . شو امتیازه بنی نائل ایدن تاریخ معلملکی دکلیدر؟ ایشته اوتاریخده بن بزم کبی مملکتلرینی دها منتظم ودها عالی کورمك مقصدیله اداره‌لری هیئت حاضره‌لرینه قارشـو تشکل ایتمش برچوق جمعیتلره تصادف ایتدم . ایچلرنده اقتدار وغیرتلری سایه‌سنده موفق اولنلری ، اختلاف درونیلری حسبیله طاغیلوب کیدنلری ، وسائط مادیه‌نك فقدانندن طولایی ، فقرالدمدن فنا اولان وجودلرکبی ، محو وپریشان اولانلری ، حکومتلر طرفنـدن ازیلوب زندانلرده چوروبانلری کوردم .

لکن علیهنده بولندقلری ظالمه دست افتقارلرینی اوزاتمغه تنزل ایتمکه راضی اولانلره هیـچ تصادف ایتمدم . انجـام غیرتده اشبو کورله‌مش صورتی عبرت واعتراض عالمه ابرازایتمکه جسارت ایده بیله‌جکمیسکز ؟ بونی ارتکاب ایتمکله یالکز کندیکزی دکل، ملیتمزی بیله مؤبداً محکوم ایتمش اوله‌جغکزی بیلیورمیسکز ؟

اکر اوت دیرسه‌کز بن سزکله برابر بولنمق شویله طورسون ، سزکله نصلسه وقتیله برابر بولندیغم خاطره‌سنی حیاتمی مؤبداً ازعاج ایده‌جك برجریحه، پیقانمسی غیر قابل برلکه بیله‌جکم ...

بن اوطه‌مه چکیله‌جکم . مذاکره ایدیکزده قرار حاصل اولنجه بکا خبر ویریکز . کلوب قراریکز دیکلر واکا کوره برخط حرکت اتخاذ ایلرم .

یارم ساعت صوکره خبر ویردیلر . اوطه‌یه کیروب شویله‌جه کوز کزدیردم. جمله‌سنی مغموم واوکه باقر کوردم که ایولکه اشارت دکلدی.

کیمسه لا قیردی‌یه باشلامدیغندن بن دیدم‌که «اوخام تکلیفنی قبوله سزی مائل ظن ایتمك خطاسنده بولندیغمدن طولایی عفو ایسته‌یمی؟

ر . . . بك — سز شاعرانه قفاکزی هوایه دیکوب حقیقتی کورمك ایسته‌میورسکز ! بوعالمده هرشیئی چویران پاره‌در ، پاره ! آنسز برشی یاپیلمز .

یاشارمش اولان کوزلریمی اطرافه کزدیردم . برمخالفت بر پروتستو اماره‌سنی کوره‌مدم ....

ایکی کون متصل بوندن واز کچیرمك اوزره چالشدم . منیرك یکانه مقصدی ایشی نتیجه‌لندیرمکدن منع ایتمك اولدیغنی اکلاتدم .

لکن کیمسه قولاق ویرمدی . فلاکت بتون دهشتیله کوز اوکنده طوریوردی . اضطراب درونم اویقو وراحته میدان براقمدی . حقیقةً دهشتلی برکیده کلمش ایدك . بونك سببی‌ده منیر ایدی .

ییلدیز سرایله باریشدیغمز حالده منیر پاشانك اك بیوك استفاده دولابی قپانه‌جق ایدی . کویا بزلری تحت ترصده بولندیرمق ادعاسیله کندی خفیه‌لرینه شوقدر ، فرانسه پولیس مأمورلرینه شوقدر دیه‌رك هرآی کلی مبالغ آلوب کلمکده ایدی . صلح عقد اولنه‌رق نشریات تعطیل ایدیلنجه منیرك بو ایرادی کسیله‌جك . بونك ایچون منیرك یکانه غیرتی بونی کسدیرمه‌مك املنه مستند ایدی . .

بودفعه‌کی تکلیف یالکز احمدپاشا ایله اولان ائتلافی بوزه‌بیلمکدن عبارتدی . انی الده ایدنجه برنجی ایشی جمعیتی ترذیل ایده‌رك بردها مذاکره‌یه کیریشیله‌جك ، ائتلاف حاصل ایدیله‌جك بر یوز براقامغه چالیشه‌جق ایدی . بودخی منیر ایچون بك قولای ایدی . چونکه کیمی آیلق ، کیمیده تضمینات اوله‌رق احمد پاشا واسطه‌سیله همان

جمله‌سی پاره قبول ایتمشلردی . حتی ایچیمزدن بری بیك نسخه‌یه بالغ اولمیان واساساً بش پاره‌لك اهمیتی اولمیان هذیان نامه‌دن باصلمش شوقدر بیك نسخه موجود اولدیغنی وهرنسخه‌سنك شوقدر پاره‌یه مال اولدیغنی بیان ایله دفعة درت بیك فرانق تضمین المغه جسارت ایتمش ایدی .

منیر بونلری میدانه قویه‌جق ، کندوسندن آلتی یوز بیك فرانق ایستدکلرینی‌ده علاوه ایده‌جك . حمیت وحب وطنك « بایعلری » صره‌سنه قویوب سویله‌مدك سوز براقمیه‌جق ، بتون جهانه عثمانلی ارباب‌غیرتنی مسخره ایده‌جك. هله داخلجه بونك تأثیری پك وخیم اوله‌جق ایدی .

ایکی کون بیهوده‌یره چالشدیغم کبی ، ایکی کیجه‌ده کوزیمه اویقو کیرمدی . شوپیس بطاقلقدن چیقیله‌جق بر یول آرامق ایله مشغول ایدم . انی بوله‌میوردم . برآره‌لق پارسه کیدوب احمد رضا بك ایله کورشمك ، دردلشمك ، برابرجه بزمکیلری قورتارمغه چالشمق خاطریمه کلدی . فقط صوکره وازکچدم .

واقعا دوقتور ناظم بك ایله احمد رضا بك بورذالتك خارجنده قالمشلر ایدی . لکن رضا بکك رذالتدن حمیت وملیت نامنه متأثر اوله‌جغی یرده بالعکس خودبینانه حسابلرینه مغلوباً منیر پاشادن بیله فضله ممنون اوله‌جغی اشکار ایدی . بونك ایچون بنم مراجعتم فضله بر منافقلق اظهارینه سبب اوله‌رق قلبمك جریحه‌سنی بیوتمکدن بشقه بر ایشه یارامیه‌جغنه حکم ایتدم .

حتی کندوسنه تماماً عرض تسلمیت ایده‌رك یاننده چالشه‌جغمه و سوزندن چیقمایه‌جغمه تأمینات قطعیه ویرمش اولسه‌م قبول

ایتمیه‌جکی اشکار ایدی . چونکه بردفعه موسیو (قله‌مانسو) یه برابر کیتمش ایکن فرانسه‌نك امور داخلیه‌سنه عائد اولان لاقیردی‌ده قله‌مانسونك‌ده مراق وتحسینی جالب صورتده ادارۀ کلام ایدیشم پك آچیق صورتده رضابکك اوزرنده سؤتأثیر حاصل ایتمش‌ایدی. بوندن صوکره بنم پارسده کوشۀ انزواده اوتورمقلغمی بیله چوق کورمکه باشلامش ایدی . زیرا « برنجیلکی » بوندن متأثر اولیور ایدی .

حقیقةً اضطراب انکیز بر موقعده ایدم . رضا بك ایله برابر اولمش اولسەم بزمکیلرك مذکور پاره ماده‌سی رذالتی ایله نتایج سقیمه‌سندن خارج قالمق تسلیسی اوله‌جق ایدی . حال‌بوکه انزواده اوتسلی بیله‌یوقدی. رذالتلرنده انلرله برابر اولمدیغمی اثبات ایده‌جك بر موقع الزم ایدی .

حاصلی برچیقاریول بوله‌میه‌رق نهایت درجه‌ده مضطرب ایدم . بلکه احمد پاشا ایله اختلاط سایه‌سنده بر خلاص قپوسی مشاهده ایدرم امیدیله (قونتره‌قسه‌ویله) کیتمکه قرار ویردم.

— ۷ —

بر تدبیر مأیوسیت

قونتره‌قسه‌ویله کیدر ایکن واغونده هپ بو فلاکتی تعمیر ایده‌بیله‌جك تدابیری تحری ایتمك ایله مشغول اولدم . دفعاتله ذهنم برنقطه‌یه ایلیشدی . اوت ، « وظیفۀ تابعیتمزی مبین نمایشلر نسبتنده وظیفۀ متبوعیتی ایفا ایتمکه حاضر » دیمیورمی ؟ بزمکیلر وظیفه‌یرینه مسسکین طمعی ایلری یه سورمش اولیورلر . بونده وظیفه‌دن اثر

کوریله‌مز، بناءً علیه مقابله‌یه مناسبت بوله‌مز. « سکوتکزی پازارلق ایله صاتون آلدم ، بندن برشی مأمول ایتمکه نه‌حق وصلاحیتکز ویا نه‌حدکز اوله‌بیلور » ؟ دینه‌جك. دینسه حقسزلق‌می اولور ؟

بونك حکمی ونتایج مضره‌سی نه ایله ازاله اولنه‌بیلور.

احمد پاشا بردفعه نصلسه « بونلره کیمسه‌نك اهمیت ویردیکی یوقدر ، اصل مقصد سزسکز » سوزنی قاچیرمش ایدی . عجبا اویله‌می ؟ اویله‌ایسه اهمیتسز اولان بوچوجقلرك عظیم‌خطالرینی تعمیر ایچون کویا پك مهم اولان بن نه‌یاپه بیله‌جکم ؟ یاخود یاپه بیله‌جکم شیلرك ایچنده اك مناسبی نه اوله‌جقدر ؟

ایسته‌نیلان«وظیفهٔ تابعیت» پادشاهك کبروعظمتنه قارشو برترضیه دیمك اوله‌جق ایدی . بوترضیه نه‌قدر مکمل اولورسه اوقدر مقبوله کچه‌جك ، مساعدات احسانی اورتبه تسهیل ایتمش اوله‌جق . انلر شمدی اوترضیه‌یی ویرمیورلر . لکن بن انلرك رذالتلرینی‌اورته‌جك سلطان حمیدك مقبولنه کچه‌جك ، نم ناموسمه الویره‌جك نه کبی برترضیه ویره‌بیله‌جکم؟

ییلدیز سرایی یکرمی سنه‌دن‌برو اوروپاده اك فنا اخلاق اسنادیله اتهام ایدلمکده ایدی . سوزینه وتعهدینه اصلا امنیت اولنه‌میه‌جق، یالان ودوزندن اك زیاده چکنمه‌سی لازم کله‌جك دنیاده برمقرر حکومت وارسه بتون جهانك نظرنده اوایدی .

دیکر طرفدن بن اصولی دائره‌سنده اعدامه محکوم ایدم . اله کچنجه « حکم قانون نه ایسه اجرا ایدیکز » کبی بسیط براشارت اوزرینه یوق ایتمکلم محقق ایدی . بوکاده کیمسه‌نك برشی دیمسنه مناسبت قالمز ایدی .

فضله اوله‌رق آخیراً ییلدیز طاقمی بنـدن زیاده کیمسه‌دن بیزار اولمامشدر . اساساً کینداردر . کندولرینك‌اونسبتده بکا کین وغرض باغلامش اولدقـلری شبهه‌سزدر . عالمك بیلدیکی ییلدیز ایسـه بویله حاللرده اورته‌ده اعلام وفلان کبی سبب ووسیله اولمسه بیله اجرای مرام ایچون تردد بیله ایتمز .

یعنی عالمك ظنی طوغری ایدیسه بنم ایچـون سـوزه ، تعهده ، یمینه بیله قطعیاً امنیت ایتمك جائز دکلدی . بوراسی بویله .

لکن امنیت ایتمك اصلا جائز اولمیان شو مقـامه بن بلا شرط وبلا قید تسلیم نفس ایدرسه‌م ؟

صرف جنت اوله‌جق دکلی ؟

اویله اولمق ایله برابر امثالسز بر رضیه اولمش اولمیه‌جقمی ؟

عفو وعلویت ایله مقـابله محتملدر . انی اجرا ایتـدیره‌جك‌قدر حس وتمییزه تصادف اولنورسه کیم قزانه‌جق ؟

یکرمی سنه‌لك حقلی ویاحقسز ظن عمومی بنم تسلیمیتم کونلرنده موقتاًاولسون حقسزوبجاسز طانیله‌رق ترك اولنه‌جق. پادشاهه سوزینه، ناموسنه ، تعهدینه‌امنیت اولنه‌جق سرافرازلرك بری نظریله باقیله‌جق دکلی ؟ دیمکدرکه مملکت ایله برابر پادشاه دخی قزانه‌جقدر ....

بتون تاریخ بشریت زبده‌سنی ذهنمدن کچیردم . ازمنهٔ قدیمه‌نك تیرانلری ، طوائف ملوك عصرنك توره‌دیلری ، دور انحطاطك کبار دوشکونلری ، دور انقلابك فیلیپلری ، لوئی‌لری ، شـارللری هپ فکر اضطرابك اوکنده رسم کچید اجرا ایتدیلر .

فضیلت وفضاحت ، حق وباطل ، خیر وشر مبارزات مهمه‌سی بر بر تجسم ایتدی . معنوی نظافت ایله فعلی عزم وجرأتك عالم

باطلده‌کی درجات موفقیاتنی خاطرلادم . حقك مرامی اوکنده باطل حائللرینك ، حرارت اوکنده برودت کبی ، کوشه‌یوب نصل زائل اولدیغنی دوشوندم . متهم مظلومك انظار عزمکارانه‌سی اوکنده هیئت حاکمه‌نك نصل یرلره باقمغه مجبور اوله‌کلدیکنی کوز اوکنه کتیردم .

خیالاتمی ادبیات عالمنه قدر توسیع ایتدم . هاملت ، مارکی دوپوزا ، روئی بلاس ... ذهنمده ترسم ایتدی . جهانکیرلکنی مسلك ابلیس بسندانه‌سنه قربان ایتمش اولان ایکنجی فیلیپك - بتون انکیزیسیون دولابلری ، بتون تعصبی ، بتون وسوسه‌لریله برابر - پوزا کبی بر « شبهه‌لی »نك اوکنده نصل بویون اکوب تسلیم نفس واداره ایتدیکی خیالمده تجسم ایتدی .

حق مجاهدی صفتنده اولان هاملتك یالکزلغی اوکنده اردولره ، قبول عامه‌یه مستند بولنان قوجه برحکومتك طاقمیله نصل لرزناك اولدیغنی ، اساساً سرسری اولمق ایله برابر عینی صفت وموقعنده بولنان روئی بلاسه قارشو سرای جته‌سی مهارت و دسایسنك بیله کار ایتمدیکی فکرمده تعین ایتدی .

شکسپیر ، کوته ، ویقتور هوغو بونلری ایجاد ایتمیورلر ایدی . مشهودات ، مطالعات ، حکمت احوالك تدقیقاتی ثمره‌سی اوله‌رق عبرت عالمه قویمغه لایق خفایای روحانیه مقامنده کوریورلر ایدی .

افقمی کچولتدم ، کندی حیاتمه ، موجودیتمه حصر انظار ایتدم . دیون عمومیه‌ده ایکن بعض مهم مسئله‌لرده‌کی غزامك تفرعاتنی درخاطر ایتدم . ازجمله دمیریول قرعه‌لری مسئله‌سنده اوروپا دائنلری ، دیون مجلسی ، خزینه ، باب عالی ، سرای همایون ، حتی بانقه‌لر وسفارتلر

اوكنده تك باشمه اولهرق حقى مدافعه ايتديكم حالده موفق اولديغمى دوشوندم .

فضيلته عشقم وار . دائما فضاحت ايله پنچه‌لشمك ايسترم . بوكبى مجاهده‌ده فضيلت دائره‌سنده ثبات ايتمك كرچه لازمدر . فقط اودائرهٔ فضيلت نره‌ده قالدى ؟

ييلديزك لطف وعنايتنه كيسهٔ افتقارلرينى آچان بزمكيلرده‌مى ؟

حاشا !

بونلرك خارجنده قالمش اولان احمدرضا ايله ناظمده‌مى ؟ هله‌شو ناظمى چيقاره‌لم. زيرا هنوز ماهيتى مجهول برچوجقدر. احمد رضانك برعضوندن، كور بر آلتندن بشقه شمديلك برشى اولديغى بللى دكلدر.

احمدرضانك كندوسى فضيلت دائره‌سنده‌مى !

حاشا !

چونكه بتون فضيلتى ، بتون حسيات وطن پرورانه‌سى ، بتون تمايلات عاليه‌سى ، بتون آمال مستقبله‌سى ساده‌جه « بن » ضميرنده اجتماع ايتديرمش برخود پسنددر. احمد پاشانك كندوسنه يناشمه‌مسى بتون خيرچينلغنى ، خود پسندلكنى قبارتمشدر.

احمد پاشا ايله اولان ايشمزه منير بالغام قاتمامش اولسه ، نتيجه‌سنده قانون اساسى اعلانى ايله حريت ومعدلت دورى اعاده ايدلمش بولنسه، سكون وآسايشك عودتى سايه‌سنده وطنمز جداً بختيار كورلمش اولسه تك احمدرضانك « بنلكى » خارجنده بوسعادت حصوله كلديكى ايچون مقبولنه قابل دكل ايچه‌مز . (قارتيه‌لاتن) ى براقوب استانبوله آياق آتمغه بيله لزوم كوره‌مز .

بو حالده توجه ايده‌جكم بر قبلهٔ فضيلت يوق ديمكدر . فضاحت

چن کفندن قورتلمق اوزره مجاهده‌یه دوام ایده‌جکم ایسه درکاردر .
لکن دائرهٔ مجاهده اوله‌رق اتخاذی اك مناسب اولان موقع ومحل نره‌سی‌در ؟

مصرده اولدیغی قدر یکیدن صارصلمش ایدم . بوحالده چوق یشامق بیله ممکن اوله‌میه‌جق . مادامکه اساساً وطن وفضیلت اوغرینه کندیمی فدایه راضی ایدم . بوحالده بوفداکارلغی حسن صورتده اکمال ایده‌بیله‌جکم موقع هانکیسیدر ؟...

— منبع فسادده ! اژدرك مواجهه‌سنده !

ایشته وارلغمك هیئت مجموعه‌سندن کلن صدا بوایدی!

فضیلتك شانی ابراز ایله فضاحته ، ظلم واستبدادده بویون بوکدیرمکه موفق اولوسه‌م آز برشی‌میدر ؟

دیمك که‌ییلدیزده‌ابراز وجود ایتمه‌نك محسناتی اوله‌جق . فقط آلنم آچیق ، باشم یوکسك ، کوکسم کرکن اوللی . بونی یاپه‌بیله‌جکمی‌یم ؟

هاملتلر ، پوزالر ، روئی بلاسلر ، فضیلت وفضاحت مبارزه‌لری ، ظلم وعدل مجاهده‌لری ، حق وباطل غزالری تکرار تکرار خیالمده کچیدلر اجرا ایتدیلر ....

ترددم زائل اولدی . قبله‌می بولدیغمه حکم ایتدم ....

*
* *

اوت . بنم استانبوله عودتم امثالسز وقوعاتدن اوله‌جق . عمومك مراقنی جلب ایده‌جك . شومطالعه‌لرم بلکه‌اجنبی غزته‌لرینك ستونلرینه کیره‌جك ، حکمتلری ادراك بیوریله‌جق . شو عظیم ترضیه ، شو امثالسز وظیفهٔ تابعیته تعهدی وجهله مقابلهٔ بالمثلده بولنمغه مطلقا مجبور اوله‌جق .

فرض ایده‌لم که مقابله‌ده بولنمدی . لکن شو حرکتمه قارشو برمدت بکا فنالق ایتمکه جسارت ایده‌میه‌جك . بن ایسه آلنم آچیق، کوکسم کنیش اوله‌رق استانبولده کزه‌جك قدر کندمده متانت بوله بیلورم . بوحال ایسه بزم وکلا ورجال مسکینلرینك یناقلرینه بر « حمیت طوقاتی » حکمنه کچه بیلور .

چونکه خلقك ایچنده حکومت علیهنده بولنانك فلاح بوله‌میه‌جغی حقنده باطل برفکر واردر . بنم استانبولده راحت اوتوروشم ازجمله بوباطل فکری تصحیح ایتمش اوله‌جق . بونك اهمیتی ایسه مثلا اوچ سنه پارسده غزته چیقارمقدن دها مؤثر ثمره ویره‌جکدر . ذاتاً اوروپاجه نشریاتمزك آرتق حکمی قالمامش ایدی . بوحالده عودتم تاپای تخت کوبکنده نشریاتك علی‌الاعلاسنی اجرا ایتمك دیمك اولمیه‌جق‌می ؟

قونتره‌قسه‌ویله واصل اولمزدن مقدم بوبابده بن قطعی برقرار ویرمش ایدم .

کوریلیور که ملاحظه‌لرمك جمله‌سی عودت اساسنه مستنددر .

*
* *

(قونتره‌قسه‌ویل) ه عودتمك اقشامی احمدپاشا ، حکمت بك ، اسکندر طراد افندی ، دوقتور حکیمیان برابر اوتوردیغمز صره‌ده :

بن — باقکز پاشا حضرتلری ، وقوعات یومیه بیله ادعالرمه برر ایکیشر دلیل کتیرمکدن کری قالمیور . بن سزه « بزده حکومتدن ، حکومتك حال وشاننده اثر قالمامش ، مضر ومهلك آثار شی اورته‌لغی بورومش ، هرکون ، هردقیقه حکمنی اجرا ایدوب کیدییور » دیمش ایدم . بالاجه تبدل واقع اولدیغنی ادعا ایدییورسکز . الك طاتلی وامید

بخش بر تبشیر مقامنده انی قبول ایله سوندك ، شان واستقبال مملکته عائد کوزل امیدلرمزی اکا ربط ایتمك ایسته‌دك .

بوسونجمز اوچ کون اولسون دوام ایده‌مدی. سکز ، اون آیدن برو وجودینی بللی ایتمامش بولنان پارس سفیری سزك ایچون موفقیت احتمالنی حس ایدنجه بردن غیرته کلدی ، غیرتی‌ده عادت قدیمه وجهله موفقیت ملحوظه‌یی عقیم براقمق جهتنی هدف اتخاذ ایله‌دی . ذاتاً هپ بویله کیدییور. مأمورلرمز نافع برایش کورمك لزومنی کندولکلرندن حس ایده‌میورلر ، کندولرینی اوطرفه سوق ایده‌نی بوله‌میورلر ، شاید بری ، حتی حال وشانی ومسلك وآرزوسی اعتباریله کندولرینك همپالری بولنان بری قملدانیرسه مجرد « ... ون علی بونی باپمغه موفق اولسونده بن قاله‌یم » مطالعه‌سیله اورته‌یه چیقیورلر . علینك موفقیتنی منع ایتمکه قویولیورلر . نتیجهٔ غیرت علی‌یی منع ایتمه‌لرینه منحصر قالیور . علینك یرینه کندولرینك موفق اولمه‌لرینه احتمال دخی براقیورلر . بوندن طولایی ایلری‌یه طوغری آدیملر آته‌میورز . هپ یریمزده صاییورز. یاخود کری‌یه طوغری یوریورز . آنارشی بویله حاصل اولور .

شمدی منیرك شو حوکتی برسفیر ومرخصك ایده‌بیله‌جکی اهانتلرك بیوکلرندن صاییلور . حقیله ولایقیله تأدیبی شان حکمداری مقتضاسندندر. اکر امثالی کبی منیردخی مجازات ایدلمزایسه، بیلمم‌که، تبدل خیر وقوعنه بزی قاندیرمق ایچون نه‌کبی فضله معرفتلر اجرا ایتمکه موفق اوله‌بیله‌جکسکز ! . .

(جنورا) وقوعاتی خلاصهٔ اکلاتدقدن صوکره نیم جدی بر طورله بوسوزلری احمد پاشایه سویله‌یور ایدم .

احمد پاشا ایسه دها ایلك معلومات اوزرینه فنا حالده صیقلدی . منیره کفر ایتمکه باشلادی. جزای سزاسنی همان ویردیره‌جکنی تکرار ایتدی .

بن — یاجزالندیرمغه موفق اوله‌مزده، منیر امثالی کبی‌ یزدن رذل روی تشویق کوره‌جك اولورسه نه‌دیه‌جکسکز ؟

پاشا — (پ . . . ی) کندی الله کبرتیرم .

بن — اوح ، نه‌اعلا ! واسطهٔ صلحمز یالکز « سر جاسوس حضرت شهریاری » صفت نجیبه‌سنی طاقنمق ایله اکتفا ایتمیور ، برده « قاتلی قاتل » اونیفورمه‌سی اکتسا ایتمك ایسته‌یور . ترکیه‌نك همان اصلاح اوله‌جغنه حکم ایچون تشریفاتجی پاشا حضرتلرینك یالکز شو عنوان شرف نشانی عالمه اعلان وارائه ایتمك کافی کله‌جکدر !

ذاتاً پك صیقلمش اولان پاشایه بونی سویله‌مك بیوك انصافسزلق ایدی . نه‌چاره‌که مناسبت کورونجه سکوت ایده‌مه‌مك بنم ضعیف طمارمدر .

فی‌الحقیقه پاشا زیاده صیقیله‌یور ایدی . یالکز امر وارادهٔ پادشاهی ایله دکل ، حتی رجالر ایتمك ویالوارمق کبی آثار ضعف بیله اظهار ایدیله‌رك پاشا بوایشه مأمور ایدلمش ایدی . دیمك ایدی‌که موفقیتی پك زیاده پادشاهجه ارزو ایدیلیور ایدی . پادشاهك ارزوسی ایسه بزده هرشی دیمکدی . کری‌ده بشقه برشی قالمامق ایجاب ایدر. ایشته هرشی دیمك اولان او پادشاه ارزوسنك حصولنی مانع اورته‌ده دولابلر چویریورلر ایدی . دولابلرك قولی شمدیلك او پادشاهك فرانسه نزدنده‌کی سفیر ومرخصی النده بولنیور ایدی . بووقعه دخی احمد پاشانك اسکی حالده اولمدیغنی ادعا ایتدیکی حکومتده ذره‌جه برتبدل واقع اولمدیغنی کوسترمکده ایدی .

یالکز اوراده قالسه ؟ پاشا موفقیتنی مبین اولان راپوری یازوب ییلدیزه تقدیم ایتمش ایدی . ایجـاب حال شو ایدی که منیر ایله احمد پاشادن بری مطلقا فسادجویانه کذب واغفال ایله اتهام ایدیله‌رك تأدیب شـدیده اوغرایه . شمدی‌یه قدر کوریلان امثاله نظراً بونلردن بری واقع اولمیه‌جق . هر بری آیری آیری واسطه‌لر وسـوزلر ایله تلطیف وتشویق اولنه‌جقلردی . چونکه هر بری ییلدیزده بلافاصله یکدیکریله بوغوشوب حکومتی ایش کورمکدن منع ایدن فرقه‌لره منسوب ایدیلر . فرقه غیرتنه مصلحت فدا اولنیوردی . احمد پاشایه بونی‌ده سویله‌دم . اسکی آثارشی عینیله باقی اولدیغنی علاوه ایتدم .

پاشایی بوصورتله زیاده‌جه صیقدقدن صوکره اصل ماده‌یی آچدم .

بن — ضرر یوق ، پاشـا حضرتلری ، صیقلمه‌یکز . بیکلرجـه امثالی کورلمش ، اوزونجه بر الفت ایله آلیشلمش برحالدر . مملکتمزده ظاهر اولان بالجمله تشبثات حسنه‌یی عقیم براقه‌سی اولمسه عادات رسمیه جمله‌سنه قاتوب خوش کوریله‌بیلمکه شـایاندر . لکن ایشك ایچنده بشـقه برنقطه واردر : اوده ـ بوحالده نهـایت ویرله‌سی امیدینی حامل بولنـان یکی ترکیـه عنصرینك هرنصلسه بوچوربه قاریشمش بولنمه‌سـیدر . کندیلرینی یکی عنصردن عد و اعلان ایدن برطـاقم جاهل جوجقلر سفارتك دولابنه کندیلرینی قاپدیره‌رق اسـکیلره قاریشمش بولنیـورلر . اسـتقبال مملکت بوقصورلرینی یوق حکمنده براقه‌جق برتدبیر مؤثری داعی اولیـور . بن تدبیری دوشـوندم . مساعده‌کز اولورسه اوتدبیری سزه تحریراً بیان ایده‌جکم .

پاشا بوسوزلریمه فضله بر اهمیت ویرمدی . بن ماصایه یاناشـوب الـمی قلمه اوزادنجه حکمت بك ایله لاقردی‌یه دوام ایتدی .

سعادتلو افندم حضرتلری

« ممالك متمدنه‌ده جاری و مملکتمز ایچون الزم اولان تنسیقات
« واصلاحات اساسیه‌نك و تدابیر تسکینیه‌نك موقع اجرایه وضعی نزد عالی
« پادشاهیده بو دفعه مجزوم و مقرر بولندیغی حالده ادارهٔ حاضره‌یی مؤاخذهٔ
« دوام ایدن نشریات تجاوزکارانه‌مز بو قرار جلیلك حصول پذیر اولمسنه
« مانع اولمقده و ازجمله نشریاتك موقتاً تعطیلی کبی مقام و ذات حکمداری‌یه
« لایق بر اثر امنیت و ترضیه بزم طرفمزدن اظهار ایدیلنجه عفو عمومیدن
« بدأ ایله سائر اصلاحات و تدابیر مقرره‌نك نهایت آلتی آی ظرفنده
« نشر و اعلان اولنه‌جغی شبهه‌دن وارسته بولنمقده اولدیغی بیان ایله
« مقام جلیل خلافت و سلطنته قارشو تکلیف مالایطاق عد اولنمیان
« شو اثر امنیت و اعتمادی اظهار ایتمکلکمزی طرف شاهانه‌دن حامل
« بولندیغکز مأموریت مخصوصه‌یه مبنی بیان وادعا ایدیورسکز و حتی
« بزم طرفمزدن اظهار اولنه‌جق ترضیهٔ تابعیتمز نسبتنده توسیع دائرهٔ
« مساعدات واصلاحات یولنده بر مقابلهٔ متبوعیت کوریله‌جکنی ده
« آیروجه علاوه بیوریورسکز . هر برشبهه و ترددن بری اولمسی
« اقتضا ایدن شو وعد عالیٔ پادشاهی‌یه قارشو آلتی آیلق تعطیل نشریاتی
« بیله آز کورمکه وظیفهٔ کندیمزی مجبور عد ایلرز .

« مملکتمزك محتاج بولندیغی مساعدات پك چوق اولوب برینك
« اکسیك و یا فضله اولمه‌سنده سلامت آتیمز طوغریدن طوغری‌یه علاقه‌دار
« بولندیغندن ترضیهٔ مطلوبه‌نك ممکن مرتبه توسیعی وظائف و مقاصد
« اصلیه‌مزك ایجاب طبیعیسی عد اولنور .

« جالب شکایت اولان نشریات امرنده اوك آیاق اولدیغم ، حقمده
« ویریلان حکم اعدام ایله ثابت اولدیغی کبی ، حدود عثمانیه داخلنده اظهار

« وجود ایدنجه « حقنده حکم هر قانونك اجراسی » کبی بسیط بر امر
« ایله وجودمك قالدیریله بیله جکی مسلمدر . بوتقدیرده التی آیلق
« تعطیل نشریاته ضمیمةً وشخص ناچیزانهم اعتباریله هرنوع عفو
« وعاطفتدن استغناءً بوینمه ایپی طاقوب شودقیقه ده تسلیم نفس ایدیورم .
« وطنمزده سکون واسایشك عودتی سلامت عمومیه ایچون لازم
« اولدیغی قدرده خاندان جلیل العنوان عثمانی شان وشرفنك محافظه سی
« ایچون دخی الزمدر . بوکابناءً المدن کلدیکی قدر بیوتمك ایستدیکم شو
« اثر ترضیه وامنیته حقیله مقابله ایله احیاتی ملکه بذل همت بیوریله جغنه
« شبهه ایتمکی مخالف ادب عدایدرم . سلامت ومنافع عمومیه یه اك
« نافع صورتده شو تسلیمیت عاجزانه مك حسن استعمال بیوریلمه سی
« بابنده .   امضا

فی ۸ تموز سنه ۱۳۱۳ قونتره قسه ویل   ومهر

کاغدی هم امضا ، همده مهرم ایله تحکیم ایتدم . اهمیتنی ایما
ایده جك هیچ بر حال کوسترمدم . حالا لاقیردی ایله مشغول اولان
احمد پاشایه اوزاتدم .

اهمیتسز صورتده کوز کچیرمکه باشلادی . بر برینه کلنجه غیر
اختیاری سینیرلری اوینایه رق صندالیه سنی غجرداتدی ... تکرار
کاغدك باش طرفنه عودت ایتدی . کمال دقت واهمیتله جهراً اوقومغه
باشلادی : سسی تأثرندن تتره یه رك نهایته طوغری همان ایشیدلمز
رادده ده برضعفه دوچار اولدی . کوزلری ده یاشارمش ایدی . قرائتی
بیتر بتمز همان اوزریمه هجوم ایله بوینمه صارلدی . یالکز « توکلی بن
سنی بودرجه ده سومزدم » دیه بیلدی .

حاضر بولنان حکمت بك ایله اسکندر طراد دخی شاشیروب قالدیلر . صوکره‌دن ایشیدنلرده عینی حالدن قورتیله‌مدیلر .

بردقیقه صوکره کندینی طوپلامش اولان حکمت بك کمال تأثرله اوزریمه طوغری یوروپه‌رك دیدی که :

حکمت بك — اگر بو دلیلکی اجرا ایده‌رك استانبوله عودت ایتمکه موافقت ایدرسك . اگر بشقه درلو بوندن سنی منع ایتمه الدن گلمزسه نامرد اوله‌یم اگر بنمش اولدیغك تره‌نك اوکنه یاته‌رق « بنی چیکنه‌یك‌ده اویله گچ » دیمزسه‌م !

بن — (عینی تأثروشدتله) بن دخی نامرد اوله‌یم اگر بسمله ایله سنی چیکنه‌یه‌رك گچمکه تردد ایدرسه‌م !...

شو حقسز ومناسبتسز جوابم چکدیکم بونجه جفالرك ، بونلره سوزا کلاده‌مامقدن حاصل اولمش ثمرات معکوسه نتایج مؤلمه‌سنك او آنده ذهنمده تجسم ایتمه‌سندن وشدیکی حرکت مأیوسانه‌مك‌ده حکمت واهمیتنه واره‌میه‌جقلرینه حکم ایدلمه‌سندن ایلری گلمش برجواب حرص وحدت ایدی .

حکمت بکك حیرتدن نطقی طوتلدی . غلیان حسیاته مغلوباً طیشاری طوغری یورودی . لکن پاشا ایله واقع اولان شو مکالمه‌نك نتیجه‌سنه انتظاراً قپونك اوکنده طوردی .

پاشا — اوحالده بنم ایشم قالمدی دیمکدر . همان بز استانبوله حرکت ایده‌بیلیرز .

بن — خیر، پاشام ! بن سزکله گیتمه‌م .

پاشا — (سؤ تأثیره مغلوباً) اولدی‌می یا ؟

بن — ظن ایتدیککزدن دها اعلا اولور .

پاشا — بن اغلا جهتنی کوره‌میورم .

بن — بن سزکله برابر کیده‌مم . برچوق حسیات وحساباتم اوکا مانعدر . یا بن استانبوله هیچ کیتمه‌م، یاخود سزدن اول یالکز اوله‌رق کیدوب طوغریجه ییلدیز سراینده ابراز وجود ایدرم .

پاشا حیرت وشکرانه مستغرق اوله‌رق تکرار بوینمه صارلدی .

پاشا — سزی تبریك ایدرم ، برادر . سزك ایچون و مملکت ایچون اك مناسب صورت تسویه دوشونه‌رك ایچه ذهنمی یورمش ایکن شو پارلاق صورت « تسکین » خاطریمه کلمه‌مش ایدی . کوره‌جکسکز نه‌قدر حسن ثمره‌لر اوله‌جقدر .

احمد پاشانك ایلك سوزی ، یعنی بنم استانبوله عودت ایده‌جکمی آکلار آکلامز آغزندن قاچیردیغی :

— « اوحالده بنم ایشم قالمدی دیمکدر. همان بز استانبوله حرکت ایده‌بیلیرز » افاده‌سی پك معنیدار ایدی .

بشقه وقتده اولسه انی بن هر بر کلمه‌سنی تنقیداً پاشانك یوزینه چارپه‌بیلیردم .

اویله‌یا ! مذاکره‌لر ، شروطلر ، پاشانك تداویلری کویا برهوا اولیوردی . پاشانك باشلیجه دکل ، یکانه مأموریتی نه اولدیغی آکلاشیلیور ایدی. پاشا هرشیئی یوزاوستی براقوب بنم ایله استانبوله کیده‌جك ایدی !

بوکبی احوالده حرکتی ساخته‌کارلق توصیفی ایله مخاطبك یوزینه اورمق ایله‌قطع مناسبات ایدیله‌بیلیر. لکن پاشا مأمولنك فوقنده برحال اوکنده شاشیرمش ایدی . سویله‌دیکی افشای ضمیر اولمقدن زیاده شاشغینلق صاییقلامه‌سی ایدی . اویله اولمسه بیله بن اوجهته کیتمکدن

پك اوزاق ایدم . بونك ایچون فرقنه وارديغمی بيله حس ایتدیرمدم .

چونکه پاشا ايله تعاطئ افكاردن پادشاهك جداً برشی یاپمق اوزره استعداد حاصل ایتدیکنی ! کلامش ایدم . حسابده برياكلشلغه راست کلمزسهم اواستعدادی بن پاشادن وهركسدن زياده حسن استعمال ايده‌بيله‌جك ايدم . أرتق پادشاهله بنم آرامده احمدپاشا ايه فلانه لزوم كورميوردم. انلرك ياردملرندن زياده مضرتلری اوله‌جغنی تخمين ایدیوردم .

پادشاه دخی عصبی‌در. بعضاً پك علوجنابه مستعددر . بونی بن اوكرنمش ایدم . غايت پارلاق ، خيال وخاطرده اولمیان برجمیله ايله بردن مجلوب ومغلوب ايتمكی قورمش ايدم . اوصره‌ده ارتق اعاده‌سی ممكن اوله‌میان برشی استحصال ایتمك ایچون امكان حاصل اولنجه بن انك تعجيل وتأميننده قصور ایتمه‌مكه چالشیرم .

تشبثم ثمره‌دار اولورسه مملکته بیوك خدمت اوله‌جق . اوله‌مزسه بنم شخصم تهلكه ایچنده قاله‌جق . ذاتاً احمد پاشا کلمه‌دن اول بنم حیاتم تهلكه‌ده ايدی . مأيوسيتدن اريیوب كيدیوردم . شمدی احمد پاشانك شوبوش بولنمه‌سنی وسيله اتخاذ ايده‌رك قطع علاقه ايدرسه‌م نه اوله‌جق ؟

پاره وسائره رذالتلری سبب مجادله اوله‌جق . بزمكيلر بربرينه دوشه‌جك . رضا بك‌ده آتشی كوروكليه‌جك . جمعيتك نامی‌ده ، شانی‌ده محو اوله‌جق . نه‌سوز كار ايده‌جك ، نه‌قلم . استقبال قپانه‌جق. حالبوكه بن موفق اولورسه‌م چوجقجه اولان رذالتلری كيمسه‌نك كوزينه ايليشميه‌جك ، انظار استانبوله حصر ايدينه‌جك . جمعيت‌ده ، فكر حريتده اكتساب شان وشرف ايتمش اوله‌جقدر.

بونك ایچون بن پاشانك قاچیردیغی سوزی ایشتمه‌مزلکه کلدم‌ده شو یولده ادارهٔ کلام ایتدم .

بن — پاشا حضرتلری ! شمدی واقع اولان ایشلری خلاصه ایده‌لم : حکمت بك افندی، حکیمیان افندی، اسکندر افندی‌ده شاهد اولسونلر .

دیوردیکزکه پادشاهمز اصلاحات اجراسی ایله مملکته سکونت اعاده‌سنه قطعی صورتده لزوم کوریور . بوده ترحاله مظفریتنك زکاتی شکلنده برلطف مخصوص اوله‌رق دکل ، مملکتك وخاندان عثمانینك سعادت وسلامتی اعتباریله لزوم حس ایدیور .

اجراآت متصورهٔ پادشاهی‌یه مجرد بزم نشریاتمز مانع اولیور . عظمت خلافت تبعه‌دن برقسم قلیلك طلب واصرار عصیان کارانه‌لرینه باش اکدیره‌مز . تعطیل نشریات کبی برائر امنیت ، دها طوغریسی بر « فعلی ترضیه » بزم طرفدن اظهار اولنورسه مقصد مطلوب حاصل اولور وعفو عمومی ایله برابر معلوم اولان سائر مساعدات اعطاسی یوزندن مملکته سکونت وآسایش عودت ایدر .

شمدی اشبو بنم حرکتمی مطلوب اولان تعطیل نشریات ایله قیاس ایدیکز. مقامه قارشی ترضیه اعتباریله قیمتی نه‌مرتبه‌ده‌در ؟

پاشا — حرکتکزك قیمتی نسبت قبول ایتمز درجه‌ده یوکسك ومقبولدر .

بن — مقبولیتی یالکز کندی عندیکزده‌می ، یوقسه پادشاه نزدنده دخی عینی تلقی‌یه اوغرایه‌جق‌می ؟

پاشا — نزد همایونده‌کی مقبولیتدن بحثله سویله‌یورم .

بن — پك اعلا ! بن شو قراریمی حرفیاً اجرا ایدر ، وحتی

حقمده ویریلان اعدام حکمنك اجراسی ضمننده عدلیه‌یه تسلیم ایدلدیکم حالده سسمی چیقارمز ایسەم اجراآت مطلوبهٔ پادشاهی‌یه بر مانع قالیرمی ؟ یعنی تأخیرینه ، یاخود عدم اجراسنه برعذر بولنه‌بیلورمی؟

پاشا — خایر. مکرکه خارق‌العاده بر حال وقوعیله برمدت تأخره سبب اوله .

بن — مثلا پارسده وجنورده بولنان بزمکیلرك مقاوله نامه‌یه رعایت ایتمه‌ملری کبی بر حال، خارق‌العاده برمانع تشکیل ایده‌بیله‌جکمی؟

پاشا — اصلا ایده‌مز . ذاتاً انلره کیمسه‌نك اهمیت ویردیکی یوقدر .

بن — دیمکدرکه بن تعهدمی ایفاایله طوغریجه‌ییلدیزسرای همایونه کیدر، عرض تسلیمیت ایدرده بوندن صوکره مطلوب اولان اصلاحات ومساعدات حصوله کله‌مز ایسه بونك یکانه مسئوللری پادشاه ایله مأمور ومرخص مخصوصی بولنان ذات عالیکز بولنه‌جقسکز. بویله‌میدر ؟

پاشا — (ترددسز) البته .

بن — اویله ایسه « یشاسون وطن » دیه‌لم والسلام !

پاشا — یشاسون وطن دیه‌لم ؛ کمال شوق وشادمانی ایله « یشاسون پادشاهمز افندمز » دیه‌جکمز وقتك‌ده بك یقین اولدیغنه شبهه ایتمه‌یکز.

حکمت بك — (اللریمی صیقه‌رق) لکن، حاجی ، سن کرچکدن زنجیرلك بردلی اولمق ایله برابر . . . اولدیغنه شبهه یوقدر . ملیت وحمیت نامنه سنی تبریك ایده‌رم .

بن — تره‌نك اوکنه یاته‌جق میسك ، یوقسه کلوب واغونده بنم ایله برادرانه وداعلاشه‌جقمیسك ؟

حکمت بك — حمیت مجسمه‌یه صارلمق ایچون استاسیونه کلوب سلامت وموفقیتنه دعالر ایده‌جکم .

بن — آلابونور !

حکمت بك — A la bonheur de notre chére Patrie. et à l' honneur de mon cher ami !

*
* *

اشبو حرکتم حسابه مستند ایدی . بزده مخاطبلرمزك حساب وتخمینلرندن خارج اولان حرکتلرك تأثیرلری چوق اولور .

مزاج ملتده ایسه خیر ، شره غالبدر . بونك ایچون مأمولك فوقنده برحاله تصادف ایله شاشغینلغه معروض قالنجه معتاددن فضله آثار حسنه ابرازینه احتمال حاصل اولور .

برچوق مظنونلرك اقرار امرنده اظهار ایتدکلری فضله جرأت سایه‌سندن تعقیبدن قورتلمه‌لری بوندندر . نیشلی محمود بکك حلولی مجرد علی سعاوی وقعه‌سنده بلاتردد دخلنی ایضاح ایله مسئولیته حاضر اولدیغنی بیان ایتمه‌سی ثمره‌سیدی .

احمد پاشانك دکل ، دول معظمه‌نك بیله حمایه‌سی تحتنده بیله ن اسنه بزه کله بیله‌جکمه بیلدیزك اینانه‌مدیغنی (میلو) دن اوکرنمش ایدم . وقتیله نزد علیاده بیله « طاغستان دلیلکی » توصیف اولنان برخصلت قومیه‌دن یکی نمونه‌سنی کوستروب شاشرتمق ووطنه بوسایه‌ده براستفاده قپوسنی آچمق امیدینه دوشدم . موفق اولورسه‌م وطن کار ایدر . اوله‌مز ایسه‌م یالکز بن ضرر ایتمش اولورم.

— ٨ —

عودتم

احمد پاشانك قونتره‌قسه‌وبلده طوتمغه موفق اولدیغی موقع مهمجه ایدی . بوكبی صفایرلرنده حكم صاحبی اولان قادینلرك افكار وآراسی پاشانك یاقیشقلغنه، بویاشده‌كی جنراللغنه مجلوب ایدی. حسابی دوشونمكسزین صاغه وصوله پاره سرپمه‌سی‌ایسه اركككلرك رأیلرینی‌ده قادینلرك كبنه قاتمش ایدی . قارماصه‌سی كندوسنی عمومه طانتمش‌ایدی . اویونده « قرال میلاندن بیله جسور » كوزوكدیكی كبی، طور و حركتندن‌طولایی دخی« عجم شاهندن دها مغرور » اعلان اولنمش ایدی . باشده معهود جنرال اغناتیه‌ف كبی حرب وجدال طرفداری، یاخود مجارلی جنرال (تور) كبی صلح ومسالمت جمعیتنك رئیسی بولندقلری حالده موجود اولان اركان‌كندوسیله الفت آرایوب اختلاط ایدیورلر ایدی .

بویله برضره‌ده بنم اوراده ظهورم اساساً نظر دقتی جلب ایتمش ایدی . بویله مهم برذات ایله كیجه كوندز برابر كزان بوآدمك كیم اولدیغنه مراق ایدوب « ژون تركلرك رئیسی » اولدیغمی اوكره‌نجه مراقلرینی تزیید ایتمشلر ایدی . احمد پاشانك فرانسزجه بیلمه‌مسنه مقابل اغناتیه‌ف ایله روسجه، تور ایله فرانسزجه ، مشهور محرر (والفره‌ی) ایله سیاسیاتدن، موسیو (ارنست دوده) ایله ادبیاتدن بحث ایتدیكمی‌ده كورمشلر .

بنم بودفعه ویردیكم قرار چابوجاق جمله‌نك معلومی اولدی .

بیوك برتأثیر حاصل ایتدی . جنرال اغناتیه‌ف ایله بوبابده واقع اولان محاوره عمومه مال اولدی . اغناتیه‌فك سوألنه جواباً دیمش ایدم‌که

— مطلوب اولان اصلاحاتك اجراسنه مدار اولمق اوزره عظمت شاهانه‌یی تسکین ایده‌جك برترضیه ایسته‌مشلر . بز دخی ذاتاً اعدامه محکوم اولان بنم بوغازه ایپ طاقیله‌رق تسلیممدن ایوسنی بولامدق .

اغناتیه‌ف — سزك ایچون مخاطره‌لی اولمزمی ؟ ذاتاً تواتراً معلوم اولان اخلاقی امنیته محل براقمیه‌جق کبیدر .

بن — ملت وحریت اوغورینه فداکار اولدیغمزی ادعا ایدیورز . جدی برفداکارلق ابراز ایدیله‌جك فرصت او کنه کلنجه نکول ایده‌مه‌یز .

موسیو (والفره‌ی) ك عین مطالعه‌سنده‌ده

— پادشاهمزك اخلاقی حقنده‌کی معلوماتکز دخی شرق امورینك سائر خفایاسی حقنده‌کی معلوماتکز کبی نقصاندر . التی‌یوز سنه‌لك براستبداد الفتی پادشاهلریمزه انواع مظالم اجرا ایتدیرمکه موفق اولیور . لکن خاندان عثمانینك ارکانی ، اخلاق وحسیات ذاتیه‌لری اعتباریله پك مکمل وعالی آدملردر . علویت ابرازینه وسیله بولنجه انی دریغ ایتمك اللرندن کلمز . علوهمت خصلت اصلیه‌لرنده مهم برموقع تشکیل ایدر . بونك ایچون ظن اولندیغی قدر بنم ایچون مخاطره اولمسه کرکدر .

اوچ کون صوکره (فیغارو) غزته‌سنده موسیو والفره‌یك بوبابده‌کی مطالعه‌لری اوقونمش ایدی .

(تان) غزته‌سی جنرال (اغناتیه‌ف) ایله جنرال (تور) ك

احمد پاشایه یاردم یولنده وصایا اجرا ایتدکارینی و بنم بو وصایالری سایه‌سنده قاندیغمی یازمش ایدی .

«ولو برعاصی بربنده‌سی ایله خلیفه آره‌سنده اك ممتاز اجنبیلرك بیله توسطلرینه محل ومناسبت اوله‌میه‌جغی» مألده اولان جوابم تأثیر مطلوبی حاصل ایتدی .

قرار واقعمك نشریات سابقه‌مك اکمالی طرزنده حسن تأثیرینی کورنجه دها زیاده اعتنا ایله بسله‌دم . هله (فوآ) افندینك استرحام کارانه فریاد شکلنده بکا خطاباً یازدیغی بندینه (اقلهر) غزته‌سی واسطه‌سیله ویردیکم جواب هپسنك اوستنه چیقدی .

حرکتمك استانبول اعتباریله اولان تأثیری ایلك اول سلام شاهانه صورتنده عکس ایتدی . اهمیتی تقدیر اولندیغنه دلالت ایتدیکی ایچون ممنون اولدم .

بزمکیلرك شاشقینلقلری درجهٔ نهایه‌ده ایدی . بکا اولان محبت غیرتلرندن بشقه، ایچلرندن بیوجك برشی اکسیله‌جکنی حس ایده‌رك تلاش ایدیورلر ایدی .

هرطرفدن کلان مکتوبلرك حسابی یوقدر . چونکه وازکچیرمك مقصدی آثاری ایدی . حرکتمی تقدیر وتحسین یولنده یازلمش اولانلر انجق ثلث مقدارینه واصل اولیوردی . غریبی ده بونلرك همان کافه‌سی مملکتمزك بیانجیلری طرفندن یازلمش بولنمه‌لری ایدی .

بنی وازکچیرمك اوزره یازیلان مکتوبلرك ایچنده اك شایان دقت اولانی سفیر منیر بکك احمد پاشایه خطاب شکلنده یازدیغی مکتوبیدر . احمد پاشانك هیچ برشیئی بندن کتم ایتمدیکنه مبنی ترتیب اولنمش بر دولاب ایدی . منیر احمد پاشایه دیوردی‌که « پادشاهك ایکی

یوز لیلکنی وقحبه‌جه انتقام المقدن کندینی الەمیه‌جغنی هرکسدن زیاده احمد پاشا بیلیر ، بونك ایچون نه قدر مضر وخائن اولسه‌م ، ینه خلوص نیت صاحبی برغیرتور واولاد وعیال صاحبی بر پدر بولنان بنم اغفالاً استانبوله جلبنه توسط ایتمه‌سنه برعذر بولنه‌میه‌جق وایلروده احمد پاشا اسمنك لعنت ایله یاد ایدلمسنه سبب اوله‌جقدر » .

کندینی بیلور حکومت بومکتوبندن طولایی منیری « شخص همایونه افترا وتجاوز » جنایتیله اتهاماً مؤبداً کوره‌که کوندرمك ایچون تردد ایتمزدی . لکن بزده حکومت یوقسزلغنك هانکی سیرت وصورتنی تعداد ایده‌لم ؟

بونلرك هیچ برینه ذره قدر اهمیت ویرمدم . کون وساعت کچدکجه ویردیکم قرار دها زیاده ذهنمه خوش کلیوردی .

*
* *

بوصره‌ده هپ پاشا ایله برابر وقت کچیریور ایدك . بزمکیلرك رذالتلرینی برر برر سیر ایتمکده ایدم . هپ پاشا ایله مذاکره ومخابره ایدیورلردی . نابجا مطالب ومطالعه‌لریله پاشانك بیله غیرت ملیه‌سنه طوقونیورلر ایدی .

مطبعه واوراق مطبوعه بدلی عنوانی آلتنه الدقلری حق سکوتی مبین کاغد یلدیزه خطاباً یازیلوب امضا ایتمزدن اول بونك چیرکین برشی اولدیغنی مرخصلره احمد پاشا اکلاتدیغی وقت بن یرلره کچدم . مقابلهٔ صوابی کوره‌میان پاشانك امضاسنی وضع ایتمك اوزره قلمی النه آلدیغی صره‌ده .

پاشا — حمت اسلامیه‌م وغیرت ملیه‌م ، بنی مأمور ایدنلرك عندنده موفقیت بیلنه‌رك تشکری موجب اوله‌جق ، شوقراره امضامی

وضع ایتمزدن مقدم قولم قیریله‌رق اندن بنی خلاص ایتمه‌سنی ارزو ایتدیریور .

دیدیکی وقت بن آرتق طیانه‌میوب طیشاری‌یه چیقدم .

بونلر جمعیت نامنه طوپدن یاپیلیور ایدی . بعض کیمسه‌لرده منفرداً حرکت ایله اللرنده بولنان « مال » لرنی آغیرجه صاتمق اوزره پازارلغه کیریشیورلر ایدی . ازجمله هنوز نشر ایدلمه‌مش بر اثرك نسخه‌لرینی نهایت درت بیك فرانغه صاته‌رق سند ویرمش .

« شمدی‌یه قدر پادشاهك علیهنده قوللانمق خطاسنده بولندیغی قلمنی بوندن صوکره پادشاهك لهنده قوللانه‌جغنی » مبین اولان سندینی احمد پاشا بکا کوستردی .

پاره‌یی آلوب کیدر ایکن بنم اوطه‌مه اوغرایه‌رق وداعلاشدی . چیرکین بر حرکتی ارتکاب ایتدیکنی سویله‌دیکم حالده النی اوزاتدی . کمال اکراهمدن حسیاتمی ضبط ایده‌مدم وهیچ اولمزسه بکا النی اوزاتمامق « ادب » نده بولنمه‌سنی یوزینه چارپه‌رق یانندن آیرلدم .

آلتی آی مدتله سکوت ایتمك مقرر ایکن وبو سکوتدن بالاستفاده اجراآت مطلوبه موقع اجرایه وضع اوله‌جغی تعهدی واقع ایکن بزم غیرتلیلر ایکی آی اولسون بکله‌مکسزین بتکرار نشریاته باشلامشلر ایدی . (...) دخی « قلمنی پادشاهك علیهنده » قوللانمق شرطیله ایچلرنده ایدی !

*
. .

اوصره‌ده احمد رضا بکك محاکمه‌سی مسئله‌سی چیقدی . اووقات (پدره‌للی) یه سیاحت بدلی ویریله بیلمك وباخصوص احمد پاشا ایشنه سکته ایراث ایتمك اوزره عزت ایله منیر طرفندن

بومعرفت اجرا ایدلمش ایدی . ابتدا بن بونی خوش کوروب سسمی چیقارمدم . لکن احمد پاشا اصرار ایدرك رأیمی صورونجه فکرمی کتم ایتمدم . یعنی مصرده ایکن بنم علیهمه اقامهٔ دعوا ایتمك ایسته‌دکلری وقت محکوم ایده‌میه‌جکلرینی قطعیاً بیلدیکم حالده قاچندیغمی وبو کاده حسیات ملیه‌م جهتیله مقامك رذیل اولمه‌سنه آلت اولماق مطالعه‌سنه مبتنی بولندیغنی سویله‌دم .

شمدی دخی احمد رضا بکی تحت محاکمه‌یه آلمغه اصرار ایده‌جك اولورلرایسه غزته ستونلرنده کوریله کلان «اسنادات» تجاوزکارانه‌نك فرانسه دولتنك سجلات عدلیه‌سنه قید ایتدیرمش اولمقدن غیری برنتیجه حاصل اوله‌میه‌جغنی وبوکون اونودلمق مرتبه‌سنه کلان رضابکك جهانك مطبوعاتنده قهرمان مرتبه اعتلا ایتمسنه کندیلرینك سبب اولمش بولنه‌جقلرینی سویله‌دم .

غایت خاصانه اولان شو مطالعه‌لرمه احمد پاشا تشکر ایتدی ومحاکمه‌یی منع ایچون الندن کلانی یاپه‌جغنی سویله‌دی . بوبابده سفیر منیره همان آمرانه تعلیمات ویردی ، ییلدیزده‌ده بویله تعلیمات ویردیکنی بیان ایله اوطرفدزده تأکید اولنمه‌سنی ایسته‌دی . برقاچ کون صوکره منیردن کلان جواب امنیت بخش کوریله‌رك پاشا طرفندن بکا اوزادلمش ایدی . بن بالعکس سفیر منیرك بونده چیفته‌لیلکنی کوردم . لکن سسمی چیقارمدم .

اساساً ییلدیز طاقنك بالمحاکمه رذیل وخجیل اولمه‌لری نجه خوش دیمك ایدی ...

قونتره‌قسه‌ویلدن پارسه طوغری حرکت ایدنجه هراستاسیونده پارس غزته‌لرینك کلوب کلدیکنی صوراردم . چونکه محاکمه‌نك

بر کون اول جریان ایتمش اولمسی محتمل ایدی . بومراقم پاشانك نظر دقتنی جلب ایتدی وسببنی صوردی .

بن — احمد رضا بکك محاکمه‌سنی اوقومق ایسته‌یورم .

پاشا شقه ایتدیکمه ذاهب اوله‌رق اهمیت ویرمدی . نهایت استاسیونك برنده « تازه پارس غزته‌لری » دیه‌رك باغیران حریفی چاغیردم ، احتیاطاً بر دوزینه‌سنی آلدم . بر چوغنك باشنده بیوك حروفله « احمد رضانك محاکمه‌سی » عباره‌سنی کوردم .

ایش حکومت ایچون بنم تخمینمدن دها آغیر صورتده جاری اولمشیدی . رضانك مدافعه‌سنی تجارت ناظری سابق موسیو (میلران) درعهده ایتمش وایش بوسایه‌ده سوسیالیستلره وسیلهٔ نمایش اوله‌رق حدوددن چیقمش ایدی . « ژوستیس » ، « انترانسیژان »،« اقلر »، « لیبرپارول » ، « سیه‌قل » وسائر افراط پرور غزته‌لرك بوبابده‌کی مقاله‌لری پك تجاوزکارانه اولوب شمدی‌یه قدر بر تاجدار حقنده تجویز اولنان لسانك پك فوقنده ایدی .

بن بونلری هم اوقور همده خلاصه ایدیور ایدم . برده باقدم‌که پاشانك یوزنده قان قالمامش ، کوزلری جام کبی غریب پارلامغه باشلامش ، حرکتسز برحالده واغونك کوشه‌سنه یاصلانمش طوریور . بن پاشانك فجأة اولدیکنه حکم ایتدم . همان اوبر بلوکده اوتوران دوقتور حکیمیان افندی‌یی چاغیردم . بنم ترجمه‌لرم ، پادشاه حقنده تجویز اولنان شدت تجاوز پاشایه اوقدر طوقونمش‌که از قالدی آخرته قدر کیدیور ایدی . قان قوصه‌رق کوچ حال ایله حیاته عودت ایتدی . (پنجشنبه ٢٤ تموز سنه ١٣١٣) .

تموزك اوتوزنجی چهارشنبه کونی پارسدن درسعادته متوجهاً حرکت

ایتدم . استاسیونه پاشا ایله برابر بزمکیلرك همان کافه‌سی کلمشلر ایدی . طرابلسدن فراراً پارسه واصل اولمش اولان دوقتور عبداه جودت بکی برنجی دفعه اوله‌رق اوراده کوردم . سؤالنه جواباً اسباب عزیمتی ایضاح ایتدم و آلتی آی قدر یالکز سکوت ایتمك ایله اکتفا ایتمیه‌رك حکومتك شکایتنه وسیله ویره‌جك هیچ بر شیده بیله بولنماملرینی توصیه ایتدم . حکومت اصلاحاتی تأخیر ایچون وسیله آرایه‌جقدر . او وسیله‌لر ایچنده اوجی بزه مستند اوله‌جق اولانلر ترجیحاً ایلری‌یه سوریله‌جکدر . بوکا محل براقامق، یعنی اصلاحات اجراسنی تأخیر ایتمه‌سنك محجوبیت ومسئولیتنی منحصراً کندوسنه براقمق وجوبنی اکلاتدم .

یالکز احمد رضا بك کلدی . اوده بالخاصه اوکونلرده اکتساب ایتمش اولدیغی قهرمانلق موقعندن طولایی بویله شیلره تنزل ایده‌مز ایدی . بونکله برابر کلان همپالریله مخصوصاً سلام ایله برابر برمدت اعتدال اوزره حرکت ایتمه‌سی رجاسنی کوندردم . فکرمجه مظفریت اخیره‌سی اعتدال جهتنه کیتمك ایچون دها مناسب وعلو افکاره دها موافق برفرصت ایدی .

*
* *

پارسدن درسعادته طوغری حرکت ایدوب کمال سرعتله قطع مسافه ایتدیکم صره‌ده ایچمده اصلا خوف و اندیشه اثرینی حس ایتمدم . اتخاذ ایتدیکم خط حرکتك وقته کوره احسن تدابیر اولدیغنه قانع ایدم . بوقناعتك بخش ایتمکده بولندیغی معنوی متانت ومحظوظیت ایله سوکیلی مملکت وعزیز اولاد وعیاله قاووشمق ممنونیتنده فضله اوله‌رق حس ایتدیکم برشی وار ایدیسه اوده بتون عالمك مهالك

اولدیغنه حکم ایله مراق ایتدیکی بو حرکتمله افتخار ایتمکدن عبارت ایدی .

پارس استاسیونته کلمش غلبه‌لکدن طولایی بنی مراق ایتمش اولان یوجیلر، احمد پاشانك خدمه‌سندن اولوب خدمتمده بولنمق ادعاسیله ترفیق ایدیلان‌قره طاغلی میلودن، کیفیتی اکلامشلر .

اوریان اکسپرس تره‌ننده کرك شرقه وکرك اوصره‌ده انعقاد ایده‌جك اولان موسقوا طب قونغره‌سنه کیدن یوجیلر چوقدی . جمله‌سی مراقلرینی بکا حصر ایتمشلر ایدی . استانبوله یاقلاشدقجه نه کبی آثار تأثره مغلوب اوله‌جغمی کورمکه حاضرلانمش بولنان یول آرقداشلرم بول اویقو، کوزل اشتها، لاقیردمده نشئه ، طورمده وظیفه‌سزلکدن بشقه برشی کوره‌میه‌رك حیرتده قالمشلردی . ویانه‌یه قدر واغون قومشوسی و سوفره آرقداشم بولنان پرنسس (غالیتی) موسقوایه کیدن پارسلی مشهور دوقتور (نایه‌ر) ه خطاباً دیمش‌دی‌که

— موسیو یه باقان کندوسنی اعدامه محکوم ایتمش اولان جلادلره تسلیم‌نفس ایدن مجرمدن زیاده ضیافت واکلنجه‌یه چاغیریلان بر دعوتلی‌یه بکزه‌دیر . بو جرأت ومتانت قرون وسطادن برو غائب اولمش صانیر ایدك . بر یوزنده اثاری دها وارمش .

بن — التفاتکزه منتدارم ، پرنسس . فقط حسن ظن ایتمك ایسته‌دیککز حال بنده موجود دکلدر . موجود اولسه ایدی ایکی جهتله حقکز درکار اوله‌جق ایدی . چونکه قرون وسطادن برو غائب اولمش دیدیککز حاللربنده موجود اولنجه مملکتك دخی هنوز قرون وسطادن قورتیله‌مدیغنه حکم ایتمك طبیعی اوله‌جقدی .

بونی سویله‌دیکم صره‌ده ایچمدن وطنمك مع التأسف هنوز قرون وسطا دورلرینی کچیرمکده اولدیغنی تسلیم ایتمکده ایدم.

قره طاغلی میلو همشهریلرینك قسم اعظمی کبی بالجمله فضائل بشریه‌نك حد بالاسنی جرأت وشجاعتده کورور : حرکتمك اویله اولدیغنی ازجمله عودت ایده‌جکمی مبین کاغدی حاملاً برهفته مقدم کیتدیکی ییلدیز سرایی ارکانینك عودتمه احتمال ویره‌مه‌لرندن اکلامش اولدیغی کبی فعلاً عودتمه ووظیفه‌سزلکمه شهادت ایتدکجه ایچی ایچنه صیغمیه‌رق بوزوق فرانسزجه‌سیله حسیاتنه یولجیلری مشترك ایتمکده ذوق آرار ایدی . بوغیرتنك شرفی‌ده بن طوپلایور ایدم .

اقشام صوفیه‌دن حرکت ایتدیکمز صره‌ده میلویه تذکره ایله چانطه اناختارینی ویره‌رك « شاید جسر مصطفی پاشا » ده اویقوده بولنورسه‌م نافله یره اویاندیرلمامقلغمی و ایجابنه باقمه‌سنی تنبیه ایتدم . بونی بن سویلر ایکن میلو کورلمکه شایان ایدی !

بونکله برابر جسرمصطفی پاشاده اوزونجه توقف جهتیله اویانمش بولندم . کمال احترازله آچلمش اولان واغون قپوسی خارجندن ال پنجه طوران بر صقاللی افندی باقدی و احترامله سلام ویره‌رك اوبرطرفه کچلدی .

ادرنه استاسیوننده بیوك برغلبه‌لك واردی . قوهٔ مسلحه‌دن بشقه برخیلی قدمای مأمورین موجود ایدی . جمله‌سی میلویه حصر انظار ایتمش ایدی . لکن پنجره‌یه یاقلاشنجه میلو یرینه بن هدف انظار اولدم . هم‌ده بودفعه تردد علامتلرینی کوسترمکسزین بکا باقیورلر ایدی . فرانسزلرك « مووه قافه » ادعا واعتقادلری معلومدر. ظنلرنجه

اك زياده قهوه ايچمكدن احتراز ايتمك لازم ايدى . قهوه ايله اوقدر الفتم اولمديغى ايچون اوجهت بكا كوره قولاى اوله‌جقدى . بونكله برابر يولجيلره نسبت اولمق اوزره ميلو واسطه‌سيله استاسيون قهوه خانه‌سندن شكرلى برقهوه اصمارلايوب ايچدم .

آياستفانوسه قدر فضله برحال مشاهده ايتمدم . لكن مذكور استاسيونده ميلونك بيلديكى بيوجك برپوليس مأمورى بزم واغونمزه كلدى ، بنى كمال احترام ايله سلاملادقدن صوكره متصل اولان بلوكده اوتوردى و سركه‌جى‌يه قدر ميلو ايله قونوشدى .

سركه‌جيده دها چوق مأمورلر موجود ايديسه‌ده غلبه‌لك ايچنده اوغلم ايله قائم برادرمى و باجناح زاده ملازم ضيا بكى كورونجه بشقه بركيمسه‌يه باقه‌مدم . يول چانطه‌م ايله اشيا پوصله‌سنى اوغلم ايله كلان آدمه ويردم . طوغريجه يالى‌يه كيدوب خبر ويرمه‌سنى ، بنم دخى ييلديزدن قورتولنجه يالى‌يه كله‌جكمى سويله‌دم .

ميلوىي يانمه آله‌رق آچيق برعربه‌يه بندم و « ييلديز سراى همايونته » ديه‌رك يوله دوشدم .

حميديه عمارتخانه‌سى كوشه‌سى حذاسنده خارجيه كاتبى نورى بك ايله نوريان افندى‌يه راست كلدم . ايكيسيده علايم تأثرى ستر ايده‌مه‌مكله برابر حيزليجه يوزلرينى اوبرطرفه چويرديلر .

پوسته‌خانه قپوسى اوكنده محمود بك مطبعه‌سى مديرى احسان افندى طوريور ايدى . مخصوصاً اورايه كلمش اولمه‌سى محتمل اولديغندن آشنالق ايتدم . كذا كوپريده بزم حصار امامنه آشنالق ايتدم . بشكطاش قره‌غول خانه‌سى اوكنده حاضرلق آثارينى كورمش ايكن كورمه‌مزلكه كلدم . ييلديز قپوجيلرى عزيز برمسافرى قبول ايدر

كبى ديزلمشلر ايدى . عادت قديمه م وجهله انلره ده سلام ويردم . طوغريجه باش كاتبك يانينه كيردم (٢ اغستوس سنه ١٣١٣ ، جمعه ايرتسى ساعت يدى بچوق) .

باش كاتب قپويه قدر استقبال ايتدى . يوزى متبسم ايدى .

بن — بك افندى حضرتلرى . احمد پاشانك حقمده نه يولده معروضاتده بولنديغنى بيله مم . كندوسنه امضالى ومهرلى بركاغد ويرمش ايدم . معلوماتم « آنى عرض ايتدم » ديمه سندن عبارتدر . هرحالده اوكاغدده عرض ايتديكم وجهله مقام خلافته قارشو ترضيه ويرمك مقصديله بوراية كلوب عرض تسليميت ايديورم .

احمد پاشا عفوم لاقيرديسنى آچديغى وقت بن كندمى قباحتلى طانيمورم كه انى قبول ايده بيله يم ديمش ايدم . اوندن بشقه اويولده برشى ايشتمدم و ايستمه مدم . بوكون دخى جداً قباحتلى ايسه م مجازاة كورمكه حاضر اولديغمى عرض ايله باب معدلت همايونه التجا ايتمش بولنيورم . بوجهته دقت بيورمكزى رجا ايدرم . چونكه پادشاهه فضله برشى عرض ايده جك اولورسه كز نتيجه سى ايو اولمز .

كيدن باش كاتب برساعت قدر ايچريده قالدى . بن دخى باش كتابت اوطه سنك پنجره سى اوكنده اوطوردم . كتيردكلرى سيغاره لردن برايكيسنى ايچدم . قهوه يى ايچديكم صره ده اوزاقدن « ايچيور به ! » صداسنى ايشتدم .

باقدم كه اوتورديغم كوشه پنجره سى ، صوفه قپوسى واسطه سيله ، صوفه نك طوغرامه جاملرينى كوريور . طوغرامه نك آرقه سندن ايسه برچوق كيمسه لر طوريور ايدى . كورمه مزلكه كلوب استيفمى بوزمدم .

بو ایشده یالکز فکر انانیتمه خدمت ایتمك قصدنده دکلدم. برمقصدك، برفکر واملاك حاملی صفت ومأموریتیله مقام عالیده اثبات وجود ایتمکده اولدیغم ذهابمه بناءً ممکن مرتبه حسن تأثیر حاصل ایتمك اوزره چالیشدم .

کلان باش کاتب بشوش وملتفت ایدی . سلام والتفات شاهانه‌یی تبلیغ ایتدی . واقع حالك «فرط صداقتم وبعض حرکات شاهانه‌نك یاکلش تلقی اولنمسندن ایلری کلمش» اولدیغنه قناعت شاهانه حاصل اولدیغنی و«اسکیسندن دها مقبول اصدقادن معدودن» بولنه‌جغمی علاوه ایتدی . عفودن بحث ایتمدی . «اوه کیدوب استراحت ایتسونلر، یقینده کوروشورز» بیوردیلر دیدی .

«استانبوله وصولنده طوغریجه باش کتابت دائره‌سنه کیتسون کندوسی همان حضور، قبول بیوریله‌جقدر» عباره‌سی احمد پاشایه تبلیغ اولنان اراده سنیه‌ده محرر ایدی. حضوره چیقمغه حاضر اولدیغم کبی چیقمه‌منی بلکه ترجیح ایدردم . لکن اراده ایله قرارده مشهود اولان بوخلف ، آتی اعتباریله ، فال خیر عد ایتدم . مع مافیه هیچ برشی بللی ایتمکسزین وداعلاشوب چیقدم .

بشکطاش اسکله‌سنده قایغه بندم . حصاره طوغری حرکت ایتدم . ارناؤدکوی آقندیسنده یدکده کیدن برمعونه‌نك ایچی قپه‌رق بزم قایغك اوزرینه دوشمه‌سندن طولایی بیوك بر قضا کچیردم که آزقالدی بتون جهانی ییلدیزی اتهامه سوق ایتمك اوزره اوراده قضاء قعردریایه کیدییوردم .

بوسببدن اوله‌رق روم ایلی طرفنی طوتدیره‌مدق ، وانی کوی آنافورینه دوشدك . قندیللی بورنی وساحلی وکوکصو اوکی طریقیله

کویه واصل اولدم . بزم یالی اسکله‌سی هب بیلدك وسودك انسانلرله طولمش ایدی . کیمی کوله‌رك، کیمی ده‌اغلایه‌رق بکا منتظر اولیورلر ایدی .

— ٩ —

دیپلوماتلق مسابقه‌سی

ایرتسی کونی عائله نامنه اوله‌رق یازلمش بر عریضهٔ شکرانیه‌یی تقدیم ایتمك اوزره قائمم برادرم ثابت افندی ایله‌اوغلم ییلدیزه کیتمشلر ایدی . عریضه همان تقدیم اولندیغی کبی ارادهٔ جوابیه‌یی تبلیغ ایتمك اوزره کیدیش مدیری حاجی محمود افندی باش کاتبه ترفیق بیورلمشدر. ارادهٔ جوابیه‌ایسه پادشاه طرفندن ماضی‌یه قطعی صورتده پرده چکدیکنی وبنم الك مقتدر ومعتبر اصدقا میاننده موقع مخصوص طوته‌جغمی وبناءً علیه عائله‌نك هیچ بر مراق واندیشه‌سنه محل ومناسب اوله‌میه‌جغنی مبین ایدی .

ینه او کون (اقدام) صاحبی جودت بك مخصوصاً نزدمه کوندرلمش ایدی . بزده هنوز وجودی اولمیان (انترویه‌و) اصولی بو وجهله با امر عالی احداث اولنیور ایدی . بالذات پادشاه مستثنا اولمق اوزره هیچ بر کیمسه اینه کچمش وقوعاتدن بحث ایتمه‌مکه‌ اسنسا قرار ویرمشم ، ایکن جودت بکی رد ایتمدم. ظن غالبم ضبط ایده‌جکی افکارك نشرینه مساعده اولنمیه‌جغنه حکم ایتدیریور ایدی . بونکله برابر لسانك اداب مملکتی اوقشامق ایله برابر اورته‌لغه تأثیر ایده‌جك صورتده ادارهٔ کلام ایتدم .

ایکی کون صوکره کمال حیرتله افاده‌مك (اقدام)ده نشر اولندیغنی

کوردم. شبهه‌سز ییلدیزده جمله‌لرك ظاهری ملایمتنه آلدانیله‌رق حکمت باطنه‌سنی تفریق ایده‌مه‌مشلر! تکرار ایدییورم که نشر اولنمیه‌جغندن امین اولدیغم قپالیجه بر آلای ایدی . ضمناً تجاوز ومداخله ایدی . بزم مطبوعاتده بوکبی ملاقاتلر انجق بعض حکمدارلره واعاظم رجاله عائد اوله‌رق کورلمش شیلردندر . صدر اعظملرك بیله بزده محروم بولندقلری بوشرف اورته‌لغی تعجب واهمیته غرق ایتمش اوله‌جقدی . بکله‌مدکلری نتایجندن اورکه‌رك تعمیرینه قیام ایده‌جکلری وبو تعمیردن ازچوق بنم ضرره اوغرایه‌جغم درکار ایدی . بونکله برابر عودته‌نی سوق ایدن اسباب اساسیه اعتباریله نعمت غیر مأموله شکلنی المش اولان بوحالدن پك ممنون قالدم .

(معلومات) غزته‌سنده نظیف سروری طرفندن یازیلوب طاهرك امضاسی التنده نشر اولنان تهدید آمیز بند تدابیر تعمیریه‌لرینك ظاهریسی اولدی . ایکی کون آره ایله نشر اولنان (اقدام) و (معلومات) بندلرینك ضدیت مندرجاتنه وبوغزته‌لردن ایکیسنك‌ده سانسوره تابع بولنملرینه نظراً بوبابده کی حکومتك اظهار ایتدیکی اطرادسزلق پك جالب دقت ایدی .

(معلوماته) جرأت کارانه برجواب یازمغه طاورانمش ایکن برمطالعه اوزرینه واز کچدم . مطالعه‌م دخی شو ایدی : (اقدامده) کوریلان ملاقاتم فرقهٔ مخالفه‌نك مرخصی بولنان بنم اهمیت ذاتیه‌م اعتباریله پك بیوك تأثیر حاصل ایتمش ایدی. (معلوماتك) تجاوزی ایسه اهمیتمه خلل کتیرمه‌مکله برابر یالکز ییلدیزك بکا اولان حرص وخصومتنك باقی اولدیغنی اظهار ایدییور ایدی. مطلوب ده بوایدی. شخص اعتباریله ییلدیزك منفوری اولیوردم . فرقه‌نك مرخصی صفتیله حرمته مجبور اولمش

کورینور ایدی . بن اورته‌لقده کزدکچه‌ازجمله‌حالا خصومت‌وعداوت بسله‌مکده اولدیغی بحق فرض اولنان ییلدیزك کویا بکا قارشـو عاجز بولندیغی ذهابنه محل براقیور ایدی . بوقدر پارلاق موفقیتی بن‌تصور ایتمکه بیله جسارت ایتمه‌مش‌ایدم .

دولتلردن تأمینات قطعیه الدیغم ذهابی بوندن تولد ایتمشدر .

خطانك بیوکلکنی تدریجاً اکلامغه باشلامش اولان غزته‌لر مثلا ملاقاتمی یاکاش ترجمه ایتدیره‌رك قارشـو غزته‌لریله اجنبی مخبرلرینـه ویرمك کبی بیاغی دولابلری ارتکاب ایتـدیلر . خارجـده علیهمده برتأثیر موقت استحصالنه موفق اولدیلر . لکن داخلده‌کی حسن تأثیر قارشوسنده خارجك دیدی قودیسی اهمیتسز قالیور ایدی .

ملاقاتك باشـنده‌کی « یالکز امور داخلیه سـببیله بنم اوروپایه کیتـدیکمه ذاهب اولنلر آلدانمشـلردر . » عباره‌سـنده‌کی « یالکز » سوزنی حذف ایتدیلر . امور داخلیه‌سببیله اوروپایه کیتدیکمه ذاهب اولنلر » دیه‌رك ترجمه ایتدیرمشلر ایدی که بن اونی سویله‌مك خفتنده بولندیغم حالده‌بیله کندولرنجه تجویز اولنه‌میه‌جق مسخره‌لق اولمقدن خالی قالمز . سـائر تحریفـات دخی بوقبیلدن ایدی .

ابتـدا (معـلوماتك) بندنی کورمه‌مزلکه کلدم . نه معـامله‌ده بولنه‌جقلرینه انتظار ایتـدم . حتی غزته‌لرده کوریلان عفو عمـومی حوادثنی بهانه ایدوب تشکر ایچون ییلدیزه کیتدیکم حالده باش کاتبه برشی سویله‌مدم وبرشی بللی ایتمدم . بنم اورایه کلدیکمی خـبر المش اولان پادشاهمز کامل بکی کتابته کوندرمش ایدی . فصـیلدی ایله اراده‌ یی تبلیغ ایتدیکی صره‌ده کامل بك دفعاتله « معلومات » و« طاهر »

سوزلرینی تلفظ ایتدی . باش کاتب دخی مدافعه طوریله کامل بکه برشی سویلدی . کامل ایچری‌یه کیتدی . بن دخی قالقوب کیتمکه طاورانجه باش کاتب بنم کلدیکمی عرض ایتدیکندن بحثله اراده چیقنجه‌یه قدر بکله‌مه‌می رجا ایتدی . برمدت صوکره کامل ینه کلدی وینه‌باش کاتبك قولاغنه برشیلر سویلدکدن صوکره کیتدی . افندمزك ممنونیتی ایله سلام شاهانه‌سنك تبلیغ اولندیغنی باش کاتب اکلاتدی . بن کیتمکه طاوراندیغم صره‌ده دیدی که .

تحسین بك — بك افندی ، دیون عمومیه‌ده ایکن معاش عالیکز نه‌قدر ایدی ؟

بن — قومیسرك مقدار معاشی دستورده محرردر . لکن بونی سوأل بیورمقدن مقصد عالیلری نه‌در .

تحسین بك — بلکه افندمز سزه معاش ویرمك ایسترده بکا اسکی معاشکزك مقدارینی صورار .

بن — معاش مأموریتلره باغلیدر . بنده‌کز ایسه کچن کون عرض ایتدیکم وجهله نوبت خدمتی صاومش ودنیادن چکلمش برآدم بولندیغم ایچون مأموریت متصور اوله‌مز . مأموریتسز معاش ایچون ایسه مناسبت اوله‌مز .

تحسین بك — کچنمك ده لازمدر . افندمز سزك ثروته مالك اولمدیغکزی بیلیورلر .

بن — اه رزاق عالمدر . البت بکاده برلقمه اکمکی قسمت ایده‌جکدر . باقیکز بك افندی حضرتلری ، پادشاهك احسانی بزده نعمت عظما بیلنه‌رك اوپوب باشه قونیلور . بونك مناسبتنی بلکه اك چوق تقدیر ایدنلردن بری‌ده بنده‌کزم . لکن شمدیکی حال

وموقعم احسان شاهانه‌یی اوپوب باشه قویمقدن شویله طورسون ، حتی اساساً قبول ایتمکدن بیله قطعیاً منع ایدر. بونك ایچون احسانی رد واعاده ایتمك كبی اغیر بر حركته بنی مجبور ایتمه‌مكزی صورت مخصوصه‌ده رجا ایدرم .

استقبالمی طاغستانه عودت ایتمکله ، یاخود دمیر یول وبانقه كبی خصوصی اداره‌لردن برینه مناسب بر مأموریت ایله كیرمكله تأمین ایتمکدن بشقه بر تصورم یوقدر . بونك غیری برشی ایچون اصرار بیورلماسنی توصیه‌ایدرم . چونكه بیهوده یره یورولورسكز .

بش اون كون سس چیقمدی . بر كون قائم برادرم ییلدیزه جلب اولنه‌رق كندوسنك وهمشیره‌سنك خاص بندكان دولت اولادی بولندقلرندن یالكز بنم دكل ، انلركده راحت ومعیشتلرینی تأمین ایتمکدن افندمزك متلذذ اوله‌جغندن بحثله ایكی یوز لیرالق بانقنوت تسلیم ایدر و « بو پاره مراد بكك عائله‌سنه مخصوصدر . ینه بومقدارده وبوصورتده اوله‌رق منتظماً ویریله‌جكدر » دیر .

قائم برادرم تردد ایدنجه « مراد بك بوپاره‌یی علمیله وقلمیله هروقت قزانه بیلور . بعض احواله بناءً بز كندوسنی یازی یازمقدن منع ایتمش اولیورز. بو پاره انك تضميناتی دیمكدر » دیر .

احمد پاشا اوروپادن عودت ایدنجه بوندن طولانی شكایت ایده‌رك برنتیجه ویرلمسنی طلب ایتدم . طلبمده (قونتره‌قسه‌ویلده) كندوسنه سویله‌دیكم شوافاده‌مه مستند ایدی : « پاشا، حیاتم ایچون برشی دیمم ، لكن ناموسمك محافظه‌سنی سزك شرف وناموسكزه توديع ایدیورم » .

شو پاره ماده‌سنده ناموسمه تعرض اولدیغنی ادعا ایله اصرار

ایتدم . طاغستانه کیتمکه مساعده ایتمدیلر . دمیریول قومپانیه‌لری بانقه‌جه و رژی‌جه بر مأموریت آرایوب بولمه‌مه مانع اولدیلر. نهایت برخیلی مخالفتلر ومناقشه‌لردن صوکره شورای دولت مأموریتی تقرر ایتدی . بودخی رضامك خلافنده اوله‌رق واقع اولدی .

اصلاحات اجراسی مسئله‌سی وتصوری ییلدیز سراینده موجود و اورته‌لقده متواتر ایدی . احمد پاشانك اووقتکی امید وادعاسی‌ده بو مرکزده ایدی . بك اوغلی محافلنه مخصوص دیدی قودیلره نظراً اصلاحاتی مذاکره ایده‌جك قومیسیونه بنم ریاستم بیله مصمم ایمش . بن بونلره اوقدر اعتماد ایده‌مدم . یالکز عفو عمومی ایله مطبوعات نظام نامه‌سنه و قونترول هیئتنه منتظر ایدم .

عفوعمومی‌یه جداً منتظردم. چونکه الی بایراقلی عاصی برغزته‌نك محرر ومرتبی بولنان بن استانبول سوقاقلرنده بلا پروا کزیوردم . بلکه مندرجاتنك درجهٔ شدتنی بیله بیلمیه‌رك نصلسه (میزان) ی النه المش بولنمه‌سندن طولایی محکوماً زندانلرده بر طاقم معصوملر ابقا ایدلمکده ایدی. بوحالك دوامی کبی منطقسزلغه بزم مدیراموزلری بیله مستعد عد ایده‌مه‌مکده مضر ایدم.

بونی دفعاتله احمد پاشایه اکلاتدم . حکومتك شانی نامنه اوله‌رق عجله ایتمه‌لرینی توصیه ایتدم. پاشانك پك زیاده چالشدیغنی بیلیوردم . بردفعه‌سنده اراده‌یی آلوب باب‌عالی‌یه تبلیغ ایتدیرمکه موفق اولدیغنی بیله واقع اولمشدر . لکن اراده، عفواولنه‌جق مکتب چوجقلرینك تحصیلدن محروم قالمه‌ملری مطلوب عالی اولدیغندن بحثله، بونلرك همان صنفلرینه قبول ایدلمه‌سی علاوه‌سنی محتوی ایدی . مکاتب عمومیه ناظری ذکی پاشا گویا برکره فساده قاریشمش بو «مضر عنصر» مکتبه

تکرار داخل اولنجه « تمیز » اولانلری ده بولاشدیرر وارتق فسادك اوکی آلنه‌مز ادعاسیله عرض معذرت ایتمش ویلدیزك ادعاسنه کوره معذرتنی استعفا تهدیدینه قدر واردرمشدر. ذکی پاشانك کندولکندن بوکستاخلغه قدر واره‌جغنه اینانانلر بولندی ایسه‌ده بن انلردن دکلدم .

اشبو ظاهری چوجقلقلر ایله برابر اساس مصلحت یلدیزجه « روزنامهٔ مذاکرات » اولمقدن خالی قالمامش ایدی . عفو عمومینك باشنه کلان « قضا » دن اول وصوکره اصلاحات موعوده‌نك دردست تذکر واجرا اولندیغی حقنده‌کی تأمینات توالی ایده‌کلیردی . تأخره سبب اوله‌رق کوستریلان اسباب میاننده الك چوق ایلری‌یه سوریلان ترحاله‌طرفنده بولنان عسکرك مملکته‌اعاده‌اولنمسنه انتظارلزومی‌ایدی.

کویا « عفو عمومی ایله سربستی اعطاسی غلیان افکاری طبیعی موجب اوله‌جق ایمش. غلیان افکار صره‌سنده‌ایسه سلاح آلتنده‌کلیتلی ردیفلر بولنمق محذوردن سالم دکلمش . برکره انلر مملکتلرینه کیدوب یرلشسونلر ، ارتق برمانع قالمیه‌جق» ایمش .

مسئله‌نك کنهی بونك نه‌رتبه اخلاصی محتوی اولمه‌سنده دکلدر . بزم ایله تماس واقع اولدقجه بو بحثی بسله‌مك لزومنی کندولرینك ده حس ایتمه‌لرنده‌در .

تاریخه‌معلومات اولمق اوزره اوصره‌ده‌کی یلدیز طاقنك احوال روحانیه‌سی تصویره شایسته‌در .

احمد جلال‌الدین پاشادن بشقه باش کاتب تحسین پاشا ، راغب پاشا ، حاجی علی پاشا ، قدری بك ، امین بك ، بکر بك ،. عارف بك . . . قیزلر اغاسی ، ممدوح پاشا ، رفعت پاشا ، خارجیه ناظری توفیق پاشا ، سرعسکر رضاپاشا اصلاحات اجراسی لزومنی کیمی‌یالکز ایما ، کیمی‌ده اظهار وادعا ایتمکدن چکنمیورلر ایدی .

عزت پاشا ، ابوالهدی افندی ، صانسار محمود افندی ، فهیم پاشا ، صقاللی محمد ، طاهر پاشا ، رضوان پاشا ، زکی پاشا ، شیخ الاسلام . . . بالعکس اصلاحات و مساعداتك بشقه درلو مهالکی تولید ایده جکنی علناً ادعا ایدیورلر ایدی .

بالجمله استبداد تلویثاتنده اوك آیاق اولان بابا اوغل ، یعنی لطفی اغا ایله اوغلی فائق بیطرف ایدیلر . چونکه بتون وارلقلریله استبداده طرفدار بولندقلری حالده تحسین پاشا سببیله سس چیقاره میورلر ایدی .

برده تحسین پاشا و سائره نك میل حریتلرینه اهمیت ویرمکه گلمز . چونکه افق احاطه لری ییلدیز قپوسندن طیشاری یه وارهمز ایدی . عزت پاشایه قارشو گیتمك دوشونجه سی خارجنده برشی اولسه بیله ذکره دکمسه گرکدر .

سرایك نفوذلی ارکانندن اولدیغی حالده قطعیاً بیطرف بولنانلردن بریده اثوابجی عصمت بك ایدی . او بیچاره هیچ بر وقتده اویله قاریشیق ایشلره مداخله ایتمز ایدی .

پادشاه هانکی طرفه مائل اولدیغنی بر معتاد بللی ایتمه مکه چالیشیور ایدی . لکن هر وقت اولدیغی کبی کتمه موفق اوله میوردی . چونکه سیاسه علایمی بولنان احسانلر عزت پاشا طاقمنه اصابت ایدیور ایدی . سنه سی گچدی ، ترحاله عسکری مملکتلرینه گیتدی . وسیلهٔ تأخیر غائب اولدی ، بشقه عذر بوله مدیلر . لاقیردیسی کسلدی . بونکله برابر بزی دوشورمك اوزره صقاللیلرك دولابلرینه میدان آچلدی .

بونلرك معرفتلرندن یقامی قورتارمغه موفق اولیشم بر لطف مخصوص خدادر . لکن حقیقتی تام سویله مك اوزره شونیده علاوه

ایتملی‌یم : فعلاً ثابت اولدیغی اوزره احمد پاشادن صوکره فهیم پاشا ، قدری بك ، بکر بك ، قیزلراغاسی کیزلیجه خیرخواه اولوب بر صورتله فائده‌لری طوقونمشدر . تحسین پاشا دخی قصداً ضرر ایراثنه تشبث ایتمه‌مش اولسه کرکدر .

اصلاحات موعوده‌نك اجرا اولنه‌مغندن آرتق امیدمی کسنجه برکون مابینه کیتدم . طاغستانه چکلمك خصوصنده مصر اولدیغمی بیان وایجاب ایدن مساعده‌نك اعطاسی ایچون لازم کلان معروضاتده بولنمه‌سنی باش کاتبدن رجا ایتدم . بونی سویله‌دیکم صره‌ده دخی دیدم که

بن — نم بو اصرارمی افندمز یاکلش بر جهته عطف بیورمه‌سونلر . بعض مواعیدك هنوز اجرا اولنمه‌مسندن طولایی احتمالدرکه بنده‌کز هرکسدن زیاده متأثرم . لکن انلرك وبال ومسئولیتلری دنیاجه وآخرتجه پادشاهمز افندمزه منحصراً راجعدر . تأخرلرندن طولایی آرتق بکا طوقنور جهتلری قالمامشدر .

عرض اولنان بوافادهٔ کنائیه حقیله تقدیر اولنه‌رق مغبر اولدقلرینه برعلامت کوره‌مدم .

اندن صوکره مناسبت دوشدکجه وعد وتعهدلرنده نکوللرینی یوزلرینه چارپمق ، اشبو تجاوزه قارشو سکوت ایله‌اوکلرینه باقدقلرینی کورمك کبی عقیم بر ترضیهٔ وجدانیه‌دن بشقه جدی برثمره حاصل اوله‌مدی .

*
* *

شخصمه قارشو اتخاذ اولنان یلدیز پولتیقه‌سنده بنی فکر ومسلك مخصوصمدن شریان ایدرك قطاره قاتمق اوزره قصد خفی حس ایتدم

ایدی . بوبابده کندمدن پك امین اولدیغم ایچون کورمه‌مزلکه کله‌رك مجادله اجرا ایتمکده ذوق آرادم .

ابتدا مدار معیشت ضمننده بنم مراجعتلریمه انتظار ایتدیلر . انی کورمیه‌جکلرینی احمد پاشادن اوکرنجه « افندمزه حسن خدمت لزومی » کبی ایمالره صاپدیلر . بوخدمتك نه‌کبی بر خدمت اوله‌جغنی اکلامق ایچون بیوك درایته احتیاج یوقدی . چونکه دها ایلك هنکامده نیشلی محمودبکك ترجمهٔ حالی تبلیغات شاهانه میاننده نقل اولنه‌رق چراغان سرایی وقعه‌سنك الك فعال محرکارندن بولندیغی حالده الده‌ایدیلنجه خالصانه بتون قباحتلرینی ورفقاسنی‌طاقمیله بیلدرمکه تردد کوسترمدیکی ایچون نزد شاهانه‌ده پك‌مقبول اولمش ، وقرنانك سرافرازلری میاننه کچمش ، دائما التفاتی جالب بولنمش ، وفاتنده صوکره بیله نزد همایونده ذکرجمیلی تذکار اولنورمش ، حتی بالذات طرف شاهانه‌دن مولودده روحنه دعا ایدیله‌کلدیکی بیله اولورمش .

بونی « سن دخی اویله یاپارسه‌ك پك مقبول اولورسك » دن بشقه معناسی یوقدی . عینی حکایه‌نك چوروك صولی احمد بکه ، ده اکرام‌ایتدکلرینی بالمناسبه اوکرنمش ایدم .

هرنه‌وقت بوبابده باش کاتبدن بر سوز ایشدیرسه‌م تبسم ایله

— مع‌التأسف اوباب فیض بنم ایچون مسدوددر . افندمز « بن ماضی‌یه قطعیاً پرده چکدم » اراده‌سیله امتثال ایتمك اوزره بکا برمثال عالی فرمان بیورمشلر ، مع‌التأسف کچمشی اونوتمغه مجبورم . بودخی بنم کبی برمورخ ایچون بیوك بر فداکارلق عد اولنه‌بیلیر . دیمك ایله اکتفاایدردم .

شورای دولته مأمور اولدقدن صوکره باش کاتبك « افندمز خدمت و غیرتکزه منتظردرلر » جمله‌سنه جواباً .

— بونده بریاکلشلق اولملق لازم ، چونکه بتون آمرلرم اوته‌دن برو بنم خدمتمك نقصانندن دکل ، فضله‌سندن بیزار اولوب شکایت ایدرلر ایدی . بونك ایچون ارزو و ادارهٔ شاهانه‌یی یاکلش تلقی ایتمش اوللی سکز .

ذاتاً عجزه‌دن بولنان باش کاتب بوکبی مقابله‌لره قارشو جواب بوله‌مز ، سکوت ایدر ایدی . بنم ده بوحالی خوشمه کیدر ، تکررندن قاچنمزدم .

حضوره قبول اولنمقلغمده دخی بشقه برمعنا و بشقه بر مقصد متصور اولمسه کرکدر . فقط حضورده ایکن طرف شاهانه‌دن اویله برشیئه انتظار ایتدیکنی اوفاق بر ایما ایله اولسون بللی ایتمدیکنی تسلیم ایدرم . یالکز اوچ کون صوکره احمد پاشانك :

— حضورده افندمزه سز برشی سویله‌مه‌مش سکنز .

دیمسی اوزرینه آیلرجه مدتدن برو بریکمش اولان صافره بوشاندی !

اوت . اوروپایه، احمد پاشایه کلان جواب: عودتم کونی طوغری حضوره قبول اولنه‌جغمی « تبشیر » ایدیور ایدی .

کلدیکم کونی سلام ایله برابر « یالیده استراحت ایتسون ، بوکونلرده حضوره قبول ایده‌جکم » بیوریورلر دینلدی .

ایلك اوچ آی ظرفنده دفعاتله مابینه چاغیرلدم . ساعتلرجه باش کاتبله حسبحال ایتدم . برچوق « نیشلی محمود بك » یمله‌مه‌لرینی ایشتدیکم حالده ایشتمه‌مزلکه کلدم .

اقشام اولنجه بر رعذر بهانه ایله حضوره چیقمقلغم تأخر ایدرایدی.

اشبو اویونك بتون غوامضنی ایلك کوندن برو تماميله احاطه ایتمش ایدم . لکن ایتمه‌مش کبی طاوراندم . ظاهراً « صافيانه » باش کاتبك افاده‌لرینی تلقی ایدرك اکا کوره جوابلر ایله انی شاشیرتمق اویونه دوام ایتدم . « هنوز قوامه کلمه‌دیکمه » حکم اولنور ، حضور مسئله‌سی تأخر ایدر ایدی .

بو ایشه احمد پاشانك قارشدیغی یوقدی . یالکز بر ایکی دفعه شکایت طریقیله دکل ، آلای طریقیله باش کاتبك بیهوده زحمتلرندن بحث ایتدم ، نم ایچون کوزل اکلنجه اولدیغنی کتم ایتمدم . حتی « پادشاهك تحت تعهدنده ، احمد پاشانك تحت تکفلنده بولنان اوچ ماده‌ٔ معلومه‌نك موقع اجرایه قونمزدن اول حضوره چیقمقلغمده معنا اوله‌میه‌جغنی » ده علاوه ایتدم . چونکه انلرك قبولندن صوکره چیقمقلغمده عرض شکران کبی معنا ومناسبت اوله‌جق ایدی . حال بوکه قبولدن اول اولورسه احمد پاشا واسطه‌سیله پادشاه طرفندن تعهد اولنان شروطده پادشاهك خلف ایتمه‌سندن بحثله شکایت ایتمك زمیننده بشقه منطقه موافق بر زمين بولنه‌میه‌جغنی ایلری‌یه سوردم .

بونده‌کی مقصد خفیم دخی اکلامه‌مزلغه کلدیکم اصل مقصدلرندن صرف نظرله بیهوده یورولمه‌ملرینی ایما ایتمك ایدی .

ظن ایتمم که حضوره چیقدیغم صره‌ده « مطلوب اولان قوامه » کلدیکمه حکم ایدلمش اولسون .

قبول فوق‌العاده اوله‌رق نازکانه ایدی . بکا عائد اولان خطاب عالی پك توجهکارانه ایدی . زبده‌سی : کرك صداقت وغیرتم وکرك استعداد ووقوفم اعتباریله خدمت دولتده پك بیوك موقع طوتلمقلغم مسلم ایمش ، بعض احوال وحرکاتی سؤتفسیر ایتمشم ؛ یاخود پادشاهك

معلوماتی خارجنده اوله‌رق واقع اولان « تهدید » لره فضله اهمیت ویرمشم ، بوندن طولانی اندیشه واوروپایه چکلمك ایله خطا ایتمشم، بونی یاپدیغم حالده همان اوکونلرده مناصب عالیهٔ دولتك برینه تعیینم نزدهمایونده مقرر ایمش ، بوکونده اوقرار بوزلمامش ایمش . . .

خطابده‌کی میل مشهود تلاش واندیشه‌م ایله حرکت واقعه‌می « حسن » تأویل ایتمك جهتنه معطوف ایدی .

بونك ایچون بونك اصلی اولمدیغنی ، مأموریتمك صوك آلتی آینده مأمورین موظفه‌دن بولندیغمدن طولانی پك زیاده اضطراب چکدیکمی، ذاتاً وقتیله غزته نشرینه ویردیکم قرارکده احوالك فنا مجراده جریانی حسبیله مأمورین رسمیه سلکندن چیقمق فکر ومقصدینه مبتنی اولدیغنی ، دیون عمومیه قومیسرلکنی ترك ایله تکرار (میزان) ی چیقارمغه بونك ایچون تشبث ایتدیکمی ، اوروپایه دخی نه بر اندیشه‌یه، نه ده تشویق والقایه مغلوباً کیتمه‌یوب داخلده کندولرینی ارشاد ایتمك اوزره ممکن اولانی ایفا ایتدکدن صوکره مجرد انی اکمال ایده‌بیلمك اوزره بیله‌رك وبرچوق ملاحظاتدن صوکره قرار ویره‌رك کیتدیکمی ، حاصلی بروظیفهٔ صداقتکارانه ووطن پرورانه سوقندن بشقه برسبب بولنمدیغنی . . . ایضاح ایتدم .

بونك ایکی جهتله خوشنه کیتمیه‌جکنی بیله‌رك یاپدم . مطلوبم‌ده حاصل اولدی. نزاکت معامله‌یه خلل کلمدی ایسه‌ده جانی صیقلدیغی پك اشکار ایدی .

اویله یا ! حرکتمك مسؤلیتی یا تشویق ویا اندیشه ایله تأویل اولنسه بنی تلطیفاً بیوجك برمأموریته تعیین ایده‌بیله‌جك . اویله بر مأموریته کیرنجه ماضی‌یی رد ایتمش اوله‌جغم ، حریت ومشروطیت

طریقندن نکول ایتمش کورونه‌جکم . ظاهراً اولسون « توبه کارلر » صره‌سنه کچه‌جکم . بن ایسه کلکه قرار ویردیکم صره‌ده بونلری بر بر دوشونمش ، قطعی قراری ویرمش ایدم .

قرار دخی شو ایدی : وعد اجرا اولنورسه (میزان) ی چیقارمق ، مأموریت قبول ایتمه‌مك .

وعدلر نقصان اوله‌رق اجرا اولنور ، یاخود هیچ اجرا اولنمزسه طاغستانه عودت ایتمك اوزره اصرار ایتمك . فائده‌سی اولمه‌یجه خصوصی مأموریت بولمق (بانقه ، دمیریول اداره‌لری ، رژی ، دیون عمومیه‌نك اداره جهتی) . اکر رسمی مأموریت ایچون اصرار واقع اولور ، ردی‌ده ممکن اولمزسه شورای دولت اعضالغنه ، یاخود بر متصرفلغه موافقت ایتمك .

چونکه بونلر علی الاکثر منکوبلره ویرلمکده‌در .

بونك ایچون اویولده ادارهٔ کلام ایتدم ، بنی « املایه کتیرمك اوزره » امید براقدم .

(قونتره‌قسه‌ویل) مقاوله‌سی حقنده‌کی افاده‌سی مبهم ایدی . وعد وتعهددن بحث اولنمدی . یالکز « ایجاب ایدن اصلاحاتك دردست » بولندیغی ویقینده موقع اجرایه قونه‌جغی ذکر اولندی .

بن دخی نام همایونه واقع اولان وعد قانون دیمك اولدیغندن حصوله کله‌جکنه شك ایتمك قباحت عد ایده‌جکمی عرض ایتدم .

صوکره‌دن اکلاشلدیغی اوزره عفو عمومی ذکی وعزت پاشالرك انتریقه‌لرینه قربان اولدی . قونترول مجلسی شورای دولت (ملکیه دائره‌سی) شکلنه کیردی . واقعا مذکور دائره‌نك نظام نامه‌سی ارباب النه کچوب حقیله موقع تطبیقه قونلمش اولسه برنوع قونترول شکلنی الهبیله‌جك

ایدی . لکن رئیس تعلیمات مخصوصه آلدیغی کبی اعضای دخی حسابلی اوله‌رق نصب اولندی .

مطبوعات سربستیسی بوسبتون اونودلدی .

والحاصل حضورده ایکن وقتیله کوردیکم پادشاهده، فضله ویا نقصان اوله‌رق بر فرق کوره‌مدم . حالبوکه بتون آمال وطن پرورانه‌م اوکوره‌جکم فرقه مربوط ومتوجه ایدی . انجق حضوردن چیقارکن کندمده چوق فرق کوردم . چونکه برنجی دفعه‌ده حسیات شکرانیه ایله مالامال اولان قلبم بوسفر یالکز اوحسلردن محروم اولمقده بیله قالمدی ، حزن ومأیوسیت ایله طوب طولی ایدی .

*
* *

حضورده حاصل اولان سؤ تاثیر طبیعی اوله‌رق سرایجه چابوجاق معلوم اولدی . احمد پاشایه سرایت ایتدی. احمد پاشا ایسه بنم پادشاهه خوش کورونمه‌مده علاقه‌دار ایدی. بشقه برشی ایچون اولماسه‌بیله کندی مسئولیت ذاتیه‌سی ایچون ایسته‌مسی طبیعی ایدی.

حضور ایشی مطلوبنه توافق ایتمه‌نجه جانی صیقلدی . بوش بولنه‌رق مذکور خطابی آغزندن قاچیردی .

بو ایسه آرتق کاسه‌یی طاشتمش اولدی !

اوتوردیغم صندالیه‌دن بر الکتریك جریانه معروض اولمش کبی فرلادم . همان کندیمه مالك دکلدم، دیه بیلورم . بر قاچ آدیم اتدقدن صوکره احمد پاشانك قارشوسنه کلوب طوردم . محجوبیت آثارندن خالی اولمیان مراق ایله یوزمه باقیوردی .

بن — اوت پاشا افندمز ! برشی سویله‌مدم . چونکه سزك اونوتدیغکز ، لکن بنم الآن خاطرمده اولان قافقاسیه آدابنجه

دوشکونلره قارشو سلاح استعمال ایدیله‌مز . حضوره کیرنجه ایلك اول سویلنمه‌سی ایجاب ایدن سوزك پادشاه وخلیفه نامنه اوله‌رق (قونتره‌قسه‌ویلده) ارتکاب اولنمش اولان ساخته‌کارلغی ایضاح ایله مسببنی ارائه ایتمك اولدیغی خاطرمه کلدی . لکن ... لکن .. انك مرتکبنه قارشو اجدادمزك تعلیماتی دائره‌سنده بردرس عبرت ویرمك جهتنی دها مناسب کوردم ده سکوت ایتدم . خطا ایتدیکمی ادعا ایدرسه‌کز تعمیر قصوره همان حاضرم .

احمد پاشا کبی کبرلی واونوزلی بر آدمه شولاقیردینك وبالخاصه طرز افاده‌نك اجرا ایده‌جکی تأثیر معلومدر .

فقط طوغریسی احمد پاشانك موقعی خصومتی داعی اوله‌جق برموقع دکلدی ، مرحمتی جالب ایدی . چونکه اساساً احمد پاشا خالص اولدیغی کبی بادشاه دخی ابتدا خالص ایدی . بونك ایچون احمد پاشا نزد همایونده مقبوله لجه‌رك ییلدیزجه « صاحب زمان » اولمش، عزت ، تحسین وسائر پاشا واغالرك پابوجلری اتلمش ایدی . برطرفدن کارندن محروم قالمقدن احتراز ایدن سفیر منیر بك ، دیکر طرفدن ییلدیز طاقمی احمد پاشایی پادشاهك کوزلرندن دوشورمکی اقصای امل اتخاذ ایتمشلردی . بزمکیلرك‌ده منیرك تشویقیله وعدلرینك خلافنده اوله‌رق نشریاته باشلامه‌لری انلره کوره سلاح تشکیل ایدیور ایدی .

باب عالی‌یه تبلیغ ایدلمش ایکن عفو عمومینك کری قالمه‌سی قسماً اشبو انتریقه‌یه قربان اولدیغی کبی پادشاهك اصلاحاته اولان میل مشهودی دخی ازاله ایدلدی .

احمد پاشانك قوناغی سائر امثالندن مستثنا اوله‌رق دائما غلبه‌لك

اولوردی. هرنوع مسافرلردن بشقه « عودت » ایتمش کنجلردن برقاچ کشی اکسیك اولمزدی : بشقه‌یرده تلفظی جائز اولمیان سوزلر اوراده علی العاده تعاطی اولنوب کیدر ایدی . بو دخی اوته‌دن برو احمد پاشانك التزام ایتدیکی بر حالدر .

حال بوکه یالکز بنم وبالذات احمد پاشانك بیلدیکمز اوچ کشی دائمی صورتده قوناقده موجود ایدی‌که هر آقشام ایکیسی طاهر پاشایه ، بری‌ده فهیم پاشایه جورناللرینی ویریرلر ایدی .

احمد پاشانك خصوصی اولان آیلغی کسلمش ، برقاچ دفعه پادشاهك تکدیرینه دکل ، سرزنشنه اوغرامش ایدی .

بنم مذکور خطابم ایشته بو صره‌لرده واقع اولمشدی .

احمد پاشا سسنی چیقارمدی . لکن پك زیاده متأثر اولدی ....

بر خیلی مدت قوناغنه اوغرامدم . آغیرجه خسته اولدیغنی خبر آلنجه استفساره کیتمك طریقیله مناسبات تجدد ایتدی. لکن اسکیسی کبی اوله‌مدی . پك سیره‌ك کوروشوردك .

*
* *

بوندن صوکره‌کی سیاسی حیاتم شورای دولت مالیه دائره‌سی اعضالغنه انحصار ایتمشدر . یعنی هرکسك نظر تدقیق وتفتیشی آلتنده کچمشدر. مذکور اعضالغه کلنجه‌سجلات رسمیه میدانده‌در .

سرای همایونله بوندن صوکره‌کی مناسباتم ایسه رمضانده بر کره افطاره کیتمك (اراده‌لی ایدی) ایام رسمیهٔ معلومه‌ده یا باش کاتبه ویا باش ماپینجی‌یه اوغرایوب برر قهوه ایچمك ، آیدن آیه ویرله‌سی اراده‌لی اولان معاشلردن بش آلتی آیلق تداخلی بریکنجه باش کاتبه

بالواسطه و یا بلاواسطه بیان حال ایله مالیه‌یه امر آلمق امورندن عبارت ایدی .

پادشاه آوروپاده‌کی ومصرده‌کی نشریاتمدن طولایی بکا پك کوجنك ایدی . عودتمدن صوکره حضورده ، یالکز کندی نامنه حرکت ایتمه‌یوب آمال ملیه‌نك مدعیسی ومقاوله‌ٔ واقعه‌ده‌کی امضانك صاحبی اولدیغمی دوشونه‌رك افاده‌مده تمکین ومتانت کوزه‌تمش ایدم . بالخاصه بالاده بیان ایتدیکم وجهله آوروپایه کیمسه‌نك تشویق والقاسی ایله ، یاخود قورقو واحتراز اوزرینه کیتمیوب مجرد سوق حمیتله ومقدس وظیفه‌نك ایفاسی مقصدیله کیتدیکمی سویله‌مه‌م سؤتأثیر حاصل ایتمش ایدی . حتی موثوقاً خبر آلدیغمه کوره بن چیقدقدن صوکره اوطه‌یه کیرنلره ایلك سویله‌دیکی سوز

— مقام خلافت وسلطنت نامنه سوز ویرمه‌مش اولسیدم خنزیری کندی الله پارچه پارچه ایده‌جکدم تهدیدی اولمشدر !

بوتقدیرده بنم ایچون « مقبوله لچمك » امیدی یوقدی . بوحالده هرنوع تشبثده معنا یوق دیمکدی . لکن سؤظنلر معنا ومنطق آرامزلر . یکدیکرندن غریب تواترلر میدان بولدی . بونلرك بر قسمی خلقجه اختلاطی منع ایتمك مقصدیله ییلدیز طاقمی طرفندن قصداً نشر اولنمش ایدی . قسم دیکری‌ده احمد رضا بکك همتیله واقع اولمشیدی .

بوحالده بتون عمرمی وقف ایتدیکم اصول مشورت ومشروطیت احداثندن ، یعنی سلامت لیمانته مع عائله وصول میسر اولدقدن صوکره « مقبوله لچمك اوزره استبدادك اعاده‌سنی تصمیم ایتمك » کبی قرق انبارلرك هزیانلری طوفانته هدف اولمه‌مه آرتق سز بروصف ومناسبت بولمغه چالشیکز !

شو رذالت غزته‌لرك معلوم اولان طرفه آیواز لقلری اثری ایدی. چونکه استبدادك محصولی اولمق حسبیله مسلك ومقصد ذاتیلری مفقود اولدیغندن طرفك برینه « بنده » اولمقسزین نفس آله‌مزلر.

غریبی‌ده بعض کندولرینی بیلور ذاتلر عذر اوله‌رق — نه یاپه‌یم؟ هپ غزته‌لر بردن یازنجه ایناندم!

جوابنی ویرمه‌لریدر. لکن « او غزته‌لرك اوچ هفته مقدم یازدقلری ایله شمدیکی یازدقلری بربرینك ضدکاملیدر، هانکیسنه طوغری دیه‌جکسز » ! سؤالنه جواب بوله‌مازلردی.

مع التأسف بزده کوتولکه، اسناده ایناممق علتی موجوددر. بلکه کمالات علمیه سایه‌سنده ایلروده شو مهلك علتدن قورتوله‌بیلورز.

طاغستانه کیتمکه، یاخود رژی‌ایله دمیریول اداره‌لرندن برینه کیرمکه مساعده ایتمیوب شورای دولته تعیین ایتمك امرنده‌کی اصرارك حکمتی معلوم ایدی. ظن ایدیورلر ایدی‌که رسمی دائره‌لری استیلا ایدن تبصبص دریاسنه بن‌ده‌خی بولاشوب ملوث اولورم، نظردن دوشرم. چونکه اك‌زیاده قورقدقلری شی خلقك توجهی ایدی. ارقه‌مده‌کی خفیه‌لر، حقمده‌کی درلو اسنادلر هپ بو مقصوده مستند ایدی.

لکن شورایه تعیینمده الداندیلر. پشیمان اولدقلرینك آثارینی چابوق کوردم. بش‌بیك غروش معاشمه ضم سوء نیت اثری ایدی. سببنی سؤال ایدن بکا ویردکلری جواب شو ایدی:

— عودت ایدنلره موقع سابقلرینه لااقل معادل بر موقع ویرلمك مطلوب عالیدر. سزك اسکی معاشکز یوز اون لیرا ایدی. او مقداره ابلاغ ایتمك ارزوسنه منحصر بر حرکتدر.

حقمده یلدیزدن مخصوصاً نشر اولنان اسنادلرك خلقجه اپیجه اعتمادی داعی اولدیغی بعض احوالدن اکلاشیلیوردی .

ازجمله برکون شورای دولتده سعدالدین پاشایه احسان بیوریلان برمحلول ماده‌سنده «علینك مالنی غصباً ولی‌یه ویرمك ایچون اراده‌نك کافی اوله‌میه‌جغی» بیانیله مخالفت ایتمش وبوکبی رذالتلرك قپولرده طولاشدیرلمه‌سی اك بسیط ادابه منافی اولدیغنی ادعا ایلمش ایدم . تنفس اوطه‌سنه کیتمك اوزره اوطه‌دن چیقدیغم صره‌ده صدراعظم رفعت پاشانك قاینی نیازی بکك شو :

— اللهدن قورقمه‌دن شو آدمك علیهنده نصل افترا ایتمکه قیدقلرینه شاشارم ....

سوزلرینی ایشتمش ایدم . بالمناسبه واقع اولان سؤاله جواباً کویا عودتمده اوروپاده کیلر ایله مخابره ایدنلرك لیسته‌سنی ویره‌رك کندیمی عفو ایتدیردیکمك انتشار ایتدیکنی سویله‌دی .

بو اسناد انقلابك ایلك کونلری (صباح) ستونلرنده دخی کورلمش ایدی . لکن بنم جوابم ایله مذکور لیسته موجبنجه توقیف اولندیغی ادعا ایدنك بولنمه‌مسی مذکور اسنادی اعتباردن دوشوردی .

شورای دولتده‌کی حرکات وسکناتم حسن ظنی غائب ایتدیره‌جکی یرده اعاده‌یه سبب اولیوردی . بو ایسه چته‌نك جانلرینی صیقیور ایدی . برآره‌لق طشره‌یه متصرفلق ایله کوندرمك ایسته‌دیلر .

— والیلکك نه قباحتی وارکه ویرمیورسکز ؟ سؤاله برابر کندی اختیارمله استانبول قپوسندن طیشاری چیقمیه‌جغمی ، طشره‌یه جبراً کوندریلرسه آنجق حبسخانه‌ده طوته‌بیله‌جکلرینی بیان ایتدم .

ذاتاً ریاست امور آوروپایه قاچاجغمدن احترازاً طشره‌یه اعزامدن صرف نظر ایتمش ایدی .

خفیه جورناللری ابتدالری بنی ایجه بیزار ایتمش ایدی . لکن ویردیکم جوابلر ایشلرینه کلمدی ، سوأللر سیرلدی .

یالکز ایکیسنی ذکر ایده‌جکم . برینی نمونه مقامنده ذکر ایدیورم. دیکری ایسه آرتق یقامی اللرینه ویره‌جکمه قناعت کامله‌لریله ترتیب اولنمش ایکن یالکز بتون معهود « سوز » آلنمه‌سیله نتیجه‌لنمش اولدیغندن ذکری دکر .

کونك برنده سر خفیه قدری بك یالی‌یه کلیر . قوینوندن برکاغد چیقارر . چاملیجه‌ده آلتونی زاده کوشکلرینك برنده خفی اجتماع اولمش ، بن دخی حاضر ایمشم . برشیلر اوقونمش ، رملر دوکولمش ، بیلمم نه کبی جمله‌لر چیقمش ، اوجمله‌لر ابجد حسابیله غالبا (١٣١٥) ایدیور ایمش ، بیوك بر ذاتك حیات وسلامتی بحثی وسنهٔ حاضره‌یی کوسترن بو رقم جالب مراق ، حائز اهمیت ایمش . بونده‌کی مدخلمك درجه‌سنی رسماً بندن صورلمق ایجاب ایتمش ایمش »

سسمی چیقارمقسزین قاًقدم ، قدری بکك قولتوغنه کیردم. ذاتاً مملکت ایله افندیسنك نیك وبدی ایچون یورکی تترر بر غیرتلیدر ، سورم . سسنی چیقارمقسزین موافقت ایتدی . اوتوردیغمز یرده ایده‌جکمز لاقیردینك ایشیدیله‌جکنه ذاهب اولدی ، امین بر یره کیتدیکمزه حکم ایتدی .

اوطه‌دن صوفه‌یه ، صوفه‌دن باغچه‌یه چیقدق . مارت ایدی ، سمبللرك اك کوزل اوله‌رق آچدیغی صره ایدی . سمبل تارلاسنك اوکنه قدر کتوردم ، کمال جدیت ایله

— شو بیاض یوکسکه (لاتور دوورن) دیرلر ، یانندەکی بیوك قویو مائی‌یه (لئوپولد) ، شو ابرولی پنبه‌یه (سارا برنار) ، بریکی یوکسك بنبه‌یه (وولتر) نامنی ویرمشلر . لکن شو (وولتر) اسمنك حفظنی ذات‌عالیکزه توصیه ایده‌رم . چونکه بیلدیزجه مقبول اولمسه کرکدر . . . شوکتلو افندمزه مخصوصاً عرض احترام ایدرم . سنبل صوغانلرینك حفظی ، دیکمه زمانی ، خرجك ترکیبی وساژه حقنده ایسته‌دکاری قدر معلومات ویره‌بیلیرم . چونکه سایهٔ شاهانه‌لرنده بتون غیرتمی باغچوانلغه حصر ایتمش بولنیورم . اویله رمللر ، ابجد حسابلری ایچون بورایه‌قدر زحمت بیورمیوب ازجمله ابوالهدی افندی‌یه سؤال بیورمش اولسه‌لر دها واسع ومقنع جواب آله‌بیلیرلرایدی .

قدری بك بیله قهقهه‌دن کندینی ضبط ایده‌مدی . کیفیتی عیناً نقل‌ایتمش . تداخلده‌کی معاشلرمك اعطاسی اراده‌سنی داعی اولمشدر .

بوکبی اهمیتسز جورناللر کار ایتمه‌نجه اهمیتلیجه بردولاب قورمغه قرار ویرمشلر . صقاللی محمد ، خارجیه کاتبی نوری ، دقتور (ب —) متفقاً ایشه کیریشمشلر .

ذاتاً کلدیکم کوندن برو آرقه‌مده بر قومیسر ایله ایکی حیدود « توبه‌کاری » اوله‌رق اوچ خفیه اکسیك دکلدی . ماهیه مصرفلری اوچ بیکدن بش بیکه بالغ اولورمش .

خفیه‌لردن راسم فهیم پاشانك امریله معهود ایتالیان قیزی قتل ایتدیکنی ، عذر مقامنده سرد ایدیله‌جك بر بهانه بولمق شرطیله نی‌ده یوق ایتمکه موفق اولنجه بیوك مکافاته نائل ایدیله‌رك مملکتنه کوندریله‌جکنی سرخوشلق حالنده اناطولی حصاری قهوه خانه‌سنده سویله‌مك درجه‌سنه وارمش ایدی .

هر کون هر کیجه درلو دشمنلکلره هدف اولوردم . الك عادی حرکات ومعاملاتمه درلو فسادلر قاریشدیریله‌رق جورناللر ترتیب ایدیلیر . الك صوکره ماهرانه چویرلمش بر دولاب دخی کار ایتمه‌ینجه بندن « سوز آله‌رق » بردها جورنال مناسبتیله دعوت ایتمدیلر . لکن خفیه‌لرك تعقیباتی دائما باقی وصیقی ایدی .

او « سوزه » وسیله اولان جورنالی بر تفصیل نقل ایده‌یم .

عودتمك ایرتسی سنه‌سی یازین تبدیل هوا ضمننده فنار یولنده بر کوشکه نقل ایتمش ایدم .

بر کون ترندن اینديکم صرده‌ده تلاش ایله کلان بزم وکیل خرجه راست کلدم . کریمه‌م بردن بره بایلمش . حکیم آرامغه چیقمش ایمش . موقف مأمورینه مراجعت ایتدم . جوارده حکیم اولوب اولمدیغنی صوردم . پك یقننده (ب . . .) اقامت ایتدیکنی خبر ویردیلر .

شاید احتراز ایدرسه کلدیکی وقت خانه‌دن طیشاریه چیقاجغمی بیان ایله همان کلمه‌سنی رجا ایتدیردم . کلدی . بر رچته یازدی . کیتدی .

پك طبیعی ، زیانسز بر حال دکلمی ؟ کوریکزده باقیکز !

برقاچ کون صوکره ییلدیزدن جلب اولندم . باش کاتبدن بشقه اوطه‌ده صقاللی ایله شیفره کاتبی ده حاضر ایدیلر .

کویا بن برایکی دقیقه خسته چوجغمك یاننده قالمش اولان دوقتوره پادشاهك علیهنده ترتیب ایتمکده اولدیغم سوء قصدك بتون پلانلرینی نقل ایتمشم . جورناله زمین اوله‌رق کویا پادشاه ایله بنم آره‌مزده کچمش برسردن (یعنی حضورده ایکن کچمش برحالدن) بحث اولنمش . او سرك بنم طرفمدن فاش اولنمدیغنی ذکره حاجت یوقدر .

دوقتورك بزم خانه‌یه كلدیكنی خارجیه كاتبی نوری بك خبرالمش . سرایه كیدوب بن حضورده ایكن پرده آرقه‌سنده بو نیان صقاللیدن اوسری الده ایتمش . بونك اوزرینه جورنالی ترتیب ایتمشلر .

جورنالی مطالعه ایدن بندن باش كاتب صوردی كه

تحسین بك — حقكزده بك چوق جورناللر كلدیكی حالده افندمز انلره اهمیت ویرمیورلردی . لكن بونك ایچنده انجق شوكتلو افندمز ایله سزك اره‌كزده كچمش برسر موجود اولدیغی ایچون اهمیت ویرمه‌مك ارتق الدن كله‌یور بیوریورلر . برده دیورلركه اعدامه محكوم بر آدم اولدیغی حالده بن كندوسنی عفو ایتدم . بیوك بیوك نعمتلره غرق ایتمكه راضی ایكن كندیسنك قبول ایتمه‌مسی اوزرینه اجرا اولنمدی . بو قدر توجه شاهانه‌مه قارشو كندولرینك علیهنده بولنمق، حیاتلرینه سؤ قصد ایتمك كبی نانكورلكی نصل اولیورده وجداننه صیغدیره‌بیلیور ؟ بوكا جواب ایستیورلر .

بن — اولادمك بایغینلیغی صره‌سنده علی‌العجله جلب اولنمش ، نهایت ایكی دقیقه خانه‌ده قالوب كیتمش اولان یبانجی بر آدمه چوجغنك خسته‌لكندن بشقه برشیدن بحث ایتمك احتمالی ، وظائف ابوته پادشاهمز افندمز صیغدیریله بیله‌جكنی اكر تسلیم ایدرلر ایسه، شو جورنالك محتوی اولدیغی اسناداتی شویله طورسون ، دنیاده نه قدر جنایتلر وارسه جمله‌سنی ارتكاب ایتدیكمی اقرار ایله مسؤلیتی اوزریمه آلمغه حاضر اولدیغمی جواباً عرض ایدرم. فضله اوله‌رق بوكبی بسیط بهتانلرك عرضنه پادشاهمزك مخاطب ، بالخاصه پادشاهمز طرفندن بوبابده ایضاحات اعطاسنه‌ده بنم هدف اولدیغمه آیروجه بیان تأسف ایلرم .

بر مدت آغیر بر سکونت حاصل اولدی. نه‌دن صوکره باش‌کاتب «سز اوتوریکز» دیه‌رك ایچری‌یه کیتدی. یارم ساعت صوکره کلدی.

تحسین بك — افندمز سلام بیوردیلر. بونك یالان اولدیغنی ذاتاً بیلیورلر ایمش. سزی بوکون جلب ایتمکدن مقصد همایونلری بشقه ایمش. حقکزده بك چوق جورناللر ویریلیور. واقعا بوده طبیعی برحالدر دییورلر. چونکه بعض کچمش حاللره باقه‌رق خلق افندمزی سزه قارشو دشمن ظن ایدیورلر. افندمز بیوریورلرکه بن کندوسنه دشمن دکلم، فضله اوله‌رق هرکسك سوزندن زیاده کندی سوزینه اعتماد ایدرم. بکا بوکبی فساد ایشلری ایله مشغول اولمیه‌جغنه سوز ویرسون. بن تماميله اعتماد ایدرم. بوندن صوکره کندیسی حقنده ویریله‌جك کاغدلری ییرتوب آتارم. هم کندوسی راحت ایدر، همده بن اوغراشمقدن قورتلمش اولورم بیوریورلر.

بن — مشغول بولندیغم وبولنه‌جغم شیلر پك بسیط ومحدوددر. کندی‌خانه‌مك، باغچه‌مك ایشلری، شورای دولته‌محول رسمی‌اوراق ایله مشغولیت، بوراده چیقان غزته‌لردن بشقه (تان، ماتن، اندپاندانس بلژ) غزته‌لرندن هرحالده برینك قرائتی ـ ایشته بوقدر. بوندن بشقه خانه‌مه کلان مسافری قبول ایدرم. دعوت ایتمم. واپورده، یولده، قپوده سلام ویروب لاقیردی ایدنه جواب ویررم. طالب اولمم. ایجاب ایدرسه حکیم جلب ایدرم. ایسترلرایسه طبیب اولمق شرطیله مابین اطباسندن برینی تعیین ایتسه‌لر ممنون اولورم.

اکرشومحدود مشغولیتمدن بشقه برشیئه قاریشمدیغم حالده‌قاریشمیه

جغمه آیروجه سوز ایستیورلر ایسه انی شرف وناموسمه بنا ایده‌رك ویریورم .

بو دفعه کی لاقیردی باش باشه اوله‌رق تعاطی اولندی .

صقاللی ایله بیقلینك بوندن خبرلری اولمدی . تحسین پاشانك پادشاه نزدنده‌کی قیمتی اولا ً - امرقولی اولمق وثانیاً - کتوم بولنمقدن عبارتدر .

دمنکی آرقه‌داشلرینه بوندن معلومات ویرمه‌سندن طولایی بشقه شیلر اولدی .

جورناللر مرتب ایدی . صقاللی نتیجه‌لنمه‌سنده علاقه‌دار ایدی . بنم توقیفمه انتظار ایدرایکن چیقوب کیتدیکمه تعجب ایتمش . قیزمش . جورنالنی تقویه ایتمکه قرار ویرمش .

اوغلمك خواجه‌سی فائق بکی برکون سوقاقده یقالتمش . اشبو فائق بك علی سعاوینك برادر زاده‌سی ایدی . عالم ، فاضل لسان اشنا ایدی . لکن علی سعاوینك نامی وار . جمعیتده دیکیش طوتدیره‌مز . سفالتدن سفالته ، آچلقدن عشرته دوشه‌رك پریشان برحالده عاقبت میملانمش اولان بزم لیمانمزه التجا ایتمش ایدی .

ایشته صقاللی اشبو فائق بکی یقالتمش . ریختمده‌کی اوطه‌سنه کتورتمش . امرینه حرفیاً اطاعت ایتمدیکی حالده درحال اوراده بوغدیروب کیجه دکزه آتدیره‌جغنی مصحف شریفه النی باصه‌رق (امان یارب ! نه‌تضاد ، نه‌مسخره‌لق !) سویله‌مش .

فائق قورقمش ، بایلمش ، آییلمش ... عاقبت موافقت ایتمش .

لکن صقاللی بونی کافی کورمه‌مش . فائق بکك قولی قول مجرددر . (ب ...)ك قولی بیله کافی کلدی .

بونك ایچون صقاللی بزم خانه‌ده کیملر ایله کندوسنك کوروشوب فضله الفت ایتدیکنی صورمش.

طاغستانلی برخالد بك واردی. روسیه‌دن کلوب سنه‌لرجه مدت بزده اوتورمش، برآره‌لق قوندوقتوز اوله‌رق نافعه خدمتنه کیرمش، اوروپاده بولندیغمز صره‌ده آیدین ولایتنده استخدام ایدلمش. عودتمدن صوکره عزل ایدیله‌رك ینه بزده یرلشمش ایدی.

فائق ایشته اك زیاده شو خالد ایله کوروشدیکنی سویلر. فائق واسطه‌سیله خالد جلب اولنور. عینی معامله، عینی تهدید، عینی تکلیف. خالد روسجه بیلوب ترکجه‌یازی یازمق بیلمدیکنی سویلر. روسجه حروفاتله یازمه‌سنی امر ایدرلر. صقاللینك کاتبی سویلر، خالد یازار. فائق ایله خالدی اوکیجه غلطه‌ده اوتلك برنده تحت محافظه‌ده طوتارلر. ایرتسی کونی مشهور «قائم پدر» البوس بك ایله دیکر بری کلیرلر. البوس بك خالدك یازدیغنی اوقور، کاتب ترکچه حرفاتله یازار.

شوعجیب دولابك محصولی هم فائقه، هم‌ده خالده امضالتدقدن صوکره صقاللی، البوس بك، کاتبلری هپ تصدیقاً شرح ویررلر. تقدیم ایدرلر. نتایجندن اوقدر امین ایمشلر که صقاللی ایش بتدکدن صوکره مکافات ایدلمك اوزره ایکیسنی‌ده بکله‌تیر.

چونکه ملعنتلرینك مآلی شو ایدی.

دوقتور (ب . . .) بزه کلدیکی وقتده کویا خالد ایله فائق بزم سلاملق اوطه‌سنده ایمشلر. انك اوزرنده‌کی حرم اوطه‌سنده دوقتور ایله قونوشدیغمزی تماماً ایشتمشلر. ایشتدکلری ایسه تماماً نوری بك طرفندن تسطیر اولنان برنجی جورنال محتویاتنك عینی!

حال بوکه بز دوقتور ایله سلاملق اوطه‌سنك اوستنده دکل ، انك عکسی طرفنده‌کی یمك اوطه‌سنك اوزرنده ایدك . اولاقیردیلردن هیچ برینك خاطریمه بیله کلمدیکی‌ده جبا .

بونی الان پادشاهدن جواب چیقمز . صقاللیلر ، صقالسزلر هپ حیرتده قالیرلر ! حال بوکه پادشاه بونك‌ده افترا اولدیغنی طبیعی بیلیور ایدی .

فائق وقعه‌دن بش آلتی آی صوکره بونی بکا حکایه ایتمش ایدی. مبالغه‌یه حمل ایتدم .

لکن بودفعه، اعلان حریتدن استفاده ایله تسکین وجدان ایتمك آرزوسنه دوشمش اولان خالد بك روسجه مکتوب یازمش، اوزون اوزادی‌یه وقعه‌یی حکایه ایتمش .

کندوسی ارکلی معدن اوجاقلرنده مستخدمدر . فائقی اتهام ایتمك ایسته‌یور . لکن مسئله‌نك یالکز برقسمنی بیلدیکی ایچون آلدانیور.

هپ امر وترتیب ایله صقاللینك ایشی اولدیغی میدانده‌در . لطف حق و برآزده جرأتکارانه تجاوزم سایه‌سنده بودولابدن دخی کندومزی قورتارمغه موفق اولدق .

غریبی شوکه بزم هرآن مجادله ومجاهده ایله اوغراشدیغمز بوصره‌لرده صقاللیلر ایله بیقلیلرك امر واشارتلرینه مطیع آلت شر وفساد اولان برآلای « یلقوانلر » بوکون ارباب حمیت کسیلوب بزم کبی « حمیتسز»لرك اسمنی استغفارسز آغزلرینه آله‌میورلر . بویولده برحسبحال صره‌سنده محبلردن بری دیدی که :

— طبیعی دکلمی یا ! الفتدن انسان چابوق واز کچه‌مز . نامکزی

استغفار ایله ذکر ایده‌رك ایشه باشلامشلر، الفت قدیمه‌لری خاطری ایچون دوام ایدیورلر. یالکز قبله‌یی دکشدیرمشلر. اول جنوبه متوجه ایدیلر، شمدی برآز غربه دونمکله اکتفا ایدیورلر. ایشده قولایلق وار.

حقیقت حالده دخی اوزریمزه عمومی هجومده اك یوکسك چیقان سسلر استبداد دورینك اك مبتذل ایوازلرینك آغزلرندن چیقمش ایدی.

شو دوقتور وقعه‌سنی افشا ایتمك نیتنده دکلدم. چونکه «روزنامه» یه کیرمش اولان یادکارلرك یادکارلقلرینی تعداد ایتمك جهتنه کیدرسه‌ك اثری اوچ مثلی بیوتمش اولورز.

فضله اوله‌رق شخصیات ایله اوغراشمقدن پك متأذی اولورم. مجبور ایدلمه‌نجه قاچینیرم.

درسعادت انتخاباتی کونی پارسه‌کیدن بر محبمی تشییع ایچون سرکه‌جی‌یه کیتمش ایدم. دیدیکم دوقتور اوراده تصادف ایدنجه عزیز بر بیلدك کبی یانمه‌کلوب النی اوزاتمق جرأتنده بولندی. تشییع ایتدیکم ذاتك خاطری ایچون رنك ویرمدم. لکن هروقت دیپلوماتلق ایده بیله‌جکمدن امین اولمدیغم ایچون کندوسنه و امثالنه اخطار اولمق اوزره طوربه‌دن برینی چیقارمغه مجبور اولدم. بردها بکا ال اوزاتمسونلر. آشنالق ایتمه‌مك امکانی موجود اولدقجه التفاتلرندن بنی خلاص ایتسونلر. چاره‌سز اولنجه رسمی معامله‌دن فضله‌سنه کیتمه‌مك لطفنده بولنسونلر.

*
* *

برده قیشین اقامت ایده‌جکم خانه مسئله‌سی مسائل عظیمهٔ دولت صره‌سنه کچر ایدی .

قیشـك بوغاز ایچی صغوق ورطوبتـلی اولور . خستـه‌م وار . استانبولده برخانه کرالانیر، نقل ایتمـکه حاضرلانیرز .

برجورنال . اورتالق قاریشیر !

برنده « باب سرعسـکری‌یه یقین برخانه‌طوتلمه‌سی تهی» دکلمش، دیکرنده فلان جامع ، فلان مدرسه ، فلان مکتب ... فلان قره‌قول وارمش ، مخاطره‌دن سالم اوله‌مز ایمش .

تك استانبول طرفنده اوتورتمامق خاطری ایچون خزینهٔ خاصه بیله ضررلره صوقیلور . برتك مثالی نقل ایده‌یم :

بایزیدده ناظم پاشـانك قوناغنی طوتمق اوزره سـوز کسـدك . سرعسکر قپوسی و بایزید جامعی منـاسبتیله جائز اوله‌میـه‌جغنه حکم ایدلمش . تسهیل مصلحت ایچون بدلی خزینـهٔ خاصه‌دن ویریله‌رك قباطاش طرفنده برخانه‌استیجارینه اراده چیقمش. غریبی شوایدی‌که هپ کذرکاه پادشـاهی اوزرنده خانه طوتدیرمغه میـل و ارزولری مشهود ایدی !

اراده باش کتـابتدن مفروشـات مدیرلکـنه ویرلمش . اودخی اقربادن برینك نهایت قرق لیرایه قیشلغی کوج طوتیـله‌جق برخانه‌یه (٢٧٥) لیرا ویره‌رك طوتمش ، اناختاری علی‌العجله بزه کوندرمش .

خانه‌یی کوردم . حیرت ایتدم .

باش کاتبـه برتذکره یازدم . ایکی یوز یتمش لیرایه طـوتدقلری خانه‌ده بر اوقدرده اوسـته بکا ویردکلری حالده اوطوره‌مایه‌جغمی بیان ایتدم . سبب اوله‌رق خانه‌نك الو یریشلی اولمدیغنی، برده اوتوز

لیرالق برمالك بنم نامه اوله‌رق كلی مبلغه طوتلمق كبی ارتکاب دولابلرینه آلت اوله‌میه‌جغمی کوستردم .

او قیش قالدم . ایرتسی سنه آرتق ایلیشمزلر ظنیله استانبولده برخانه آرار ایکن ینه براقدیلر . نشان طاشنه قدر سوروکله‌دیلر .

برسنه‌اول رجا وتهدیدلره قولاق ویرمیه‌رك یره باتانده اوتورمغه اصرار ایتدم ایدی .

آرتق حصاره حصر اقامتده قرار بولمغه مجبور اولدق . خسته بولنان رفیقه‌مده شو پولتیقه دولابلرینه قربان اولدی .

بناءً علیه حریت دورینی بکنمه‌یوب استبدادی اعاده ایتمك اوزره قیامه حاضرلاندیغم حقنده‌كی غزته اسنادلرینه مناسب بروصفك تحریسنی بوحقایقی مطالعه ایده‌جك قارئلره ترك ایدرم .

اساساً مستبد اولسه‌م حریت پرور اولمه‌م ایچون شو حاللر كافی اولسه كركدر .

— ١٠ —

سلیم فارس افندی و احمد رضا بك

بنم استانبوله عودتم اوزرینه اوروپاده بولنان ارقداشلرمدن سلیم فارس افندی ایله احمد رضا بك علیهمده شدتلی نشریاته قویولدیلر . سلیم فارسك كی تأویل قبول ایده‌بیلیردی . احمد رضا بكك هجومی ایسه یوز یوزه ایكن افشاسنه جرأت ایده‌مدیكی كین وغرض اولدیغی ایچون جبانتدن بشقه بر تأویل قبول ایده‌مز ایدی .

اوت . سلیم فارس حمیت بیراغیله اورته‌یه چیقمامش ایدی . جریدهٔ حوادث والجوائب غزته‌لری مطبعه‌لری ایله برچوق كتابلرك

ضبط وغصبندن طولانی حکومتدن کلی تضمینات ایسته‌یوردی . مقصد حکومتی انی اعطایه مجبور ایتمکدی . دوزجه « شانتاژ » دنیلن بردولاب ایدی . احمد پاشا کبی « سفیر ومرخصلر » ه ابتدای امرده اومنتظر ایدی . کندوسنه اهمیت ویروب کیمسه یناشمه‌یجه طبیعی اوله‌رق قودورور ، صاغه صوله هجوم ایچون وسیله آراردی . اوکونلرده بن انظاری جلب ایتمش ایدم . یگانه اولان وسیله‌ده اوایدی.

احمد رضا بکك هجومنه اسباب بالعکس پك چوق وکندوسی اعتباریله پك مهم ایدی . فی‌الحقیقه احمد رضا بکك بتون طاتلی خلیالری بنم اوروپاده وبالخاصه پارسده ظهورم ایله برهوا اولمش ایدی. بنم ایله مسابقه‌یه چیقیشه‌میه‌جغنی بیلیر . بنم اولدیغم یرده ایکنجی درجه‌دن فضله‌یه وارەمیه‌جغنی‌ده آکلار . حال بوکه دولابی مطلقا برنجی موقعده بولنمق اوزره قورولمش ایدی .

ناموسلی اولان احمد رضا بك مع‌التأسف عاقل دکلدر . عاقل اولمدیغی ایچون کمال اخلاص ایله بکا بیان حال ایده‌جکی یرده ناموس قواعدینی آیاقلر آلتنه‌اله‌رق منافقانه تزویراته قویولدی . شو تزویراتی مصردن تکرار پارسه کلنجه‌یه قدر فرقلرینه وارمقسزین سکهٔ خالصه مقامنده قبول ایتمشدم . تزویرات اولدیغنی اکلاینجه فرقنه واردیغمی افشا ایتمکله برابر عدم تنزل آثارینی کوستردم . شفقت وعلو جناب کندوسنجه مجهولدر . بونك ایچون حرکتمی حسن تأویل ایده‌مدی . غرور ، عدم تنزل ، منافقلق ، جزویتلك کبی الك فنا اخلاق ایله تعریف ایتمك ایسته‌دی . حدینی بیلدیکی ایچون آچیقجه اوزریمه هجومه جسارت ایده‌مدی. لکن کینی بریکدیردکجه بریکدیردی. برطرفدن « او بزدن دکل » دیه‌رك احمد پاشانك کندوسنه یناشمه‌سی

باخصوص بنم بنجهٔ استبداده دوشوب مقابله‌دن ممنوع بولنمم اوزرینه میدان بولدی ، اغراض خزینه‌سنی بوشالتدی .

یوقسه (عودت) مده هجومی داعی بیاغیلق اولمدیغنی پك کوزل بیلیردی . فضله اوله‌رق بنم عودتمه بر نعمت غیر مأموله نظریله باقه‌رق درونا پك ممنون ومتشکر ایدی . چونکه اوکنده آت اویناته‌میه‌جق یکانه رقیبدن قورتلمش اولیوردی . بونك ایچون شکر ایده‌جکی یرده هجوم ایتمه‌سی فضله برجبلیتسزلکدن بشقه برشی دکلدی .

رضا بکك نشریات واسناداتنه قارشو استانبولدن ایکی دفعه جواب ویردم . برینی (تان) غزته‌سنه کوندرمش ایدم . « . . . حسیات وطن پرورانه وسلامت جویانه سوقیله عودت ایتدیکمی وبونك خارجنده‌کی اسنادلرك اسناددن بشقه اوله‌میه‌جغنی » سویله‌دم .

ییلدیزدن کلیتلی پاره آله‌رق اهانت ایتدیکمی مبین رضا بکك الفت ایتدیکی اسناده قارشو دخی آتیده‌کی عباره‌یی عینا یازمش ایدم .

« . . . پاره‌یه مقابل مسلکی فدا ایتمك بحثنه کلنجه یالکز احمد رضا بك مستثنا اولمق شرطیله اسکی ویکی ترکلرك ایچنده برکیمسه تصور ایده‌مم که بوبابده بنم ایله مسابقه‌یه کیریشه‌رك تفوق ایده‌بیلسون . . . . »

علیهمده بولنان احمدرضابکه بونی یازیشمك معناسی آشکار ایدی . بنجهٔ استبدادده بولندیغم واحمد رضا اسمنك تلفظی بیله جنایت عد اولندیغی حال وموقعده بونی اختیار ایده‌رك کندوسنه بردرس ادب دها ویرمك ایسته‌دم . لکن بویله اینجه « سینیر ضعفلری » نه التفاتی یوقدر . دها بدتر علیهمه هجوم ایتدی .

بو حال پارسده بولنان برقاچ «ضعیف سینیرلی کنجلرك» اعصابنی غلیانه کتیرەرك پارس سوقاقلرنده پولیسك مداخلەسنی داعی کچوك وقعەیه بیله سبب اولمشیدی .

اوصرەده پارسده اولوب بوکون دخی پك معروف احراردن ومحررین مقبولەدن اولان (ن . . .) بکك پارسدن یازدیغی مکتوبده «. . . . احمد رضا حالا خیانتده مصر .(ك . .) ك بوقدر عنوداسنی عنادك بوقدر (ك . . . .) نه سنی کورمدم . سزدن صوکره بو آدمه برکره دها مراجعتله فرانسزلر وارمنیلر قدر اولسون ترکلرك حسیات ملیەلرینی کوزتمسنی یالوارەرق رجا ایتدم . حریف اورالرده دکلدرکه

یالواردم التجا وتضرعلر ایلدم
اصلا تبدل ایتمدی کین وخصومتی . . .»

. . . . »

جملەلرینی یازمش ایدی .

وقتیله پك عزیز احبامدن اولان سزائی بك کبی بعض ذاتلرك بودفعه بکا قارشو اظهار خصومته قدر وارمەلری احمد رضا بکك آثاریدر . کیم بیلیر نه کبی ایجادلر ایله قاندرمشدر .

*
* *

رمضانك اون ایکنجی پنجشنبه کونی ساعت سکزده احمد رضا بك دیون عمومیەیه زکی بکه اوغرار ، یارم ساعت قدر قونوشور ، دردلشیر . بکا قارشو محبت کوسترر . از جمله (میزان) ی باشدن آشاغی‌یه قدر کمال دقتله اوقودیغنی ، بتمله وپروغرامم ایله‌هم افکار بولندیغنی ، حتی تك برکلمه مستثنا طوتلدیغی حالده او آنده بونی

امضاسیله تصدیقه حاضر بولندیغنی سویلر . استثنا ایدیلان اوکلمه‌یی‌ده کتم ایتمز :

مبعوثلرده منتخبلرجه آرانیله‌جق صفاتی تعداد ایتدیکم صره‌ده اللهدن قورقار معناسنه قوللانلمش اولان « متدین » سوزیدر . بتون (میزان) ده آنی قبول ایده‌میور ایمش .

بوندن فضله اوله‌رق کندوسنی مدحاً (میزان) ه یازلمق اوزره دها بسیط برالتماسده بولنور .

بونی بکا نقل ایدن زکی بکی جوابمله حیرتده براقدم . چونکه بونی بیوك برجمیله‌ٔ شخصیه اوله‌رق قبول ایتمش ایدی . بنایسه اوکونلرده علیهمده اوله‌رق بردولابك دوندیکندن رضا بکك مطلقا خبری اولدیغنی ادعا ایله جواب ویردم .

فی‌الحقیقه ایرتسی اقشام توقیفم و (میزان)ك تعطیلی واقع اوله‌رق زکی بکك حیرتنی بالایه چیقاردی .

بن حربیه نظارتنده موقوف ایکن احمد رضا بك ترنده زکی بکه راست کلیر ، مخصوصاً لاقیردی‌یه طوتار . بنم حقمده صدارتك اجرا ایتمکده اولدیغی غدرده جمعیتك صنعی اولمدیغنی آکلاتمق ایستر . بنم مذکور تخمینم ایله مسلح بولنان زکی بك اینانمغه تردد کوستر‌ر . آنی تأمین ایچون جمعیتك مذاکره‌سندن وضبطلرینك مآلندن بحثله قاندیرمغه چالیشیر .

زکی بك — بکی امابکم ، (شورای امت) کبی رسمی بر مروج افکارك « تدبیر مصیب » بندی میدانده طوروور ایکن خفی مذاکره‌کزك نه‌اهمیتی قالیر ؟

رضا بك — اونصل بند ؟ بنم اوندن خبرم یوق .

زکی — ایشته بوکوزل ! جمعیتك خفی سجلاتنه وارنجه‌یه قدر وقوفکز وار ، رسمی بیاناتندن خبریکز یوق . بونصل اولور ؟

*
* *

بن جنورایه چکلدیکم صره‌ده احمدرضابکك جمعیتدن وعثمانلیلقدن خارج بولندیغی اعلان اولنمش واحمد پاشا ایله مذاکره‌یه ادخال ایدلمه‌مش ایدی . کندوسی یناشمه‌مش ادعاسی طوغری دکلدر . دعوت اولنسه یناشوب یناشمه‌جغنی پکده بیله‌مم . لکن کندوسی ، ناظم بك ، سلیم فارس افندی عثمانلی کنجلری خارجنده براقلدیلر . بوکاده بن سبب دکلدم .

ذاتاً غزته‌لرك اعلانندن اول عثمانلیلق افقنده کندوسنه راست کله‌بیله‌جکمی تخمین ایده‌میوردم . چونکه مطلوب اولان انقلاب حصوله کلدیکی حالده استانبوله ابراز ایده‌بیله‌جك یوزه مالك اوله‌بیله‌جکنی تخمین ایده‌مزدم .

انقلابدن صوکره پرده دکشدی . یالکز عثمانلی اولمق ایله اکتفا ایتمدی . منفوری اولوب هروسیله‌دن بالاستفاده تحقیرایتدیکی اسلامیتی بیله باراغنه علاوه ایتمك درجه‌سنه واردی .

اغفال ایدلمش اولان مناسترلی اسماعیل افندی کبی بر فاضل رمضانده ، اباصوفیه جامعنده کرسیٔ خطابته چیقار ، احمد رضا بکك پارسده بیله بش وقت نمازینی ترك ایتمامش برمتدین مسلمان‌اولدیغنی اعلان ایدر . احمد رضا بکك بو مرتبه‌لره قدر تنزل ایتمه‌سی افندیٔ مشارالیه یوزندن کوجه کیتدی .

وقتیله پارسده کندوسنك حسیات اسلامیه‌یی تحقیر ایتمه‌سی بزم

اخوان طرفندن علیهنده سلاح تجاوز اتخاذ اولنمش ، بنم آرادیغم اتحاد واطراده مانع اولمقده بولنمش ایدی. بویله برصره‌ده ماهیت اصلیه‌سنه مبنی دکل ، مجرد کندوسنی امثال حرکاته سوق ایتمك مقصدی ایله تصلسه آز چوق اسلامیتی اوقشار اولان کندوسنك بربندی فقره‌سندن بحثله « بونجه‌سنه‌دن برو شیخ‌الاسلام بیله اسلامیته بوقدر کوزل بر خدمت ایفاسنه موفق اوله‌مامش » دیمش ایدم .

چوجغه حواله اولنان تشویق کارانه آفرینندن عبارت اولان تبریکمك (میزان) ه بودفعه نقل ایدلمه‌سنی کندوسی بالذات بندن التماس ایتدیکی کبی زکی بکه‌ده آبروحه رجا ایتمسی غفلت دریاسنده یوزدیکنی اظهار ایتدی. جمعیتك دائرهٔ نفوذی ، کندی حق وحدی هپ احاطه‌سندن خارج قالمش دیمکدی.

عثمانلیلق ومسلمانلغی وسیلهٔ استهزا اتخاذ ایدن کندوسنك عثمانلی ومسلمان وطن پرورلرك سرافرازی ، مبعوثلغه ، نظارت خارجیه‌یه، معارفه، مجلس ریاستنه نامزد اعلان اولنمه‌سی لیاقتنك فوقنده برنعمت ، برمکافات ملیه ایدی. بونك قدرنی تقدیر ایده‌مدی . حدینی تجاوز ایتدی .

کذا مشرف اولدیغمز دور حریتك زکاتی اوله‌رق اوروپادن عودتی مناسبتیله (میزان) ده کندوسنی مدح ایتمش ایدم . بونده‌کی کیزلی مقصدمی یاکلش تلقی ایتدی .

علی‌العموم اوروپالیلر کبی کندوسی دخی وقتیله دولتك بقا بوله‌بیله‌جکنی امید ایتمیور ایدی . حریت پرورلکی برنوع « صنعت » ومدار معیشت مقامنده اولوب یورکی دولت وملتك نیك وبدندن اصلا متأثر اولمز. انجق « صنعتنی » اجرا ایتمه‌سنه فرصت ووسیله‌دن فضله

اوله‌مز ایدی . عثمانلی اوله‌رق درسعادته کلمه‌سی دفترنده مقید دکلدی . بونك ایچون عودتی تبدل خیره دلیل عد ایتدم . اختلاافزی قیداً تبریکمی اجرا ایتمش ایدم .

انقلابك هر بر مأمولك فوقنده اوله‌رق وقوعی کندوسنی شاشیرتدی . عثمانلی و مسلمان اوله‌رق شرقك اصلاحی احتمالی افقده کوزوکدی . بتون امل ومقصدلری آلت اوست اولدی .

جدی وطن پرورلر کبی قوشه‌رق مملکتنه عودت ایتمکه مسارعت کوسترمدی .

هر نه ایسه عاقبت کلدی . کنجه بر اثر انسانیت اظهار ایله‌مك ایسته‌دم . کندوسی ماضیسنی اونوتدیره‌جق حرکاتده بولندقجه بن دخی ماضی‌یی پردهٔ مستوریت آلتنده طوته‌جغمی کندوسنه ایماءً اکلاتمق ایسته‌دم . (میزان) ده‌کی خوش آمدی مدحی بوندن ایدی . بونك حکمتنی‌ده احاطه ایده‌مدی . جمعیتك علیهمده بولندیغنه مبنی کندوسنه التجا ایدیورم ظن ایتدی . حال بوکه جمعیته کلوب کچیجی بر فورتنه‌دن فضله بر نظرله باقدیغم یوقدی .

مناسترلی خواجه افندی‌یی ایتدیکی کبی مسلمانلغنه (میزان) ی‌ده شاهد اتخاذ ایتمك راده‌سنده کندینی اونوتدی .

احمد رضا بك کندی قباحتلرینی بیلدیکی کبی ملت وطنه بتون وارلقلرینی فدا ایدن مجاهدلرك‌ده کیملر اولدیغنی بیلیردی . ملتی بوقدر جاهل ، افکار عمومیه‌یی بو رتبه غافل ظن ایتمز ایدی . صباح الدین بکك، علی حیدر بکك ، اسماعیل کمال بکك، یاخود بنم یکی دورده کولکه‌ده قاله بیله‌جکمزی خاطرینه بیله کلمز ایدی . حال

بو که بزم بارینه بیله جکمز طبقاتده کندی تنفسنه کافی هوانك بولنه میه جغنه قائل ایدی . بونك ایچون پارسدن کلمکه عجله ایتمدی .

واقعا صباح الدین بك لیاقتی وجهله استقبال ایدلدی . لکن آلت طرفی چیقمدی . حیدر مدحت بکه کیمسه باقمدی . اسماعیل کمال بکك علیهنده درلو حوادثلر انتشار ایتدی . رضا بکجه اك مهمی ایسه ایلك کوندن برو علیهمده شدتلی هجوملر واقع اولمه‌سی ایدی .

اوته‌دن برو باشلیجه بن کوزلرینه باتیوردم . قلبمی‌ده کندی قلبی کبی ظن ایتدیکی ایچون المه فرصت کچنجه فنالق ایده‌جکمه شبهه ایتمزدی . علیهمده‌کی هجوملر و ناظم بکك تأمیناتی کندوسنده یکی امیدلر اویاندیردی . (میزان)ك فقرهٔ مدحیه‌سی اندیشه‌لرینی دفع ایتدی . آمر مطلق صفتیله قومانده ایتمکی قوردی . جمعیتی مؤبد بیلدی .

وقتیله یازیلان چوجق اویونجاغنك (میزان) ده بودفعه تکرار ایدلمه‌سنی التماس ایتدی . ذاتاً پارسده ایکن کندی حرکات وسکناتنی مؤاخذه‌ده بشقه‌لر کبی ایلری‌یه کیتمه‌یوب امساك ایتدیکمی کورور ایدی . بودفعه‌کی جمیله‌لرمی کورونجه کندی لطفنه انتظاراً ماضی‌یی دفترمدن سیله‌جکمی ظن ایتمك خفتنه قدر واردی .

بونکله برابر شخصیات منفورم اولدیغی کبی صره‌سی دخی دکل ایدی . بونك ایچون بحث ایتمکه نیتم یوقدی . فقط کندوسی فعلاً مداخله ایله باشمه فلاکت حاضرلامق و بنی وطنمدن تبعید ایتدیرمك ارزوسنه دوشمك ایله برابر زکی بکه قارشو اظهار ایتدیکی مرائیلك اثارینه آلدانه‌جغمی فرض ایتمه‌سی آرتق قطعا اصلاح قبول ایتمز

محدودالفکر ومضر مخلوقلردن بولندیغنه، بولنه‌جغنه حکم ایتدیردی. فنالغی وطنه طوغریدن طوغری‌یه تأثیر ایده‌جك برحال و موقعه‌ده نائل اولمش بولنیور. بوحالده سکوت ایتمکدن حمیتسزلك چیقاجغنی حس ایتدم. مسئولیتدن احترازاً حقیقت حالی خلاصةً اولسون اورته‌یه قویمغه قرار ویردم.

«خلاصةً» دیدیکمه سبب دخی سلامت وطنه طوغریدن طوغری‌یدن تعلقلری اولمیان قصور وقباحتلرینی مسکوت براقدیغمدندر. بومکتومات ملیتی، اسلامیتی، مقامات محترمه‌یی تحقیر جهتنه عائددر. لکن خلقه قارشو مؤثر بولنان بوسلاحلر شخصیات تمغاسندن قورتاریله‌مز. اوایسه منفورمدر. مجبوریت قطعیه کورلمدکچه بحثنی تجویز ایده‌مم.

لکن رضابك عاقبت متنبه اوله‌مز، ینه اورته‌یی اغفاله دوام ایدرسه تابلویی اکمال ایتمك اوزره بکا معذرت ویرمش اوله‌جقدر. کندی مسئولیتی تحتنده اوله‌رق انلردن دخی بحث ایتمکه مجبور اولمش اوله‌جغم.

مورخ اوله‌نك برایولکی، یاخود برفنالغی واردر. اوده عادی کوزلردن چابوق غائب اوله‌کلن وقوعات ایله اسبابنی ضبط ورسم ایتمکدر. فرداده اونودلمش بعض مسکنتلرك جمعندن نه‌لر حاصل اوله‌بیله‌جکی بالادن مستباندر. حال بوکه صرف مصلحتی تعقیب ایله شخصیاتدن قاچنمق ایچون نهایت درجه‌ده جهد ایتمکده قصور ایتمدم.

شخصیاتی‌ده تجویزه معذرت ویررلر ایسه ایشته او وقت شکلی اکمال ایدلمش اوله‌جقدر. چونکه انلرده تمامیله مضبوطدر.

*
* *

احمد رضا بكك بالمجادله بكا غلبه ایتدیکی ذهاب باطلنده‌در. شو یا کلش ذهاب کندوسنی دها بیوك قباحتلر اختیارینه سوق ایتمشدر. عثمانلی حریت پرورلرك سرافرازی، صدراعظم وداماد زاده وبالذات داماد شهریاری بولنان محمود پاشا مرحوم ایله ایکی اوچ احمد رضا بکه چوق فائق اولان اسماعیل کمال بکك قدرلرینی بیلمه‌یه‌رك درلو درلو بیاغیلقلر اختیار ایلمه‌سی اك مهملرندندر. انلره‌ده غلبه ایده‌جکنه شبهه بیله ایتمه‌مشدر.

انقلاب حریتك سلانیکدن، مناستردن پارلامه‌سی واوصره‌ده قدیمدن برو قفاداری بولنان ناظم افندینك بالمناسبه اوراجه مسموع الکلام بولنمه‌سی سایه‌سنده بوکونکی اصحاب نفوذ عندنده قهرمان موقعنی تأمین ایتمش بولنیور. طور وحرکتی بوموقعده کندوسنك برقرار اوله‌جغنه قانع بولندیغنی‌ده کوستریور. لکن ایکی بیوك سبب بوکا مانعدر.

برنجیسی — سبب طبیعیدر: حد ذاتنده‌کی اقتدارك محدودیتی کندوسنك اویله برموقعی محافظه ایتمه‌سنه امکان براقماز.

ایکنجیسی‌ده — اعتباریدر. اوده بوکونکی اصحاب نفوذ بر (بلوف) اولوب انجق موقت صورتده باقی قاله‌جقلرندن ایلری کله‌جکدر.

بلکه بویله طبیعی الوقوع اولان فردانك‌ده حکمتنی‌ده احاطه ایده‌مکسزین ملتی نانکورلقله اتهامه قدر واره‌جقدر. بونی‌ده یاپارسه ابتدادن صوکه قدر ساخته اولان حیات وموجودیتنه لایق بر کسوه ایله کندینی دوناتمش اوله‌جقدر.

— ١١ —

خاتمه

شو اثرك مطالعه‌سندن نه رتبه برخلوص وفداكارى ايله وطنك سلامتنه چالشديغم مستباندر . عودتم نه كبى احوال ايچنده ونه مقصد ايله واقع اولديغى برچوق كيمسه‌لرجه ، از جمله انقلابدن صوكره مطبوعات عالمنده قلم اوينادانلرجه ، معلوم ومسلم ايدى .

فضله اوله‌رق عودتمدن صوكره هر برى جنايات عديده ايله كسب شهرت ايله‌مش حيدود بولنان اوچ خفيه‌نك پشمدن اكسيك اولمديغنى كورديلر . بوخفيه‌لردن طولانى كيمسه‌نك سلام ويرمكه جسارت ايده‌مديكى‌ده معلوم ايدى . ايسته‌ميه‌رك آلديغم شوراى‌دولت اعضالغنده اك جرأت كار مجاهد حق وقانون موقعنى برآن ترك ايتمديكم رسمى مضبطه‌لر مندرجاتى ايله ثابت‌ايدى .

بونكله‌برابرهنوز (ميزان) چيقمغه‌باشلامزدن‌اول اوزريمه‌هجوملر واقع اولدى . زمين هجوملرك متصل دكشمه‌سى ارباب ادراكه درس عبرت ايدى . يعنى مقصد اصلى « هجوم ايتمك لزومى » اولوب زمينلر تم التدارك وسيله‌لردن عبارت ايدى .

شو اثرك مطالعه‌سى هنوز مجهول اولان اسباب خصومتى قارئينك انظار تأملنه وضع ايتمش اوله‌جقدر .

مجاهده ميداننده يالكز كرى قالمق ايله اكتفا ايتمه‌مش ، مجاهد حقيقيلرك آمال وافعالنى سكته‌دار ايله‌مش اولان برقاچ خود بين حريص جاه كندى ساخته وقارلقلرينى ميدان تأمله چيقارمغه مقتدر

اولانلری زعملرنجه لکه‌له‌مك ، اعتباردن دوشورمك ، سوزلری مسموع اوله‌میه‌جق برحال وموقعه کتیرمك خلیالرینه دوشمشلردر .

افق مطالعه‌لری غیرت وحمیتلری کبی پك محدوددر . برمدت بلوتلرله مستور قالمش اولان کونشك دها پارلاق اوله‌رق ظهور ایده‌جکنی بیلمزلر . کندی مسکین انتریقه‌لری پرده‌سی پارچه‌لنوب شمس حقیقتك میدان عبرت عالمه عرض وجود ایده‌جکنی دوشونمزلر . انجق برلحظه‌لك غیبوبتنی کار عد ایدرلر . بزم اوزرمزه واقع اولان هجوم شو مسکنتك محصولیدر .

اثنای هجومده صرف اولنان جمله‌لره دقت ایدنلر خصمانك اصل مقصد خفیلرینی کشف ایچون زحمت چکمه‌مشلردر .

« مفسد ، انتریقه‌جی ، حریص جاه . . . . » وطنه مهلك ایتمش ، ذاتاً وطنك اولادندن اولمیوب یبانجی » ایمشم . بونك ایچون

کلدیکی یرده دفع ایتملی

ایمشلر !

اوت . بعض کیمسه‌لرك ماضیلرینی بیلمك قباحتم وار . حین اقتضاده فویالرینی میدانه چیقارمغه اقتدارم وار . بوحال علاقه‌دارلرك ایشلرینه کلمیه‌جك . بر طرف ایتمك لازم . ذاتاً احداث اولنان مسلکلری صرف استبداد مسلکی ایدی . مقصوده نائل اولمق ایچون وسائطك هردرلوسی خوش کله‌جك .

قانون اساسینك ١١٣ نجی ماده‌سنك الغاسی لزومی ایلك اول (جمعیت) نامنه اعلان اولنمش ایدی . مسلکنك اس الاساسی تشکیل ایدن بوماده مجرد بنم شخصمه تطبیق اولنه‌بیلمك خاطری

ایچون قیمتدار اولدی . کامل پاشایه مصرانه مراجعتلرله مذکور
ماده‌یه استناداً بنم وطنمدن اخراجمی طلب ایلدیلر .

بونی ارتکاب ایدن آدملره قارشو امساك وسکوتی اهانتله سیان
عد ایتدم . ملتی فکر تمییزدن محرومیت ایله دشمنلری طرفندن اتهامه
محل براقمامق اوزره پرده‌نك بر قسمنی قالدیرمغه قرار ویردم . واقعا
شو افشا آتم مقصد اصلی ایله محویت ذاتیه‌یه منافیدر . لکن ایش
وطنك سلامتنه تعلق ایدنجه ملتك خادم حقیقیلری کندی حسابلرینی
ایشه قاتمامغه مجبوردرلر .

بنم اعتقادم بو مرکزده‌در . قارئلرمك فکرلری‌ده اویله اولسه
کرکدر .

*
* *

فداکارانه حسن خدمت غیرتیله قلبم لبالب اوله‌رق طاغستاندن
کلدم ، خدمت وطنه کیردم . هیچ برزمانده ، هیچ بر ایشده میدان
غیرتده ایکنجی صفه بیله راضی اولمدم ، هپ برنجی صافده بولنمغه
موفق اولدم .

خدمات واقعه‌م بالانك حسن قبولی یرینه هپ سوء تأویللرینه
اوغرار ایدی . فقط رفقامك تقدیرلرنده تسلی بوله‌رق مساعی‌یه خلل
کتیرمدم . حتی ایکنده ایله قویو قازمق قبیلندن اوله‌رق اولسون
برکون اول ییقمق اوزره چالشدیغم استبداد یوزندن دوچار اوله‌کلدیکم
مغدوریتلری بیله مرصع نشانلره ترجیحاً کندمی تسلی ایدر وتزیید
مساعی ایلردم .

اوتوز سنه دوام ایدن بو مجاهدهٔ خالصانه عاقبت شرف حدوث
ایدن حریت ومعدلت دورنده‌دخی تقدیر اولنمدی ، تحقیره اوغرادی .

چونکه صباحجی مهرانلر بکا قارشو تدریس حمیت، قرق انبارجی مدحتلر دخی تعلیم مسلك و آداب مسخره لقلرینه قدر واردقلری وقت شو حیاسزلقلرینی توکوروك ایچنده غرق ایده جك قدر اولسون عثمانلیلردن بر وظیفه شناسلق، برفکر تمییز صدورینه انتظار ایتمك حقنه مع زیادة استحقاق کسب ایتمش ایدم .

بوکا تأسف ایتمکله برابر غیرتمه سکته ویرمدی . چونکه غیرت وحمیت، حتی معنوی بدله مربوط ومشروط اولنجه ، غیرت وحمیت اوله مز . بدلدن معرا اولان غیرت دها مقبول ، اقصای املم دخی یالکز غیرت اولنجه، عدم تقدیردن ناشی فضله متأثر اولمزدم. بالعکس تزیید غیرته لزوم کوروردم .

اشبو اثرم ینه وطن پرورانه غیرتمك برثمره سی اولدیغی کبی، بوندن صوکره کی ایشم دخی هپ غیرت، ینه ده غیرت اوله جقدر.

زیرا فضیلت قصداً تصدیق وتقدیر اولنمامق ایله صحائف وقوعاتدن سیلینه مز . برکون کلوب تقدیر اولنه جغی امید قویسی بنم ایچون کافی برمکافاتدر . فضیلته خادم بولنمق ذوق واعتقاد وجدانیسی ایسه تقدیرك دخی فوقنده برسعادتدر. کندومی ایشته شو سعادت ایله مسعود بیلدم، بیلیرم و بیله جکم .

اویله بر سعادت که از جمله مظالم ذممداران ، اغراض رقیبان ، یاخود اسنادات غافلان تأثیراتندن کلیاً مصون برنعمت خلقتدر .

صوك

3 1761 07130582 5